

Pekka Laine

Työelämän muutosten vaikutukset
MIESTEN JA NAISTEN
TYÖMARKKINA-ASEMAAN
JA SAMAPALKKAISUUTEEN

kunta-alalla ja valtiolla 1995-2013

KUVAILULEHTI

Julkaisija Sosiaali- ja terveysministeriö	Päivämäärä 15.6.2017
Tekijät Pekka Laine	Toimeksiantaja Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä STM/1033/2016
Muiston nimi Työelämän muutosten vaikutukset miesten ja naisten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen kunta-alalla ja valtiolla 1995-2013	
Tiivistelmä <p>■ Tarkastelemme työelämän rakennemuutosten vaikutuksia sukupuolten työmarkkina-asemaan ja palkkaeroon Suomen julkisella sektorilla vuosina 1995-2013. Tutkimusaineisto kattaa kaikki kuntasektorin ja valtion palvelussuhteet.</p> <p>Tarkastelujaksolla henkilöstön keski-ikä ja varsinkin koulutustaso nousivat selvästi molemmilla sektoreilla. Sukupuolten välillä ei ikärakenteessa havaittu suuria muutoksia, mutta naisten koulutustaso nousi selvästi miehiin verrattuna. Taitotasoltaan korkeammat ammattipääluokat kasvattivat henkilöstöosuuttaan molemmilla sektoreilla. Valtiosektorilla muutos on selvästi pidemmällä.</p> <p><i>Kuntasektorilla</i> vuosina 1995-2013 tuntipalkkaero ei muuttunut kuukausipalkkaeron pienentyessä yhdellä prosenttiyksiköllä. Ammattisegregaatiomuutokset kavensivat kuukausipalkkaeroa 1.5 prosenttiyksiköllä ja naiset sijoituivat entistä korkeamman kuukausipalkan ammatteihin ja ammattipääluokkiin. Samalla naisten <i>kuukausityöpanos</i> nousi suhteessa miehiin.</p> <p><i>Valtiosektorilla</i> samoina vuosina tuntipalkkaero pieneni 8.5 ja kuukausipalkkaero 7.5 prosenttiyksikköä. Ammattisegregaatiomuutokset pienensivät palkkaeroa yli kuudella prosenttiyksiköllä.</p> <p>Identifioimme kummankin sektorin 20 naisten ja miesten keskeisintä ammattia sen henkilöstöosuuden ja sukupuolen keskipalkan muodostumista koskevan painoarvon perusteella. ”TOP20-ammattien” korkea selitysosuus naisten keskiansioiden muodostumisessa kannustaa kiinnittämään enemmän huomiota näihin ammatteihin julkisella sektorilla.</p>	
Asiasanat ammattirakenne, palkkaerot, samapalkkaisuus, segregaatio, miehet, naiset	
Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:29	Muut tiedot www.stm.fi
ISSN-L 2242-0037	Kokonaissivumäärä 174
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)	Kieli suomi
ISBN 978-952-00-3879-3	 SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
URN:ISBN:978-952-00-3879-3	
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3879-3	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare Social- och hälsovårdsministeriet	Datum 15.6.2017
Författare Pekka Laine	Uppdragsgivare Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet STM/1033/2016
Rapportens titel Hur förändringar i arbetslivet har inverkat på mäns och kvinnors ställning på arbetsmarknaden och löneskillnader inom den kommunala och statliga sektorn 1995–2013	
Referat <p>■ Vi granskar konsekvenserna av strukturförändringar i arbetslivet på könens ställning på arbetsmarknaden och lönegapet mellan könen inom den offentliga sektorn under 1995–2013. Undersökningsmaterialet täcker samtliga anställningsförhållanden inom den kommunala och statliga sektorn.</p> <p>Under undersökningsperioden steg personalens medelålder och i synnerhet utbildningsnivån tydligt inom båda sektorerna. Det observerades inga stora förändringar i åldersstrukturen mellan könen, men utbildningsnivån bland kvinnorna steg betydligt mer än bland männen. Inom båda sektorerna ökade andelen personal med högre kompetensnivå. Inom den statliga sektorn har den förändringen varit klart större.</p> <p>Inom den kommunala sektorn under perioden 1995–2013 ändrade inte skillnaden i timlön medan skillnaden i månadslön sjönk med en procentenhet. Förändringar i yrkessegregeringen minskade skillnaden i månadslön med 1,5 procentenheter, och kvinnor kunde i större grad ses i yrken och yrkeskategorier med högre månadslön. Samtidigt steg kvinnors arbetsinsats per månad i förhållande till männens.</p> <p>Inom den statliga sektorn under samma tidsperiod minskade skillnaden i timlön med 8,5 procentenheter och skillnaden i månadslön med 7,5 procentenheter. Förändringar i yrkessegregeringen minskade lönegapet med över sex procentenheter.</p> <p>Vi identifierade de 20 mest centrala yrkena bland kvinnor respektive män inom båda sektorerna utifrån yrkenas andel av personalen och deras vikt i bildningen av medellönen för könet i fråga. ”Topp 20-yrkenas” höga förklaringsandel i bildningen av kvinnors medellöner sporrar till att fästa större uppmärksamhet vid dessa yrken inom den offentliga sektorn.</p>	
Nyckelord yrkesstruktur, löneskillnader, likalön, segregation, män, kvinnor	
Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:29	Övriga uppgifter www.stm.fi/svenska
ISSN-L 2242-0037	Sidoantal 174
ISSN 2242-0037 (online)	Språk finska
ISBN 978-952-00-3879-3	
URN:ISBN:978-952-00-3879-3	
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3879-3	

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

DOCUMENTATION PAGE

Publisher	Date
Ministry of Social Affairs and Health, Finland	15.6.2017
Authors	Commissioned by
Pekka Laine	Ministry of Social Affairs and Health
	Date of appointing the organ
	STM/1033/2016
Title of report	
The effects of the structural changes in the labour market on the positions of men and women in the labour market and the gender pay gap in the public sector in 1995-2013	
Summary	
<p>■ This study investigated the effects of the structural changes in the labour market on the positions of men and women in the labour market and the gender pay gap in the public sector in 1995–2013. The research data covers all employment relationships of the municipal and state sector.</p> <p>There was a clear increase in the average age and, in particular, level of education of personnel on both sectors. No significant changes were detected between men and women in the age structure; however, there was a clear increase in the level of education of women compared to men. The share of personnel in the main occupational categories with a higher skill level increased in both sectors. This change was notably more significant in the state sector.</p> <p>The change in the occupational structure has significantly narrowed the gender pay gap in the state sector. No such major change in the gender pay gap can be seen in the municipal sector despite the rise in women's level of education.</p> <p><i>In the municipal sector</i>, the gender pay gap in the hourly pay has remained unchanged while the pay gap in monthly earnings has decreased by one percentage point in 1995–2013. Changes in occupational segregation narrowed the gender pay gap in monthly earnings by 1.5 percentage points, and women were placed in occupations and main occupational categories with increasingly high monthly earnings. At the same time, women's <i>monthly work input</i> increased in relation to men.</p> <p><i>In the state sector</i>, the pay gap in the hourly pay was reduced by 8.5 and the pay gap in monthly earnings by 7.5 percentage points during the same time period. Changes in occupational segregation narrowed the gender pay gap by over six percentage points.</p> <p>The study examined which 20 occupations have most influence on the formation of women's average wages in the state and municipal sectors. In order to narrow the gender pay gap, it is important to pay particular attention to the top 20 occupations of women in the future.</p>	
Key words	
occupational structure, pay gap, equal pay, segregation, men, women	
Reports and Memorandums of the Ministry of Social Affairs and Health 2017:29	Other information
	www.stm.fi
ISSN-L 2242-0037	Number of pages
	174
ISSN 2242-0037 (online)	Language
ISBN 978-952-00-3879-3	Finnish
URN:ISBN:978-952-00-3879-3	 <p>MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH Finland</p>
http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3879-3	

ESIPUHE

Naisten ja miesten välinen palkkaero on Suomessa keskeinen sukupuolten tasa-arvoon liittyvä epäkohta. Sukupuolten palkkaeron kaventaminen on hallituksen ja työmarkkinajärjestöjen yhteinen tavoite. Tähän pyritään samapalkkaisuusohjelmalla, jota on toteutettu vuodesta 2006 lähtien. Parhaillaan toteutetaan samapalkkaisuusohjelmaa 2016-2019.

Samapalkkaisuusohjelma toteuttaa keskeisillä teema-alueilla laajoja ja merkittäviä tutkimus- ja kehittämishankkeita. Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti vuosina 2014-2015 hankkeen, joka tutki työelämän rakennemuutosten vaikutuksia naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja palkkaukseen lähinnä yksityisellä sektorilla. Tilastoaineistojen kehitystyö mahdollisti tutkimuksen laajentamisen julkiselle sektorille vuosina 2014-2015.

Tilastokeskuksen julkista sektoria koskeva tutkimus tuotti laajoihin tilastoaineistoihin perustuvaa uutta tutkimustietoa siitä, miten keskeiset työelämän rakennemuutokset ovat vaikuttaneet naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja palkkaukseen. Kunta- alalta ja valtiolta ei ole aiemmin ollut tällaista tietoa saatavilla. Tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli tutkia, miten ammattirakenne on muuttunut julkisella sektorilla ja missä määrin miesten ja naisten erot ammatteihin sijoittumisessa ovat vaikuttaneet sukupuolten väliseen palkkaeroon. Työtehtävien ja ammattien voimakas eriytyminen sukupuolen mukaan on yksi suomalaisen työelämän sukupuolijaon piirre.

Tutkimuksen mukaan ammatillinen eriytyminen pysyi voimakkaana huolimatta ammattirakenteen muutoksista. Taitotasoltaan ja keskimäärin myös palkkatasoltaan korkeampien ammattiryhmien osuus kasvoi kuitenkin molemmille sektoreilla. Tarkastelujaksolla naisten koulutustaso nousi selkeästi enemmän miehiin verrattuna. Valtiolla henkilöstörakenteen painottuminen korkeimman taitotason ammatteihin eteni selvästi pidemmälle.

Tutkimustulosten mukaan valtiolla ammattirakenteen muutos kavensi selkeästi naisten ja miesten välistä palkkaeroa. Vastaavaa muutosta ei ollut havaittavissa kuntasektorilla. Näyttääkin siltä, että naisten koulutustason suurempi nousu suhteessa miehiin vaikutti eri tavoin sukupuolten palkkaeroon kunta- ja valtiosektorilla. Kuntasektorilla naisten koulutustason nousuun ei välttämättä liittynyt naisten eteneminen parempipalkkaisiin ammatteihin. Koulutustason nousu ei siis automaattisesti pienennä sukupuolten palkkaeroja. Samapalkkaisuutta toteuttaa se, että koulutustason nousu näkyy myös palkkauksessa. Naisten työuran ja ammatillisen aseman parantaminen vaatii edelleen tuntuvia ponnisteluja.

Tutkimustuloksilla on suuri merkitys. Tietoa tullaan hyödyntämään tasa-arvotoimenpiteissä ja samapalkkaisuustavoitteen edistämisessä. Kiitän tutkimushankkeen vetäjää luovasta tutkimusotteesta ja laadukkaasta tutkimuksesta ja ohjausryhmää keskusteledesta, aktiivisesta otteesta hankkeen eri vaiheissa.

Riikka Pirkkalainen

Perhe- ja peruspalveluministerin erityisavustaja

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	9
1.1 Tutkimushankkeen sisältö	11
2 KOKONAISSEKTORITARKASTELUT	13
2.1 Johdanto.....	13
2.2 Kaikki kuntasektorin palvelusuhteet	17
2.2.1 Yleistä	17
2.2.2 Ammattirakenteen muutos kunta-alalla	21
2.2.3 Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla	26
2.2.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot	26
2.2.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	30
2.2.4 Sukupuolten välisten ansioerojen kannalta keskeiset ammatit kunta-alalla	33
2.2.4.1 Kaksikymmentä keskeisintä ammattia.....	33
2.3 Kaikki valtiosektorin palvelusuhteet.....	44
2.3.1 Yleistä	44
2.3.2 Ammattirakenteen muutos valtiolla.....	47
2.3.3 Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla.....	53
2.3.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot	53
2.3.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	55
2.3.4 Sukupuolten välisten ansioerojen kannalta keskeiset ammatit valtiosektorilla ..	59
2.3.4.1 Kaksikymmentä keskeisintä ammattia valtiolla.....	59
2.4 Johtopäätökset	68
3 TUTKINTOASTEITTAISET TARKASTELUT	72
3.1 Johdanto.....	72
3.2 Palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto - kuntasektori	72
3.2.1 Yleistä - kuntasektori	72
3.2.2 Ammattirakenteen muutos - kuntasektori	74
3.2.3 Sukupuolten väliset ansioerot – kuntasektori	76
3.2.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot.....	77
3.2.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	79

3.2.4	Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto	83
3.3	Palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto - valtiosektori.....	84
3.3.1	Yleistä - valtiosektori	84
3.3.2	Ammattirakenteen muutos – valtiosektori.....	86
3.3.3	Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla.....	89
3.3.3.1	Säännöllisen työajan tuntiansiot	89
3.3.3.2	Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	91
3.3.4	Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto	95
3.4	Palkansaajilla keskiasteen tutkinto - kuntasektori.....	96
3.4.1	Yleistä - kuntasektori	96
3.4.2	Ammattirakenteen muutos – kuntasektori	97
3.4.3	Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla	99
3.4.3.1	Säännöllisen työajan tuntiansiot	99
3.4.3.2	Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	102
3.4.4	Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla keskiasteen tutkinto	105
3.5	Palkansaajilla keskiasteen tutkinto – valtiosektori	105
3.5.1	Yleistä - valtiosektori	105
3.5.2	Ammattirakenteen muutos – valtiosektori.....	107
3.5.3	Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla.....	109
3.5.3.1	Säännöllisen työajan tuntiansiot	109
3.5.3.2	Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	112
3.5.4	Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla keskiasteen tutkinto	116
3.6	Palkansaajilla korkeakouluasteen tutkinto - kuntasektori.....	117
3.6.1	Yleistä – kuntasektori	117
3.6.2	Ammattirakenteen muutos – kuntasektori	119
3.6.3	Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla	122
3.6.3.1	Säännöllisen työajan tuntiansiot	122
3.6.3.2	Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	124
3.6.4	Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla korkeakoulu-asteen tutkinto	128
3.7	Palkansaajilla korkeakouluasteen tutkinto – valtiosektori	129
3.7.1	Yleistä - valtiosektori	129
3.7.2	Ammattirakenteen muutos – valtiosektori.....	130
3.7.3	Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla.....	133
3.7.3.1	Säännöllisen työajan tuntiansiot	133
3.7.3.2	Säännöllisen työajan kuukausiansiot.....	135

3.7.4 Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla korkeakoulu-asteen tutkinto	139
4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	141
Internet-lähteet:	144
Kirjallisuuslähteet:	144
LIITETIEDOSTOT	146
L1. Tutkimushankkeen ohjausryhmä.....	146
L2. Keskipalkkojen laskeminen ammattiryhmittäin ja aggregointi sektoritasolle	147
Liitetaulut	149
K1. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet toimialoittain A38-aggregaattitasolla 1995-2013	149
K2. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat toimialat A38-aggregaattitason mukaan 1995-2013	154
K3. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet pääluokittain 1995-2013.....	157
K4. Miesten keskituntiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 1995.....	163
K5. Miesten keskimääräisten kuukausiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 1995.....	164
K6. Miesten keskituntiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 2013.....	165
K7. Miesten keskimääräisten kuukausiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 2013.....	166
V1. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet pääluokittain 1995-2013.....	167
V2. Miesten keskituntiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 1995.....	171
V3. Miesten keskimääräisten kuukausiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 1995.....	172
V4. Miesten keskituntiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 2013.....	173
V5. Miesten keskimääräisten kuukausiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 2013.....	174

1. JOHDANTO¹

Pääministeri Jyrki Kataisen hallitus täydensi ohjelmassaan² hallituksen ja työmarkkinakeskusjärjestöjen vuonna 2006 käynnistämää *samapalkkaisuusohjelmaa* käynnistämällä laaja-alaisen tutkimushankkeen työelämän rakennemuutosten ja muuttuvien työelämätarpeiden vaikutuksista miesten ja naisten työllisyyteen, työmarkkina-asemaan, työmarkkinoille kiinnittymiseen, urakehitykseen, työssä jatkamiseen ja hoitovastuun jakautumiseen³. Tähän hallitusohjelmahankkeeseen liittyen Sosiaali- ja terveysministeriö johti ja hallinnoi vuosina 2013–2014 laajaa tutkimushanketta ”Työelämän muutosten vaikutukset naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja palkkaukseen” (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja julkaisuja 2015:15)⁴.

Tutkimushanke, jonka tutkimuksellisesta panoksesta vastasivat Palkansaajien tutkimuslaitos, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ja Tilastokeskus, selvitti ammatillisten rakenteiden, taloudellisten suhdanteiden ja työtehtävien muuttumisen sekä työsuhdetyypin vaikutuksia naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja palkka-eroon. Tutkimuksen mukaan työelämän rakennemuutokset eivät ole kaventaneet naisten ja miesten palkkaeroja. Myös ammatillinen eriytyminen on pysynyt edelleen hyvin voimakkaana, vaikka ammattirakenteessa on tapahtunut muutoksia. Samapalkkaisuuden kannalta huolestuttavinta on se, että vaikka naispalkansaajien koulutustaso on selvästi noussut enemmän kuin miehillä, tämä ei ole tukenut nuorten naisten urakehitystä tai palkkauksen tasa-arvoa.

Aineistorajoituksellista syistä tutkimushankkeessa esitetyt tulokset koskivat lähinnä yksityistä sektoria.⁵ Nyt tilanne on muuttunut, kun tilastokeskuksessa on saatu pilottitutkimusvaiheeseen ns. harmonisoitu palkkarakenneaineisto myös julkisen sektorin (kunnat, kuntayhteisöt ja valtion budjettirahoitteiset palvelussuhteet) osalta.

Käsillä oleva tutkimus onkin suora laajennus julkiselle sektorille em. STM:n tilaaman tutkimushankkeen tutkimusosiosta ”Ammattirakenteen muutokset ja sukupuolten väliset ansioerot – yksityisen sektorin palkansaajat”⁶, jossa tarkasteltiin sitä, kuinka työelämän ammattirakennemuutokset ovat vaikuttaneet naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja sukupuolten välisiin palkkaeroihin Suomessa vuosina 1995–2008. Tässä jatkotutkimuksessa laajennetaan sama tarkastelu julkiselle sektorille kattamaan sekä kuntien ja kuntayhtymien että valtion palvelussuhteet. Julkisen sektorin jatkotutkimuksessa tutkimusjakso kattaa vuodet 1995–2013.

Tilastokeskuksen hallinnoimat ja tutkimuskäyttöön jalostamat **harmonisoidut palkkarakenneaineistot** tarjoavat ainutlaatuisen tilastopohjan hankkeelle mm. seuraavista syistä:

1. Palkkarakennetilastot sisältävät työmarkkinoiden tarkimman mikrotason eli työ- ja virkasuhdetason tietoa työntekijöiden palkoista, työajasta ja muista keskeisistä palkkaa määrittävistä tekijöistä (ammatti, koulutus, ikä, työnantaja ym.).

¹ Tekijä kiittää hankkeen ohjausryhmän jäseniä (ks. liite L1 Tutkimushankkeen ohjausryhmä) asiantuntevista huomioista hankkeen aikana. Erityiskiitokset Outi Viitamaa-Tervoselle ja Riitta Martikaiselle loppuraportin viimeistelyvaiheen tarkoista selvennysehdotuksista. Lämmin kiitos vielä Reija Liljalle vuosien tutkimusyhteistyöstä, johon tämäkin tutkimus omalta osaltaan tukeutuu. Virheet ovat luonnollisesti pelkästään tekijän vastuulla.

² Valtioneuvosto (2011).

³ Lonka (2015).

⁴ Kauhanen *et al* (2015).

⁵ Poikkeuksena luvun 3 tulokset, jossa raportoitiin myös julkista sektoria koskevia tuloksia.

⁶ Laine, Lilja ja Savaja (2015).

2. Palkkarakenne-tilastot ovat tilastollisesti luotettavia, sillä ne saadaan yritysten, kuntien ja valtion **palkkakirjanpito- ja henkilötietojärjestelmistä**.
3. Palkkarakenneaineistot ovat julkisen sektorin osalta **kokonaisaineistoja** eli tulokset yleistyvät koko julkiselle sektorille.
4. Alkuperäisissä vuosipoikkileikkausaineistoissa on muuttujat sisällöltään **yhtenäistetty** yli sektorien ja toimialojen. Vuosipoikkileikkausaineistoista on muodostettu aikasarja, missä muuttujien sisältö on yhtenäistetty (*harmonisoitu*) **myös yli ajan**.
5. Harmonisoitua palkkarakenneaineistoa rakennettaessa on erityisen huomion kohteena ollut **ammattinimikkeiden** yhdenmukaistaminen yli tarkastelujakson 1995 - 2013. Koska käsillä olevassa tutkimuksessa tutkimuskohteena ovat edelleen ammattirakenteen muutos ja erot tässä sukupuolten välillä, on ensiarvoisen tärkeää, että ammattirakenteen aito muutos pystytään erottamaan ammattien tilastokäytännöissä tapahtuneista muutoksista.
6. Yli ajan harmonisoitu tilastosisältö yhdistettynä erittäin korkeaan kattavuuteen (julkisen sektorin osalta **100 %:in kattavuus**) työntekijäpopulaatiosta 19 vuoden ajalta mahdollistaa kansainvälisestikin ennätyksellisen tarkan ja kattavan yksilöiden **työurien** seurannan ja analyysin. Näin alati jatkuvan työvoimarakennedynamiikan/-turbulenssin vaikutuksista palkkaeroihin on mahdollista saada entistä tarkempaa tutkimustietoa.

Kuten edellä mainittiin, on julkisen sektorin tutkimus sisällöltään jatkotutkimus. Tarkoituksena on saada vertailupohjaa yksityisen sektorin työsuhteita koskeneeseen tutkimukseen. Niinpä hankkeessa sovelletaan yksityisen sektorin tutkimushankkeessa (luku 2) kehitettyä ammattirakenteen muutosten vaikutuksia miesten ja naisten työmarkkina-asemaan analysoivaa lähestymistapaa. Koska julkisen sektorin palkkarakenneaineisto palkka-, työtunti- ja muine työsuhteikohtaisine muuttujineen on pyritty määrittelemään sisällöllisesti mahdollisimman yhtenäisesti yksityisen sektorin tilastokäsitteiden kanssa, tarjoaa saman tutkimusmenetelmän toistaminen julkisella sektorilla hyvän ja luotettavan lähtökohdan tarkasteluille ja vertailuille suomalaisen työelämän ammattirakennemuutoksista ja näiden vaikutuksista sukupuolten palkkaeroihin sektorista riippumatta. Yksityisen sektorin tutkimuksen lyhemmästä tutkimusjaksosta johtuen tullaan yksityisen sektorin vs. julkisen sektorin vertailu rajaamaan vuosivälille 1995-2008. Julkisen sektorin osasektorien eli kunta- ja valtiosektorin keskinäinen vertailu ulottuu kuitenkin yli koko julkisen sektorin havaintovälin 1995-2013.

Raportissa tullaan esittämään uutta tietoa ammattirakenteen muutoksen vaikutuksista miesten ja naisten palkkaeroon julkisella sektorilla vuosina 1995 -2013. Raportti sisältää uutta tietoa myös naisten ja miesten työsuhdetyyppeihin liittyvästä segregatiosta eli osa-aikaistyön vaikutuksesta naisten ja miesten palkkaeroon ja työmarkkina-asemaan kunta-alalla ja valtiolla samalla ajanjaksolla.⁷

Tutkimuksen keskeisenä ideana on selvittää, missä määrin miesten ja naisten erot ammatteihin sijoittumisessa tuottavat sektoritason lopputuloksena miesten ja naisten toisistaan poikkeavat keskipalkat. Tarkoituksena ei ole siis ole ottaa kantaa siihen, ohjaako naisten ja miesten sijoittumista eri tavalla yli ammattikentän sukupuolten toisistaan poikkeavat ammatinvalinta-preferenssit tai onko miesten ja naisten ammattirakenteiden välisessä erossa taustalla jotain sellaista, mikä rajoittaa naisten hakeutumista samoihin ammatteihin miesten kanssa tai päinvastoin. Ajatuksena on saada selville, onko havaitun sukupuolten välisen keskipalkkaeron muodostumisessa taustalla identifioitavissa selviä ammatteja ja ammattiryhmiä ja tarjota tällä

⁷ Valitettavasti käytössämme ei ollut yli ajan yhdenmukaista tietoa määräaikaisten palvelussuhteiden identifioimiseksi aineistostamme. Tilastokeskuksen arvioiden mukaan määräaikaisuus on kuitenkin liikunut noin 20-25 prosentin "haarukassa" kuntasektorin osalta koko tarkasteluvälin 1995-2013 ja valtionkin osalta ennen yliopistojen siirtämistä yksityisen sektorin palkkatilastoihin vuonna 2010. Ilman yliopistoja valtion budjettitalouden alaisten palvelussuhteiden määräaikaisuus on Valtiovarainministeriön Tahti-rekisterin mukaan ollut viime vuosina 13-14 prosentin luokkaa.

tavalla tutkittua tilastopohjaista lisätietoa miesten ja naisten keskipalkkaeroa koskevaan keskustelun pohjaksi. Siten tutkimuksessamme ei tarkastella palkkaeroa siitä usein tarkastellusta näkökulmasta, että maksetaanko samassa ammatissa mahdollisesti erisuuruista palkkaa pelkittäin sukupuolen vuoksi.⁸

1.1 TUTKIMUSHANKKEEN SISÄLTÖ

Tutkimus selvittää työelämän muutosten vaikutuksia vuosina 1995 - 2013 kunta-alan ja valtion työntekijöiden työmarkkina-asemaan ja palkkaukseen sukupuolinäkökulmasta. Keskeiset tutkimuskohteet/kysymykset ovat seuraavat:

- Miten ammattirakenne on muuttunut julkisella sektorilla ja miten muutos on heijastunut sukupuolten palkkaeroihin tarkasteluperiodilla?
- Miten julkisen sektorin koulutus- ja ikärakenteen muutokset ja mahdolliset erot niissä miesten ja naisten välillä suhteutuvat em. ammattirakenteen palkkaerovaikutuksiin?
- Minkälainen rooli osa-aikatyön sukupuolikohtaisessa yleisyydessä ja mahdollisessa muutoksessa tässä yli tarkasteluperiodin on ollut miesten ja naisten palkkoihin ja palkkaeroon?

Ammattirakenteen ja sukupuolten ammatillisen jakautumisen muutoksia vuosina 1995-2013 selvitetään ammatiluokituksen 1- ja 5 -numerotasoilla⁹. Ammattijakaumamuutosten pohjalta analysoidaan näiden muutosten palkka- ja palkkaerovaikutuksia julkisella sektorilla ja suhteessa aiempiin tuloksiin yksityiseltä sektorilta.

Sukupuolten työmarkkina-asemaa koskevista eroista ja muutoksista tuotetaan uutta yksityiskohtaista tietoa julkisella sektorilla mm. seuraavilla tavoilla:

1. Selvitetään, miten ja missä määrin ammattirakenteet ovat muuttuneet miesten sekä naisten osalta tarkasteluajanjaksona.
2. Selvitetään, miten ja missä määrin ammattirakenteen muutos on vaikuttanut miesten ja naisten väliseen palkkaeroon.
3. Selvitetään, osa-aikaisuuden ja niiden muutosten roolia palkkaeron taustatekijänä.
4. Identifioidaan sekä miesten että naisten osalta **20 ammattia**, jotka ovat painoarvoltaan tärkeimmät ko. sukupuolen keskipalkan muodostumisessa.
5. Kvantifioidaan em. 20 ammatin vaikutus sektorikohtaisen kokonaispalkkaeron muodostumisessa.
6. Tutkitaan, poikkeavatko miesten ja naisten 20 keskeisintä ammattia koskevat tulokset toisistaan miesten vs. naisten kokonaispalkan selitysarvoiltaan ja onko ko. ammattien koostumuksessa tapahtunut muutoksia yli tutkimusperiodin.
7. Tutkitaan ammattirakenteen muutoksen vaikutusta palkkaeroon koulutusasteittain vuodesta 1995 vuoteen 2013 ja suhteutetaan tämä miesten ja naisten ikä- ja koulutusjakaumien muutoksiin yli saman aikavälin.

⁸ Tilastokeskuksessa tehdyissä tutkimuksissa ja selvityksissä on yleisesti toistunut tulos, että kun otetaan tarkkaan huomioon myös tarkka ammatti ja työnantaja jää niin sanottu "selittämätön" palkkaero murto-osaan miesten ja naisten keskipalkkojen "vakioimattomasta" erosta.

⁹ Käytämme Eurostatin hyväksymää kansallisen standardin muodostavaa AML2010-ammattiluokitus, joka pohjautuu Kansainvälisen työjärjestön ILO:n ISCO-ammattiluokitusjärjestelmään. ISCO:n käsitteistössä *ammatti* (*occupation*) tarkoittaa lähinnä samaa asiaa kuin suomenkielinen termi *ammattiluokka*. Toisin sanoen ISCO:ssa ja sen suomalaisessa kansallisessa AML2010-versiossa ammatti viittaa tehtävien ja velvollisuuksien joukkoon, jotka riittävän samankaltaisuuden perusteella luokitellaan samaan luokkaan 4- tai 5-numerotasolla. Niinpä tarkintaan AML2010-luokituksen 5-numerotaso ei välttämättä edusta yhtä kapeasti määriteltyä työtehtävien ja -velvollisuuksien joukkoa siinä mielessä kuin, mitä suomenkielen termillä "ammatti" usein tarkoitetaan. Yksiselitteisyyden vuoksi käytämme kuitenkin jatkossa AML2010-luokituksen tarkimmasta 4-5 numerotasosta termiä *ammatti* tai *ammattinimike*.

Tutkimusjaksolla tapahtuneiden julkisen sektorin **ulkoistamis-, yhtiöittämis-, ja yksityistämistoimenpiteiden** seurauksena on aiemmin julkisen sektorin palvelussuhteisiin tilastoituja työsuhdetietoja siirtynyt yksityisen sektorin palkkatilastointien alle. Tutkimus kuvaa näitä muutoksia karkealla tasolla. Koska toimintojen uudistuksilla on vaikutuksia myös työntekijöiden työmarkkina-asemaan, työsuhteen ehtoihin ja palkkaukseen, otetaan tutkimuksen johtopäätöksissä huomioon nämä perusjoukon muutokset.

2 KOKONAISSEKTORITARKASTELUT

2.1 JOHDANTO

Sektorien välisiä vertailuja silmällä pitäen seuraamme pitkälti luvussa yksi viitattua yksityisen sektorin tutkimusta¹⁰ sekä menetelmällisesti että aineistomielessä. Tutkimusaineistona on **harmonisoitu** palkkarakenneaineisto, mutta nyt siis julkiselta sektorilta ja viisi vuotta pidemmältä ajanjaksolta 1995 - 2013.¹¹ Kyseessä on laaja mikrotason (palvelussuhdekohtainen) *yhdistetty poikkileikkaus-pitkittäisaineisto*, joka koostuu vajaasta 8.2 miljoonasta kuntasektorin ja noin 2.3 miljoonasta valtiosektorin *vuosi*palvelussuhde*- havainnosta ja mukana ovat sekä koko- että osa-aikaiset palkansaajat. Aineisto on *kokonaisaineisto* kuvaten kummankin sektorin osalta sen koko henkilöstöä vuoden lopussa.

Lisäksi aineisto sisältää kansainvälistä ISCO-08 -luokitusta¹² noudattavan Tilastokeskuksen kansallisen AML2010-ammattiluokituksen¹³ mukaiset ammattinimikkeet, jotka on yhdenmuikaistettu koko tarkastelujaksolle. Tämä takaa sen, että ammattinimikkeissä ja -luokituksissa tapahtuneet luokitus-, määrittely- ym. muutokset eivät sotke ammattinimikekohtaista seurantaa yli ajan. Ilman yli vuosien harmonisoituja ammattinimikkeitä yli ajan tapahtuvat ammattirakennevertailut tuottaisivat harhaanjohtavaa tietoa, sillä tällöin havaituissa muutoksissa ei pystyittäisi erottamaan ammattirakenteen aitoa muutosta ammattiluokituksessa tapahtuneista muutoksista. Ongelma korostuu sen myötä, mitä pitemmästä aikasarjasta on kyse (tutkimusaineistomme kattaa kaikkiaan 19 vuotta). Kun sama yli ajan harmonisointi koskee kaikkia käytettävän tilastoaineiston muuttujia, niin voimme perustellusti sanoa, että yhtenäistettyä aineistoa käytettäessä yli ajan tapahtuvat vertailut, muuttujasta riippumatta, pysyvät *tilastollisesti luotettavalla* pohjalla koko tarkastelujakson 1995-2013.

Kansallinen AML2010-ammattiluokitus perustuu kansainvälisen työjärjestön (ILO) laatimaan ja YK:n vahvistamaan ISCO-08 (International Standard Classification of Occupations) -ammattiluokitukseen.¹⁴ AML2010-luokitus noudattaa ISCO-08:n rakennetta 4-numerotasolle saakka muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Luokituksen 5-numerotaso on kansallinen lisäys, joka on muodostettu kansallisten luokittelutarpeiden pohjalta. ISCO-08- ja AML2010-luokitusten koodijärjestelmä kuvaa luokituksen hierarkiaa. Pääluokista alemmille tasoille siirryttäessä koodiin lisätään aina yksi uutta tasoa merkitsevä numero lisää. Alla olevassa esimerkkitaulukossa esitetään *sairaan-* ja *terveydenhoitajien* koodirakenne koodin ensimmäisen numeron muodostamalta pääluokkatasolta aina tarkimmalle 5-numeroiselle *ammattinimiketasolle*.

¹⁰ Ks. Laine, Lilja ja Savaja (2015).

¹¹ Yksityisen sektorin havaintojaksoa (1995 - 2008) pidemmästä julkisen sektorin aikajänteestä (1995 - 2013) johtuen tutkimustaulukoihin ja -kuvioihin otetaan aina mukaan myös yksityisen sektorin tutkimuksen viimeinen vuosi 2008 helpottamaan yksityisen ja julkisen sektorin välisiä vertailuja.

¹² Ks. ISCO-08 -luokituskäsikirja ILO (2012) ja ILO:n internet-sivustot <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>.

¹³ Ks. AML2010 -luokituskäsikirja Tilastokeskus (2011). Ks. myös Tilastokeskuksen ammattiluokituksen internet-kuvaus ositteesta <http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/index.html>.

¹⁴ Euroopan komission ammattiluokitusta koskevan suosituksen mukaan ISCOa tulee käyttää laadittaessa ja julkaistessa ammatteja kuvaavia tilastoja.

Taulukko 2.1 AML2010-ammattiluokituksen koodirakenne – *sairaan- ja terveydenhoitajat*.

Luokitustaso	Koodi	Luokan nimike
Pääluokka	3	<i>Asiantuntijat</i>
2-numerotaso	32	<i>Terveysthuollon asiantuntijat</i>
3-numerotaso	322	<i>Sairaanhoidajat, kättilöt ym.</i>
4-numerotaso	3221	<i>Sairaanhoidajat ym.</i>
5-numerotaso	32211	<i>Sairaanhoidajat</i>
	32212	<i>Terveysthuoidajat</i>

Kuvaamme ensin ammattirakenteen muutosta ja sukupuolten välisiä palkkaeroja AML2010-ammattiluokituksen 1-numerotasolla. Sisällöllisesti ammattiluokituksen pääluokka (1. numero) muodostaa ammatit *hierarkkisiin* tasoihin jakavan perusluokitusason, sillä pääluokat heijastavat ammattien välisiä eroja niihin kuuluvien pääasiallisten **tehtävien** ja **vaati-****muksien** edellyttämässä *taitotasossa*¹⁵. Tässä yhteydessä taitotaso tarkoittaa sitä ammattitaidon tasoa, jota ko. ammattiin kuuluvien tehtävien ja velvollisuuksien monimutkaisuuden, määrän ja laajuuden perusteella edellytetään niiden hoitamisessa. *Taitotasosta* tässä raportissa puhutaan vain siinä merkityksessä, mikä termillä on AML2010-luokituksessa. Niinpä termiä ei pidä sekoittaa Suomessa viimeisen parinkymmenen vuoden aikana käyttöön otettujen uusi-

en palkkausjärjestelmien sisältämien työn vaativuusarviointien *vaativuus*-käsitteen kanssa.

Taulukosta 2.2 käyvät ilmi ammattien pääluokat (ensimmäisessä sarakkeessa pääluokan numero ja toisessa selkokielineen nimi) ja näiden edellyttämät taitotasot (neljä tasoa: alimmasta (1), korkeimpaan (4)). Ammattien välisiä hierarkkisia eroja heijastava pääluokkataso on ammattisegregaation määrittelyn kannalta keskeinen ennen kaikkea silloin, kun kiinnostuksen kohteena on *ammattihierarkkinen segregaatio*.

¹⁵ Kansainvälisen ISCO-08:n kehikon englanninkielinen *skill level* -termi on käännetty Suomen kansallisessa AML2010-luokituksessa termillä *taitotaso*.

Taulukko 2.2 AML2010:n pääluokat ja kunkin pääluokan ammattien edellyttämä taitotaso.

AML2010:n pääluokat		Taitotaso
1	Johtajat	3+4
2	Erityisasiantuntijat	4
3	Asiantuntijat	3
4	Toimisto- ja asiakaspalvelutehtävät	2
5	Palvelu- ja myyntityöntekijät	2
6	Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	2
7	Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	2
8	Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	2
9	Muut työntekijät	1
0	Sotilaat	1, 2+4

Selvennyksiä: 1) AML2010:ssä pääluokan 1 (*johtajat*) taitotaso määräytyy 2-numero -tasolla seuraavasti: pääluokka 14 (*hotelli- ja ravintola-alan, vähittäiskaupan ja muiden palvelualojen johtajat*) edustaa toiseksi korkeinta taitotasoa kolme ja muut 2-numerotasot eli 11 (*johtajat, ylimmät virkamiehet ja järjestöjen johtajat*), 12 (*hallintojohtajat ja kaupalliset johtajat*) ja 13 (*tuotantotoiminnan ja yhteiskunnan peruspalvelujen johtajat*) edustavat korkeinta taitotasoa neljä. 2) AML2010:ssä pääluokka 0 (*sotilaat*) on jaettu kolmeksi 2-numerotasoksi, joista jokaisella on oma taitotasomäärittelynsä: 01 (*upseerit*) sijoitetaan useimmiten taitotasolle neljä; 02 (*aliupseerit*) useimmiten taitotasolle kaksi ja 03 (*sotilasammattihenkilöstö*) vähintään taitotasolle yksi.

Ammattiluokituksen pääluokkatason ohessa tarkastelemme myös AML2010-luokituksen tarkinta 5 –numeroista luokitustasoa, kun tahdomme tarkastella *ammattinimikesegregaatiota* eli sitä, missä määrin miesten ja naisten sijoittumiset AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle ammattinimiketasolle poikkeavat keskenään. Jokaisen pääluokan *sisällä* ammatit (4- tai 5-numerotason AML2010-koodit) on määritetty pääasiassa *osaamisen erikoistumisen* perusteella. AML2010-luokituksessa käsite *erikoistunut osaaminen* (ISCO-08:ssa englanniksi *skill specialization*) määräytyy seuraavien neljän tekijän perusteella: vaaditun osaamisen ala; käytetyt työvälineet ja koneet; työstettävät tai työhön liittyvät materiaalit; tuotettavat tavarat ja palvelut.

Tapaa, jolla jaamme sukupuolten ammatillisen eriytymisen kahteen alatyyppeihin, voi ehkä selventää parhaiten jakamalla ammatista toiseen siirtymiset kahteen ryhmään:

- 1) sekä entinen että uusi ammatti edustaa samaa tasoa *ammattihierarkiassa* eli molemmat kuuluvat samaan pääluokkatasoon (AML2010-koodin 1. numero *ei* vaihdu) tai vaihtoehtoisesti
- 2) entinen ja uusi ammatti edustavat *ammattihierarkkisesti* eri tasoja eli ammatin lisäksi myös pääluokka (ja AML2010-koodin 1. numero) vaihtuu.

Nyt siis miesten ja naisten sijoittumiserot karkealla 10-luokkaisella ammattien pääluokkatasolla edustavat *pystytason* segregatiota, sillä siirtyminen pääluokasta toiseen tarkoittaa usein myös siirtymistä ammattihierarkiassa ylös- tai alaspäin. Sen sijaan sukupuolten välisiä sijoittumiseroja tarkalla ammattinimiketasolla voidaan luonnehtia *vaakatason* segregatioksi silloin, kun siirtymä ammatista toiseen ei sisällä ammattihierarkkista tason muutosta ylös- tai alaspäin. Toisin sanoen siirtymä ammatista toiseen *saman pääluokan sisällä* (1-numerotason AML2010-koodi ei muutu) on ammattihierarkkiselta dimensioltaan ”vaakasuora”.

Käyttämällä rinnakkain ammattiluokituksen tarkkuustasojen ääripäitä pystymme erottamaan miesten ja naisten kaikkein karkeimman pääluokkatason ammatillisen eriytymisen palkkaerovaikutuksen siitä ammatillisen segregaatian *kokonaisvaikutuksesta*, joka seuraa liittäessämme myös tarkimman ammattinimiketasen mukaan segregaatiotarkasteluihimme. Yhdistämällä näin molemmat ammattiluokituksen tasot tarkasteluun saamme ammatissegregaatioilmiön palkkaerovaikutuksista entistä yksityiskohtaisemman kuvan. Myöhemmässä vaiheessa identifioimme ja otamme lähempään tarkasteluun luokituksen tarkimmalla 5-numerotasolla sukupuolten välisten ansioerojen hahmottamisen kannalta keskeisimmät ammatit.¹⁶

Yksityissektoritutkimuksen tapaan käytämme kahta ansiokäsitettä; 1) säännöllisen työajan tuntiansioita ja 2) säännöllisen työajan kuukausiansioita. Säännöllisen työajan tuntiansio (euroa tunnissa) on muodostettu säännöllisen työajan kuukausiansioista jakamalla ne säännöllisen työajan tuntien määrällä. Säännöllisen työajan kuukausiansioon luetaan seuraavat palkkaerät:

- palkanmaksujakson peruspalkka
- tehtävän, ammattitaidon, palvelusvuosien yms. perusteella maksettavat lisät
- työpaikan sijainnin ja olosuhteiden perusteella maksettavat lisät
- työaikalisät
- provisiot (myyntiprovisiot, säännöllisesti maksettavat toimihenkilöiden yksilötason työsuorituksen pohjaavat tulos- ja suoritusperusteiset palkanosat ja työntekijöiden yksilötason työsuorituksen perustuvat suoritusperusteiset ansiot)
- luontoisetujen verotusarvo.

Säännöllisen työajan ansio ei sisällä kertaluonteisia tai epäsäännöllisiä palkkaeria, kuten lomarahaa ja usean työntekijän tai koko yrityksen kollektiiviseen työsuorituksen/tulokseen perustuvia epäsäännöllisiä (lähinnä vuositasolla maksettavia) tulospalkkioita. Säännöllisen työajan käsitteeseen sidottujen palkkakäsitteiden käyttö takaa palkkaerotarkastelujen tapahtuvan aina yhtenäisellä tavalla ilman yli- ja varallaolotunteihin liittyvää lisätekiötä.

Aloitamme tuntiansioihin keskittyvällä tarkastelulla arvioidaksemme ensin sukupuolten välisiä ansioeroja työpanosyksikköä (tuntia) kohden vakioituna. Myöhemmin, ottaessamme tarkasteluihin mukaan säännöllisen työajan kuukausiansiot, kokonaistuntimäärien merkitys sukupuolten välisille ansioeroille yleensä sekä erilaisissa työsuhteissa (koko- vs. osa-aikaiset) pääsee esiin. Vertailemalla tunti- vs. kuukausiansioista laskettuja palkkaeroja keskenään, voimme arvioida, miten työpanoserot ja osa-aikainen työnteko vaikuttavat sukupuolten palkkauskelliseen tasa-arvoon.

Koska sekä palkkaa että palkkaeroa määrittävät monet muutkin tekijät yksilön ammatin/tehtävän ohella, teemme lisätarkasteluja palkanmääräytymisen kannalta keskeisimpiin kuuluvien tekijöiden eli iän ja koulutusasteen suhteista palkkaeroon. Tutkimuksen tarkastelujaksolla palkansaajain ominaisuuksissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia, mm. koulutusaste ja keski-ikä ovat nousseet ja nämä palkansaajarakenteen muutokset on otettava tutkimuksessa huomioon. Koulutusasteen nousun palkkaerovaikutusten huomioon ottamiseksi tarkastelemme erikseen kolmea koulutusryhmää; 1) palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto¹⁷,

¹⁶ AML2010-ammattiluokituksessa on tarkimmalla tasolla (4- tai 5-numerotaso) kaiken kaikkiaan noin 539 ammatinimikettä. Näistä 539 ammatinimikkeestä suurin osa eli 436 saavuttaa tarkimman luokitustasonsa jo 4-numerotasolla ja tarkimmalla ammatinimiketasolla löytyy vain 105 viisinumeroista AML2010-luokituksen ammatinimikettä. Yksiselitteisyyssyistä käytämme kuitenkin termiä *5-numerotaso* puhuessamme tarkimman ammattiluokituksen nimikkeistä (siis riippumatta siitä, saavuttaako kyseinen ammatinimike tarkimman nimiketasonsa neljä- vai viisinumeroisena). Lisätietoa AML2010-ammattiluokituksen tarkemmasta rakenteesta löytyy raportin luvun 2.2.4.1 taulukosta 2.3.

¹⁷ Perusasteen tutkinnon suorittaneilla on koulutusta korkeintaan 9 vuotta. Näitä koulutuksia ovat esim. kansa-, keski- ja peruskoulun tutkinnot.

2) palkansaajilla keski- tai alimman korkea-asteen tutkinto¹⁸ ja 3) palkansaajilla *korkeakouluasteen* tutkinto¹⁹. Koulutusastekohtaisten tarkastelujen ohessa tarkastelemme palkansaajia työuran eri vaiheissa; 1) ikäryhmässä 15–29-vuotiaat, 2) ikäryhmässä 30–49-vuotiaat ja 3) ikäryhmässä 50–69-vuotiaat. Selvitetyämme ensin, poikkeavatko ammattisegregaation palkkaerovaikutukset vaikuttavuudeltaan tai rooliltaan koulutusaste-kohtaisissa osa-aineistoissa ja tarkasteltuumme ikäryhmiä samassa yhteydessä, voimme päätellä tarkemmin, mihin suuntaan käynnissä olevat kunta- ja valtiosektorien henkilöstörakennemuutokset ovat sukupuolten palkkaeroa viemässä.

Tutkimuksemme etenee seuraavasti. Luku 2 alalukuineen kattaa koko julkisen sektorin kaikkine palkansaajineen. Luvussa 2.2. tarkastellaan ensin kuntien ja kuntayhteisöjen henkilöstön ammatti-, ikä- ja koulutusjakaumia ja tämän pohjalta edetään koko sektorin palkkaeroanalyysiin. Luvussa 2.3 tarkastellaan kaikkia valtion budjettirahoitteisia palvelussuhteita ja luvun rakenne noudattaa kuntasektorin analyysijä. Luvussa 2.4. esitämme perustarkastelujen johtopäätökset ja vertaamme kunta- ja valtiosektoreita keskenään. Luku 3 alalukuineen käsittelee sukupuolten välisten ansioerojen kehittymistä kolmessa eri koulutustasoryhmässä ja sen rakenne alalukuineen noudattaa luvun 2 rakennetta sektorikohtaisine osatarkasteluineen. Lisäksi kuljetamme luvussa 3 alalukuineen mukana kolmea eri ikäryhmää (15-29, 30-49 ja 50-69) koskevat tarkastelut koskien palkkaeron ja iän sekä muiden rakennetekijöiden välisiä yhteyksiä. Luvussa 4 tuomme esiin tutkimuksen keskeiset tulokset ja johtopäätökset.

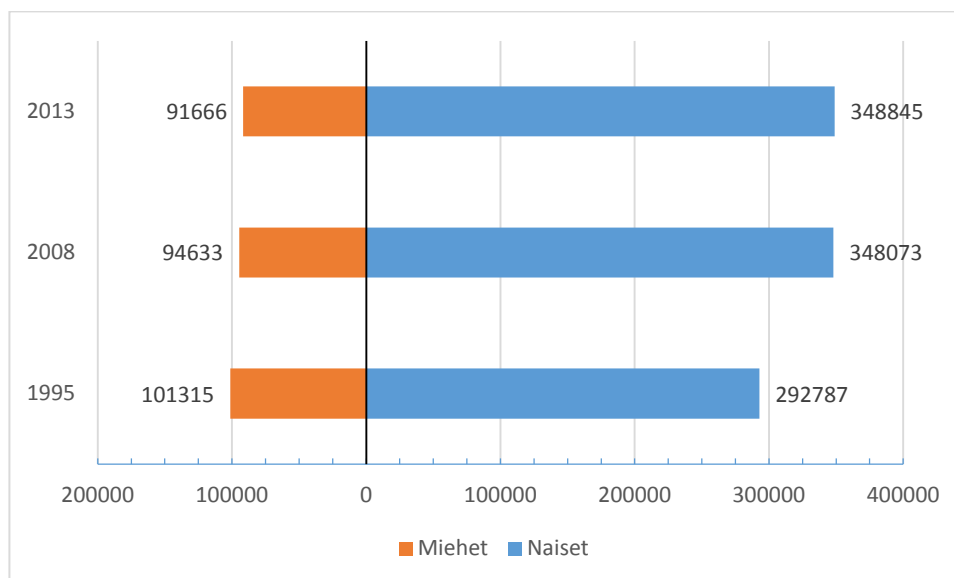
2.2 KAIKKI KUNTASEKTORIN PALVELUSUHTEET

2.2.1 Yleistä

Aloitamme tarkastelemalla kuntasektorin palvelussuhdejakaumia ja -määriä vuosina 1995 - 2013. Kuviossa 2.1. on kuntien ja kuntayhtymien palvelussuhteiden jakaumat vuosilta 1995, 2008 ja 2013 sukupuolen mukaan. Kuntasektorin alun alkaenkin voimakas naisvaltaisuus on vahvistunut edelleen tarkastelujakson aikana naisten määrän kasvaessa vajaasta 300000:sta lähes 350000:een. Samaan aikaan miesten määrä on laskenut alle 100000:een. Sektorin naisosuudessa muutos näkyy siten, että naisten osuus koko kuntasektorin palvelussuhteista on kasvanut 5 prosenttiyksiköllä 74 %:sta 79 %:iin. Naisten osuuden kasvu on tärkeä pitää mielessä, kun tarkastelemme ammattien naisosuuksien muutosta kuntasektorilla tutkimusjakson aikana.

¹⁸ Jatkossa tässä raportissa käytämme termiä *keskiasteen tutkinnot* kattamaan perinteisen keskiasteen 11-12 vuotisen oppimäärän (mm. ylioppilastutkinnot, 1-3 -vuotiset ammatilliset tutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot) lisäksi myös 2-3 vuotta pitemmät ns. *alimman korkea-asteen* koulutukset (mm. merkonomien sekä vanhat tekniikan ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät vielä olleet ammattikorkeakoulututkintoja).

¹⁹ *Korkeakouluaste* kattaa sekä *alemman* (mm. ammattikorkeakoulututkinnot; teknillisissä korkeakouluissa suoritettujen tekniikan kandidaatin tutkinnot ja yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot) että *ylemman* (mm. ylemmät ammattikorkeakoulu-, yliopisto- ja erikoislääkäritutkinnot) korkeakouluasteen tutkinnot. Lisäksi tässä raportissa korkeakouluasteen tutkintoihin luetaan myös lisensiaatin- ja tohtorintutkinnot.

Kuvio 2.1. Kuntasektori sukupuolen mukaan 1995-2013.

Kuten johdannossa jo mainittiin, on tutkimusjaksolla tapahtuneiden julkisen sektorin ulkoistamis-, yhtiöittämis- ja yksityistämistoimenpiteiden²⁰ seurauksena aiemmin julkisen sektorin palvelussuhteisiin tilastoituja työsuhdetietoja siirtynyt yksityisen sektorin palkkatilastointien alle²¹. Aineistosiirtymistä johtuvien perusjoukko muutoksien vaikutukset palvelussuhderakenteelle on pyrittävä erottamaan muista tekijöistä palkkaeroanalyysissä.

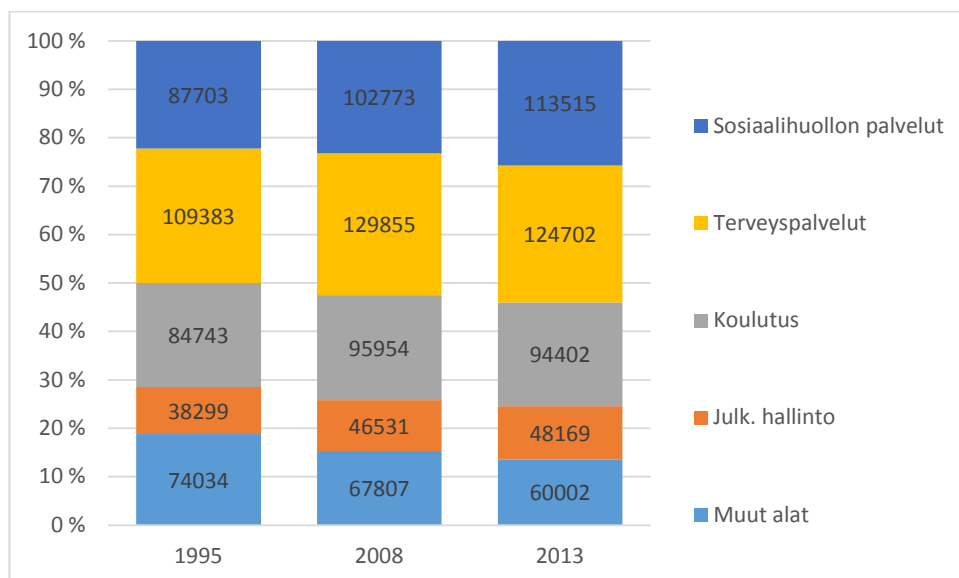
Keskustelu julkisen sektorin ulkoistamistoimenpiteistä on viime vuosina ollut vilkasta. Tämä on tietysti luonnollista sitä taustaa vasten, että erilaisista ulkoistamistoimenpiteistä on vähitellen muodostunut todellinen vaihtoehto kuntasektorin palvelutarjontaa organisoitaessa ja uudistettaessa. On kuitenkin yllättävää havaita, miten vähän tilastopohjaista tietoa ilmiön merkittävyydestä ja vaikutuksesta esimerkiksi kuntasektorin palvelussuhdemäärien suhteen on olemassa.²² Syitä tähän voivat olla mm. kuntasektorin laajuus ja hajanaisuus ja toisaalta ilmiön monimuotoisuus. Kun Suomessa vuoden 2013 lopussa oli 320 kuntaa ja 155 kuntayhtymää ja jokaisen kunnan ja kuntayhtymän vielä muodostaessa enemmän tai vähemmän oman ”case-tapauksensa” ulkoistamiskäytäntöjen osalta, on tämän hankkeen puitteissa mahdotonta määrittää yksityiskohtaisesti ulkoistamistoimenpiteiden vaikutuksia kuntasektorin palvelussuhdemääriin ja -rakenteeseen.

Kuviossa 2.2. näkyvät toimialoittaiset *palvelussuhdeosuudet* vuosina 1995, 2008 ja 2013. Toimiala *muut alat* on ainoa palvelussuhdemäärältään pienentynyt toimialaluokka ja sen suhteellinen osuus on kutistunut noin neljällä prosenttiyksiköllä.

²⁰ Jatkossa viittaamme kaikkiin näihin termillä ”*ulkoistamistoimenpiteet*”.

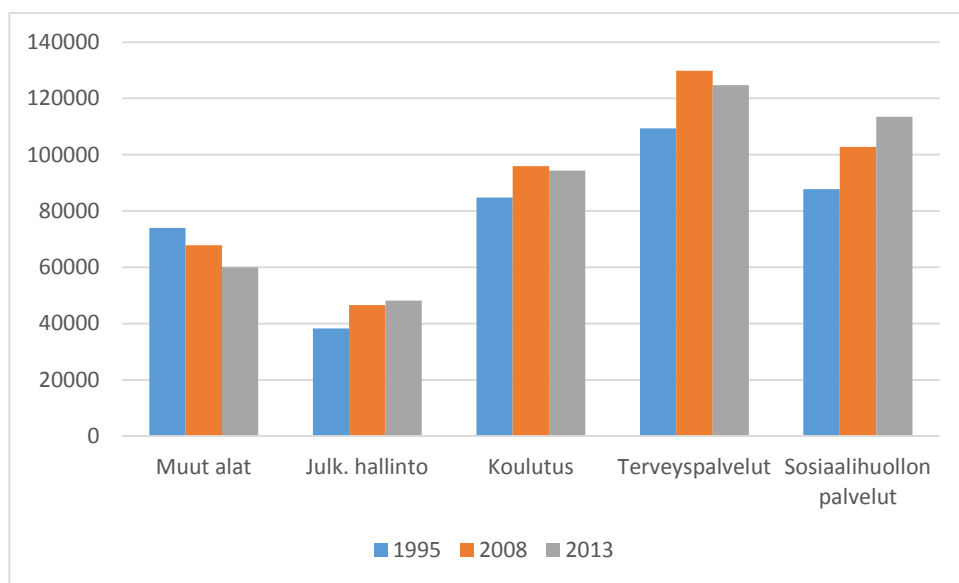
²¹ Kunnallisten liikelaitosten palvelussuhteet kuuluvat kuntasektorin palkkatilastoihin ja siten tässä käsiteltävien palvelussuhteiden joukkoon. Sen sijaan kuntien ja kuntayhtymien (osake)yhtiömuotoisten organien palvelussuhteet (kunnan/kuntayhtymän omistuosuudesta riippumatta) kuuluvat yksityisen sektorin palkkatilastoihin. Ja luonnollisesti kokonaisuudessaan yksityiseltä sektorilta hankittavien palvelujen palvelussuhteet kuuluvat yksityisen sektorin palkkatilastoihin ja jäävät siten tämän tarkastelun ulkopuolelle. Sama tilastokäytäntö pätee myös valtio- ja yksityissektorin palkkatilastojen rajanvetoon.

²² Ulkoistamista ja yksityistämistä onkin usein käsitelty kirjallisuudesta enemmänkin lainsäädännöllisestä ja hallinnollisesta näkökulmasta. Tämän kirjallisuuden hyvä kooste erityisesti Suomen osalta on *Kolehmainen (2010)*, missä myös laajalti käsitellään keskeisten käsitteiden kuten yksityistäminen ja ulkoistaminen varsin moniselitteistä ja haastavaa rajankäyntiä.

Kuvio 2.2. Kuntasektorin palvelussuhteet toimialan mukaan, % 1995-2013.²³

Kuviossa 2.3. on esitetty toimialoittaiset *palvelussuhdemäärät* samoina vuosina. Kaikista kuntasektorin toimialoista juuri terveyspalvelut²⁴ ja sosiaalihuollon palvelut²⁵ ovat kokeneet suurimman bruttomääräisen kasvun palvelussuhdemäärin arvioituna. Kuntahallinnon alaisten palvelussuhteiden kasvu juuri terveys- ja sosiaalipalvelualoilla viittaa siihen, että *samanaikainen* palvelussuhteiden ulkoistaminen ei näillä aloilla ole ainakaan estänyt myös suoran kuntahallinnon alaisten palvelussuhteiden määrän kasvua. Yhtäaikainen palvelussuhdemäärien kasvu sekä kuntasektorin omissa kuin ulkoistetuissakin palvelussuhteissa on tietysti mahdollista, mutta ei ehkä aivan ilmeisin skenaario ulkoistamistoimenpiteiden keskeisen kannustimen eli kustannussäästö tavoitteen kannalta.

Kuvio 2.3. Kuntasektorin palvelussuhdemäärät toimialan mukaan, 1995, 2008 ja 2013.

Toisaalta kuviossa 2.3. on havaittavissa trendinomaista pienenemistä toimialaryhmän *muut alat* kohdalla.²⁶ Pientä laskua on havaittavissa myös terveyspalvelujen palvelussuhteissa vuo-

²³ Tietoa kunta-alan yleisimpien ammattinimikkeiden ja toimialatietojen määristä ja suhteellisista osuuksista ammattien ja toimialojen aggregaattitasoilla löytyy liitetauluista K1 ja K2 raportin lopussa.

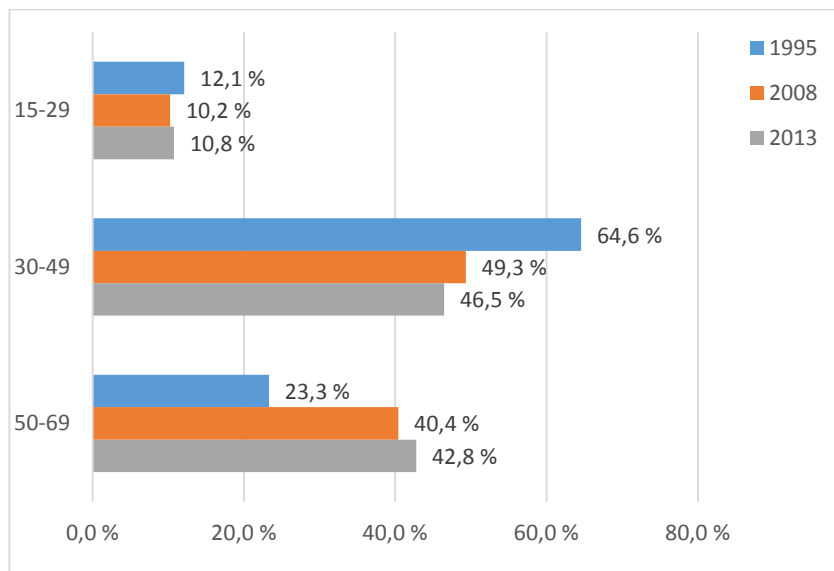
²⁴ Mm. kuntien ja kuntayhtymien sairaalat ja terveyskeskukset (ks. liite K2).

²⁵ Mm. päiväkodit sekä vanhusten ja vammaisten laitos- ja avohoito (ks. liite K2).

²⁶ Toimialaryhmän *muut alat* palvelussuhdemääriltään suurimmista toimialoista löytyy lisätietoa liitetaulusta K2 raportin lopun liiteosista.

sien 2008 ja 2013 välillä. Nämä palvelusuhdevähentymät voivat viitata ulkoistamisvaikutuksiin näiden toimialojen sisällä havaintojakson loppupuolella. Tämän tutkimuksen puitteissa emme kuntasektorin osalta kuitenkaan pysty identifioimaan aikasarjan vuosien 1995 - 2012 palvelussuhdehavainnoista niitä, jotka viimeistään vuonna 2013 oli ulkoistettu kuntasektorin ulkopuolelle. Kuvioden 2.2 ja 2.3 perusteella ulkoistamistoimien rakennevaikutukset kuntasektorin palvelussuhdejakaumille näyttäisivät kuitenkin jäävän sen verran vähäisiksi, että niiden vaikutus ei kovin suurella todennäköisyydellä vääristä ammatti-, ikäryhmä- ja koulutusastemuuttujien palkkaerovaikutuksia koskevia tuloksiamme. Kysymys ulkoistamisen vaikutuksista palvelussuhdejakaumalle onkin selvä jatkotutkimuksen kohde.

Ammattirakenteen ohella ovat sukupuolten ikä- ja koulutusrakenteet palkan ja palkkaeron kannalta keskeisiä tekijöitä. Kuviossa 2.4 on kuntasektorin palkansaajat jaettu ikäryhmittäisiin osuuksiinsa vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuviosta ilmenee Suomen väestörakenteen ikääntymisen heijastuvan myös kuntasektorille. Ikärakenteen muutokset ovat samansuuntaisia kuin yksityisellä sektorilla, mutta vanhimman ikäryhmän (50 - 69) osuus on kunta-alalla yksityistä huomattavasti suurempi.²⁷

Kuvio 2.4. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin, % 1995, 2008 ja 2013.²⁸

Kuviossa 2.5 esitetään koulutusastejakaumat vuosilta 1995, 2008 ja 2013²⁹. Kuntasektorin koulutusastejakauman kehitys noudattaa samaa kehityskulkua kuin yksityissektorillakin.³⁰ Koulutusvaatimukset ovat kasvaneet myös kuntasektorin palvelussuhteissa, mikä näkyy perusasteen osuuden pienentymisessä alle kolmasosaansa eli noin 6 %:in osuuteen kaikista kuntasektorin palvelussuhteista vuonna 2013. Samaan aikaan korkeakoulutettujen osuus on lähes kaksinkertaistunut siten, että kaksi viidestä kunta-alan palvelussuhteissa omaisi korkeakouluasteen koulutuksen vuonna 2013. Kaiken kaikkiaan sekä keski-ikä että koulutusasteen nousu

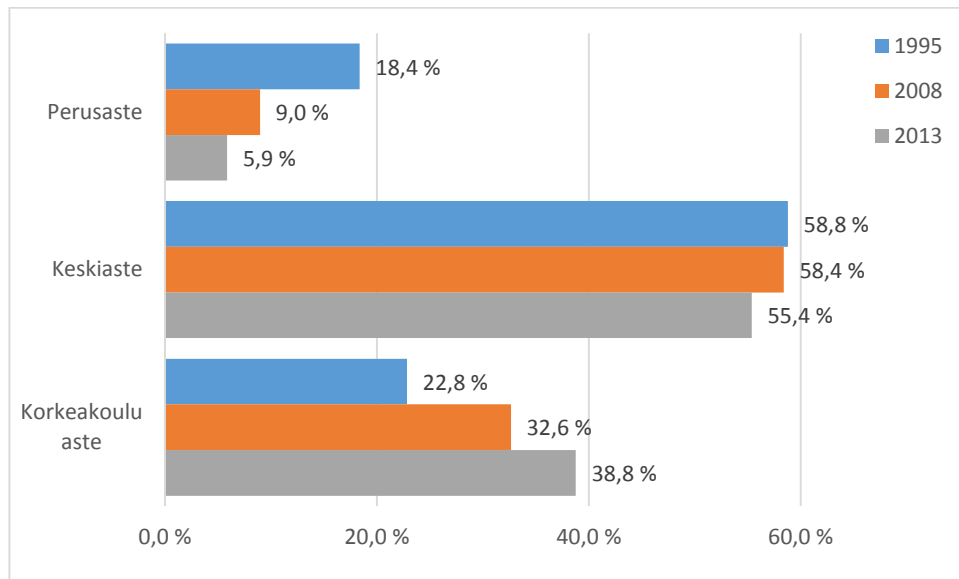
²⁷ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.2.

²⁸ Ikäryhmittäin *palvelussuhdemäärät* olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 (tässä järjestyksessä) seuraavanlaiset: **15 - 29**: 47740, 45349 ja 47447 palvelussuhdetta; **30 - 49**: 254473, 218450 ja 204666 palvelussuhdetta ja **50 - 69**: 91889, 178907 ja 188398 palvelussuhdetta.

²⁹ *Perusasteen* tutkinnon suorittaneilla on koulutusta korkeintaan 9 vuotta. Perusasteen koulutuksiin kuuluvat esim. kansa-, keski- ja peruskoulun tutkinnot. Kuten edellä jo määritimme, käytämme tässä raportissa termiä *keskiasteen tutkinnot* kattamaan perinteisen keskiasteen 11 - 12 vuotisen oppimäärän (mm. ylioppilastutkinnot, 1-3 -vuotiset ammatilliset tutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot) lisäksi myös 2-3 vuotta pitemmät ns. *alimman korkea-asteen* koulutukset (mm. teknikon, merkonomin ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja). *Korkeakouluaste* kattaa sekä *alemman* (mm. ammattikorkeakoulututkinnot; teknillisissä korkeakouluissa suoritettut tekniikan kandidaatin tutkinnot ja yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot) että *ylemman* (mm. ylemmät ammattikorkeakoulu-, yliopisto- ja erikoislääkäritutkinnot) korkeakouluasteen tutkinnot. Lisäksi korkeakouluasteen tutkintoihin luetaan myös lisensiaatin- ja tohtorintutkinnot. Ks. Tilastokeskuksen koulutusastejaottelu: http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/_linkki/koulustem.html.

³⁰ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.1.

ovat ainakin välillisesti voineet lisätä kunta-alan henkilöstökustannuspaineita, korreloivathan sekä keski-ikä (kasvanut työkokemus) että koulutustason nousu potentiaalisesti taito- ja palkkatasoltaan korkeampien ammattiluokkien kasvun kanssa.

Kuvio 2.5. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudet koulutusasteittain, % 1995, 2008 ja 2013.³¹

Koulutusastemuutoksia tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä usean kunta-alan keskeisen ammatin edellyttämän peruskoulutuksen muuttuminen vanhasta keskiasteen opistotasoisesta koulutuksesta korkeakouluasteen koulutukseksi. Kuntasektorin vuosien 1995-2013 palvelussuhdeosuudeltaan suurimmista (ks. liitetaulut K1 ja K3) ammattinimikkeistä mm. sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, sosiaalialan ohjaajat ja terveydenhoitajat edustavat tätä nykyisin vähintään ammattikorkeakoulututkinnon suorittamista edellyttävää henkilöstöryhmää kunta-alalla.³²

2.2.2 Ammattirakenteen muutos kunta-alalla

Ammattirakenne ei ole riippumaton muista henkilöstörakennetta määrittävistä tekijöistä. Niinpä on mielenkiintoista katsoa, miten ikä- ja koulutusmuutokset peilautuvat ammattirakenteen muutoksissa. Kuviossa 2.6. näkyvät AML2010-ammattiluokituksen pääluokkien prosentiosuudet suhteessa kunkin vuoden kaikkiin kuntasektorin palvelussuhteisiin. Suurimmat muutokset vuosivälillä 1995 - 2013 koskevat seuraavia ammattiluokituksia: korkeimman taitotason (4) *erityisasiantuntijat*³³ (kasvua runsaat 5 prosenttiyksikköä), toiseksi korkeimman taitotason (3) *asiantuntijat*³⁴ (kasvua 7.5 prosenttiyksikköä) ja alimman taitotason (1) ammateista koostuva *muut työntekijät*³⁵ (laskua 6.5 prosenttiyksikköä). Kuvion 2.6 siirtymä kohti korkeamman

³¹ Koulutusasteryhmittäin kuntasektorin *palvelussuhdemäärät* olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 tässä järjestyksessä seuraavat: **perusaste**: 72387, 39689 ja 25805 palvelussuhdetta; **keskiaste**: 231722, 258520 ja 243940 palvelussuhdetta ja **korkeakouluaste**: 89993, 144497 ja 170766 palvelussuhdetta.

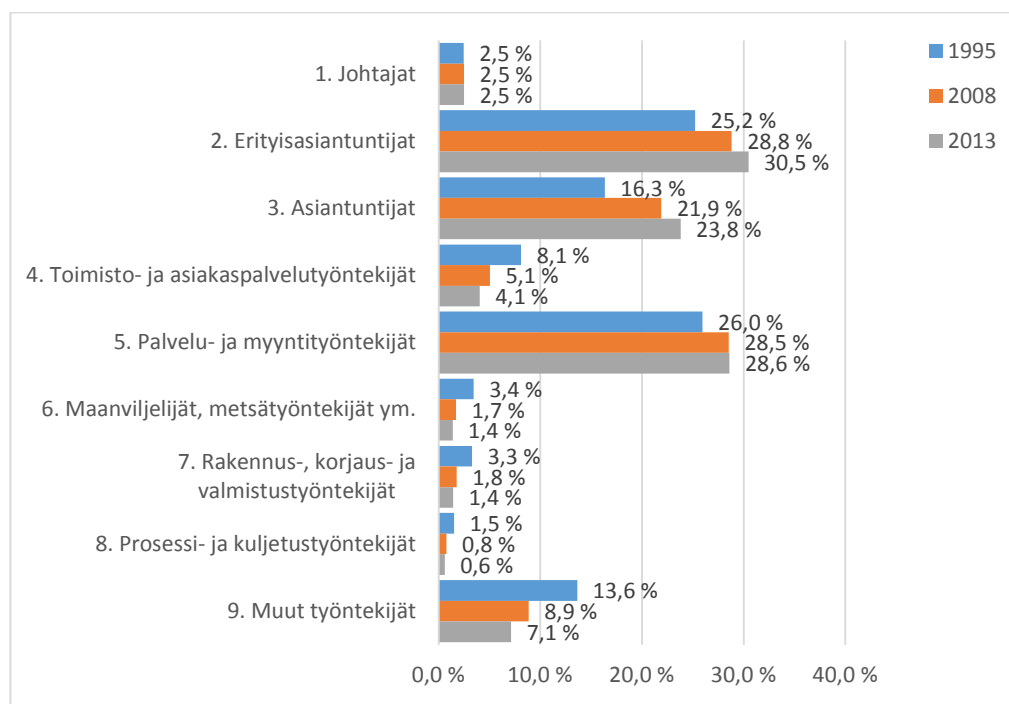
³² Tutkimusaineistossa kuntasektorin sairaan- ja terveydenhoitajista lähes kaikilla oli keskiasteen opistotason koulutus vuonna 1995. Vuonna 2013 jo yli puolella sairaanhoitajista ja vajaalla puolella terveydenhoitajista oli korkeakouluasteen tutkinto.

³³ *Eriyisasiantuntijat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan suurimpia ammattinimikkeitä 1995 - 2013: lastentarhan, peruskoulun ja keskiasteen opettajat, lääkärit, osastonhoitajat ja sosiaalityöntekijät (ks. liite K3).

³⁴ *Asiantuntijat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan suurimpia ammattinimikkeitä 1995 - 2013: sairaan- ja terveydenhoitajat; sosiaalialan ohjaajat; toimisto-, osasto- ja johdon sihteerit (ks. liite K3).

³⁵ *Muut työntekijät*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan suurimpia ammattinimikkeitä 1995 - 2013: sairaala-, laitos- ja päiväkotiapulaiset; toimistosiiivoajat; eri alojen avustavat työntekijät (ks. liite K3).

taitotason tehtäviä ilmentää siten samaa kuntasektorin henkilöstöön kohdistuvaa kasvavan taitotason trendiä kuin kuviossa 2.5 koulutusvaatimusten osalta.³⁶

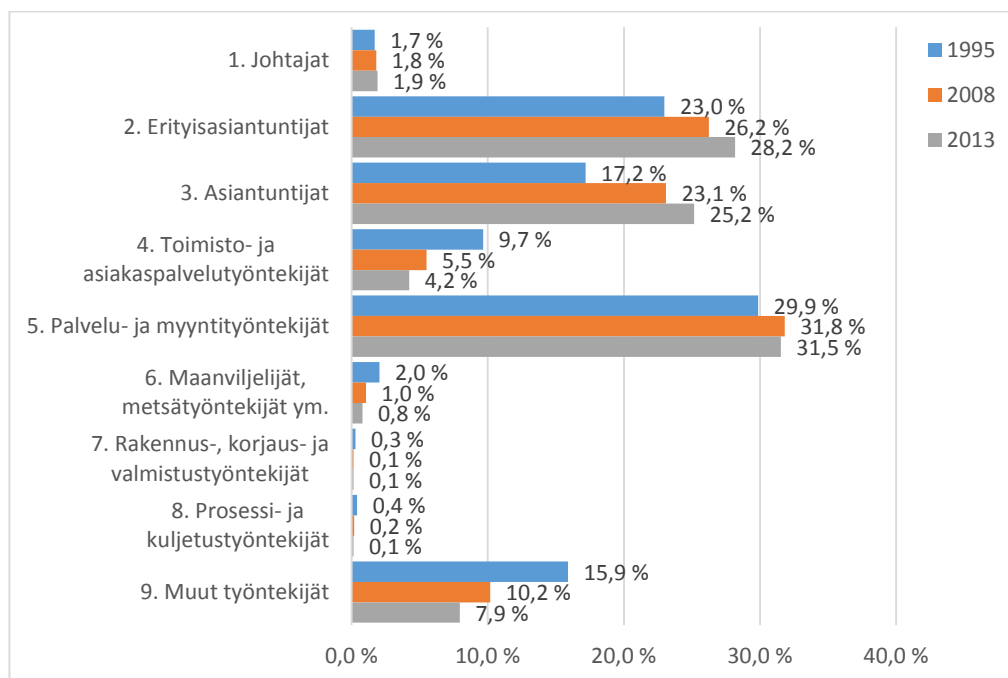

Kuvio 2.6. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudet ammattipäluokittain, % 1995, 2008 ja 2013.³⁷

Koska kiinnostuksen kohteena ovat miesten ja naisten keskipalkkaerot, niin tarkastelemme naisten ja miesten ammattirakenteita myös erikseen. Kuvio 2.7. esittää kuntasektorin *naisten* osajoukosta lasketut AML2010-ammattiluokituksen pääluokittaiset prosenttiosuudet. Suurimmat muutokset vuosivälillä 1995 - 2013 koskevat seuraavia ammattipäluokkia: erityisasiantuntijat (kasvua runsaat 5 prosenttiyksikköä), asiantuntijat (kasvua 8.0 prosenttiyksikköä), toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät (laskua 4 prosenttiyksikköä) ja matalimman taitotason ammasteista koostuva muut työntekijät (laskua 8.0 prosenttiyksikköä). Kuvio 2.7 ilmentää naisten osalta samaa kuntasektorin henkilöstöön kohdistuvaa kasvavan taitotason trendiä kuin kuntasektorin koko aineiston tasolla jo havaittiin edellä. Kuvaavaa kehitykselle onkin se, että korkeinta taitotasoa (4) edustava ryhmä, erikoisasiantuntijat, on noussut suurimmaksi miesten ja naisten kokonaisaineiston pääluokaksi ja asiantuntijatehtävien kasvua korostaa lisäksi toiseksi korkeinta taitotasoa (3) edustavan ryhmän, asiantuntijoiden, osuuden kasvu kuntasektorin naispuolisessa henkilöstössä.

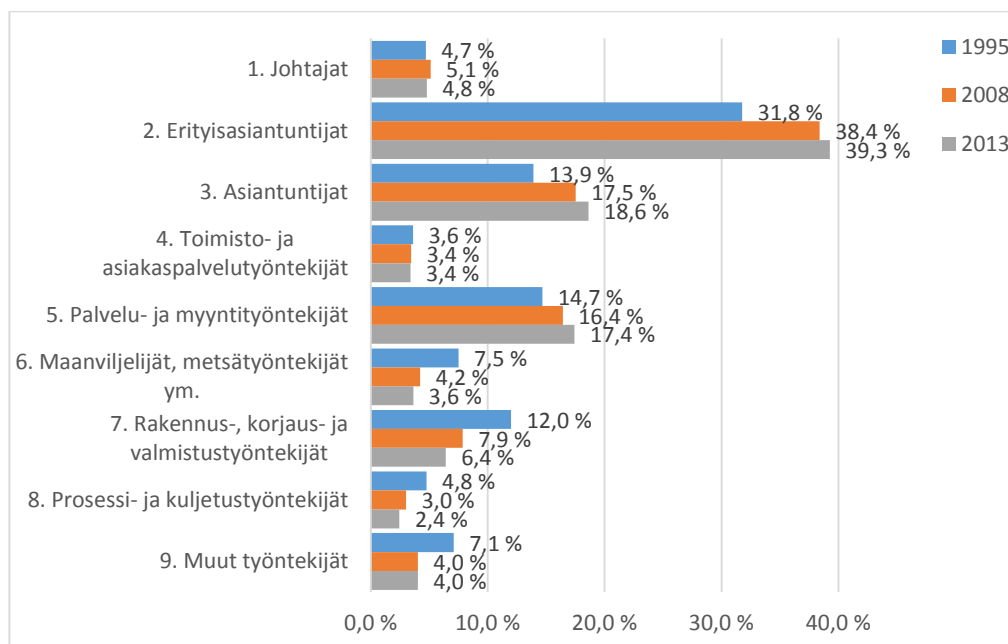
³⁶ Termin *taitotaso* määrittelystä tässä raportissa, ks. luku 2.1 *Johdanto* edellä.

³⁷ Tarkempaa tietoa kuntasektorin yleisimpien yksittäisten ammattinimikkeiden määristä ja suhteellista osuuksista eri ammattipäluokissa löytyy liitteestä K3 raportin lopussa.

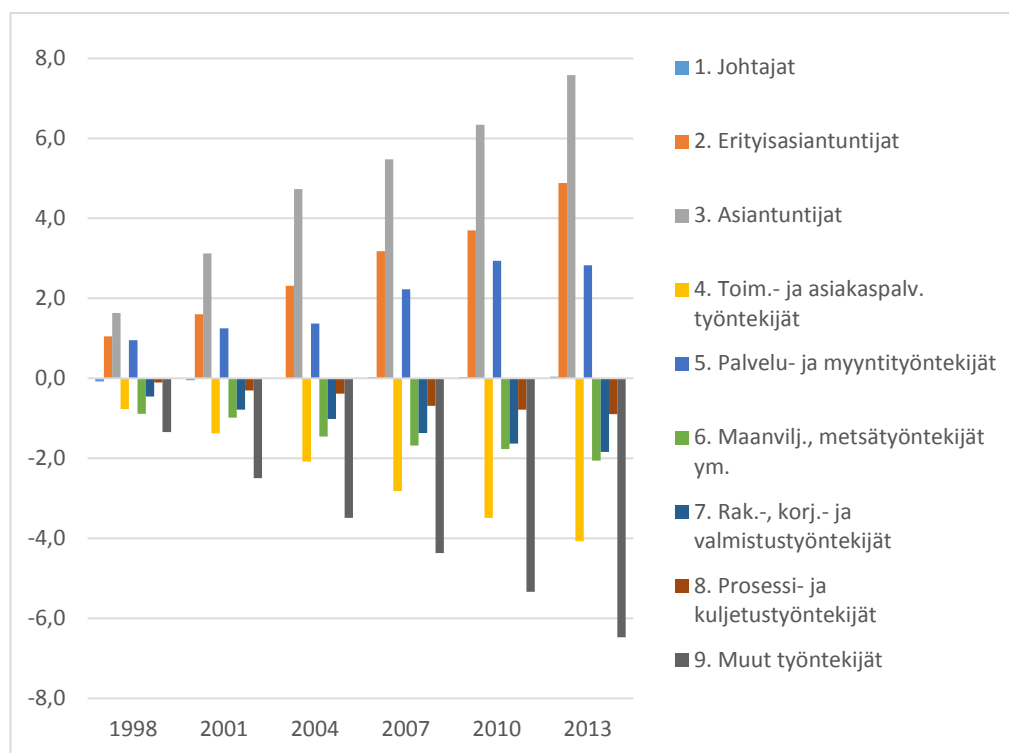
Kuvio 2.7. *Kuntasektorin* palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain *naisten* osajoukosta laskettuna, % 1995, 2008 ja 2013.

Poikkeavatko miesten ammattirakenne tai sen muutokset naisilla havaituista? Kuvio 2.8. kuvaa *miesten* osajoukosta laskettujen pääluokkaosuuksien muutosta tutkimusjaksolla 1995-2013. Myös miesten kohdalla toistuu sama siirtymä kohti korkeamman taitotason ammattiluokkia kuin edellä naisilla. Tätä siirtymää korostaa miesten aiemmin suhteellisen vahvojen alimman taitotason pääluokkien 6-9 palvelussuhdeosuuden pieneneminen: kun vuonna 1995 vielä lähes kolmannes miehistä (32.1 %) sijoittui ammattipääluokkiin 6-9, oli vuonna 2013 tultaessa näiden pääluokkien osuus puolittunut 16.4 prosenttiin. Sukupuolten keskipalkkaeroa ja sen muutoksia arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että kahdella korkeimmalla taitotasolla (3 ja 4) miehet ovat säilyttäneet suhteellisesti naisia vahvemman asemansa. Kun vuonna 1995 pääluokkatasoille 1-3 kuului 41.9 prosenttia naisista ja 50.4 prosenttia miehistä olivat vastaavat osuudet vuonna 2013 naisilla 55.3 ja miehillä 62.7 prosenttia.

Kuvio 2.8. *Kuntasektorin* palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain *miesten* osajoukosta laskettuna, % 1995, 2008 ja 2013.

Molempien sukupuolten yhteisaineistoa kuvaavassa kuviossa 2.6 näkyi, että yksityisen sektorin ammattiluokkajakaumiin (1995-2008)³⁸ verrattuna kuntasektorilla korostuvat erityisasiantuntijoiden sekä palvelu- ja myyntityöntekijöiden³⁹ suuret suhteelliset osuudet. Toisaalta jokaisen toiseksi alinta taitotaso kaks edustavan pääluokan 6-8⁴⁰ oma erillisuus on kunta-alalla pysynyt alle kahdessa prosentissa vuodesta 2008 lähtien. Kuvio 2.9 havainnollistaa tätä kuntasektorin ammattirakennemuutoksen myötä tapahtunutta vaatimustason nousua. Kuviossa verrataan miesten ja naisten yhteisaineistosta laskettujen ammattipääluokittaisten suhteellisten osuuksien muutoksia kolmen vuoden välein jakson alkuvuoteen 1995. Tarkastelupisteiksi valittuina vuosina (1998, 2001, 2004, 2007, 2010 ja 2013) erityisesti asiantuntijatasen tehtävien luokat 2 ja 3 kasvavat trendinomaisesti vuodesta toiseen koko jakson. Vastaavasti vaaka-akselin alapuolella trendinomaista ammattiluokan suhteellisen osuuden pienentymistä edustaa ennen kaikkea rutiiniluontoisten alhaisimman taitotason tehtävien ammattipääluokka, *muut työntekijät*.

Kuvio 2.9. Ammattipääluokan osuuden *muutos* vuoden 1995 osuuteen verrattuna kuntasektorilla, *prosenttiyksikköä* kolmivuotisjaksoin 1998 - 2013.

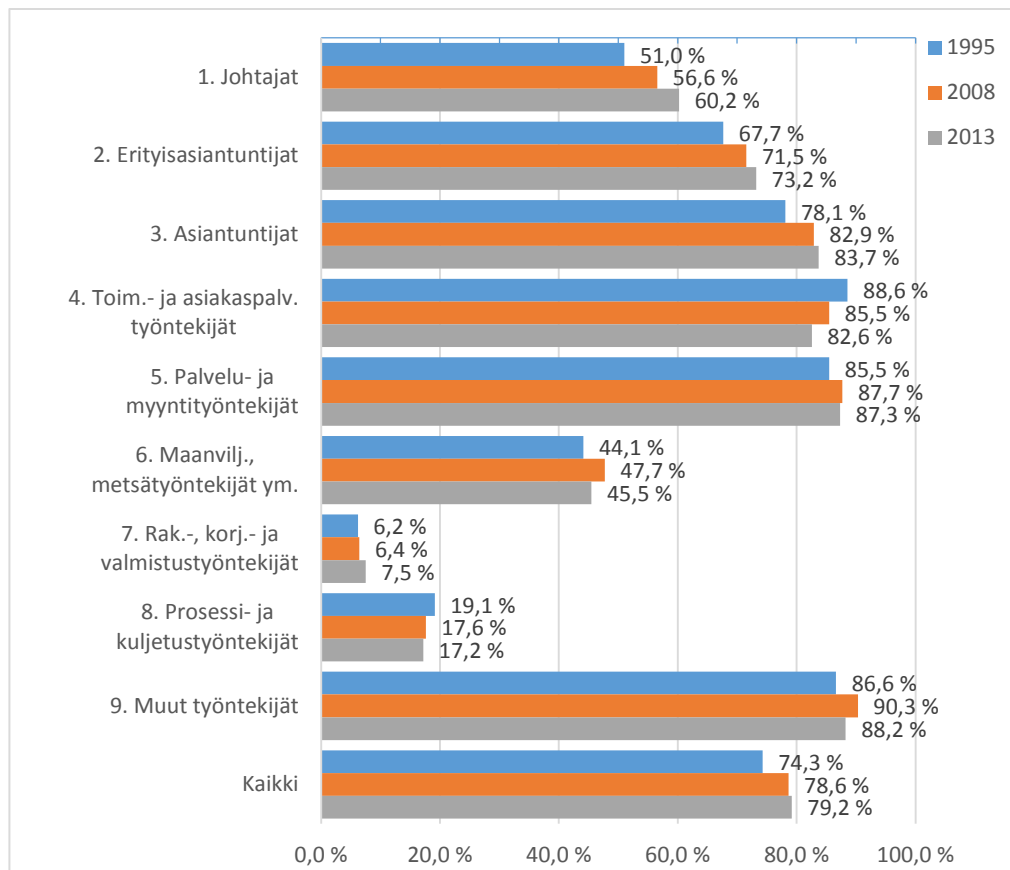
Entä kuinka naisten henkilöstöosuuden kasvu heijastuu ammattipääluokkien naisosuuksiin? Kuvion 2.10 avulla voidaan ammattipääluokittaiset naisosuudet suhteuttaa koko sektorin naisosuuteen. Kunta-alan naisvaltaisuus ja sen vahvistuminen yli tutkimusjakson käy ilmi alimpina kuvassa olevista koko sektorin naisosuuksista. Lähtökohtaisesti yli 70 %:in naisosuus nousi lähes 80 %:iin vuoteen 2013 mennessä. Ammattien eriytyminen sukupuolen mukaan näkyy sekä ammattihierarkian yläpäässä että suorittavien tehtävien eri pääluokkien välillä. Johtajissa ja erityisasiantuntijoissa pysyivät miehet koko tarkastelujakson yliedustettuina, sillä vaikka naisosuudet kasvoivatkin molemmissa luokissa, oli vuonna 2013 edelleen miesten yliedustus johtajissa lähes 20 prosenttiyksikköä ja erityisasiantuntijoissakin vielä kuusi prosenttiyksikköä

³⁸ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.3.

³⁹ Kuntasektorilla *palvelu- ja myyntityöntekijöiden*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan viisi suurinta ammattinimikettä 1995-2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattikoodit): *päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.* (53111); *muut lähihoitajat* (53219); *perhepäivähoitajat* (53112); *kotityöpalvelutyöntekijät* (53221) sekä *sosiaalialan hoitajat* (53213) (ks. liite K3).

⁴⁰ Kuntasektorilla pääluokkien 6-8 kuusi suurinta ammattinimikettä 1995-2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattikoodit): *maatalouslomitajat* (61214); *puutarha- ja kasvihuonetyönjohtajat sekä -tekijät* (61132); *maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat* (7233); *kirvesmiehet ja rakennuspuusepät* (7115); *putkiasentajat* (7126) sekä *linja-auton- ja raitiovau-nunkuljettajat* (8331) (ks. liite K3).

koko sektorin yleiseen naisosuuteen verrattaessa. Myös suorittavista tehtävistä koostuvien ammattipääluokkien 7-9 osalta on ammatillinen eriytyminen voimakasta: *rakennus- korjaus- valmistustyöntekijöiden* sekä *prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden* pääluokat 7 ja 8 ovat hyvin miesvaltaisia kun taas pääluokassa 9 (*muut työntekijät*) naisten yliedustus pysytteli noin 10 prosenttiyksikön tietämillä koko vuosivälin 1995-2013. Suorittavien tehtävien ammattiluokkia tarkasteltaessa on syytä kuitenkin pitää mielessä kahta alinta taitotasoa edustavien ammattipääluokkien 6-9 toinen keskeinen kehityspiirre eli rutiinityyppisten kahden alimman taitotason tehtävien marginalisoituminen tarkastelujakson aikana (vuonna 2013 enää vain reilut 10 prosenttia kunta-alan henkilöstöstä työskenteli ammattipääluokissa 6-9).

Kuvio 2.10. Naisten osuus ammattiluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.⁴¹

Kaiken kaikkiaan kuntasektorin henkilöstörakennetta leimaa sekä muutos että pysyvyys. Ensin mainittu ilmenee ikä- ja koulutusastemuutoksina ja edelleen muutoksina ammattiluokkien suhteellisissa osuuksissa: työkokemuksen (ikä) ja koulutuksen kasvutrendit peilautuvat ammattirakenteeseen taitotasoltaan korkeimpien ammattiluokkien suhteellisten osuuksien kasvuna. Pysyvyyttä ilmentää taas sukupuolten sijoittuminen selvästi eri ammatteihin yhä vielä jakson lopussakin. Vaikkakin naisten osuudet johto- ja erityisasiantuntijatehtäväluokissa ovat kasvaneet, niin miesten yliedustus näissä pääluokissa 1 ja 2 on yhä selvä. Samalla tavalla alimman taitotason pääluokissa 6-9 sukupuolten eriytyminen eri pääluokkiin näkyy korostusti.

Keskimäärin kaikki edellä mainittujen rakennetekijöiden muutossuunnat vaikuttavat kunta-alan keskimääräistä palkkatasoa nostavasti. Rakennemuutosten vaikutuksista miesten ja naisten palkkaeroon ei kuitenkaan pelkän pääluokkatason jakaumatarkastelun pohjalta voi vielä päätellä kovin paljon. Palkkaeron suuruusluokka ja kehityspiirteet ovat hahmotettavissa vasta

⁴¹ Ammattipääluokkien naisosuuksien esittäminen yhdessä koko sektorin naisosuuden kanssa kuvion 2.10 tapaan tarjoaa visuaalisesti selkeän tavan hahmottaa pääluokkien segregoitumista sukupuolen mukaan. Mikäli pääluokat eivät olisi lankaan eriytyneet (ts. *segregoituneet*) sukupuolen mukaan, olisi jokaisen pääluokan naisosuus sama kuin koko sektorin naisosuus. Niinpä, mitä enemmän poikkipalkit kuviossa 2.10 (tai ylipäänsä vastaavissa *naisosuus*-kuvioissa) eroavat keskenään, sitä vahvemmin pääluokat ovat eriytyneet miesten ja naisten välillä.

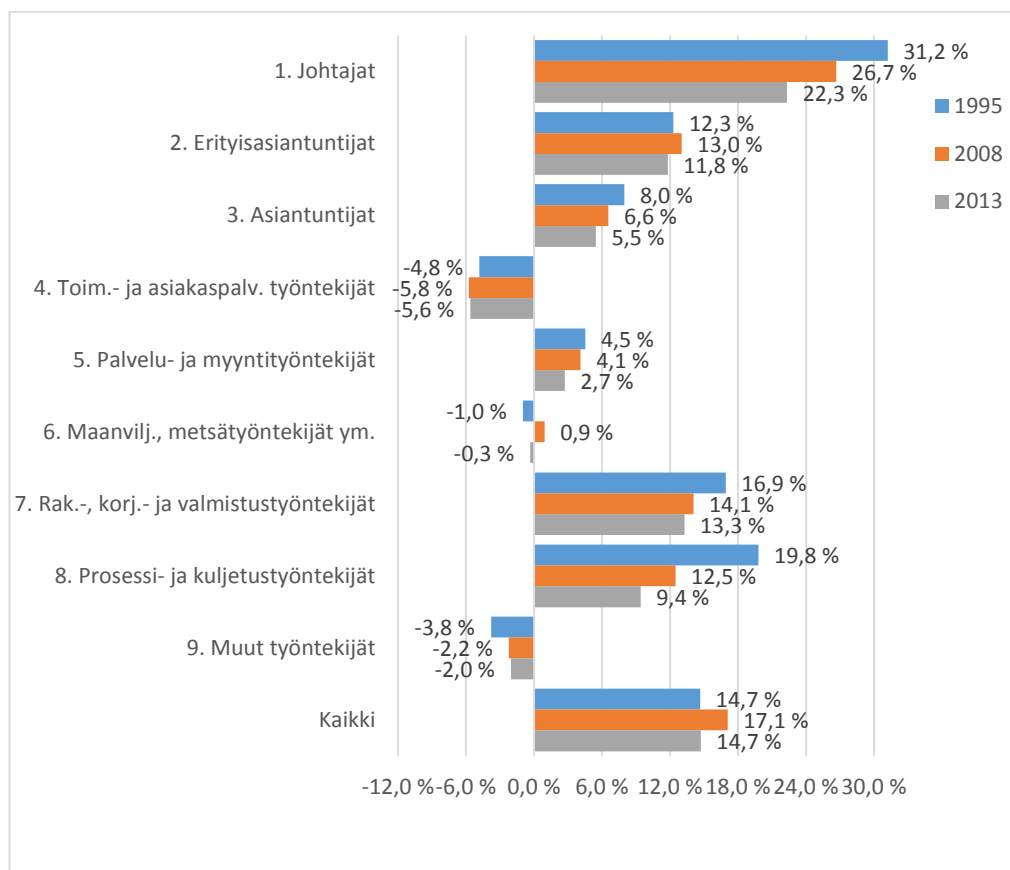
kun tarkasteluun on otettu mukaan myös miesten ja naisten keskipalkat ja niiden muutos tarkastelujaksolla. Lisäksi ammattisegregaation palkkaerovaikutukset on analysoitu myös tarkimmalla käytettävissä olevalla ammattinimiketasolla.

2.2.3 Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla

2.2.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

Aloitamme palkkaerotarkastelut säännöllisen työajan *tuntipalkkaa* koskevin laskelmin. Säännöllisen työajan käsite rajaa palkkaeroanalyysistä pois ylityötunneilta maksetut ansiot ja ei-tehdyltä työajalta maksetut erät, kuten varallaolokorvaukset. Lisäksi tuntia kohden laskettu ansiokäsite eliminoi yksilöiden työtuntimäärien eroista johtuvat palkkaerot. Vasta lisätessämme tarkasteluamme säännöllisen työajan *kuukausiansiot*, osa- ja kokoaikaisiin työsuhteisiin liittyvät erilaiset säännöllisen työajan tuntimäärät pääsevät heijastumaan täydellä painollaan ansiotasoon. Tällä tavalla voimme suoraan sukupuolten välisiä tunti- ja kuukausipalkkaeroja vertailemalla arvioida, kuinka paljon miesten ja naisten välinen keskiansiero riippuu siitä, ovatko myös sukupuolten väliset työpanoserot huomioitu palkkaerotarkasteluissa.

Kuviossa 2.11 näkyvät sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013⁴². Huolimatta pääluokkatasolla palkkaerojen selvästä kaventumisesta erityisesti johtajien ja toisaalta prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ryhmissä, on sektoritasolla keskipalkkaero pysynyt varsin vakaana⁴³.

⁴² Noudatamme vakiintunutta tapaa laskea miesten ja naisten palkkaerot suhteessa miesten keskipalkkaan. Formaalisesti käyttämämme palkkaerokäsite on $\frac{\bar{w}_{ot}^m - \bar{w}_{ot}^f}{\bar{w}_{ot}^m}$, missä \bar{w}_{ot}^m on miesten (m) keskipalkka ammatissa a ajankohtana (vuosi) t ja \bar{w}_{ot}^f on vastaava keskipalkka naisten (f) osajoukossa. Kun puhumme palkkaerosta "prosentteina" viittaamme muotoon $\left(100 * \frac{\bar{w}_{ot}^m - \bar{w}_{ot}^f}{\bar{w}_{ot}^m}\right)$ ja laskemme siis palkkaeroprocentin suhteessa *miesten* keskipalkkaan.

⁴³ Kolmen ammattiryhmän osalta ovat suhteelliset palkkaerot arvoiltaan negatiivisia, mikä tarkoittaa siis sitä, että kyseisissä ryhmissä naisten keskituntipalkka oli miesten keskituntipalkkaa suurempi.

Kuvio 2.11. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan *keskituntiansioissa kuntasektorilla* ammattipääluokittain ja yhteensä, % 1995, 2008 ja 2013.

Jakson alku- ja loppupäitä 1995 ja 2013 keskenään vertailtaessa näyttäisi siis sukupuolten palkkaero pienentyneen lähes kaikissa ammattiryhmissä, mutta sektorin kokonaistasolla ei vastaavaa palkkaeron pientymistä ole havaittavissa. Tulos on esimerkki tilastollisessa päätelyssä *Simpsonin* paradoksina⁴⁴ tunnetusta ilmiöstä. Kuntasektorin tulos toistaakin samaa tarinaa kuin aiempi yksityisen sektorin tarkastelu, missä samaan tapaan sektoritason palkkaero pysyi koko tarkastelujakson 1995 - 2008 lähes muuttumattomana (18.6% vs. 18.3%) vaikka monessa ammattien pääluokassa palkkaero pieneni selvästi⁴⁵.

Kyse on siitä, että ammattipääluokkien *erillistarkastelu* ottaa huomioon kummallakin sukupuolella vain kunkin pääluokan *sisällä* tapahtuneet muutokset ammattinimikkeiden suhteellisissa palkansaajaosuuksissa. Sen sijaan pääluokkaosuuksissa tapahtuneet muutokset jäävät ammattipääluokkien yksittäistarkastelussa vaille huomiota. Vasta siirryttäessä koko sektoritason kattaviin palkkaerolaskelmiin, pääsevät *myös* pääluokkatasojen väliset suhteellisten osuuksien muutokset vaikuttamaan palkkaerolaskelmiin.⁴⁶

Ilmeisesti kuviossa 2.11 sektoritason vs. pääluokkataso keskenään erilaisia palkkaeromuutoksia korostaa erityisesti edellä kuviossa 2.8 havaittu miesten aiemmin suhteellisen vahvojen alimman taitotason pääluokkien 6-9 palvelussuhdeosuuksien kutistuminen merkittävästi. Pääluokkataso ammattirakenteen vakioiminen vuoden 1995 pääluokkajakaumaa vastaavaksi eliminoi miehillä juuri tämän pääluokkia 6-9 koskeneen muutoksen vaikutuksen rakennevakioidusta keskipalkasta. Toisin sanoen alemman taitotason ja siten myös alemman keskipalkan luonnehtimien pääluokkien 6-9 marginalisoituminen miesten ammattirakenteessa, johti miesten keskipalkan kasvuun jo pelkän pääluokkien 1-3 painoarvon korostumisen seurauksena vuosina 1995 – 2013. Naisten osalta taas korostuu alimman taitotason pääluokan 9 *muut työntekijät* voimakas pientyminen. Alempipalkkaisen ammattiryhmän painoarvon pientyessä naisten sektoritason keskipalkka tietysti automaattisesti nousi. Näin ollen alempipalkkaisten ammattiryhmien osuuden voimakas pieneneminen sekä miehillä että naisilla on nostanut keskipalkkaa molemmilla sukupuolilla sillä seurauksella, että kokonaispalkkaero koko kuntasektorin tasolla ei ole muuttunut.

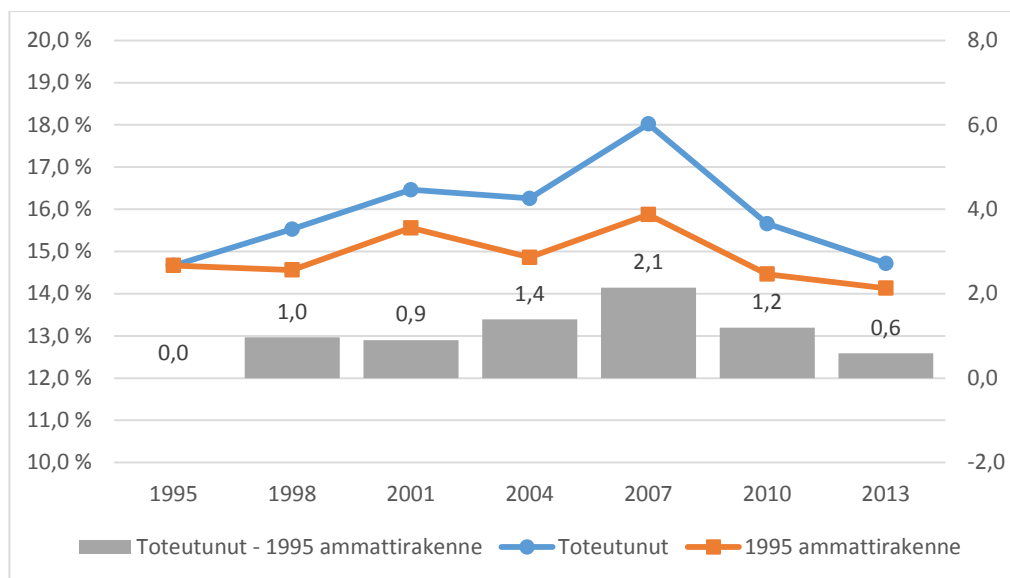
Kuvion 2.11. kehityskulkujen ymmärtämiseksi tarkastelemme vielä hiukan tarkemmin ammattipääluokkien rakenteen muutoksia ja niiden vaikutuksia palkkaeron suhteen. Kuvioon 2.12 sisältyvät sekä sektoritason toteutunut palkkaerokehitys että vuoden 1995 *kiinteää* ammattipääluokkarakennetta vastaava laskennallinen palkkaerosarja⁴⁷. Kuvion keskeinen viesti on se, että pääluokkatasolla ammattirakenne on muuttunut naisten osalta epäedullisella tavalla eli suhteellisesti suurempi osuus naisista työskenteli vuonna 2013 alemman palkkatason ammattipääluokissa kuin vuonna 1995. Pääluokkatasolla määritellyn ammatillisen segregaatoin palkkaeroa kasvattava vaikutus oli 0.6 prosenttiyksikköä vuosien 1995 ja 2013 välisessä vertailussa. Havaintomme ovat yhtäpitäviä sen jo aiemmin yksityisellä sektorilla havaitun kehityskulun kanssa, että naisten koulutustason nousu ja sijoittuminen entistä useammin vaativampiin ammatteihin eivät välttämättä yksinään riittä (ainakaan kovin nopeasti) kaventamaan sukupuolten välistä eroa keskituntiansioissa.

⁴⁴ Simpsonin paradoksina tunnetaan tilanne, missä erillisistä osajoukoista havaittuna relaatiot ovat toisen suuntaisia kuin sama relaatio havaittuna täsmälleen samasta aineistosta osajoukkojen yhdistämisen jälkeen.

⁴⁵ Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.6.

⁴⁶ Formaalisimmin esitettyä tämä käy ilmi liitetiedostosta L2 *"Keskipalkkojen laskeminen ammattiryhmittäin ja aggregointi sektoritasolle"*.

⁴⁷ Kuntasektorilla on aluksi laskettu miesten ja naisten osa-aineistoista kunkin vuoden *toteutuneiden* keskituntiansioiden ero miesten ja naisten välillä. Tämän jälkeen on muodostettu *laskennalliset* keskituntiansiot kummallekin sukupuolelle siten, että kunakin vuonna 1995-2013 on vuoden 1995 ammattipääluokkaosuudet painotettu yhteen kyseisen vuoden toteutuneilla ammatiluokittaisilla keskituntiansioilla. Lopuksi miesten ja naisten laskennallisista keskituntiansioista on laskettu vuosikohtaiset laskennalliset keskipalkkaerot. Näin on muodostunut kaksi kuvion 2.12 esittämää keskituntiansioiden sarjaa vuosille 1995-2013: 1) toteutuneet keskipalkkaerot ja 2) laskennalliset vuoden 1995 ammattirakenteeseen kiinnitetyt keskituntipalkkaerot. Tarkemmin katso liite L2.

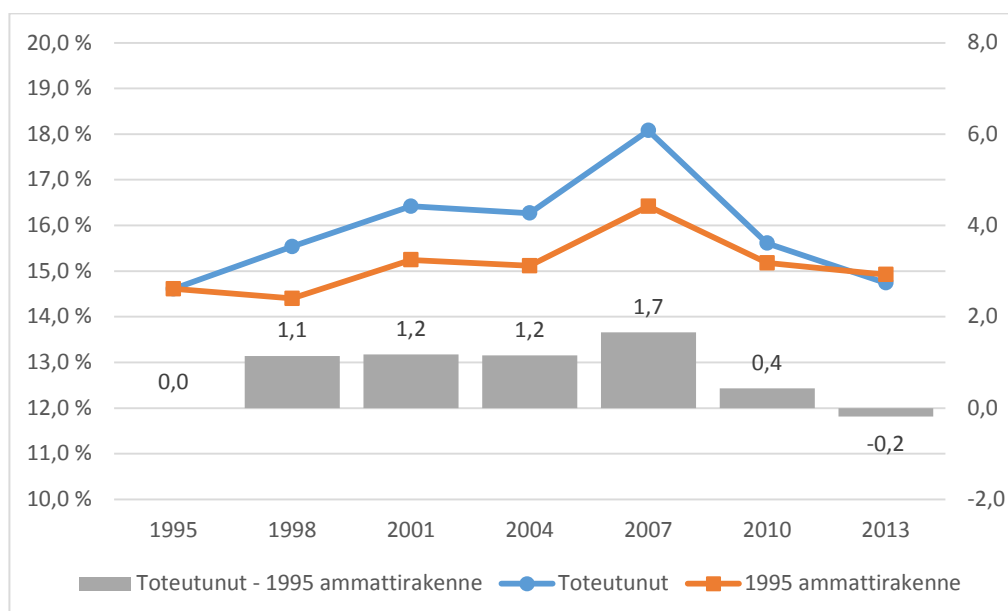
Kuvio 2.12. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan *keskituntiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääluokkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla* kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuvion 2.12 mukaan muutokset *hierarkkisessa* pääluokkatason ammatillisessa eriytymisessä ovat kasvattaneet palkkaeroa.⁴⁸ Muuttuuko käsityksemme ammatisegregaation vaikutuksesta palkkaeroon liittäessämme tarkasteluun karkeimman pääluokkatason lisäksi myös tarkimman ammattinimiketason? Kuvio 2.13. on menetelmällisesti sama kuin kuvio 2.12, mutta nyt ammattirakenne on kiinnitetty pääluokkatason *lisäksi* myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle ammattinimikkeiden 5-numerotasolle.

Kuvioiden 2.12 ja 2.13 tuloksia vertailemalla nousee ammatisegregaation monitasoinen luonne selvästi esiin. Kuviossa 2.12 pääluokkatason ammatisegregaatio muuttui vuosivälillä 1995-2013 naisille epäedulliseen suuntaan kasvattaen palkkaeroa 0.6 prosenttiyksikköä. Kuvassa 2.13 myös tarkimman ammattitason rakennemuutos on otettu huomioon ja se osoittautuikin *dominoivaksi* palkkaerokehityksen suhteen. Niinpä naisten kannalta epäedullisesta pääluokkatason ammattirakennemuutoksesta huolimatta segregatiovaikutusten *yhteisvaikutus* pienensi palkkaeroa 0.2 prosenttiyksiköllä. Kokonaisuudessaan siis naisten siirtyminen entistä paremmin palkattuihin ammatteihin (tarkka taso) dominoi hierarkkisen pääluokkatason (karkea taso) päinvastaista kehitystä.⁴⁹

⁴⁸ On syytä painottaa, että tässä tutkimuksessa esitetyt ammatisegregaation palkkaerovaikutukset ovat ns. *osittaisvaikutuksia*. Eli ne kertovat vain sen vaikutuksen, mikä segregatiolla *yksinään* on palkkaeroon. Se, miten palkkaero lopulta muuttuu ja kehittyä riippuu myös muista tekijöistä, joista tässä tutkimuksessa on huomioitu ainoastaan työvoiman ikä-koulutustasorakenteet. Niinpä havaittu palkkaero voi (ja usein onkin) jotain aivan muuta, kuin pelkästään ammatisegregaation palkkaerovaikutuksia tarkastelemalla voisi kuvitella.

⁴⁹ Tarkimmalle AML2010-luokituksen 5-numerotasolle kiinnitetty ammattirakenne kertoo siis itse asiassa kahden määrittelämme segregatiotyypin *yhteisvaikutuksen* palkkaeron suhteen. Eli tarkkaan ottaen "puhtaan" 5-numerotason *nettomääräisen* segregaatian muutos pienentää palkkaeroa -0.8 prosenttiyksikköä (= -0.2-0.6) ja se saadaan siis vähentämällä kuvion 2.12 pääluokkatason segregatiovaikutus kuvion 2.13 segregatiovaikutuksesta. Kutsumme jatkossa kuvion 2.13 mukaista pääluokka- ja ammattinimiketasojen yhteisvaikutusta *ammatilliseksi segregatioksi*.

Kuvio 2.13. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 tarkimmalle AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Ammattisegregaatiota⁵⁰ tutkittaessa onkin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että valittu ammattirakenteen vertailutaso voi vaikuttaa käsitykseen ammattisegregaation palkkaerovaiikutuksista. Kun vertailumme perustui karkeaan hierarkkiseen 9-luokkaiseen pääluokkatasoon, saimme tulokseksi, että ammattisegregaatio on kasvattanut palkkaeroa. Lisätessämme ammattisegregaation palkkaerovaiikutusten tarkasteluun tarkan 539 ammattinimikkeen muodostaman ammattinimiketasen saimme päinvastaisen tuloksen eli ammattisegregaatiolla kokonaisuudessaan osoittautui olevan palkkaeroa pienentävä vaikutus.⁵¹

Onko jompikumpi tuloksistamme siis kyseenalainen tai peräti paikkaansa pitämätön? Ei suinkaan, sillä käyttäessämme saman ammattiluokituksen kahta eri ääripäätä luokituksen tiheydellä (ts. mahdollisten luokitusarvojen määrällä) määriteltynä, tarkastelemme kummassakin tapauksessa ammattisegregaatiota, mutta ikään kuin eri tasolla tai eri näkökulmasta. Pääluokkatasolla mitattuna ammattisegregaatio kertoo miesten ja naisten erosta ammattihierarkian osalta, kun taas tarkka 5-numerotaso kuvaa ammattisegregaatiota riippumatta siitä edustavatko ammattinimikkeet samaa taito/palkka-/hierarkiatasoa vai eivät.

Yhteenvetona voimme sanoa, että vuosina 1995 – 2013 naisten pääluokkataso *ammattihierarkkinen* asema heikentyi ja pääluokkatasojen välinen eriytyminen kasvatti tuntipalkkojen eroa miesten eduksi. Toisaalta pääluokkatasojen ”sisällä” ammattinimiketasolla *ammattillisen segregaa*tion muutos on suosinut naisia kaventaen siltä osin miesten ja naisten palkkaeroa. Ammattirakenteen kokonaismuutoksessa ammattinimiketasen muutos dominoi vaikutusta palkkaeroon eli ammattirakenteen muutos *kokonaisuudessaan* pienensi palkkaeroa 0,2 prosenttiyksiköllä kuntasektorilla vuosina 1995–2013. Toisin sanoen naiset näyttäisivät sijoittuvan entistä parempipalkkaisiin ammatteihin saman ammattipääluokan sisällä, mutta korkeampipalkkaisiin pääluokkiin sijoittumisessa on edelleen ongelmia. Tämä siitäkin huolimatta, että (ks. kuvio 2.10) naisosuudet ovat kasvaneet myös parhaiten palkatuilla korkeimpia taitotasoja 3-4 vastaavissa pääluokissa 1-3 (johtajat, erityisasiantuntijat ja asiantuntijat).

Lisäksi naisosuuksien kasvu pääluokkatasoilla on pitkälti seurausta siitä, että naisten määrä on kuntasektorilla ylipäänsä kasvanut voimakkaasti. Samalla on kuitenkin miesten keskuudessa

⁵⁰ Puhuessamme yleisesti miesten ja naisten sijoittumiserosta yli ammattien kirjon ja eri tasojen (tarkkuustasoa sen tarkemmin erittelemättä) käytämme termiä *ammattisegregaatio*.

⁵¹ Formaalisimmin on pääluokka- vs. ammattinimiketasen ammattisegregaation palkkaerovaiikutuksien erottamista toisistaan käsitelty liitetiedostossa L2 ”*Keskipalkkojen laskeminen ammattiryhmittäin ja aggregointi sektoritasolle*”.

jo lähtökohtaisesti vahva sijoittuminen korkeimmille taitotasolle entisestään korostunut matalan taitotason miesvaltaisten ammattiryhmien suhteellisten osuuksien jopa puolittuessa vuosivälillä 1995 – 2013 (vrt. kuvio 2.8).

2.2.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Aloitimme palkkaerotarkastelut tuntipalkkakäsitteellä. Tuntipalkan käyttö eliminoi samalla työaikaerot palkkaeroarvioista ja poistaa siten yhden keskeisen palkanmääräytymisen taustatekijän eli työpanoksen määrän vaikutuksen palkoista ja siten myös palkkaeroista. Kuitenkin palkkaeroissa on myös kyse siitä, minkälaisen elintason palvelussuhde palkansaajalle tarjoaa. Työsuhde määrittää keskeisesti yksilön toimeentulotasoa ja kaikki tekijät, jotka kasvattavat eroja yksilöiden välillä palkkatyöllä saavutettavan elintason osalta, ovat sukupuolten keskipalkkaeron osalta relevantteja tutkimuskohteita. Mikäli miesten ja naisten välillä havaitaan säännöllisiä eroja työpanosmäärissä vaikkapa kuukausitasolla ei pelkkä tuntipalkkatarkastelu – toimeentuloaspektin ohittaessaan – kuvaa tyhjentävästi palkkaeroilmiötä. Potentiaalisten työpanoserojen selvittämiseksi siirrymme seuraavaksi kuukausipalkan tarkasteluun.

Tutkittaessa miesten ja naisten keskimääräisiä työpanoseroja ja sen vaikutusta palkkaeroon esiin nousevat *epätasapainoiset* työ- ja palvelussuhteet. Näillä tarkoitetaan sekä määräaikaista että osa-aikaista palvelussuhteita. Erityisesti osa-aikaisuus on palkkaeron kannalta keskeinen, onhan pienemmällä työtuntimäärällä suoraan kuukausipalkkaa pienentävä vaikutus. Sinänsä osa-aikatyö ei ole ongelma, jos kyse on puhtaasti yksilöiden valinnoista.⁵² EU-tasolla onkin tilastotiedon⁵³ perusteella valtaosalla osa-aikaisista tilanne tämä, sillä ”vain” vajaa 30 prosenttia osa-aikatyötä tekevästä olisi mieluummin tehnyt koko-aikatyötä vuonna 2013. Vuonna 2013 Suomi edusti EU:n keskitasoa tässä suhteessa. Kun tarkastelujaksollamme 1995 - 2013 EU15-tasolla vastentahtoisten osuus *nousi* noin kymmenellä prosenttiyksiköllä (v. 1995 viidennes kaikista EU15-osa-aikaisista), tapahtui Suomessa vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien osuudessa peräti 20 prosenttiyksikön *lasku*. mutta toisaalta osa-aikaisuuden yleistymisen ja korkea (45% v. 1995) vastentahtoisten määrän lähtötaso viittaavat siihen, että osa-aikaiskysymys on syytä ottaa huomioon myös palkkaerotarkasteluissa.

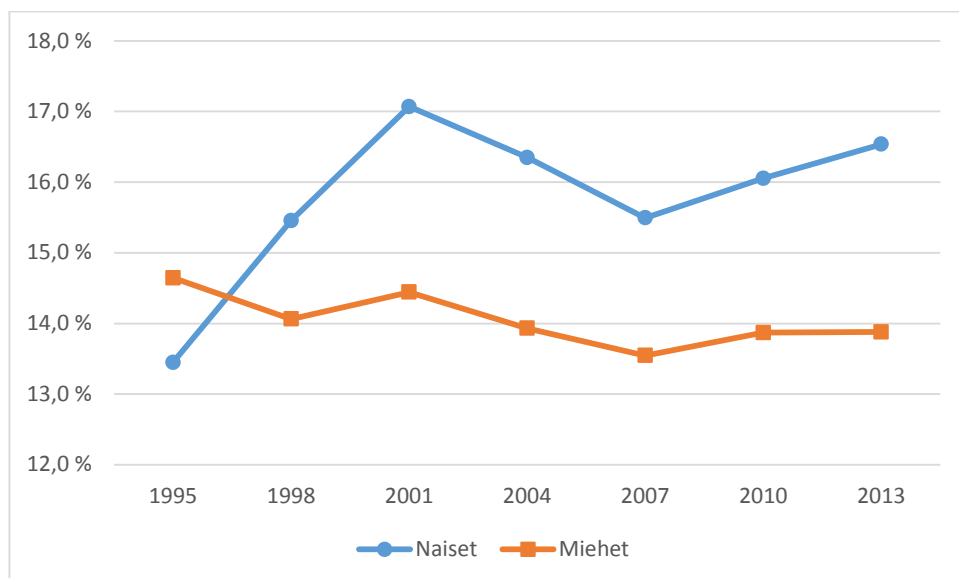
Kuviossa 2.14 näkyy kuntasektorin osa-aikaisten osuuden kehitys vuosina 1995 - 2013. Miehillä osa-aikaisuus on pysynyt vakaasti 14 prosentin tuntumassa. Naisilla sen sijaan jakson alkuvuosina tapahtui vajaan neljän prosenttiyksikön nousu ja tämän jälkeen osuus vakiintui 16 prosentin tietämille.⁵⁴ Siten tutkimusjaksollamme naisten osa-aikaisuus näyttää nousseen pysyväisluonteisesti 2-3 prosenttiyksikköä suuremmaksi miesten osa-aikaisuutta. On mielenkiintoista nähdä, millä tavalla tämä muutos näkyy palkkaerotarkasteluissamme, kun vertailemme työpanosyksikköä kohden kiinnitettyjä tuntipalkkaeroja täydellä painolla työpanoserot esiin tuoviin kuukausipalkkaeroihin. Yksityiseen sektoriin verrattuna osa-aikaisuusero miesten ja naisten välillä on huomattavasti pienempi, mutta toisaalta yksityisestä sektorista poiketen kuntasektorilla osa-aikaisuuteen liittyy selvä muutos sukupuolten välillä.⁵⁵

⁵² Sama johtopäätös koskee tietysti palkkaerokeskustelussa usein esiin nostettuja ylityömäärien eroja miesten ja naisten välillä. Tunnetusti mahdollisuus (palkattuihin) ylittää vaihtelee huomattavasti eri ammateissa. Lisäksi naiset ajankäyttötutkimusten mukaan edelleenkin tekevät suurimman osan (palkattomasta) kotityöstä (ks. Pääkkönen H. (2013)). Niinpä mahdollisuudet saavuttaa korkeampi ansiotaso ylittävät tekemällä ”törmäävät” naisten osalta usein sekä ammatilliseen segregatioon että suurempaan kotityön määrään. Toisin sanoen palkkatyömarkkinoiden sukupuolierot eivät ole riippumattomia siitä, että myös kotityöt ovat segregoituneet sukupuolen mukaan.

⁵³ Ks. Hietala H. *et al* (2015), s. 10 kuva 5.

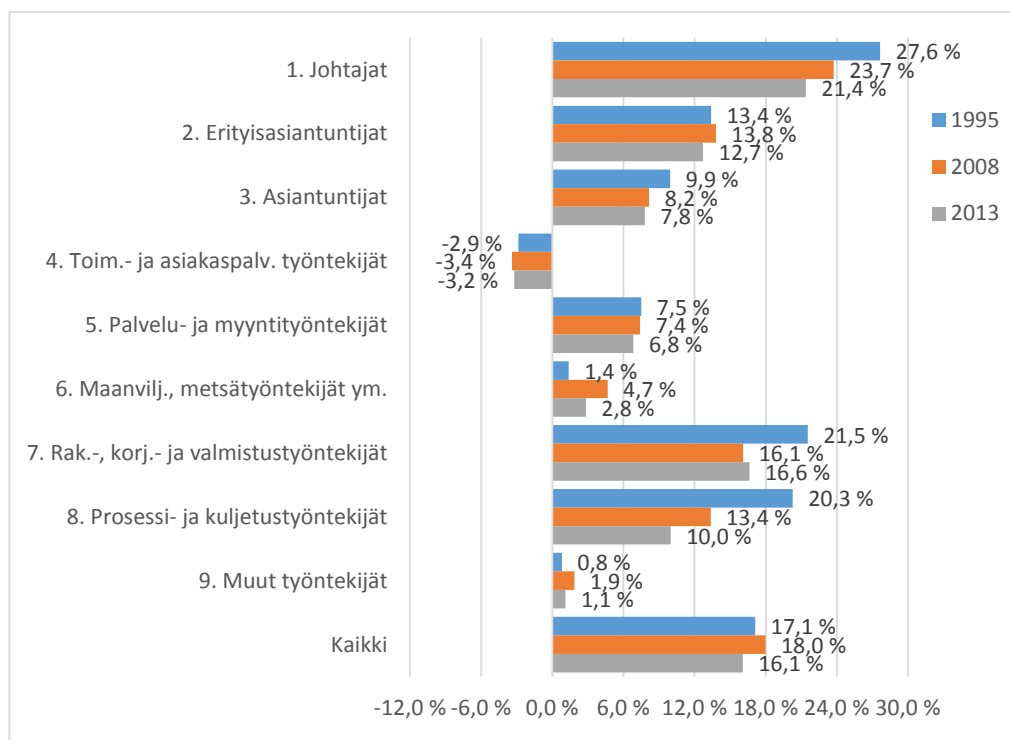
⁵⁴ Miesten naisia korkeampi vuoden 1995 lähtötaso osa-aikaisuudessa liittyy myös 1990-luvun alkupuolen lamaan ja ennätystyöttömyyttä seuranneeseen tukityöllistettyjen osuuden kasvuun 1990-luvun puolivälissä kunta-alan miesten keskuudessa, varsinkin tuolloin vielä vahvasti kunta-alan miespuolisen henkilöstön edustamissa alemman taitotason ammateissa (vrt. kuvio 2.8).

⁵⁵ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.8.

Kuvio 2.14. Osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan *kuntasektorilla*, % kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

Kuvio 2.15 avaa työpanoserojen palkkaerovaikutuksia. Se esittää palkkaerot miesten ja naisten välillä laajennetulla säännöllisen työajan kuukausiansion käsitteellä. Verrattaessa kuukausiansioihin pohjautuvia palkkaeroja kuvion 2.11 tuntipalkkaeroihin, voimme arvioida sukupuoli-kohtaisten työpanoserojen roolia palkkaerojen taustatekijöinä. Koko sektorin tasolla ja koko ajanjaksolla on palkkaero 0.9 – 2.4 prosenttiyksikköä suurempi kuukausiansioista mitattuna. Havainto näyttäisi siten olevan yhdenmukainen sen kanssa, että naisten korkeampi osa-aikaisuus ja siis keskimäärin pienempi kuukausitason työpanos kasvattaa palkkaeroa.

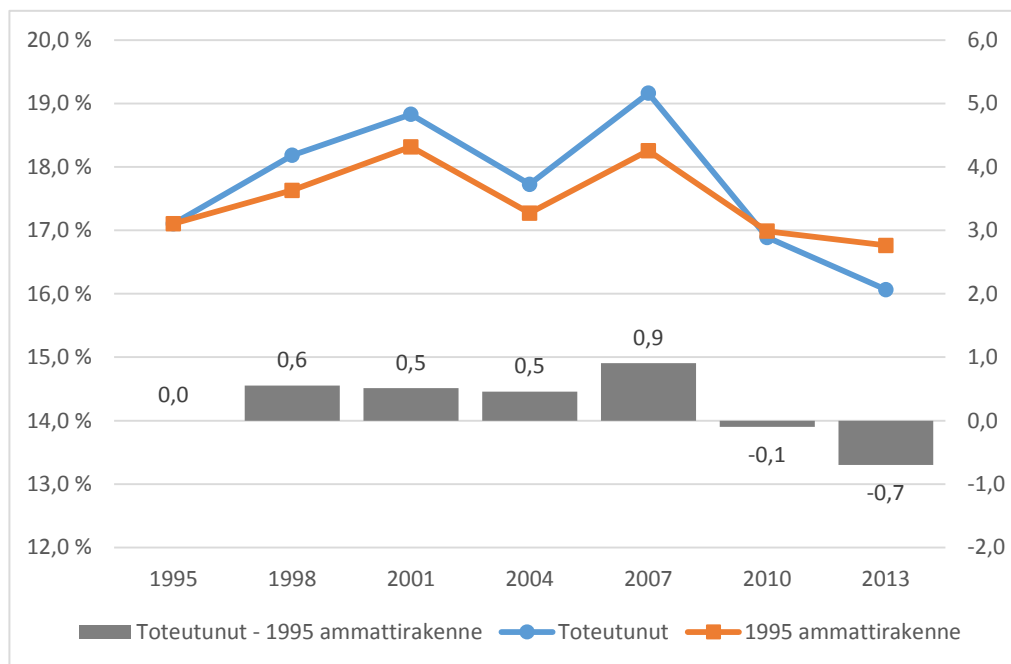

Kuvio 2.15. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Tarkempi kuvioiden 2.12, 2.14. ja 2.15 yhteisvertailu osoittaa kuitenkin, että työpanoserojen vaikutus ei ehkä ole aivan näin yksiselitteinen tai ainakaan palkkaeron suhteen dominoiva. Sillä huolimatta siitä, että naisten osa-aikaisuus oli vuonna 1995 itse asiassa hiukan pienempi kuin miehillä, poikkesivat tunti- ja kuukausipalkkaerot toisistaan eniten juuri tuolloin mui-

hin tarkasteluvuosiin (2008 ja 2013) verrattuna.⁵⁶ Näyttää siltä, että työpanoserot huomioon ottava säännöllisen työajan kuukausiansio tuottaa tosiaan suuremman palkkaeron kuin vastaava tuntipalkka, mutta naisten osa-aikaisuuden voimakkaampi kasvu suhteessa miesten vastaavaan osuuteen ei sen sijaan näytä lisänsen eroa kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välillä vuosivälillä 1995–2013. Ilmeisesti osa-aikaisuuseron kasvu miesten ja naisten välillä jäi painoarvoltaan muita miesten ja naisten palkkaeroa selittävässä taustatekijöissä tapahtuneita muutoksia pienemmäksi. Sektorien välisessä vertailussa ero miesten ja naisten osa-aikaisuusuuksissa osoittautuikin yksityisellä sektorilla huomattavasti suuremmaksi (vuonna 1995 9.6 ja 2008 12.3 prosenttiyksikköä) kuntasektoriin verrattuna ja *yksityisellä sektorilla* osa-aikaisuuseron kasvun suurempi painoarvo näkyi myös tunti- ja kuukausipalkoista laskettujen palkkaerojen välisen eron kasvuna.⁵⁷

Entä muuttuvatko *ammattisegregation* palkkaerovaikutuksia koskevat tuloksemme, kun erot työpanosmäärissä eliminoiva tuntipalkkakäsité on korvattu säännöllisen työajan kuukausipalkalla? Kuviosta 2.16 käy ilmi, että jakson alkupuolelta aina vuoteen 2007 asti pääluokkatason ammattirakenne muuttui naisille epäsuotuisaan suuntaan myös kuukausipalkoilla mitaten. Vuonna 2007 oli naisten ja miesten keskimääräinen säännöllisen työajan kuukausiansio 0.9 prosenttiyksikköä suurempi kuin mikäli ammattirakenne olisi pysynyt samanlaisena kuin jakson alkuvuonna 1995. Vuosina 1995–2007 ammattisegregation palkkaerovaikutus oli siten samansuuntainen kuin tuntiansioilla mitattuna (vrt. kuvio 2.10). Samoin verrattuna yksityisen sektorin kehitykseen vuosina 1995–2008, näyttäytyy kuntasektori varsin samanlaisena.

Kuvio 2.16. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääloukkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla* kolmivuotisvälein 1995–2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

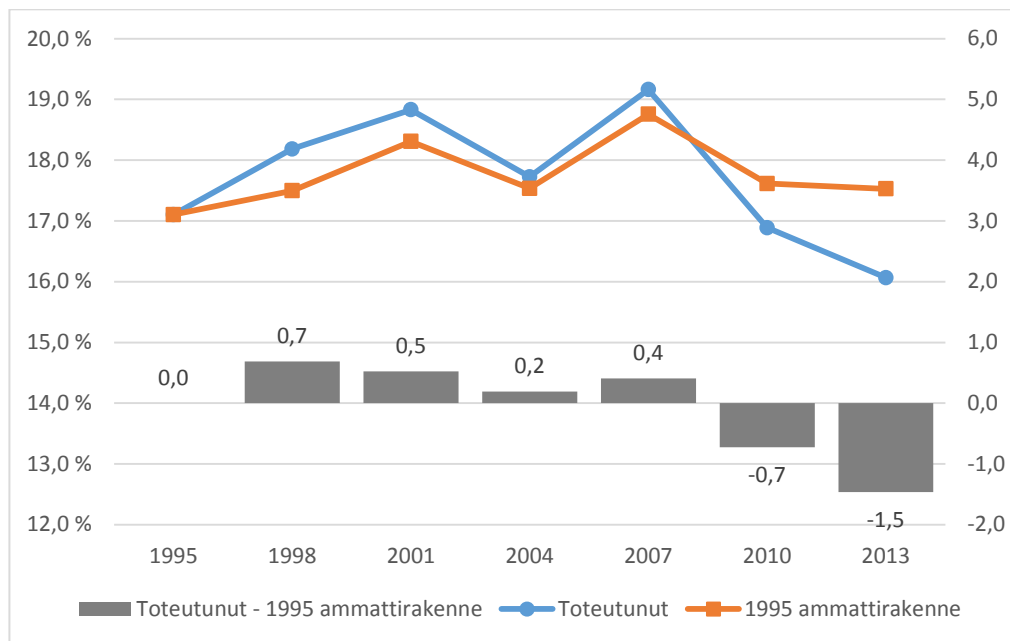
Mielenkiintoiseksi kuukausiansioiden tarkastelun tekee poikkeava kehitys jakson loppuvuosi-na 2008–2013. Vuoteen 2013 tultaessa oli pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregation vaikutus kuukausipalkoilla mitattuun palkkaeroon muuttunut naisten kannalta edullisemmaksi *pienentäen* palkkaeroa 0.7 prosenttiyksiköllä vuoteen 1995 verrattuna. Jakson viimeisen kuuden vuoden aikana näyttää siis tapahtuneen naisia suosiva muutos sukupuolten suhteellisessa sijoittumisessa ammattipääloukkiin. Huomionarvoista on myös se, että tämä naisia suosinut

⁵⁶ Vrt. kuvio 2.11 edellä.

⁵⁷ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvat 2.6, 2.8 ja 2.9.

ammattijakaumamuutos yli hierarkkisten pääluokka- ja taitotasorajojen poikkeaa tuntipalkka-tarkasteluissa saamistamme tuloksista. Naiset näyttäisivät siis tutkimusjakson loppupuolella alkaneen kasvavassa määrin sijoittua suurempaa säännöllistä kuukausittaista työpanosta edellyttäviin ammatteihin korkeamman(kin) taitotason pääluokissa⁵⁸. Näin naisten kuukausikoh-taisen säännöllisen työaikapanoksen kasvu on johtanut palkkaeron pienenemiseen keskimää-räisillä kuukausipalkoilla mitaten, vaikka työtuntierot huomiotta jättävässä tuntipalkkaerossa vastaavaa muutosta ei ollutkaan nähtävissä.

Kuviossa 2.17 tarkastelemme ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia vielä tarkimmalla ammattiluokituksen 5 –*numerotasolla*. Segregaatiovaikutus on samansuuntainen, mutta selvästi voimakkaampi kun siirrymme karkeimmalta pääluokkatasolta tarkimmalle ammattinimi-ketasolle. Segregaatiokäsitteen vieminen tarkimmalle käytettävissämme olevalle ammattitasol-le *kaksinkertaisti* naisten kannalta edullisen ammattisegregaation palkkaeroa pienentävän muutosvaikutuksen 1.5 prosenttiyksikköön. Siten työpanosmäärät huomioon ottavan säännöl-lisen kuukausipalkan osalta muutokset sekä ammattiryhmien keskinäistä hierarkiaa kuvaavas-sa pääluokkatason (*pystytason*) että tarkinta ammattinimiketasoa kuvaavassa ammatillisessa (*vaakatason*) segregaatioissa suosivat naisten keskipalkkakehitystä.

Kuvio 2.17. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –*numerotasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla* kolmivuotisivälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

2.2.4 Sukupuolten välisten ansioerojen kannalta keskeiset ammatit kunta-alalla

2.2.4.1 Kaksikymmentä keskeisintä ammattia

Ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia koskevat tarkastelumme osoittivat, että käsityksemme segregaation kokonaisvaikutuksista jää vaillinaiseksi, mikäli keskitymme pelkästään ammattien pääluokkatasoa koskevaan tarkasteluun. Lisäksi pohtiessamme ammattisegregaation vaikutusta palkkaeroon politiikkavaihtoehtojen kannalta, on hyödyllistä pyrkiä identifioimaan laajasta joukosta kuntasektorilla käytössä olevia ammattinimikkeitä ne, jotka eniten

⁵⁸ Tätä tulkintaa tukevat myös *ajankäyttötutkimusten* tulokset naisten keskimääräisen työajan pidentymisestä suhteessa miehiin.

vaikuttavat miesten ja naisten sektoritason keskipalkkoihin. Keskeisten ammattinimikkeiden identifioiminen auttaa kohdistamaan palkkaeron kaventamiseksi suunnatut toimenpiteet tehokkaammalla tavalla ja niinpä lähemme tutkimaan, miten palkkaeron kannalta keskeisimmät ammatit voidaan tunnistaa.

Saadaksemme paremman kuvan käyttämämme ammattiluokituksen rakenteesta olemme keränneet taulukossa 2.3 AML2010-ammattiluokitukseen sisältyvien alatasojen lukumäärät pääluokittain yhteen. Tarkimmilla 4- ja 5-numerotasoilla on yhteensä 539 eri ammattinimikettä⁵⁹. Näistä selvästi suurin osa eli 436 nimikettä saavuttaa tarkimman tasonsa 4-numeroisena kun 5-numerotason nimikkeitä on kaikkiaan 103. Tämä tarkoittaa sitä, että suurimmassa osassa AML2010-luokitusta 4-numerotaso on tarkin alataso. Lisäksi 5-numerotasonkin omaavilla nimikkeillä 4-numerotaso muodostaa palkkatilastossa tarkimman alataason silloin, kun henkilön ammattia ei ole pystytty luokittelemaan 4-numerotasoa tarkemmin.⁶⁰

Taulukko 2.3 AML2010:n numerotasoja vastaavat luokkalukumäärät pääluokittain.

AML2010:n pääluokat	2-nrotaso	3-nrotaso	4-nrotaso	5-nrotaso
1 Johtajat	4	11	31	4
2 Erityisasiantuntijat	6	27	92	29
3 Asiantuntijat	5	20	84	24
4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	4	8	29	6
5 Palvelu- ja myyntityöntekijät	4	13	40	17
6 Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	3	9	18	12
7 Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	5	14	66	2
8 Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	3	14	40	4
9 Muut työntekijät	6	11	33	5
0 Sotilaat	3	3	3	0
Luokkia yhteensä	43	130	436	103

Taulukossa 2.4 listaamme naisten koko kuntasektorin keskimääräisen säännöllisen työajan tuntipalkan muodostumisen kannalta tärkeimmät 20 ammattinimikettä vuonna 1995⁶¹. Lähtökohtana on yksityisen sektorin tutkimushankkeessa käytetty menetelmä. Laskimme ensin tarkkoihin 5-numerotason ammattinimikkeisiin jaetuissa naisten osajoukoissa ammattinimikekohtaiset keskituntipalkat. Kerrottuamme ammattinimikekohtaiset keskipalkat kyseisen ammattinimikkeen naisten suhteellisella osuudella kaikista sektorin naispalkansaajista, muodostimme jokaiselle ammattinimikkeelle oman painokertoimen (taulukossa 2.4 neljäs sarake ”*paino keskituntipalkassa*”). Koska naisten sektoritason keskipalkka on yhtä suuri kuin kaikkien naisilla esiintyvien ammattinimikkeiden painokertoimien summa, kertoo yksittäinen painokerroin nyt aina kyseisen ammatin merkityksen naisten koko sektorin keskipalkan muodostumisessa kyseisenä vuonna. Suhteuttamalla kunkin ammattinimikkeen kerroin sektoritason keskipalkkaan voimme siis sanoa, kuinka montaa euroa tai prosenttia kyseinen ammattinimike vastasi koko sektorin naisten keskipalkasta vuonna 1995.

Säännöllisen työajan tuntipalkkoja koskevasta taulukosta 2.4 näemme, että vuonna 1995 kuntasektorin naisista lähes 70 prosenttia työskenteli taulukon sisältämässä 20 ammatissa. Näiden

⁵⁹ Tarkimmilla 4- ja 5-numerotasoilla viittaa termi ”*ammattinimike*” - yleensä - samanlaisten ammattien pienryhmään, mutta joissakin tapauksissa myös yksittäisiin ammatteihin (esim. ”kokit”, ”baarimestarit”) (ks. *Ammattiluokitus 2010* ja tämän raportin alaviite 8 luvussa 1.1 (*Tutkimushankkeen sisältö*)).

⁶⁰ Yksiselitteisyyden vuoksi käytämme termiä ”*5-numerotaso*” puhuessamme AML2010-ammattiluokituksen tarkimmasta tasosta (riippumatta siitä, saavuttaako tietty ammatti tarkimman tasonsa luokituksessa 4- vai 5-numeroisena).

⁶¹ Toisin kuin yksityisen sektorin tarkastelussa, listaamme myös kuukausiansioperusteiset *TOP20-ammattit*, jotka löytyvät taulukosta 2.5.

TOP20-ammattien yhteenlaskettu painoarvo tuntipalkoissa ilmaistuna oli 6.17 euroa vastaten 68 prosenttia koko sektorin naisten keskituntipalkan (9.09 €) muodostumisessa. Kaikista kuntasektorin naispalkansaajain vuonna 1995 edustamasta yhteensä 328 ammattinimikkeestä tarvittiin siis vain 20 keskeisintä nimikettä eli kuusi prosenttia kaikista nimikkeistä kattamaan lähes 70 prosenttia keskituntipalkan muodostumisesta.⁶² Niinpä kuntasektori olikin vuonna 1995 vielä selvästi keskittyneempi naisten keskipalkkoja määrittävien ammattinimikkeiden osalta kuin sinänsä hyvin keskittynyt yksityinen sektori 60.9 prosentin painokertoimiseen.

⁶² On syytä siis huomata, että vuodesta ja aineistosta riippuen vaihteleva osa AML2010-ammattiluokituksen yhteensä 539 ammattinimikkeestä on todella ollut käytössä kuntasektorilla.

Taulukko 2.4. Naisten *keskituntiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
32211 Sairaanhoidajat	19288	10,28	0,70	95,2 %
91123 Sairaala- ja laitosapulaiset	18694	7,66	0,50	98,5 %
53219 Muut lähihoitajat	14014	9,53	0,47	98,4 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	9700	12,48	0,42	71,7 %
4120 Yleissihteerit*	14444	8,16	0,41	97,0 %
53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.	14404	7,84	0,40	98,0 %
23411 Luokanopettajat	10262	10,30	0,37	67,9 %
53221 Kotityöpalvelutyöntekijät	13307	7,81	0,36	99,2 %
53112 Perhepäivähoitajat	14651	5,99	0,31	99,9 %
91121 Toimistosiivoojat ym.	12526	6,81	0,30	98,8 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	6073	12,57	0,27	54,6 %
9412 Avustavat keittiötyöntekijät*	9929	7,12	0,25	96,9 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	4445	14,79	0,23	67,8 %
22212 Osastonhoitajat*	5414	11,45	0,22	96,4 %
2342 Lastentarhanopettajat	6930	8,81	0,21	95,9 %
53213 Sosiaalialan hoitajat	5361	9,35	0,18	96,2 %
32212 Terveystenhoitajat	4717	9,61	0,16	99,6 %
5120 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät*	5781	7,71	0,16	99,2 %
2211 Yleislääkärit	2560	15,32	0,14	58,5 %
26351 Sosiaalityöntekijät ym.*	3246	10,44	0,12	88,3 %
TOP20-naisammattia yht.	195746	8,98	6,17	92,3 %
Kaikki naisten ammatit yht.	285206	9,09	9,09	87,7 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	68,6 %		67,8 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteihin enää vuonna 2013, on merkitty tähdellä (*).

Kuviosta 2.11 ilmeni että, vuonna 1995 koko kuntasektorin tasolla säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli 14.7 prosenttia. Kun samana vuonna laskemme palkkaeron liitetaulun K4 naisten TOP20-ammattien omanneiden miesten ja naisten osajoukosta, nousee tuntipalkkoilla mitattu kuntasektorin palkkaero lähes kymmenen prosenttiyksikköä aina 24.2 prosenttiin.

Tämä on huomattavasti enemmän kuin vuonna 1995 *yksityisen sektorin* naisten TOP20-ammattin vs. koko sektorin keskipalkkoista saatu 6.2 prosenttiyksikön erotus (24.8% vs 18.6%). Kaiken kaikkiaan TOP20-ammattit näyttäytyvät merkittävässä roolissa identifioidessamme kuntasektorin tuntipalkkaeron kannalta keskeisiä tekijöitä.

Taulukosta 2.5 käyvät puolestaan ilmi keskimääräisen säännöllisen työajan *kuukausipalkkoihin* perustuvat naisten vuoden 1995 20 tärkeintä 5-numerotason ammattinimikettä. Lista on täsmälleen sama kuin tuntiansioihin pohjautuvassa taulukossa 2.4. Kuukausiansioilla tarkasteltunakin vuonna 1995 kuntasektorin naisista lähes 70 prosenttia työskenteli näissä 20 ammatissa. Kuukausiansioiden TOP20-ammattien painoarvo oli yhteenlaskettuna 993 euroa eli 69 prosenttia koko sektorin naisten keskimääräisestä säännöllisen työajan kuukausipalkasta (1447 €). Kuviosta 2.15 kävi ilmi että, koko sektorin tasolla säännöllisen työajan keskikuukausipalkka-ero miesten ja naisten välillä oli 17.1 prosenttia. Kun laskemme palkkaeron taulukon 2.5 naisten TOP20-ammateista, nousee palkkaero yli kahdeksan prosenttiyksikköä aina 25.4 prosenttiin. Kaiken kaikkiaan siis kuukausiansiopohjainen tarkastelu vahvistaa tuntipalkkatarkastelun johtopäätöstä siitä, että valtaosa kuntasektorin palkkaerosta kiteytyy samaan 20 ammatin joukkoon ansiokäsitteestä riippumatta.

Taulukko 2.5. Naisten keskimääräisten *kuukausiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia *kuntasektorilla* 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka €	Paino keskim. kuukausipalkassa €	Nais- ten osuus, %
32211 Sairaanhoidajat	19563	1643,82	111,90	95,2 %
91123 Sairaala- ja laitosapulaiset	18951	1220,43	80,48	98,5 %
53219 Muut lähihoitajat	14175	1522,09	75,08	98,4 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	10079	1926,40	67,56	71,6 %
23411 Luokanopettajat	10635	1793,59	66,38	67,8 %
53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.	14517	1254,73	63,38	97,9 %
4120 Yleissihteerit*	14493	1246,39	62,86	97,0 %
53221 Kotityöpalvelutyöntekijät	13413	1253,50	58,51	99,2 %
53112 Perhepäivähoitajat	14883	1075,85	55,72	99,9 %
91121 Toimistosiivoojat ym.	12427	1060,19	45,85	98,9 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	6152	1977,09	42,33	54,6 %
9412 Avustavat keittiötyöntekijät*	10019	1121,15	39,09	96,9 %
22212 Osastonhoitajat	5456	1892,58	35,93	96,4 %
2342 Lastentarhanopettajat	6965	1439,61	34,89	95,9 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	4589	2132,07	34,05	67,9 %
53213 Sosiaalialan hoitajat	5432	1482,22	28,02	96,2 %
5120 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät*	5815	1256,39	25,42	99,2 %
32212 Terveystenhoitajat	4742	1531,98	25,28	99,6 %

2211 Yleislääkärit*	2636	2419,38	22,19	58,7 %
26351 Sosiaalityöntekijät ym.*	3264	1629,58	18,51	88,3 %
TOP20-naisammattia yht.	198206	1440,33	993,43	92,2 %
Kaikki naisten ammatit yht.	287371	1447,63	1447,63	87,9 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	69,0 %		68,6 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteihin enää vuonna 2013 on merkitty tähdellä (*). 2) Ammattinimikelistä täysin sama kuin vastaava vuoden 1995 tunti-palkkapohjainen listaus taulukossa 2.4.

Muuttuuko palkkaeron ja ammatillisen segregaaion välinen suhde tutkimusjakson kuluessa? Taulukoissa 2.6 ja 2.7 on esitetty vastaavat tunti- ja kuukausipalkkoihin perustuvat listaukset 20:stä naisten keskipalkkoja eniten selittävästä ammattinimikkeestä vuonna 2013. Molemmilla vuoden 2013 taulukoissa on yhtä poikkeusta lukuun ottamatta samat ammattinimikkeet (tuntipalkkaisten listan *yleislääkärit* vaihtuvat kuukausipalkkaisten listalla *osastonhoitajiin*). Vuosien välillä on kuitenkin tapahtunut viisi TOP20-ammattinimikemuutosta. TOP20-ammattien osuus koko sektorin naispalkansaajista on laskenut muutaman prosenttiyksikön, mutta pysynyt kuitenkin sektorivertailuissakin huomattavan suurena: vuonna 2013 kuntasektorin naisista noin 66 prosenttia kuului 20 keskeisimmän ammattinimikkeen omaavien naispalkansaajain osajoukkoon ja TOP20-ammattien painoarvo naisten keskipalkkojen suhteen oli noin 65 prosenttia.

Taulukko 2.6. naisten *keskituntiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia *kuntasektorilla* 2013.

Ammattinimike	Luku- määrä	Tunti- palkka €	Paino keskitun- tipalkassa €	Nais- ten osuus, %
32211 Sairaanhoidajat	37845	18,02	1,98	92,3 %
53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lasten- hoitajat ym.	23759	13,35	0,92	97,4 %
53213 Sosiaalialan hoitajat	19195	15,76	0,88	95,2 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	11457	25,99	0,87	69,7 %
23411 Luokanopettajat	11683	19,89	0,68	75,5 %
53219 Muut lähihoitajat	14069	16,06	0,66	93,6 %
2342 Lastentarhanopettajat	13710	15,58	0,62	97,4 %
53221 Kotityöpalvelutyöntekijät	11949	15,00	0,52	97,0 %
34121 Sosiaalialan ohjaajat*	9429	15,82	0,43	87,5 %
91123 Sairaala- ja laitosapulaiset	10714	13,05	0,41	95,9 %
22122 Erikoislääkärit*	4094	30,97	0,37	63,0 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	5674	22,17	0,37	77,3 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	5173	23,85	0,36	52,2 %
5312 Koulunkäyntiavustajat*	9868	11,92	0,34	90,1 %
2352 Erityisopettajat*	5059	22,50	0,33	83,4 %
53112 Perhepäivähoitajat	9256	10,92	0,29	99,7 %
32212 Terveystenhoitajat	6059	15,88	0,28	99,6 %
91121 Toimistosiivoojat ym.	8150	11,78	0,28	97,0 %
3344 Toimistosihteerit (terveydenhuolto)*	6590	14,39	0,28	98,5 %
2211 Yleislääkärit	2475	36,87	0,27	69,2 %
TOP20-naisammattia yht.	226208	16,92	11,13	90,2 %
Kaikki naisten ammatit yht.	343676	17,25	17,25	87,1 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	65,8 %		64,6 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteihin vielä vuonna 1995, on merkitty tähdellä (*).

Taulukko 2.7. Naisten keskimääräisten *kuukausiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia kuntasektorilla 2013.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka €	Paino keskim. kuukausipalkassa €	Naisten osuus, %
32211 Sairaanhoidajat	37868	2841,20	312,90	92,3 %
53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.	23775	2141,84	148,09	97,4 %
53213 Sosiaalialan hoitajat	19212	2503,41	139,87	95,2 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	11477	3549,22	118,47	69,7 %
23411 Luokanopettajat	11713	3280,17	111,74	75,5 %
53219 Muut lähihoitajat	14091	2538,53	104,03	93,6 %
2342 Lastentarhanopettajat	13718	2516,82	100,41	97,4 %
53221 Kotityöpalvelutyöntekijät	11956	2355,82	81,91	97,0 %
34121 Sosiaalialan ohjaajat*	9436	2505,20	68,75	87,5 %
91123 Sairaala- ja laitosapulaiset	10735	2041,83	63,75	95,9 %
22122 Erikoislääkärit*	4098	4618,80	55,05	63,0 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	5178	3531,25	53,18	52,2 %
2352 Erityisopettajat*	5064	3584,41	52,79	83,4 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	5689	3176,83	52,56	77,3 %
53112 Perhepäivähoitajat	9259	1815,67	48,89	99,7 %
5312 Koulunkäyntiavustajat*	9889	1694,35	48,73	90,1 %
32212 Terveystenhoitajat	6061	2505,58	44,17	99,6 %
3344 Toimistosiihteerit (terveydenhuolto)*	6594	2239,24	42,94	98,5 %
91121 Toimistosiivoojat ym.	8120	1812,41	42,80	97,0 %
22212 Osastonhoitajat	4352	3306,35	41,85	93,9 %
TOP20-naisammattia yht.	228285	2610,09	1732,85	90,5 %
Kaikki naisten ammatit yht.	343852	2670,15	2670,15	87,2 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	66,4 %		64,9 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteihin vielä vuonna 1995, on merkitty tähdellä (*). 2) Yleislääkärit (2475) vaihtuneet osastonhoitajiin (22212), mutta muuten ammattinimikelistä on sama kuin vuoden 2013 tuntipalkkapohjainen ammatillista taulukossa 2.6.

Koko sektorin tasolla säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli vuonna 2013 14.7 prosenttia eli täsmälleen yhtä suuri kuin 1995 (ks. kuvio 2.11). Kun laskemme vastaavasti palkkaeron taulukon 2.6 naisten vuoden 2013 TOP20-ammattien omanneiden miesten ja naisten osajoukosta, nousee keskituntipalkkaero yli kahdeksan prosenttiyksikköä 23.1 prosenttiin.

Vaikkakin TOP20-ammattien palkansaajaosuus mitaten naisten ammatillinen keskittyneisyys pienentyi noin viisi prosenttiyksikköä vuosina 1995-2013 oli kuntasektori naisten ammatitirakenteeltaan yhä selvästi keskittyneempi kuin yksityinen sektori, missä naisten 20 merkittävimmän ammatin ryhmään kuului 60 prosenttia kaikista yksityisen sektorin naispalkansaajista ja keskituntipalkkoilla mitattuna näiden painoarvo oli 57 prosenttia koko sektorin naisten keskituntipalkan (15.17 €) muodostumisessa. Kaikista kuntasektorin naispalkansaajain vuonna 2013 edustamasta yhteensä 359 ammattinimikkeestä tarvittiin siis vain 20 keskeisintä nimikettä eli 5.6 prosenttia kaikista nimikkeistä kattamaan 65 prosenttia naisten keskituntipalkan muodostumisen osalta (yksityisellä sektorilla vastaava luku oli 57 prosenttia vuonna 2008). Kuntasektori oli siten vuonna 2013 edelleen hyvin keskittynyt naisten keskipalkkoja määrittävien ammattinimikkeiden osalta.

Kuntasektori näyttää pysyneen koko tutkimusjakson 1995–2013 hyvin keskittyneenä naisten tarkimman tason ammattinimikkeiden osalta. 20 merkittävintä naisten ammattia selittää kuntasektorilla selvästi suuremman osan koko sektorin naishenkilöstön keskipalkan muodostumisesta kuin yksityisellä sektorilla. Nämä 20 ammattia ovat palkkaeroa ajatellen merkittäviä (ainakin) kolmesta syystä:

- a) Naisten ”TOP20-ammattit” vastaavat noin kahdesta kolmasosasta naisten sektoritason keskipalkan muodostumisessa. Tulos on varsin robusti eli ei juurikaan vaihtelee palkkakäsitteestä toiseen.
- b) TOP20-ammateissa palkkaero miesten eduksi on selvästi suurempi kuin kuntasektorilla muuten.
- c) TOP20-ammateista kolme neljästä pysyi samana yli koko 19-vuoden tutkimusjakson 1995–2013 (ks. taulukot 2.6 ja 2.7).

Liitetaulukoiissa K4-K7 olemme listanneet vastaavat TOP20-ammattit miesten osalta sekä tunti- että kuukausipalkoista määritettynä. Miesten ammattirakenne osoittautui myös varsin keskittyneeksi, mitattiinpa sitä miesten 20 merkittävimmän ammatin palvelussuhdeosuudella tai näiden ammattien yhteenlasketulla painoarvolla suhteessa koko sektorin miesten keskipalkkaan. Myöskään palkkakäsitteen vakioimisella tuntia tai vaihtoehtoisesti kuukautta kohden ei ole suurta eroa. Miesten TOP20-ammattin selitysosuus palvelussuhdeosuuksina mitattuna on vuonna 1995 noin 53 prosenttia palkkakäsitteestä riippumatta ja vuoteen 2013 selitysosuus laskee noin kolmella prosentilla. Keskipalkkojen muodostumisen osalta 20 miesten keskeisintä ammattia selittää vielä 4–5 prosenttiyksikköä suuremman osuuden keskipalkoista laskettuna kuin palvelussuhdeosuuksin mitattuna. Naisten ammattijakauma on kuitenkin selvästi miesten ammattijakaumaa keskittyneempi kattaen vuodesta tai palkkakäsitteestä riippumatta noin 15 prosenttiyksikköä suuremman osuuden sekä naisten palvelussuhdemääristä että keskipalkoista.

Liitetaulukoiissa K4-K7 olemme myös listanneet⁶³ miesten ja naisten *yhteiset* TOP20-ammattit. Vuoden 2013 tuntipalkkojen osalta peräti yhdeksän miesten ja naisten TOP20-ammateista oli samoja. Ja kuitenkin taulukossa 2.6 vuoden 2013 naisten TOP20-ammattin omanneiden miesten ja naisten osajoukosta laskettu palkkaero nousi 23.1 prosenttiin eli yli kahdeksan prosenttiyksikköä suuremmaksi koko kuntasektorin keskituntipalkkaeroa. Eli huolimatta siitä, että naisten TOP20-ammateista suuri osa on *myös* miesten TOP20-ammatteja, nousee palkkaero sektoritason palkkaeroa huomattavasti suuremmaksi, kun tarkastellaan vain TOP20-ammateissa työskenteleviä miehiä ja naisia.

Entä onko naisten 20 keskeisimmän ammatin ryhmässä havaittavissa yleistettäviä piirteitä koskien esimerkiksi ammattialaa tai taitotasoa? Saadaksemme vastauksia tähän kysymykseen esitämme vielä kuntasektoritarkastelun lopuksi naisten TOP20-ammateista AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoidun yhteenvetotaulukon 2.8. Taulukosta ilmenee, että kahdenkymmenen ammatin joukossa vähintään puolet – vuodesta riippuen – sijoittuu kahteen 2-numerotason ammattiluokkaan: *opettajat ja muut opetusalan erityisasiantuntijat* (23) ja *hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijät* (53). Tämä kuvaa hyvin kuntasektorin rakennetta, missä juuri opetus-, hoivapalvelu- ja terveydenhoidon alat kattavat valtaosan kaikista palvelussuhteista. Ammattien vaativuuden osalta naisten tärkeimmät ammatit muodostavat varsin heterogeenisen kokonaisuuden, sillä AML2010-ammattiluokituksen mukaan opetusalan erityisasiantuntijat sijoittuvat korkeimman taitotason ryhmään 4, kun taas hoivapalvelu- ja terveysalan työntekijä -ammattit luokitellaan toiseksi alimmalle taitotasolle 2.

⁶³ Ks. kohta *Tarkennuksia* taulukoiden alla.

Taulukko 2.8 *Naisten* säännöllisen työajan tuntipalkan perusteella määritettyjen 20 keskeisimmän ammatin lukumäärät sekä palvelussuhde- ja keskipalkkaosuudet AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoituna kuntasektorilla 1995 ja 2013.

AML2010-ammatti 2-numerotasolla	5-numerotason ammattien lkm.		Osuus koko sektorin naispalkansaajista, %		Tuntipalkan painokerroin, €	
	1995	2013	1995	2013	1995	2013
22 Terveystieteiden erityisasiantuntijat	2	2	2,8 %	1,9 %	0,35	0,63
23 Opettajat ja muut opetusalan erityisasiantuntijat	5	6	13,1 %	15,4 %	1,51	3,22
26 Lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	1	-	1,1 %	-	0,12	-
32 Terveystieteiden asiantuntijat	2	2	8,4 %	12,8 %	0,85	2,26
33 Liike-elämän ja hallinnon asiantuntijat	-	1	-	1,9 %	-	0,28
34 Lainopilliset avustajat sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijat	-	1	-	2,7 %	-	0,43
41 Toimistotyöntekijät	1	-	5,1 %	-	0,41	-
51 Palvelutyöntekijät	1	-	2,0 %	-	0,16	-
53 Hoivapalvelun ja terveystieteiden työntekijät	5	6	21,6 %	25,6 %	1,71	3,62
91 Siivoojat, kotiapulaiset ja muut puhdistustyöntekijät	2	2	10,9 %	5,5 %	0,80	0,69
94 Avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät	1	-	3,5 %	-	0,25	-
TOP20-ammattit	20	20	68,6 %	65,8 %	6,17	11,14
Kaikki kuntasektorilla käytetyt ammatit	328	359	100,0 %	100,0 %	9,09	17,25

Selityksiä: 1) Viiva (-) tarkoittaa, että kyseisenä vuotena ei vastaavia havaintoja löytynyt tutkimusaineistosta.

Koska siis AML2010-koodin 1. numero määrittää taitotason, voimme määrittellä yleisemmin naisten TOP20-ammattissa työskentelevän naispuolisen henkilöstön taitotason (ja siten välillisesti myös palkkatason) ja sen kehityksen ominaispiirteet. TOP20-ammattin omaavista naisista korkeimpiin taitotasoihin 3 ja 4 sijoittuvat muodostivat neljänneksen (25.5 %) vuonna 1995 koko kuntasektorin naispalkansaajista, mutta vuoteen 2013 tultaessa osuus oli noussut jo yli kolmannekseen (34.7 %). Alimpien taitotasojen 1 ja 2 osuus kaikista kuntasektorilla työskentelevistä naisista sen sijaan laski vuoden 1995 43.2 %:sta alle kolmannekseen (31.1 %) kaikista kuntasektorin naisista. Näin ollen 2-numerotarkastelumme vahvistaa aiempia havaintojamme alemman taitotason ammattien väistymisestä myös kuntasektorilla. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että huolimatta naisten vahvasta siirtymästä kohti korkeamman taitotason tehtäviä ei kumpanakaan vertailuvuonna 1995 ja 2013 yksikään naisten keskeisimmistä 20 ammatista edustanut AML2010-ammattiluokituksen hierarkkisesti korkeinta pääluokkaa *Johtajat* (1).

Naisten osalta 2-numerotarkastelu toi siis esiin naisten tärkeimpien ammattien heterogeenisyyden sekä taito- että palkkatason osalta. Toisaalta vuosivälillä 1995–2013 näkyi naisten ammattirakenteessa selkeä siirtymä korkeamman taitotason ammattiluokkien suuntaan. Tarkastellaan seuraavaksi, poikkeako kuntasektorin miespuolisen henkilöstön rakenne ja/tai sen kehitys naisilta havaitusta? Esimerkiksi esiintyykö miesten TOP20-mattien joukossa hierarkkisesti korkeimman pääluokkatason eli *johtajien* (1) ammattinimikkeitä?

Taulukossa 2.9 käydään läpi sama AML2010-luokituksen 2-numerotason tarkastelu kuin naisten osalta taulukossa 2.3 edellä. Ensimmäiseksi huomio kiinnittyy siihen, että 20 miesten tuntipalkan muodostumisen kannalta merkittävimmän ammatin joukossa on kaksi pääluokkatasolle 1 kuuluvaa ammattinimikettä. Vaikuttaako siis kuntasektorin ylimmällä hierarkiatasolla

jonkinlainen *lasikattoilmiö* selittäen havaintoamme, että naisten vahvistunut siirtyminen erikoisasiantuntijatehtäviin ei koske kuitenkaan johdon tehtäviä?

Taulukko 2.9 *Miesten* säännöllisen työajan tuntipalkan perusteella määritettyjen 20 keskeisimmän ammatin lukumäärät sekä palvelussuhde- ja keskipalkkaosuudet AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoituna kuntasektorilla 1995 ja 2013.

AML2010-ammatti 2-numerotasolla	5-numerotason ammattien lkm.		Osuus koko sektorin miespalkansaajista, %		Tuntipalkan painokerroin, €	
	1995	2013	1995	2013	1995	2013
11 Johtajat, ylimmät virkamiehet ja järjestöjen johtajat	1	1	0,7 %	0,4 %	0,17	0,20
13 Tuotantotoiminnan ja yhteiskunnan peruspalvelujen johtajat	1	1	2,4 %	1,6 %	0,51	0,60
22 Terveystieteiden erityisasiantuntijat	3	4	4,8 %	6,3 %	0,92	2,41
23 Opettajat ja muut opetusalan erityisasiantuntijat	4	5	16,2 %	18,2 %	1,97	4,20
24 Liike-elämän ja hallinnon erityisasiantuntijat	1	1	1,0 %	1,7 %	0,14	0,38
31 Luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijat	2	1	3,0 %	1,2 %	0,34	0,24
32 Terveystieteiden asiantuntijat	-	2	-	5,2 %	-	0,99
34 Lainopilliset avustajat sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijat	-	1	-	1,5 %	-	0,24
51 Palvelutyöntekijät	1	1	6,9 %	6,3 %	0,53	0,85
53 Hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijät	1		1,5 %	-	0,16	-
54 Suojelu- ja vartiointityöntekijät	1	1	3,2 %	3,4 %	0,29	0,57
61 Maanviljelijät ja eläintenkasvattajat ym.	1	1	5,1 %	2,1 %	0,34	0,32
71 Rakennustyöntekijät ym. (pl. sähköasentajat)	2	-	4,3 %	-	0,38	-
72 Konepaja- ja valimotyöntekijät sekä asentajat ja korjaajat	1	1	2,0 %	1,7 %	0,16	0,25
93 Teollisuuden ja rakentamisen avustavat työntekijät	1		2,7 %	-	0,18	-
TOP20-ammattit	20	20	53,8 %	49,8 %	6,07	11,24
Kaikki kuntasektorilla käytyt ammatit	373	372	100,0 %	100,0 %	10,65	20,23

Kun tarkastellaan miesten sijoittumista kahden korkeimman taitotason ammatteihin (pääluokat 1-3), näemme että miesten TOP20-ammattista kuului 12 tähän ryhmään ja vuonna 2013 luku oli peräti 15. Mitattuna osuutena kaikista kuntasektorin miespalkansaajista TOP20-ammattien pääluokkia 1-3 edustavat ammattinimikkeet kasvattivat miespalkansaajaosuuttaan 28 prosentista 36 prosenttiin. Eli miesten ”kaula” tälläkin tavalla mitattuna säilyi kahden korkeimman taitotason ammateissa. Lisäksi miesten ammatillista hierarkiasuhteita ylöspäin korostaa kahden alhaisimman taitotason (pääluokat 4-9) ammattien osuuden puolittuminen 26 prosentista 14 prosenttiin 1995 -2013.

Onko miesten ammatillinen asema kokonaisuudessaan parantunut suhteessa naisiin? Ei välttämättä, sillä kuten raportin ensimmäisestä kuviosta 2.1 kävi ilmi, on kuntasektorilla kokonaisuudessaan miesten lukumäärä selvästi pienentynyt, kun naisten lukumäärä samaan aikaan on voimakkaasti kasvanut. Ilmeisesti alhaisimman taitotason ammateista osa juuri miehille tyypillisimmistä on voimakkaasti vähentänyt työvoimaosuuttaan tai peräti kadonnut. Toisin sanoen alhaisen taitotason ammattien kysyntämuutos on koetellut raskaimmin kaikista kuntasektorin tarjoamista matalapalkka-ammateista perinteisesti juuri miehille tyypillisimpiä ammatteja.

Onkin tärkeä kiinnittää huomiota siihen, että miespopulaation osalta hierarkkinen siirtymä ammatihierarkiassa ylöspäin ei saisi peittää edellä mainittua kuntasektorin miesten työllistymisen kannalta *epäedullista* kehityskulkua eli samanaikaista kuntasektorin ammattirakenteen alhaisemman taitotason ”*miesammattien*” kohtaamaa kysynnän laskua.

Kuntasektorin palkkaeron osalta on jatkossa syytä kiinnittää lisääntyvää huomiota juuri naisten TOP20-ammatteihin. Nämä ammatit kattavat paitsi valtaosan koko kuntasektorin naisista myös suuren osan sektorin miespuolisesta henkilöstä. Ja kun lisäksi palkkaero TOP20-ammateissa työskentelevillä miehillä ja naisilla nousee sektoritason palkkaeroa huomattavasti suuremmaksi, on selvä, että suuri osa sektorin palkkaeroproblematiikkaa kiteytyy juuri TOP20-ammateissa.

2.3 KAIKKI VALTIOSEKTORIN PALVELUSUHTEET

2.3.1 Yleistä

Kuntasektorin tapaan aloitamme valtiosektorin tarkastelun sektorin palvelussuhdejakaumista ja -määristä vuosina 1995 - 2013. Käytössämme on yli vuosien ja toimialojen harmonisoitu valtiosektorin palkkarakenneaineisto vuosilta 1995 - 2013 sisältäen mm. yhdenmukaistetun AML2010-ammattiluokituksen mukaisen ammattitiedon.⁶⁴ Rajaamme valtiosektorin vuonna 2013 budjettitalouden piiriin kuuluneiden valtion yksiköiden perusteella.⁶⁵

Liikelaitostamisten tai suoraan yhtiöittämisten ja muiden vastaavien toimenpiteiden seurauksena yksityisen sektorin palkkatilastoihin onkin siirtynyt paljon aiemmin valtion budjettitalouden piiriin laskettuja palvelussuhteita. Näistä palvelusuhdemäärällä arvioituna erityisen merkittäviä ovat vuonna 2001 toteutettu Tielaitoksen liiketoiminnan liikelaitostaminen (3600 henkilöä) ja vuonna 2010 tapahtunut yliopistojen ja korkeakoulujen⁶⁶ siirtäminen budjettitalouden ulkopuolelle (33900 henkilöä). Näiden kesken tutkimusjaksoamme 1995 - 2013 sektoria vaihtaneiden yksiköiden palvelussuhteet otetaan tässä tutkimuksessa huomioon lähinnä vertailumielessä⁶⁷. Vaikkakin valittu aineistorajaus sulkee suurimmaksi osaksi tutkimuksen ulkopuolelle huomattavan kokoisen joukon palvelussuhteita, mahdollistaa aineistorajauksemme rakenteellisesti yhtenäisen perusjoukon seuraamisen yli ajan keskittäen tutkimuksen valtion nykyisten ydintoimintojen tarkasteluun.

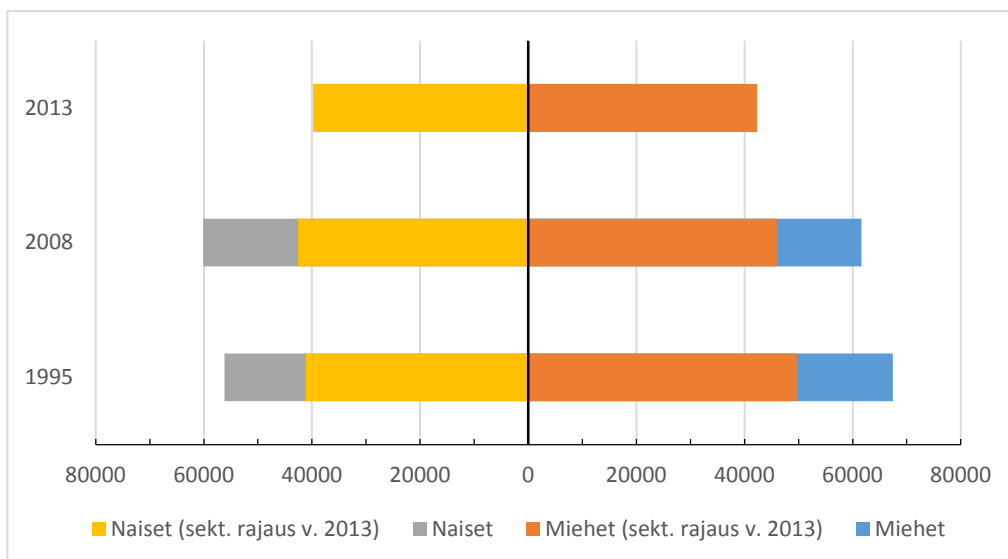
Kuviossa 2.18 näkyvät valtion budjettitalouden alaisten palvelussuhteiden jakaumat vuosilta 1995, 2008 ja 2013 sukupuolen mukaan. Palvelussuhdemäärällä mitattuna on valtiosektori selvästi kuntasektoria pienempi. Kun vuosivälillä 1995 - 2013 tapahtuneet henkilöstösiirtymät yksityiselle sektorille jätetään tarkastelun ulkopuolelle, pienenee valtion henkilöstömäärä noin 33000 henkilöllä vuosina 1995 ja 2008. Lisäksi myös vuoden 2013 sektorirajauksen mukaisesti rajattu henkilöstöperusjoukko on pienentynyt lähes 10 prosenttia vuoden 1995 91000:sta vuoden 2013 82000:een.

⁶⁴ Kyseessä on kokonaisaineisto kattaen vuosina 1995 - 2013 (välttämättömien aineistorajauksien jälkeen) kaiken kaikkiaan 2177853 palvelussuhdetta, joista 1137186 miehiä ja 1040667 naisia. Kaikista palvelusuhteista on miehiä 52.2 %:ia ja naisia 47.8 %:ia.

⁶⁵ Vuonna 2013 valtion budjettitalouden ydinjoukon muodostivat ministeriöt ja niiden alaiset virastot ja laitokset sekä tasavallan presidentin kanslia ja eduskunta (virkamiehet).

⁶⁶ Sama siirtymä yksityisen sektorin palkkatilastoihin vuodesta 2010 lähtien koskee myös ammattikorkeakouluja, mutta sisäministeriön alaista Poliisiammattikorkeakoulua lukuun ottamatta ammattikorkeakoulut sisältyivät vuoteen 2009 asti kuntasektorin palkkatilastoihin. Poliisiammattikorkeakoulu taas on edelleen sisäministeriön alainen ja näin ollen yhä mukana tutkimusaineistossamme.

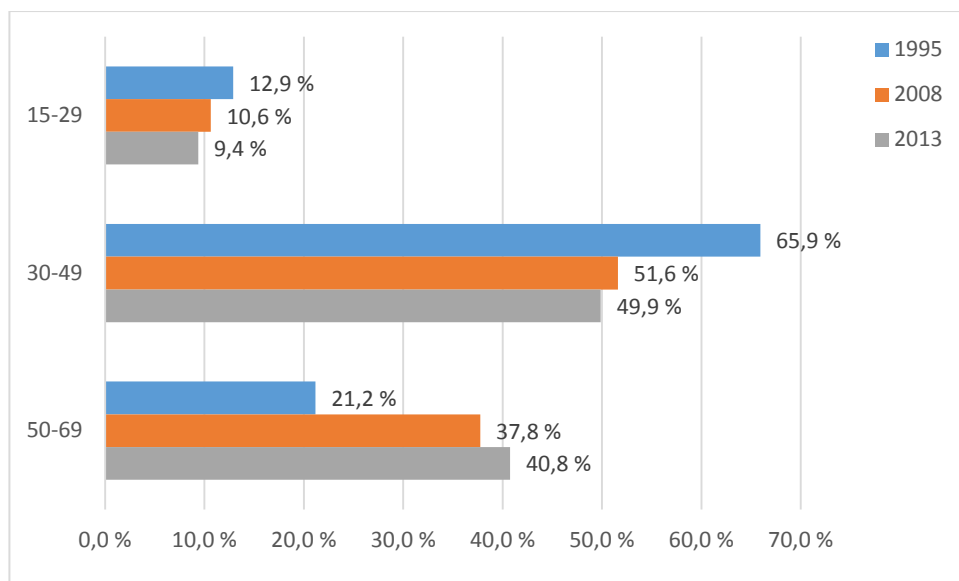
⁶⁷ Pääsääntöisesti esittämämme tulokset kuvaavat vuoden 2013 tilanteen mukaan rajattua valtion budjettitalouden piiriin suoraan kuuluvaa henkilöstöä. Silloin kun tuloksissa ovat mukana myös vuosina 1995 - 2013 yksityiselle sektorille siirtyneiden yksiköiden palvelussuhteet, on tämä aina erikseen ilmoitettu.

Kuvio 2.18. Valtiosektori sukupuolen mukaan 1995 - 2013.

Sukupuoliosuuksiltaan valtion henkilöstörakenne on huomattavasti tasaisempi kuntasektoriin verrattuna. Vuonna 1995 45,4 prosenttia valtiosektorin henkilöstöstä oli naisia, ja vuoteen 2013 tultaessa oli naisten osuus kasvanut 3 prosenttiyksikköä 48,4 prosenttiin. Sektorisiirtymät eivät näytä vaikuttaneen sukupuolten palvelussuhdeosuuksiin, sillä naisosuudet olivat lähes samat valtiosektorin rajausehdoista riippumatta. Siten tarkastelujakson aikana on valtion lähtökohtaisestikin jo varsin tasainen sukupuolijako entisestään tasoittunut. Naisten palvelussuhdemäärä on pysynyt lähes ennallaan (laskua noin 3 %:ia), mutta miesten määrä on laskenut 15 prosentilla eli reilulla seitsemällä tuhannella henkilöllä 1995 – 2013, mikä ilmenee myös sukupuoliosuuksien tasoittumisena.

Ammattirakenteen ohella ovat sukupuolten ikä- ja koulutusrakenne palkan ja palkkaeron kannalta keskeisiä tekijöitä. Kuviossa 2.19 näkyvät valtion palkansaajain suhteelliset osuudet kolmeen ikäryhmään jaettuna vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuntasektorin tapaan väestön vanheneminen näkyy myös valtion henkilöstörakenteen muutoksessa. Ikärakenteen muutos on muutoin valtiolla samansuuntaista kuin yksityisellä ja kuntasektoreilla, mutta vanhimman ikäryhmän (50 - 69) osuus on valtiolla yksityistä huomattavasti suurempi.

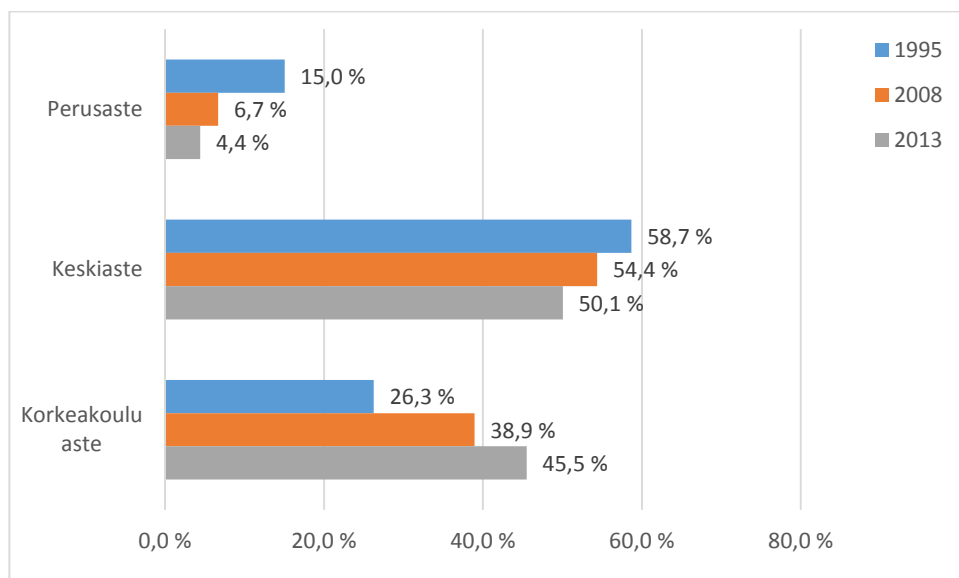

Kuvio 2.19. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin, % 1995, 2008 ja 2013.⁶⁸

Kuviossa 2.20 esitetään koulutusastejakaumat vuosilta 1995, 2008 ja 2013⁶⁹. Valtiosektorin koulutusastejakauman kehitys noudattaa samaa kehityskulkua kuin yksityisellä ja kuntasektorilla havaittu kehitys. Koulutusvaatimuksien muutos näkyy myös valtiolla perusasteen osuuden pienentymisessä 10.6 prosenttiyksiköllä 4.4 %:iin vuosina 1995 - 2013. Samalla aikavälillä korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut 26.3 prosentista 45.5 prosenttiin. Koulutusvaatimusten kasvun voimakkuutta osoittaa myös se, että keskiasteenkin koulutettujen osuus on tutkimusjakson kuluessa pienentynyt 8.6 prosenttiyksiköllä niin, että vuonna 2013 ero keski- ja korkeakouluasteen koulutettujen osuuksissa on kutistunut alle viiteen prosenttiyksikköön (50.1 % vs 45.5 %).

⁶⁸ Ikäryhmien palvelussuhdemäärät olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 (tässä järjestyksessä) seuraavanlaiset: **15 - 29:** 11682, 9426 ja 7621 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 59697, 45716 ja 40571 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 19179, 33453 ja 33148 palvelussuhdetta.

⁶⁹ Perusasteen tutkinnon suorittaneilla on koulutusta korkeintaan 9 vuotta. Perusasteen koulutuksiin kuuluvat esim. kansa-, keski- ja peruskoulun tutkinnot. Kuten edellä jo määritimme, käytämme tässä raportissa termiä *keskiasteen tutkinnot* kattamaan perinteisen keskiasteen 11 - 12 vuotisen oppimäärän (mm. ylioppilastutkinnot, 1-3 -vuotiset ammatilliset tutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot) lisäksi myös 2-3 vuotta pitemmät ns. *alimman korkea-asteen* koulutukset (mm. tekniikan, merkonomin ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja). *Korkeakouluaste* kattaa sekä *alemman* (mm. ammattikorkeakoulututkinnot; teknillisissä korkeakouluissa suoritettut suoritettut tekniikan kandidaatin tutkinnot ja yliopistojen alemmat korkeakoulututkinnot) että *ylemman* (mm. ylemmät ammattikorkeakoulu-, yliopisto- ja erikoislääkäritutkinnot) korkeakouluasteen tutkinnot. Lisäksi korkeakouluasteen tutkintoihin luetaan myös lisensiaatin- ja tohtoritutkinnot. Ks. Tilastokeskuksen koulutusastejaottelu: http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/_linkki/koulustem.html.

Kuvio 2.20. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudet koulutusasteittain, % 1995, 2008 ja 2013.⁷⁰

2.3.2 Ammattirakenteen muutos valtiolla

Heijastuvatko ikä- ja koulutusjakaumien muutokset jollain tavalla myös ammattirakenteen muutoksissa? Kuviossa 2.21. näkyvät AML2010-ammattiluokituksen pääluokkien prosenttiosuudet suhteessa kunkin vuoden kaikkiin valtiosektorin palvelussuhteisiin. Suurimmat muutokset vuosivälillä 1995-2013 koskevat seuraavia ammattiluokituksia: korkeimman taitotason⁷¹ (4) *erityisasiantuntijat*⁷² (nousua 12.6 prosenttiyksikköä), toiseksi alimman taitotason (2) *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*⁷³ (laskua 8.1 prosenttiyksikköä) ja alimman taitotason (1) ammasteista koostuva *muut työntekijät*⁷⁴ (laskua 3.4 prosenttiyksikköä). Kuviosta 2.21 ilmenevä korkeamman taitotason tehtävien osuuden kasvu edustaa samaa valtiosektorin henkilöstöön kohdistuvaa kasvavan taitotason trendiä kuin kuviossa 2.20 koulutusvaatimusten osalta.⁷⁵

⁷⁰ Koulutusasteryhmittäin *palvelussuhdemäärät* olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 (samassa järjestyksessä) seuraavat: **perusaste**: 13625, 5915 ja 3599 palvelussuhdetta; **keskiaste**: 53152, 48179 ja 40721 palvelussuhdetta ja **korkeakouluaste**: 23781, 34501 ja 37020 palvelussuhdetta.

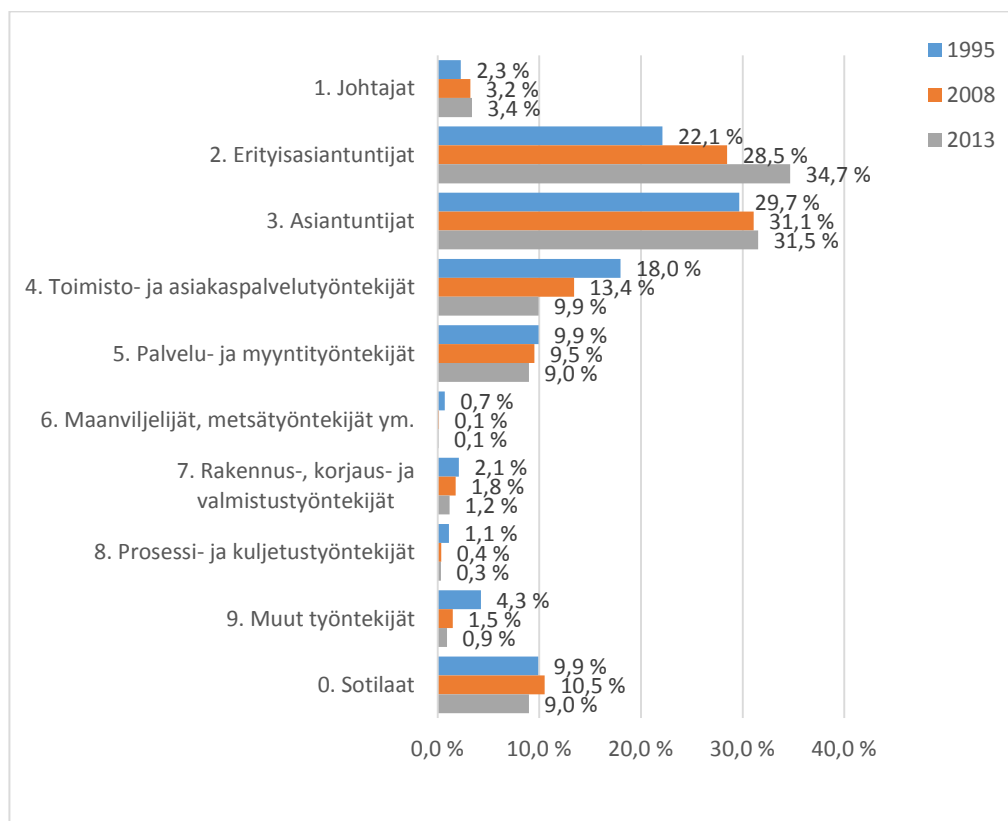
⁷¹ Kuten jo kuntasektoritarkastelun yhteydessä mainittiin, niin termillä *taitotaso* tarkoitetaan tässä raportissa käyttämämme Suomen virallisen kansallisen AML2010-luokituksen käännöstä kansainvälisen ISCO-08:n kehikon englanninkielisestä *skill level* -termistä. Siten tässä yhteydessä taitotaso tarkoittaa sitä ammattitaidon tasoa, jota ko. ammattiin kuuluvien tehtävien ja velvollisuuksien monimutkaisuuden, määrän ja laajuuden perusteella edellytetään niiden hoitamisessa. On syytä korostaa, että taitotasosta tässä raportissa puhutaan vain siinä merkityksessä, mikä termillä on AML2010-luokituksessa. Niinpä termiä ei pidä sekoittaa Suomessa viimeisen parinkymmenen aikana tehtyjen palkkausjärjestelmämuutosten sisältämien työn vaatavuusarviointien *vaativuus*-käsitteen kanssa (valtion uusien palkkausjärjestelmien työn vaatavuusarviointien osalta ks. esim. Laine & Lilja (2010)).

⁷² Valtiolla kokonaisuudessaan *erityisasiantuntijat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan viisi suurinta ammattinimikettä 1995 – 2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikoodit): *hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat* (2422); teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat (2141); *muut lainopilliset erityisasiantuntijat* (2619); *biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat* (2131) sekä *tuomioistuinlakimiehet* (2612) (ks. liite V1).

⁷³ Valtiolla kokonaisuudessaan *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan viisi suurinta ammattinimikettä 1995 – 2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikoodit): *yleissihteerit* (4120); *toimistovahtimestarit* (44122); *varastonhoitajat ym.* (4321); *toimistoavustajat* (4110); *taloushallinnon toimistotyöntekijät* (4311) (ks. liite V1).

⁷⁴ Valtiolla kokonaisuudessaan *muut työntekijät*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan neljä suurinta ammattinimikettä 1995 – 2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikoodit): *rahdinkäsittelijät, varastotyöntekijät ym.* (9333); *muut muualla luokittelemattomat siivoojat* (91129); *karjankasvatuksen avustavat työntekijät* (9212) sekä *toimistosivoojat ym.* (91121) (ks. liite V1).

⁷⁵ Kun korkeakoulut pidetään tarkastelussa mukana, erikoisasiantuntijoiden osuuden kasvu säilyy edelleen voimakkaana. Korkeakoulujen tutkimus- ja opetushenkilöstö nostaa vuoden 1995 erityisasiantuntijoiden suhteellisen osuuden lähtötason 27 prosenttiin vuonna 1995, mutta erityisasiantuntijoiden osuuden voimakas kasvu – aineistorajauksista riippumatta - yli tutkimusjakson käy hyvin ilmi siitä, että vuonna 2008 osuus nousee lähes 39 prosenttiin.

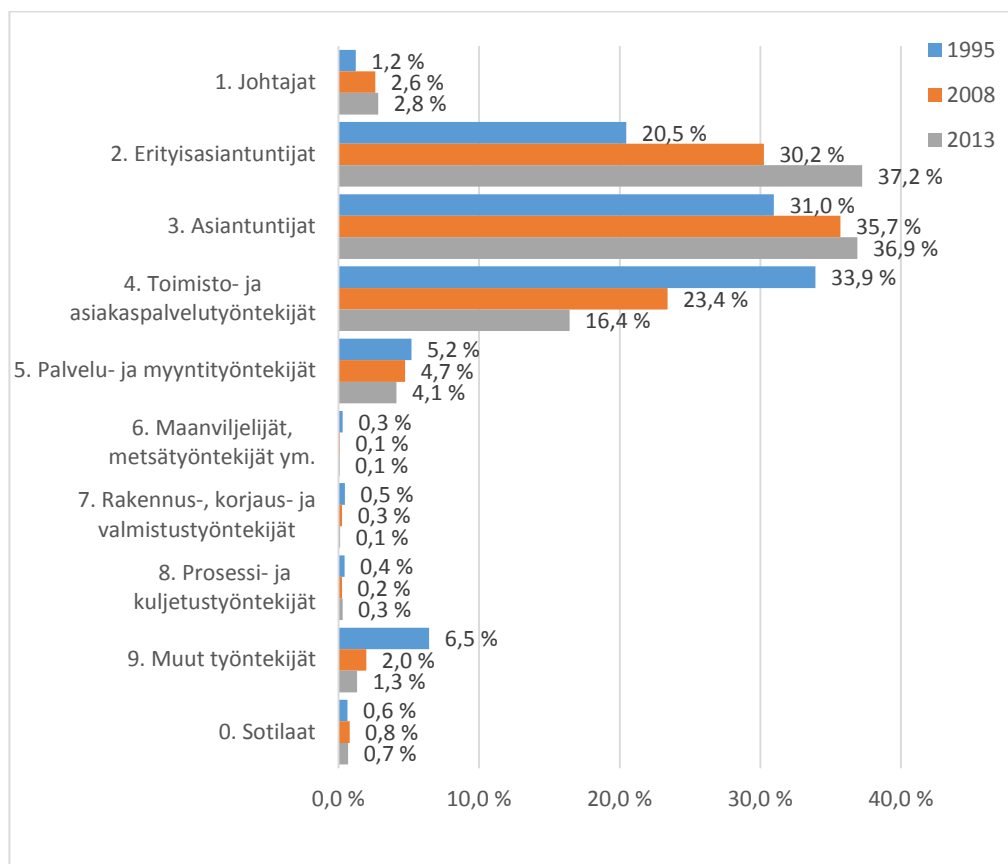

Kuvio 2.21. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain, % 1995, 2008 ja 2013.⁷⁶

Entä millä tavalla naisten ja miesten ammattirakenteet ja niiden muutos pääluokkatasolla poikkeavat toisistaan? Kuvio 2.22. esittää valtiosektorin *naisten* osajoukosta lasketut AML2010-ammattiluokituksen pääluokittaiset prosenttiosuudet. Suurimmat muutokset vuosivälillä 1995-2013 koskevat samoja pääluokkia kuin miesten ja naisten yhteisaineistossa. Silmiin pistävää on kuitenkin se, että naisilla muutokset ovat vielä selvästi suurempia: *erityisasiantuntijat* (kasvua lähes 17 prosenttiyksikköä); *asiantuntijat* (kasvua lähes 6 prosenttiyksikköä)⁷⁷; *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät* (laskua 17.5 prosenttiyksikköä) ja *muut työntekijät* (laskua 5.2 prosenttiyksikköä). Näin naisilla näkyy korostuneesti sama siirtymä kohti korkeamman taitotason ammatteja kuin valtiolla kokonaisuudessaankin. Taitotasovaatimusten nousua osoittaakin hyvin se, että vuonna 2013 lähes kolme neljästä valtiosektorin naispuolisesta työntekijästä kuului kahta korkeinta taitotasoa edustaviin *erikoisasiantuntijoiden* ja *asiantuntijoiden* pääluokkiin. Koko valtiohenkilöstöstä pääluokkiin 2 ja 3 kuului kaksi palvelussuhdetta kolmesta.

⁷⁶ Tarkempaa tietoa valtiosektorin yleisimpien yksittäisten ammattinimikkeiden määristä ja suhteellista osuuksista eri ammattipääluokissa löytyy liitteestä V1 raportin lopussa.

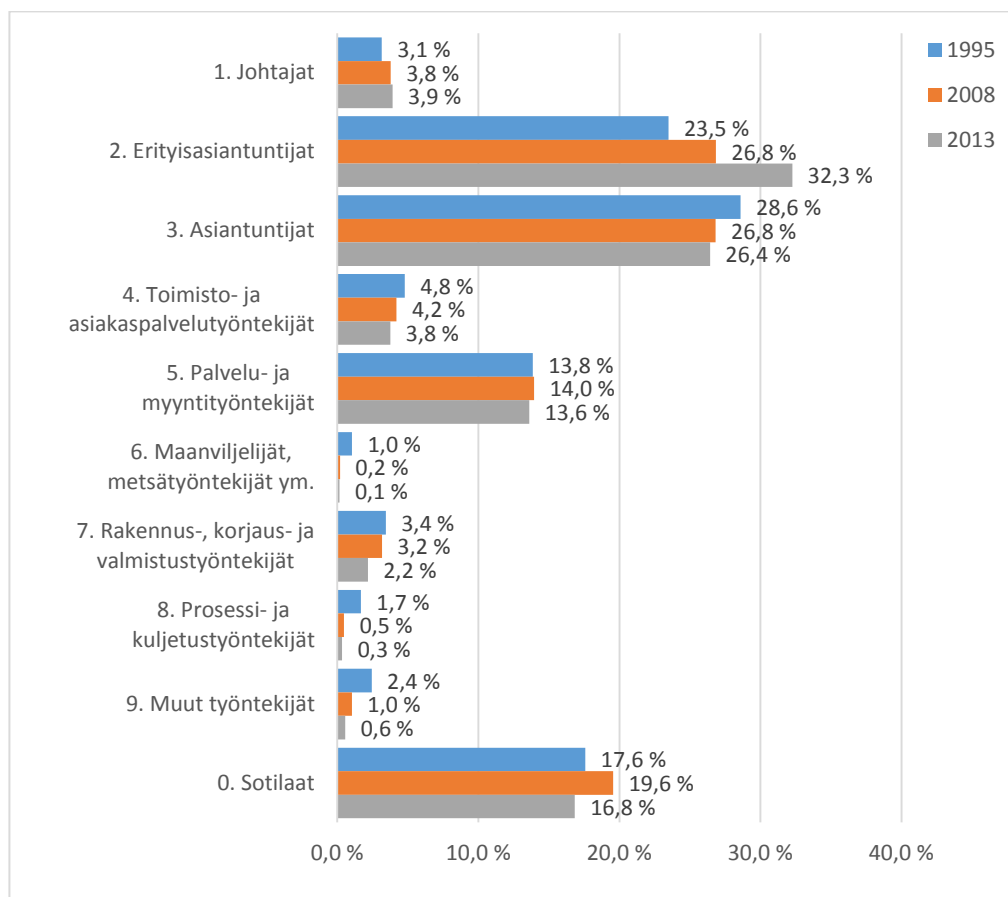
⁷⁷ Valtiolla kokonaisuudessaan *asiantuntijat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan viisi suurinta ammattinimikettä 1995 – 2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikekoodit): *verovalmistelijat ja -tarkastajat* (3352); *komisariat ja ylikonstaapelit* (3355); *tulli- ja rajavirkamiehet* (3351); *johdon sihteerit ja osastosihteerit* (3343) sekä *työnvälittäjät* (3333) (ks. liite V1).

Kuvio 2.22. *Valtiosektorin* palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain *naisten* osajoukosta laskettuna, % 1995, 2008 ja 2013.

On mielenkiintoista nähdä, miten naisten voimakas siirtymä kohti korkeimman taitotason *erikoisasiantuntijatehtäviä* heijastuu palkkaerolaskelmiimme. Varsinkin kun siirtymä korkeammalle taitotasolle merkitsee samalla siirtymää oikealle palkkajakaumassa eli kohti korkeampia palkkatasoja. Se, minkälaisia vaikutuksia naisten nousulla ammattien taitotasohierarkiassa on valtiosektorin palkkaeroon, riippuu myös miesten ammattihierarkiakehityksestä. Niinpä siirrymme seuraavaksi tarkastelemaan miesten pääluokkatason siirtymiä vuosina 1995 - 2013.

Kuviossa 2.22 näimme naisten edenneen voimakkaasti ammattihierarkiassa ammattipääluokkiin perustuneissa tarkasteluissamme. Miten miesten ammattirakenne ja sen muutokset näyttäytyvät suhteessa naisilla havaittuihin muutoksiin? Kuvio 2.23. esittää *miesten* osajoukosta lasketut pääluokkaosuuksien muutokset vuosivälillä 1995 – 2013. Myös miesten kohdalla näkyy siirtymä kohti korkeamman taitotason ammattiluokkia. Suurin muutos vuosivälillä 1995 - 2013 on tapahtunut *erityisasiantuntijoiden* osuudessa, jossa lähes 9 prosenttiyksikön kasvu on huomattavan suuri, mutta selvästi kuitenkin pienempi verrattuna naisten lähes 17 prosenttiyksikön kasvuasteeseen. Tämä luo odotuksia palkkaeron pienenemisen suhteen tutkimusjaksollamme valtioaineistossa.

Kuvio 2.23. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudet ammattipäluokittain *miesten* osajoukosta laskettuna, % 1995, 2008 ja 2013.

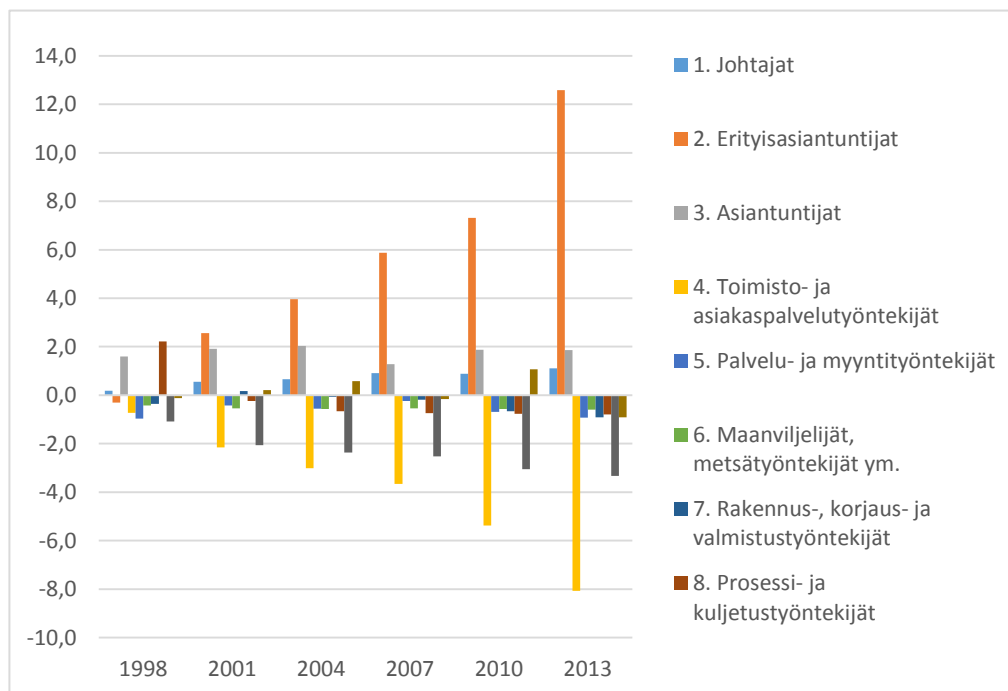
Koko sektorin keskipalkkaeroa silmällä pitäen näkyy kuviossa 2.23 myös toinen potentiaalisesti koko sektorin keskipalkkaeroa pienentävä piirre. Merkittävä osa miehistä - toisin kuin naisista – sijoittui edelleen vuonna 2013 toiseksi alimman taitotason pääluokkiin: erityisesti pääluokka 5, *palvelu- ja myyntityöntekijät*, on yhä säilyttänyt merkittävän painoarvonsa miesten osajoukossa.⁷⁸

Edellä olemme kiinnittäneet huomiota korkeamman taitotason ammattien suhteellisen osuuden kasvuun varsinkin naisten osalta. Tämän ja muiden ammattipäluokkasiirtymien hahmottamiseksi esitämme vielä valtiosektorin yhteisaineistoa kuvaavan kuvion 2.24, jossa käyvät ilmi koko valtiosektorin henkilöstöstä laskettujen ammattipäluokkien suhteellisten osuuksien prosenttiyksikkömuutokset. Muutokset on esitetty kolmen vuoden välein suhteessa lähtövuoden 1995 pääluokkaosuuksiin.

Kuviossa korostuvat sekä korkeimman taitotason *erityisasiantuntijoiden* että toiseksi alimman taitotason *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöiden* suhteellisten osuuksien huomattavat muutokset tutkimusjakson 1995-2013 aikana. Vaikka myös yksityisellä ja kuntasektorilla erityisasiantuntijoiden osuuksien kasvu on ollut voimakasta, erottuu valtiosektori erityisasiantuntijatasen tehtävien yli 12 prosenttiyksikön kasvuasteellaan selvästi muista sektoreista. Vaaka-akselin alapuolella trendinomaista ammattiluokan suhteellisen osuuden pienentymistä dominoi *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöiden* pääluokan yli kahdeksan prosenttiyksikön lasku, mutta myös pääluokan *muut työntekijät* osuus pienenee yli kolmella prosenttiyksiköllä 19 vuodessa. Nämä muutokset liittyvät ennen kaikkea naisten osajoukkoon. Ja naisten jakautumista ammattipäluokkiin kuvaavasta kuviosta 2.22 hahmottuakin mielenkiintoinen kehityspiirre: vuosina 1995 - 2013 naisten osajoukossa korkeimman taitotason *erityisasiantuntijoi-*

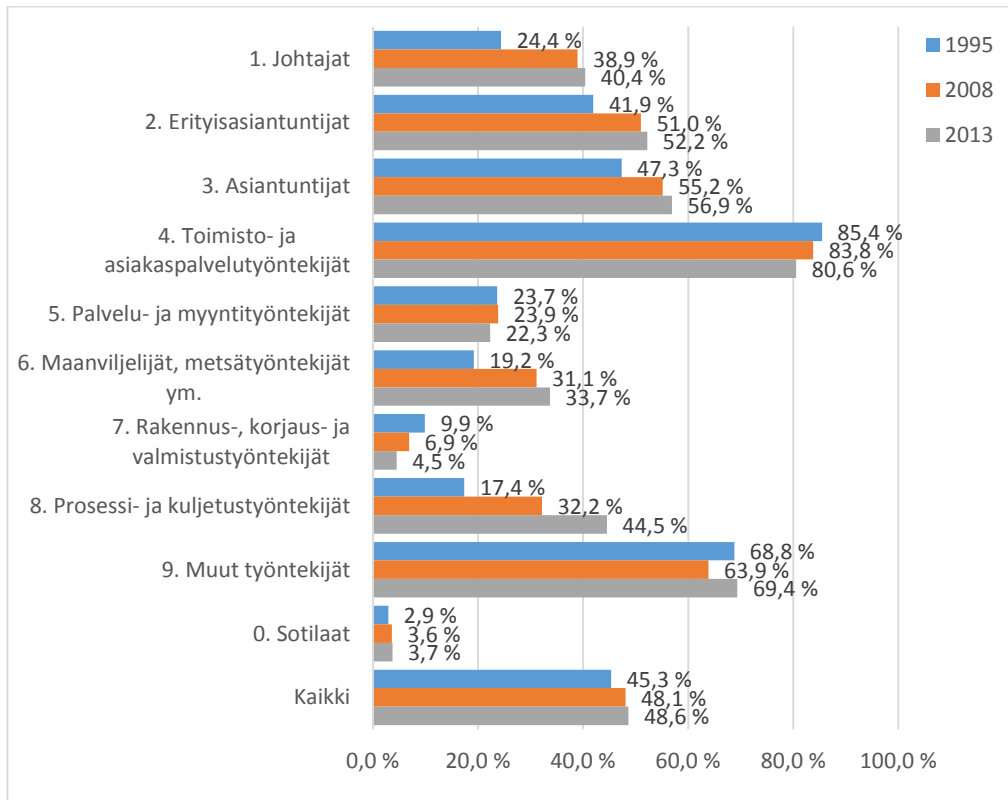
⁷⁸ Valtiolla kokonaisuudessaan pääluokassa 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) palvelussuhdeosuuksiltaan viisi suurinta ammattinimikettä 1995–2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikekoodit): *poliisit* (5412); *vanginvartijat* (5413); *kiinteistöhuollon työntekijät* (5153); *mielenterveyshoitajat* (53211) sekä *kokit, keittäjät ja kylmäköt* (51201) (ks. liite V1 raportin lopussa).

den osuus on kasvanut voimakkaasti ja samanaikaisesti alimman taitotason pääluokkien osuudet ovat vähintään samassa määrin pienentyneet. Tämän voi odottaa heijastuvan naisten keskipalkkoihin merkittävänä nousuna.

Kuvio 2.24. Ammattiluokan osuuden *muutos* vuoden 1995 osuuteen verrattuna valtiosektorilla, prosenttiyksikköä kolmivuotisjaksoin 1998 - 2013.

Ennen siirtymistä palkka- ja palkkaerotarkasteluihin, katsotaan kuitenkin vielä miltä ammattipääluokat näyttävät painoarvoltaan *naisten* osajoukossa. Kuviossa 2.25 näkyvät sekä ammattipääluokittaiset naisosuudet että vertailupohjaksi myös koko valtiosektorin naisosuudet vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuvassa alimpana olevia koko sektorin naisosuuksia katsoessa näkyy, että valtion henkilöstössä ei - toisin kuin kunta-alalla - naisten osuudessa ole tapahtunut mitään suurempaa muutosta tutkimusjaksollamme. Naisten henkilöstöosuus on kasvanut reilulla kolmella prosenttiyksiköllä vuosina 1995 – 2013 ja lähestyy jakson lopun 48.6 prosentin osuudellaan miesten osuutta (51.4 %).

Kuvio 2.25. Naisten osuus ammattiluokittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

*Johtajissa*⁷⁹ naiset pysyvät koko tarkastelujakson suhteellisesti aliedustettuina. Toisaalta naisten osuus johtotehtävien pääluokassa on noussut 14 prosenttiyksiköllä, tasoittaen näin tehokkaasti miesten yliedustusta johtotehtävissä. Johtajien lisäksi myös *erikoisasiantuntija*-ammateissa on nähtävissä merkittäviä muutoksia sukupuolijakaumissa, sillä tässä pääluokassa naisten yli kolmen prosenttiyksikön aliedustus jakson alussa muuttuu lähes neljän prosenttiyksikön yliedustukseksi jakson lopussa. Kun vielä asiantuntijataso ammatteluokassa naisten yliedustus kasvaa jakson alun 2.0 prosenttiyksiköstä (=47.3-45.3) jakson lopun 8.3 prosenttiyksikköön (=56.9-48.6), niin on mielenkiintoista nähdä, miten kahden korkeimman taitotason pääluokissa tapahtunut naisia suosiva jakaumamuutos, heijastuu palkkaeroon.

Alempia taitotasoja edustavien pääluokkien tarkastelu osoittaa, että ammatit ovat valtiolla-kin hyvin segregoituneita jo tehtävähierarkiaa heijastavilla pääluokkajakaumilla arvioituna. Alemman taitotason pääluokista erityisesti toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöissä, mutta myös alimman taitotason (1) muissa työntekijöissä on naisilla hyvin selvä yliedustus. Niin kuin jo aiemmin muiden sektorien osalta, on myös valtiosektorin osalta tässä yhteydessä syytä pitää mielessä alimpien taitotasojen (1-2) pääluokkien marginalisoituminen henkilöstöosuuksilla tarkasteltuna (vuonna 2013 enää vain 2.4 prosenttia valtiohenkilöstöstä työskenteli ammattipääluokissa 6-9 ja naisilla osuus oli laskenut alle kahden prosentin).

Yhteenvetona näyttää valtiosektorilla henkilöstörakennetta leimaavan pitkälti samat piirteet kuin yksityistä ja kuntasektoria. Valtiolla muutos on monelta osin kuitenkin voimakkaampaa. Niinpä valtiosektorilla ikää, koulutusastetta ja ammattipääluokkaa koskevat muutokset ovat omiaan nostamaan keskimääräistä palkkatasoa. Merkittävimpänä muutoksena – ja merkittävämpänä kuin muilla sektoreilla – nousee esiin naisten ammattihierarkiassa tapahtunut siirtyminen kohti korkeamman taitotason johto- ja erikoisasiantuntijatehtäviä (pääluokat 1 ja 2).

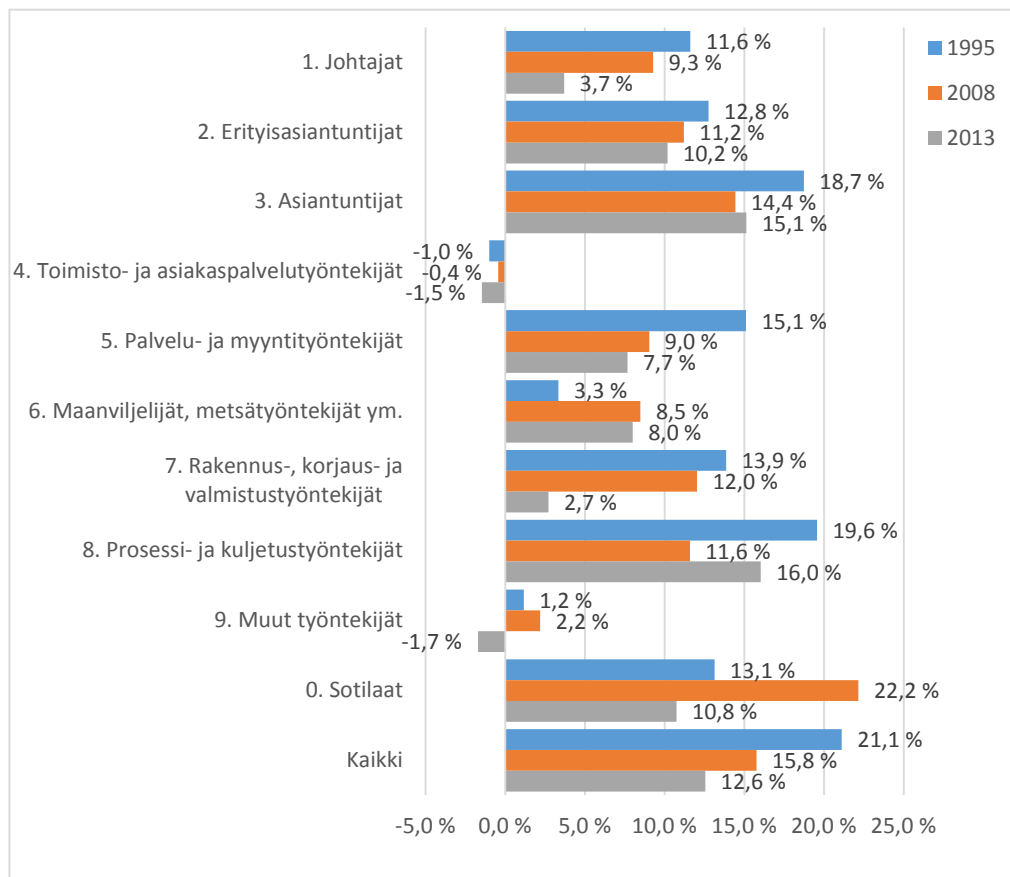
⁷⁹ Valtiolla kokonaisuudessaan *johtajat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan neljä suurinta ammattinimikettä 1995 – 2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimiketikoodit): *valtion keskushallinnon johtajat* (11121); *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (11349); *alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet* (11122) sekä *tutkimus- ja kehitysohjat* (1223) (ks. liite V1).

2.3.3 Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla

Siirrymme seuraavaksi palkkaerotarkasteluihin ja aloitamme säännöllisen työajan tuntipalkkoilla.

2.3.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

Kuviossa 2.26 esitämme sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Toisin kuin muilla sektoreilla, on valtiolla sektoritasolla havaittavissa merkittävä *pieneneminen* palkkaeroissa säännöllisen työajan keskituntipalkkojen osalta: palkkaero on pienentynyt 8,5 prosenttiyksiköllä vuosivälillä 1995 - 2013. Näin ollen palkkaeron muutos vastaa pääluokkatason ammattijakaumatarkasteluissa syntyneitä odotuksiamme ja kuvaa alleviivaten samalla sitä, miten sukupuolten palkkaero on sidoksissa ammatilliseen segregatioon.

Kuvio 2.26. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa ammattipääluokittain valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.

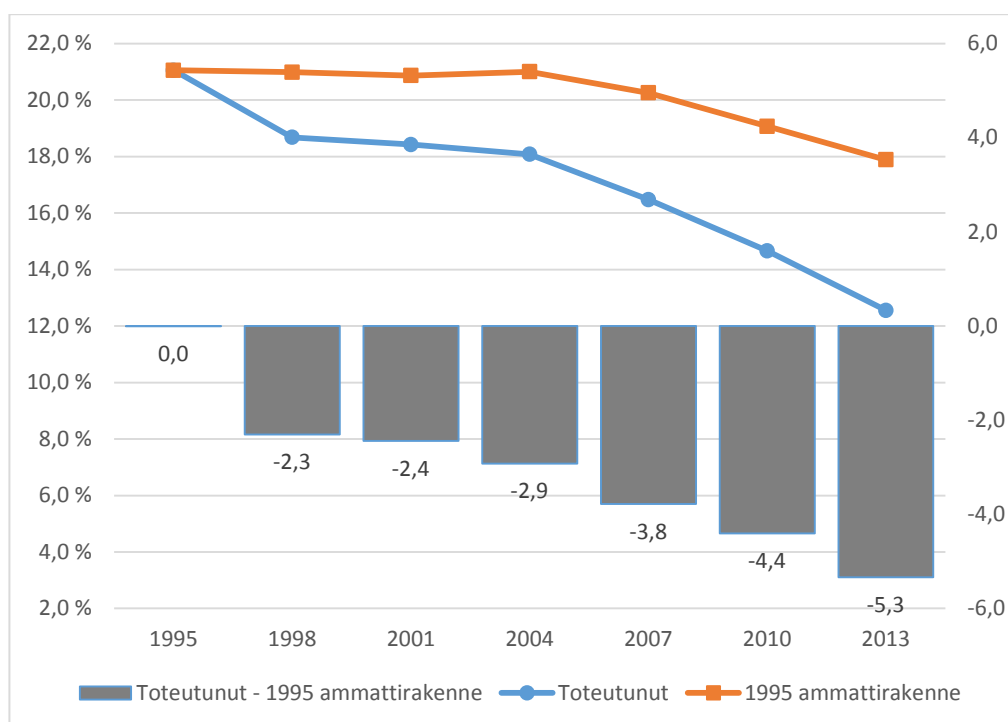
Myös pääluokkatasoilla näytävät miesten ja naisten keskituntipalkkaerot valtaosin pienentyneen tarkastelujakson kuluessa. Selkeä pienentyminen on tapahtunut korkeimpia taitotasoja 3 ja 4 vastaavissa pääluokissa 1-3 eli johtajissa, erityisasiantuntijoissa ja asiantuntijoissa. Tämä yhdistettynä naisten osuuksien kasvuun juuri näissä luokissa selittää suuren osan havaitusta sektoritason keskipalkkaeron kaventumisesta.⁸⁰

⁸⁰ Ilmeisesti johtajien pääluokassa havaittua palkkaeron merkittävää pienentymistä selittää myös se, että noin 300 vielä vuoden 2012 valtion palkkatilastossa ammattiupseerinimikkeeseen alle luokiteltua palvelussuhdetta on vuoden 2013 palkkatilastossa luokiteltu johtaja- ja päällikkönimikkeiden alle. Seurauksena tästä on tämän hyvin miesvaltaisen ja suhteessa muihin johtaja-ammatteihin pienempipalkkaisen palvelussuhteryhmän siirtyminen AML2010-ammattiluokituksessa pääluokasta 0, sotilaat, pääluokkaan 1, johtajat, vuosien 2012 ja 2013 välillä. Koska johtajien pääluokka kuuluu palvelussuhteosuudeltaan pienimpiin pääluokkiin, voi tämänkin kokoisella pääluokkasiirtymällä olla huomattava vaikutus palkkaerolaskelmiin po. pääluokan osalta. Tämä yksityiskohta kuvaa samalla esimerkinomaisesti niitä tulkinnallisia ongelmia, joita ammattirakenteiden tarkasteluissa usein kohdataan "aitojen" ja luokitusperusteiden ammattirakennemuutosten välisen rajanvedon osalta.

Siirryttäessä alimpien taitotasojen (1-2) pääluokkiin 4-9 toistuu palkkaeron pienentyminen varsin säännönmukaisesti ja suuruusluokaltaan vähintäänkin pääluokkia 1-3 vastaavana. Naisten osalta lukumääräisesti merkittävistä pääluokista (vrt. kuvio 2.22) pistää silmää pääluokassa 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) tapahtunut palkkaeron likimain puolittuminen (laskua 7.4 prosenttiyksikköä).

Prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden sekä sotilaiden pääluokakohtaisissa palkkaeroissa havaittavat edestakaiset vaihtelut viittaavat kyseisten pääluokkien hyvin pienten naisosuuksien mukanaan tuomaan tilastolliseen epävarmuuteen vuosikohtaisia palkkaeroja laskettaessa. Lisäksi alemman taitotason ja siten myös alemman keskipalkan luonnehtimien pääluokkien 4-9 marginalisoituminen naisten ammattirakenteessa, on johtanut osaltaan naisten keskipalkan kasvuun jo pelkän pääluokkien 1-3 painoarvon korostumisen seurauksena vuosina 1995 – 2013.

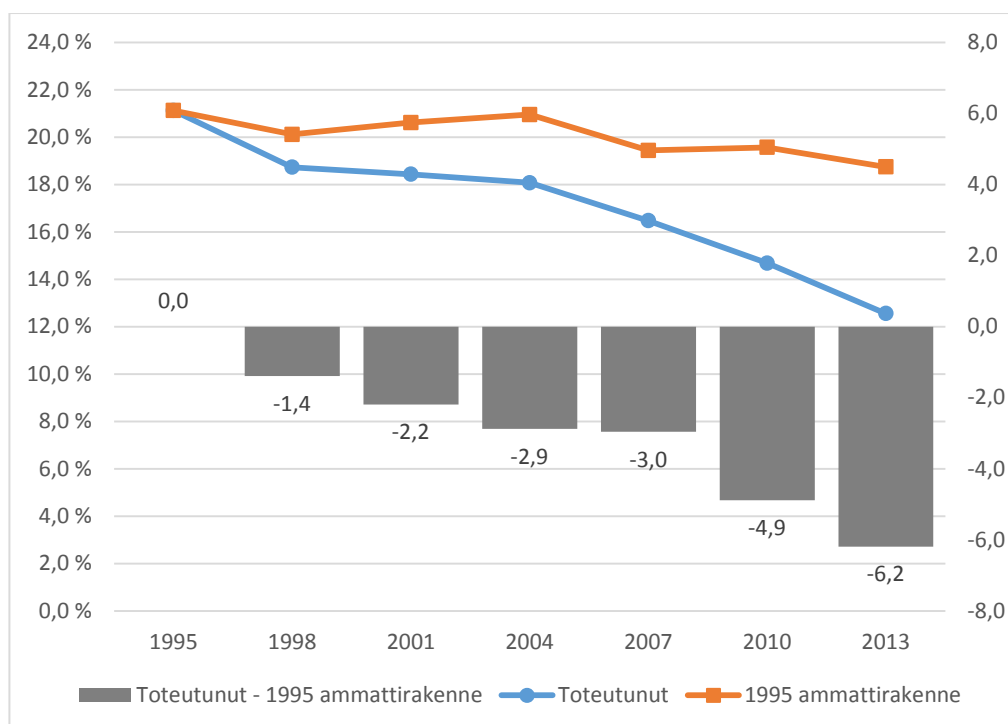
Kuvion 2.26. kehityskulkujen ymmärtämiseksi tarkastelemme vielä hiukan tarkemmin ammattirakenteen muutoksia ja niiden vaikutuksia palkkaeron suhteen. Kuvioon 2.27 sisältyvät sekä sektoritason toteutunut palkkaerokehitys että vuoden 1995 kiinteää ammattipääluokarakennetta vastaava laskennallinen palkkaerosarja. Keskeinen viesti on se, että pääluokkatasolla ammattirakenne on muuttunut naisten kannalta huomattavan edullisella tavalla eli suhteellisesti suurempi osuus naisista sijoittui korkeamman taito- ja palkkatason ammattipääluokkiin tarkastelujakson kuluessa. Pääluokkatasolla määritellyn ammattirakenteen muutos on pienentänyt palkkaeroa peräti 5.3 prosenttiyksikköä vuosien 1995 ja 2013 välisessä vertailussa. Naisten koulutustason nousua on seurannut siirtyminen kohti entistä korkeamman taitotason ammattiluokkia ja tämän seurauksena sukupuolten välinen keskituntiansioero on kaventunut.

Kuvio 2.27. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Ikään kuin ”kolikon kääntöpuolena” sektoritason palkkaeron pienentymistä ajatellen on syytä mainita vielä alemman taito- ja palkkatasojen pääluokkien osuuksien erilainen kehitys miehillä ja naisilla. Siinä missä nämä alemman palkkatason pääluokat ovat joko voimakkaasti pienentyneet (pääluokka 4) tai täysin marginalisoituneet (pääluokat 5-9) naisten osajoukossa (ks. kuvio 2.22), on miesten keskuudessa vastaava kehitys ollut selvästi rajoitetumpaa (erityisesti toiseksi alinta taitotasoa edustava pääluokka 5, *palvelu- ja myyntityöntekijät*, on valtiolla säilyttänyt merkittävän painoarvon juuri miesten ammattirakenteessa).

Onko miesten ja naisten ammattirakenne-erojen vaikutus valtiohenkilöstön keskipalkkaeroon riippuvainen käytetystä ammattien tarkkuustasosta? Kuviossa 2.28. ammattirakenne on AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatason lisäksi kiinnitetty myös tarkimmalle 5-numeroisten ammattinimikkeiden tasolle. Kuvioiden 2.27 ja 2.28 tuloksia vertaillen ei tällä kertaa – toisin kuin kuntasektorilla – nouse esiin mitään perustavanlaatuista eroa pääluokkatason hierarkkisen ja toisaalta tarkan ammattinimikkeen palkkaerovaikutusten välillä. Kun kuviossa 2.27 pääluokkatason ammattirakenteen muutos pienensi palkkaeroa 5.3 prosenttiyksikköä vuosina 1995–2013, pienensi tarkimman tason ammattinimikkeiden mukaanotto palkkaeroa lisää enää 0.9 prosenttiyksikköä (6.2 % - 5.3 %). Toisin sanoen valtiosektorilla ammattirakenteen muutoksen palkkaeroa pienentävä vaikutus selittyy valtaosin miesten ja naisten ammattien pääluokkatason jakaumamuutoksilla. Tarkan ammattinimiketason rakennemuutosten vaikutukset ovat samansuuntaisia mutta huomattavasti pienempiä.

Kuvio 2.28. Sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 tarkimmalle AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

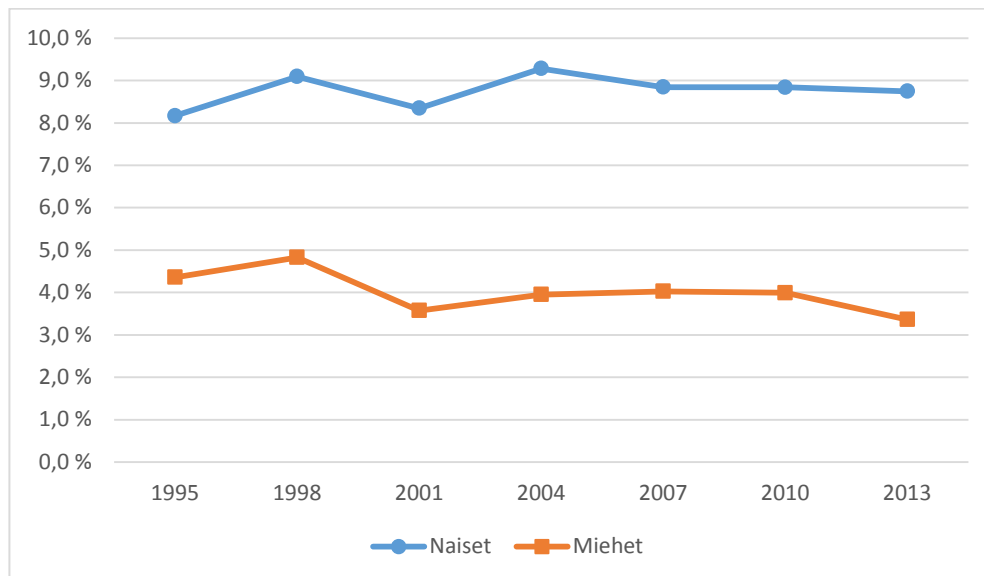
Yhteenvetona voimme sanoa, että vuosina 1995-2013 naisten ammatihierarkkinen asema vahvistui merkittävästi pääluokkatason rakennemuutoksen seurauksena ja tarkimman 5-numerotason ammattirakenteen muutos oli samansuuntainen mutta huomattavasti pienempi. Siten naiset näyttäisivät valtiosektorilla sijoittuvan selvästi entistä useammin korkeamman taitotason ja samalla palkkatason ammattipääloukkiin ja sama trendi näkyy lievempänä myös tarkimmalla ammattinimiketason tasolla. Palkkaeron kaventumista on edesauttanut myös se, että alimman taitotason pääluokissa miesten osalta ei ole tapahtunut yhtä merkittävää marginalisointia naisiin verrattuna. Se, missä määrin kyse on valtion tasa-arvoa tukevista aktiivisista toimenpiteistä (esim. siirtyminen uuteen tehtävien vaativuusarviointiin perustuvaan palkkausjärjestelmään) ja missä määrin automaattinen seuraus valtion ammattirakenteen muutoksesta kohti asiantuntijatyötä, on selkeä jatkotutkimuksen kohde.

2.3.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Kuten kuntasektoritarkastelujen yhteydessä totesimme, ei pelkkä tuntipalkkatarkastelu välttämättä "avaa" palkkaeroilmiötä kokonaisuudessaan. Miesten ja naisten välillä voi olla myös

säännöllisiä eroja kuukausitason työpanosmäärissä ja nämä tuottavat sukupuolten keski-kuukausiansioihin eroja vaikka tuntipalkat olisivat täsmälleen yhtä suuret. Saadaksemme selville mahdolliset työpanoserot ja niiden vaikutuksen palkkaerojen osalta, otamme seuraavaksi kuukausipalkat tarkastelun kohteeksi.

Miesten ja naisten työpanoserojen yhteydessä *epätyypilliset* työ- ja palvelussuhteet nousevat keskiöön. Kuvio 2.29 esittää valtiosektorin osa-aikaisten osuuden kehitystä vuosina 1995 - 2013. Yksityisen sektorin tapaan naisten osa-aikaisuus valtion henkilöstössä on koko jakson ollut selvästi miehiä yleisempää. Naisilla osa-aikaisuus on pysynyt varsin vakaasti 8-9 prosentissa yli koko tarkastelujakson. Miehillä osa-aikaisuus on laskenut: jakson alussa se oli 4.4 ja jakson lopussa enää 3.4 prosenttia. Näin ollen yksityiseenkin sektoriin verrattuna on valtiosektorin miehistä osa-aikaisia ollut pienempi osuus lähes koko ajanjakson 1995 – 2013 (aivan jakson alussa yksityisen sektorin miespuolisesta henkilöstöstä oli noin kolme prosenttia osa-aikaisia).⁸¹ Tutkimusjakson alussa naisten osa-aikaisuus oli 3.8 prosenttiyksikköä suurempi kuin miehillä ja jakson loppuun tultaessa oli naisten osuus *kasvanut* 5.3 prosenttiyksikköä suuremmaksi miesten osa-aikaisuuteen verrattuna. Etukäteisodotuksena miesten ja naisten osa-aikaisuusosuuksien tarkastelun perusteella voimme olettaa palkkaeron kasvavan siirryttäessä tuntipalkkapohjaisista palkkaeroista kuukausipalkkaerojen tarkasteluun.

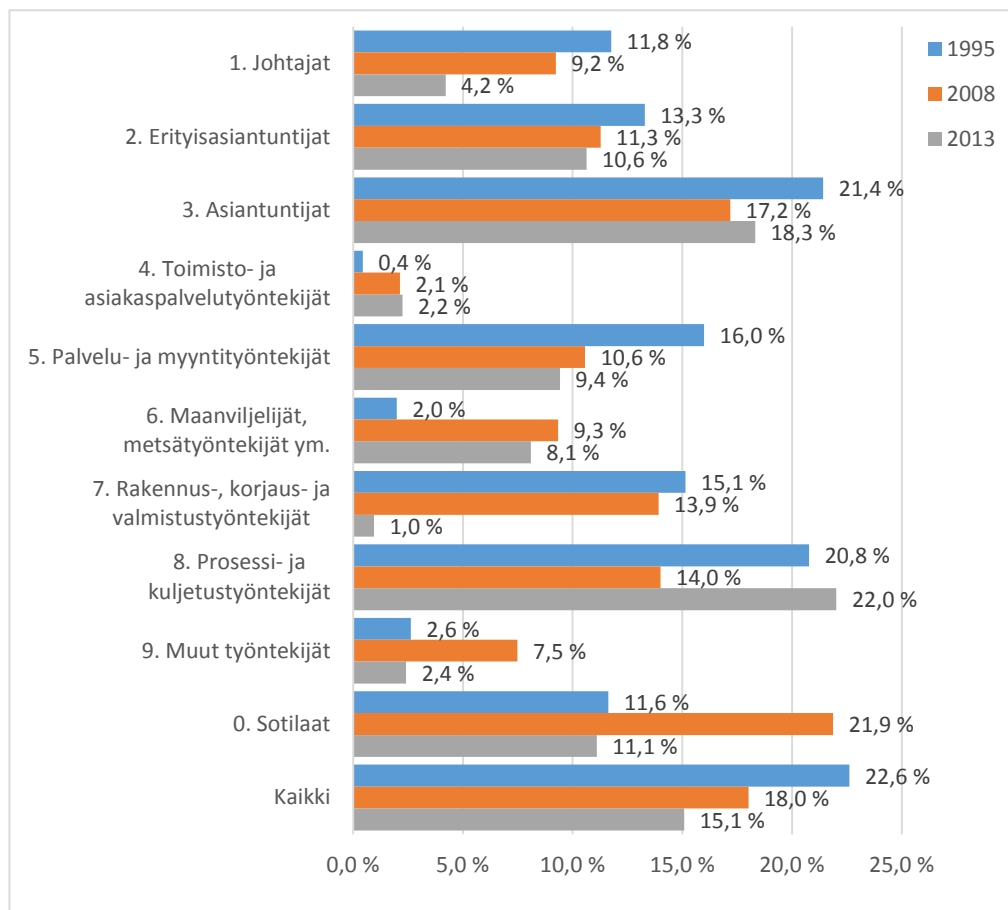
Kuvio 2.29. Osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan *valtiosektorilla*, % kolmivuotisvälein 1995-2013.

Kuvio 2.30 esittää palkkaerot miesten ja naisten välillä vuosina 1995, 2008 ja 2013 säännöllisen työajan kuukausiansion käsitteellä laskettuna. Vertaamalla kuukausiansioihin pohjautuvia palkkaeroja kuvion 2.26 tuntipalkkaeroihin voimme arvioida, missä määrin sukupuolten väliset erot keskimääräisissä työpanoksissa kasvattavat tai pienentävät palkkaeroa kuukausitasolla. Koko sektorin tasolla oli säännöllisen työajan kuukausiansioista mitattu palkkaero vuonna 1995 1.5 ja vuonna 2013 2.5 prosenttiyksikköä saman työaikakäsitteen keskituntipalkkaeroa *suurempi*. Näin ollen ero miesten ja naisten kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välillä on kasvanut yhden prosenttiyksikön. Ja kun edellä havaitsimme, että myös ero naisten ja miesten osa-aikaisuusosuuksien välillä kasvoi 1.5 prosenttiyksiköllä, niin naisten osa-aikaisuuden kasvu suhteessa miehiin on samansuuntainen ja –kokoinen kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välisen kokoeron kasvun kanssa.

Sukupuolten osa-aikaisuuserojen muutoksen tulkinnassa syytä olla varovainen, sillä sekä tunti- että kuukausipalkkaerojen voimakas kaventuminen samanaikaisesti tarkastelujaksolla 1995

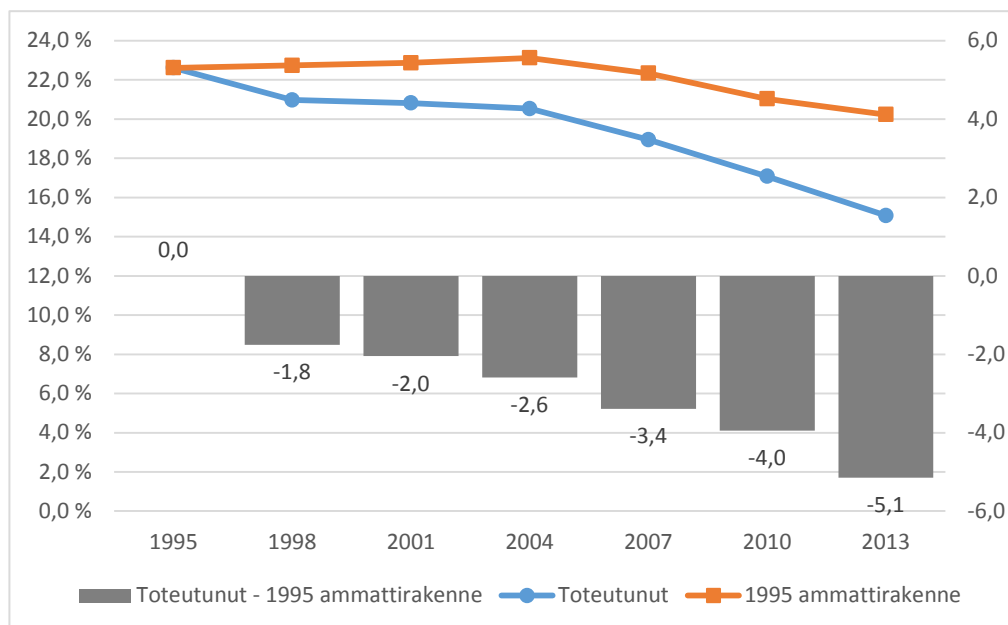
⁸¹ Vrt. Laine, Lilja ja Savaja (2015) kuvio 2.8.

– 2013 lisää jo pelkällä kokoluokallaan tilastollisen päättelyn epävarmuutta. Kaiken kaikkiaan naisten ja miesten välinen palkkaero oli kuitenkin suurempi silloin, kun se laskettiin työpanoserot huomioivalla säännöllisen työajan kuukausipalkalla. Palkkaerojen suuresta muutoksesta johtuen liittyy naisten ja miesten osa-aikaisuuksien väliseen eroon, sen kasvusta huolimatta, kuitenkin tilastollista epävarmuutta.

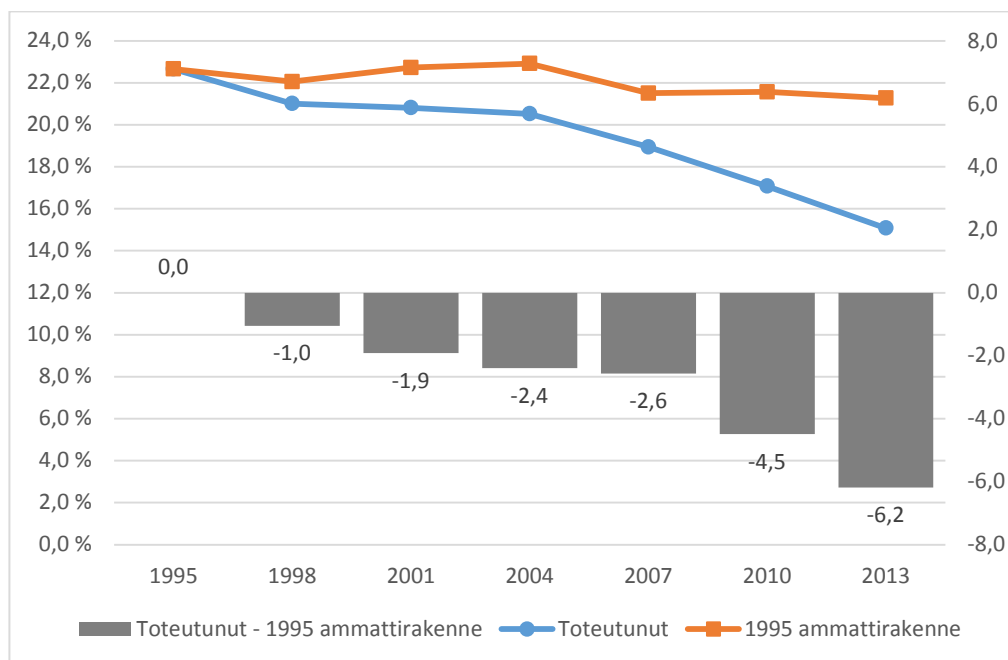
Kuvio 2.30. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa ammattipääluokittain* valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.

Entä ovatko ammattisegregaation palkkaerovaikutukset riippuvaisia siitä, laskemmeko palkkaerot tunti- vai kuukausipalkkoja käyttäen? Kuvio 2.31 esittää säännöllisen työajan kuukausipalkasta lasketut havaitun palkkaeron ja laskennallisen vuoden 1995 ammattien pääluokarakennetta vastaavaksi kiinnitetyn palkkaerosarjan. Kuvio vahvistaa jo keskituntipalkkaerojen aikasarjat sisältäneen kuvion 2.27 viestin: pääluokkatasolla ammattirakenne on muuttunut naisten kannalta edullisella tavalla eli suhteellisesti suurempi osuus naisista on siirtynyt työskentelemään korkeamman taito- ja palkkatason ammattipääluokkiin tarkastelujakson kuluessa. Kun tuntipalkkatarkastelussa pääluokkatasolla määritelty ammattirakenteen muutos pienensi palkkaeroa 5.3 prosenttiyksikköä vuosina 1995 – 2013, on kuukausipalkkoissa pääluokkatason ammattirakennemuutoksen palkkaeroa pienentävä vaikutus hiukan pienempi eli 5.1 prosenttiyksikköä. Näin ollen ammattisegregaation palkkaerovaikutuksiin ei keskimääräisen kuukausityöpanoksen erolla miesten ja naisten välillä näyttänyt olevan vaikutusta.

Kuvio 2.31. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääluokkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *valtiosektorilla* kolmivuotisivälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuviossa 2.32 tarkastelemme ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia vielä tarkimmalla ammattiluokituksen 5 –numerotasolla. Segregaatiovaikutus on samansuuntainen ja -suuruinen verrattuna vastaavaan säännöllisen työajan keskituntipalkkojen eroa koskeneeseen kuvioon 2.28. Eli samoin kuin tuntipalkkojen yhteydessä, ei myöskään kuukausipalkkojen tapauksessa kuvioiden 2.31 ja 2.32 vertailussa nouse esiin mitään perustavanlaatuista eroa pääluokkatason hierarkkisen ja toisaalta tarkan ammattinimike-eriytymisen palkkaerovaikutusten välillä. Tässä suhteessa valtiosektori poikkeaa kuntasektorista. Kun kuviossa 2.31 pääluokkatason ammattirakenteen muutos pienensi palkkaeroa 5.1 prosentilla vuosina 1995 – 2013, pienensi tarkimman tason ammattinimikkeiden mukaanotto palkkaeroa edelleen 1.1 prosenttia (-6.2 % - (-5.1 %)). Eli siinä missä kuntasektorilla pääluokka- ja ammattinimiketason segregatiomuutokset pienensivät kuukausipalkkojen eroa yhtä paljon, selittyy valtiosektorilla ammattirakenteen muutoksen palkkaeroa pienentävä vaikutus aivan valtaosin ammattien pääluokkatasolla tapahtuneilla muutoksilla – oli pa kyse tunti tai kuukausipalkkoista. Palkkakäsitteestä riippumatta myös tarkan ammattinimiketason rakennemuutos vuosivälillä 1995 – 2013 pienensi valtion mies- ja naispuolisen henkilöstön välistä keskituntipalkkojen eroa, mutta selvästi ammattien pääluokkatason jakaumamuutoksia vähemmän.

Kuvio 2.32. Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *tarkimmalle 5 –numerotasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *valtiosektorilla* kolmivuotisvälein 1995–2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

2.3.4 Sukupuolten välisten ansioerojen kannalta keskeiset ammatit valtiosektorilla

2.3.4.1 Kaksikymmentä keskeisintä ammattia valtiolla

Toisin kuin kuntasektorilla, ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia valtion henkilöstölle koskevat tarkastelumme osoittivat edellä, että valtiolla ammattien *pääloukkatasoa* koskevat jakaumamuutokset selittivät valtaosan ammattirakennemuutosten kokonaisvaikutuksesta miesten ja naisten palkkaeron suhteen vuosina 1995–2013. AML2010-ammattiluokituksen tarkimman 5-numerotason jakaumamuutokset kylläkin – samansuuntaisina – vahvistivat ammattirakennemuutosten palkkaeroa pienentävää vaikutusta, mutta pääloukkatason muutoksiin verrattuna huomattavasti vähäisemmässä määrin. Tästä huolimatta pyrimme kuitenkin identifioimaan myös valtiosektorilla käytössä olleista/olevista ammattinimikkeistä ne, jotka eniten vaikuttavat miesten ja naisten keskipalkkoihin sektoritasolla. Sukupuolten palkanmuodostuksen ja siten myös palkkaeron osalta keskeisimpien ammattinimikkeiden tunnistaminen auttaa suuntaamaan palkkaeron kaventamistoimenpiteitä tehokkaammalla tavalla ja jatkamme tutkimusta pyrkimällä tunnistamaan keskeisimmät ammatit tässä suhteessa.

Taulukossa 2.10 listataan valtion naispuolisen henkilöstön osalta naisten säännöllisen työajan keskituntipalkan muodostumisen kannalta tärkeimmät 20 ammattinimikettä vuonna 1995⁸². Sovellamme edelleen kuntasektorin yhteydessä käytettyä menetelmäämme, jossa lopputulemana jokaiselle ammattinimikkeelle muodostuu oma painokerroin (taulukon neljäs sarake ”*paino keskituntipalkassa*”). Vertaamalla yksittäisen ammatin saamaa painokerrointa sektorin kaikkien naisten keskipalkkaan pystymme määrittämään, kuinka montaa euroa tai prosenttia kyseinen ammattinimike vastasi koko sektorin naisten keskipalkasta kyseisenä vuonna.

⁸² Kuntasektorin tapaan listasimme myös kuukausiansioiperusteiset *TOP20-ammattit*, jotka naisten osalta löytyvät taulukosta 2.11.

Taulukko 2.10 naisten keskituntiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
4120 Yleissihteerit	11459	8,64	2,68	95,3 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämissen erityisasiantuntijat	2877	14,20	1,10	46,8 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	3362	9,46	0,86	76,4 %
3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	1667	10,59	0,48	86,8 %
3333 Työnvälittäjät	1742	8,67	0,41	78,9 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	416	18,14	0,20	40,0 %
31123 Kartoituksen ja maanmittauksen asiantuntijat*	756	8,93	0,18	56,3 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	480	11,59	0,15	42,0 %
3141 Laborantit ym.*	620	8,53	0,14	86,7 %
9412 Avustavat keittiötyöntekijät*	673	7,67	0,14	94,1 %
91129 Muut muualla luokittelemattomat siivoojat*	655	7,09	0,13	99,2 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	299	15,34	0,12	20,7 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	373	12,18	0,12	68,7 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	178	22,93	0,11	24,8 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	227	17,55	0,11	22,8 %
51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt*	391	8,95	0,09	97,0 %
3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat*	410	8,51	0,09	36,3 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	240	13,53	0,09	35,8 %
51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt*	369	8,72	0,09	93,2 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	285	11,24	0,09	49,7 %
TOP20-naisammatit yht.	27479	9,94	7,39	79,3 %
Kaikki naisten ammatit yht.	36976	10,12	10,12	73,7 %
TOP20-naisammatit / kaikki naisten ammatit, %	74,3 %		73,0 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuulu enää naisten TOP20-ammatteihin vuonna 2013, on merkitty tähdellä (*).

Taulukossa 2.10 näkyy, että vuonna 1995 valtion naispuolisesta henkilöstöstä lähes 75 prosenttia työskenteli jossakin taulukon kuvaamista 20 tärkeimmästä ”naisammattista”. Näiden TOP20-ammattien yhteenlaskettu painoarvo tuntipalkoissa ilmaistuna oli 7.39 euroa vastaten 73 prosenttia koko sektorin naisten keskituntipalkan (10.12 €) muodostumisesta. Kaikista valtiosektorin naispalkansaajain vuonna 1995 edustamasta yhteensä 243 ammattinimikkeestä tarvittiin siis vain 20 keskeisintä nimikettä eli reilu kahdeksan prosenttia kaikista nimikkeistä kattamaan lähes 75 prosenttia naisten keskituntipalkan muodostumisesta.⁸³ Näin vuonna 1995 valtiosektori osoittautui selvästi keskittyneemmäksi naisten keskipalkkoja määrittävien ammattinimikkeiden osalta kuin kunta- ja yksityinen sektori vastaavine 67.8 ja 60.9 prosentin painokertoimineen.

Kuviosta 2.26 näimme että, vuonna 1995 valtiosektorilla kokonaisuudessaan miesten ja naisten välinen säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli 21.1 prosenttia. Kun laskemme vas-

⁸³ Vuodesta ja aineistosta riippuen vain vaihteleva osa AML2010-ammattiluokituksen yhteensä 539 tarkimman tason ammattinimikkeistä on siis todella ollut käytössä valtiosektorilla.

taavasti palkkaeron taulukon 2.10 naisten TOP20-ammateista, nousee tuntipalkkoilla mitattu palkkaero yli kymmenen prosenttiyksikköä aina 31.9 prosenttiin. Tämä nousu on hiukan enemmän kuin vuonna 1995 kuntasektorin *vastaava* naisten TOP20-ammattin vs. koko sektorin keskipalkkojen vajaan kymmenen prosenttiyksikön erotus.

Siirrytään seuraavaksi taulukkoon 2.11, josta löytyy säännöllisen työajan *kuukausipalkkojen* perusteella johdettu lista naisten vuoden 1995 20 tärkeimmistä 5-numerotason ammattinimikkeistä. Ammattinimikkeet ovat yhtä poikkeusta⁸⁴ lukuun ottamatta samat kuin tuntiansioihin pohjautuvassa taulukossa 2.10. Kuukausiansioilla tarkasteltunakin vuonna 1995 valtiosektorin naisista 73.7 prosenttia työskenteli näissä 20 ammatissa. Kuukausiansioiden TOP20-ammattien painoarvo oli yhteenlaskettuna lähes 1150.20 euroa, mikä vastaa reilua 72 prosenttia koko sektorin naisten keskimääräisestä säännöllisen työajan kuukausipalkasta (1593.74€). Kuviosta 2.30 kävi ilmi että, koko sektorin tasolla säännöllisen työajan keskikuukausipalkkojen ero miesten ja naisten välillä oli 22.6 prosenttia. Kun laskemme palkkaeron taulukon 2.11 naisten TOP20-ammateista, nousee palkkaero lähes yhdeksän prosenttiyksikköä aina 31.5 prosenttiin. Kuukausiansiopohjaisen tarkastelun johtopäätökset tukevat tuntipalkkatarkastelun johtopäätöksiä siitä, että valtiosektorilla palkkaeron muodostumisessa *ratkaiseva* rooli on edellä identifioituilla 20:llä AML2010-luokituksen 5-numerotason ammattinimikkeellä.

Taulukko 2.11 Naisten keskimääräisten kuukausiansioiden muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia valtiosektorilla 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka €	Paino keskim. kuukausipalkassa €	Naisten osuus, %
4120 Yleissihteerit	11459	1341,03	403,57	95,3 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	2877	2218,33	167,61	46,8 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	3362	1475,35	130,27	76,4 %
3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	1667	1647,22	72,12	86,8 %
3333 Työnvälittäjät	1742	1347,80	61,66	78,9 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat*	836	2071,86	45,49	54,3 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	416	2854,51	31,19	40,0 %
31123 Kartoituksen ja maanmittauksen asiantuntijat	756	1373,90	27,28	56,3 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	480	1814,03	22,87	42,0 %
9412 Avustavat keittiötyöntekijät*	673	1257,22	22,22	94,1 %
3141 Laborantit ym.*	620	1336,06	21,75	86,7 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	373	1903,96	18,65	68,7 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	299	2352,70	18,47	20,7 %
91129 Muut muualla luokittelemattomat siivoojat*	655	1002,66	17,25	99,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	178	3605,50	16,85	24,8 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	227	2769,24	16,51	22,8 %
51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt*	391	1470,75	15,10	97,0 %
3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat*	410	1320,47	14,22	36,3 %
51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt*	369	1434,45	13,90	93,2 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	285	1765,89	13,22	49,7 %

⁸⁴ Tuntipalkkataulukon 2.10 *Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat* (2131) ovat vaihtuneet *ammatillisen koulutuksen opettajiin* (2320) siirryttäessä kuukausipalkkapohjaiseen taulukkoon 2.11.

TOP20-naisammattia yht.	28075	1559,97	1150,20	78,9 %
Kaikki naisten ammatit yht.	38077	1593,74	1593,74	73,2 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	73,7 %		72,2 %	

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuulu enää naisten TOP20-ammatteihin vuonna 2013, on merkitty tähdellä (*).

Missä määrin ja miten valtiosektorin TOP20-ammatit mahdollisesti ovat muuttuneet tutkimusjakson kuluessa? Taulukoissa 2.12 ja 2.13 on esitetty vastaavat tunti- ja kuukausipalkkoihin perustuvat listaukset 20:stä naisten keskipalkkoja eniten selittävästä ammattinimikkeestä vuonna 2013. Ammattinimikkeet ovat täsmälleen samat molemmissa taulukoissa. Vuoteen 1995 verrattaessa löytyy molemmista taulukoista – toisin kuin kuntasektorilla – useita 5-numerotason ammattinimikemuutoksia: tuntiansioiden muodostumisen osalta 20 keskeisimmästä ammatista on *seitsemän* muuttunut ja kuukausipalkkojen TOP20:ssä on tapahtunut *kahdeksan* 5-numerotason ammattinimikkeen vaihdosta.⁸⁵ Toisaalta TOP10 eli kymmenen naisten keskipalkan kannalta keskeisintä ammattia on pysynyt muuttumattomana koko aikavälin 1995-2013.

Taulukko 2.12. Naisten *keskituntiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia *valtiosektorilla* 2013.

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	5901	24,35	3,81	57,3 %
4120 Yleissihteerit	3455	16,46	1,51	95,0 %
3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	2618	18,34	1,27	93,8 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	2631	17,55	1,23	81,1 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	698	32,27	0,60	57,7 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	870	25,61	0,59	59,8 %
3333 Työnvälittäjät	1235	16,96	0,56	83,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	499	40,06	0,53	44,7 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	962	20,35	0,52	59,5 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	762	25,38	0,51	68,9 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet*	921	19,07	0,47	25,5 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	903	16,49	0,40	78,5 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	573	23,93	0,36	44,6 %
2611 Asianajajat*	436	30,02	0,35	58,2 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit*	596	21,90	0,35	16,3 %
5412 Poliisit*	648	18,75	0,32	16,2 %
3313 Kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijat*	701	17,07	0,32	94,7 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	451	24,96	0,30	31,0 %
2432 Tiedottajat*	364	25,65	0,25	76,3 %
2423 Henkilöstöhallinnon erityisasiantuntijat ja urasuunnittelijat*	347	24,90	0,23	76,6 %
TOP20-naisammattia yht.	25571	21,32	14,47	68,5 %
Kaikki naisten ammatit yht.	37679	21,33	21,33	66,8 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	67,9 %		67,8 %	

⁸⁵ Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteihin vielä vuonna 1995, on merkitty tähdellä (*).

Tarkennuksia: 1) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteluihin vuonna 1995, on merkitty tähdellä (*).

Taulukko 2.13. Naisten keskimääräisten *kuukausiansioiden* muodostuksen kannalta keskeisimmät 20 ammattia *valtiosektorilla* 2013.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka €	Paino keskim. kuukausipalkassa €	Naisten osuus, %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	5901	3748,26	587,01	57,3 %
4120 Yleissihteerit	3455	2512,77	230,40	95,0 %
3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	2618	2807,00	195,03	93,8 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	2631	2641,76	184,46	81,1 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	698	5054,20	93,63	57,7 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	870	3987,24	92,06	59,8 %
3333 Työnvälittäjät	1235	2600,97	85,25	83,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	499	6272,88	83,07	44,7 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	962	3133,77	80,01	59,5 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	762	3923,91	79,35	68,9 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet*	921	3005,57	73,46	25,5 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	903	2547,25	61,04	78,5 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit*	596	3565,94	56,40	16,3 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat*	574	3642,76	55,49	44,7 %
2611 Asianajajat*	436	4682,21	54,18	58,2 %
5412 Poliisit*	648	3057,56	52,58	16,2 %
3313 Kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijat*	701	2639,65	49,11	94,7 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	451	3789,32	45,36	31,0 %
2432 Tiedottajat*	364	3995,96	38,60	76,3 %
2423 Henkilöstöhallinnon erityisasiantuntijat ja urasuunnittelijat*	347	3876,41	35,70	76,6 %
TOP20-naisammattia yht.	25572	3289,12	2232,20	68,5 %
Kaikki naisten ammatit yht.	37680	3289,09	3289,09	66,8 %
TOP20-naisammattia / kaikki naisten ammatit, %	67,9 %		67,9 %	

Tarkennuksia: 1) Ammattinimikelistä on sama kuin vuoden 2013 tuntipalkkapohjainen TOP20-ammattilista taulukossa 2.12. 2) Ammatit, jotka eivät kuuluneet naisten TOP20-ammatteluihin vielä vuonna 1995, on merkitty tähdellä (*).

TOP20-ammattien painoarvo vuonna 2013 valtiolla oli naisten tunti- ja kuukausikeskipalkkojen muodostumisessa likimain yhtä suuri eli noin 68 prosenttia, mikä tarkoittaa muutaman prosenttiyksikön laskua naisten ammatillisessa keskittyneisyydessä suhteessa vuoteen 1995. Valtiosektori on kuntasektorin tapaan kuitenkin yhä naisten ammattirakenteen osalta selvästi keskittyneempi kuin yksityinen sektori, missä vuonna 2008 naisten 20 merkittävimmän ammatin ryhmä kattoi 60 prosenttia kaikista yksityisen sektorin naispalkansaajista ja keskituntipalkoilla mitattuna ryhmän painoarvo oli 57 prosentti. Kaiken kaikkiaan vuonna 2013 valtiosektorin naispalkansaajilla käytössä olleesta 253 ammattinimikkeestä, kattoi 20 keskeisintä nimeä eli alle kahdeksan prosenttia noin 68 prosenttia sektorin naisten keskituntipalkan muodostumisesta (yksityisellä sektorilla vastaava luku oli 57 prosenttia vuonna 2008 ja kuntasektorilla 65 prosenttia). Valtio osoittautui siten sektorivertailussa kaikkein keskittyneimmäksi

naisten keskipalkkoja määrittävien TOP20-ammattinimikkeiden osalta. Lisäksi rajattaessa tarkastelu ammattisegregaation ”kovaan ytimeen” eli *TOP10*-ammatteihin, niin tämän samana koko ajanjakson 1995-2013 pysyneen *kymmenen* keskeisimmän ammatin ryhmän painoarvo vuonna 2013 oli 52 prosenttia naisten keskimääräisistä tunti- ja kuukausipalkoista sekä palvelussuhdeosuudesta.

Laskiessamme edellä palkkaeron *naisten* vuoden 1995 TOP20-ammatin omanneille miehille ja naisille, nousi tuntipalkkoilla mitattu palkkaero yli kymmenen prosenttiyksikköä korkeammaksi kuin valtiosectorilla kokonaisuudessaan vuonna 1995. Valtion palkkaeron voimakas pieneneminen näkyykin nyt myös siinä, että vuoden 2013 naisten TOP20-ammatin omanneiden miesten ja naisten osajoukossa oli keskituntipalkkaero enää 1.4 prosenttiyksikköä koko valtio-sektorin keskituntipalkkaeroa suurempi (14 % vs. 12.6 %).

Entä miltä näytti *miesten* ammatillinen keskittyneisyys valtiosectorilla vuosina 1995-2013. Liitetaulukossa V2-V5 löytyvät sekä tunti- että kuukausipalkoista määritetyt *miesten* TOP20-ammattit. Taulukoista käy ilmi, että valtiosectori poikkeaa varsin selvästi yksityisestä ja kuntasektorista miesten ammattirakenteen keskittyneisyyden osalta. Palvelussuhdeosuuksilla arvioituna 20 merkittävimmän ammatin osuus koko mieshenkilöstöstä oli noin 65-66 prosenttia vuonna 1995 ja nousi vajaaseen 71 prosenttiin vuoteen 2013 mennessä. Keskipalkoista laskettuna miesten TOP20-ammattien rooli osoittautui vielä hiukan merkittävämmäksi nousten vuoden 1995 71 prosentista vuoden 2013 vajaaseen 73 prosenttiin. Nämä luvut ovat huomattavasti korkeampia kuin yksityisellä sektorilla vuosina 1995-2008 (alle 45 %:ia) ja kuntasektorilla vuosina 1995-2013 (alle 60 %:ia). Ja itse asiassa vuonna 2013 valtiosectorilla miesten ammatillinen keskittyneisyysaste olikin kasvanut jo suuremmaksi kuin naisilla. Tuloksemme osoittavat siten, että valtiosectori on sekä miesten että naisten ammattirakenteen osalta huomattavasti keskittyneempi kuin muut sektorit.

Onko naisten 20 tärkeimmän ammatin ryhmässä havaittavissa yleistettäviä piirteitä esimerkiksi ammattialan tai taitotason suhteen? Etsimme vastauksia tähän kysymykseen seuraavan valtiosectorin naisten TOP20-ammateista AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoidun yhteenvetotaulukon 2.5 avulla. Kuten aiempien tutkimushavaintojemme pohjalta osasimme odottaa, nousevat taulukossa *asiantuntija*- ja *erikoisasiantuntija*-ammattit keskeisesti esiin. Vuonna 2013 naisten kahdenkymmenen keskeisimmän ammatinimikkeen joukossa on 18 asiantuntija- tai erikoisasiantuntija-ammattia. Erityisesti liike-elämä ja hallinto ovat vahvasti edustettuina tässä yhteydessä. Ammattien lukumäärällä arvioituna nousee *liike-elämän ja hallinnon asiantuntija*- ja *erityisasiantuntija*-ammattien (24 ja 33) osuus 30 prosentista 55 prosenttiin vuosivälillä 1995-2013.

Taulukko 2.14 *Naisten* säännöllisen työajan tuntipalkan perusteella määritettyjen 20 keskeisimmän ammatin lukumäärät sekä palvelussuhde- ja keskipalkkaosuudet AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoituna *valtiosektorilla* 1995 ja 2013.

AML2010-ammatti 2-numerotasolla	5-numerotason ammattien lkm.		Osuus koko sektorin naispalkansaajista, %		Tuntipalkan painokerroin, €	
	1995	2013	1995	2013	1995	2013
11 Johtajat, ylimmät virkamiehet ja järjestöjen johtajat	1	1	0,5 %	1,3 %	0,11	0,53
21 Luonnontieteiden ja tekniikan erityisasiantuntijat	2	2	1,5 %	2,7 %	0,21	0,66
24 Liike-elämän ja hallinnon erityisasiantuntijat	2	4	8,8 %	19,6 %	1,23	4,80
26 Lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	2	3	1,9 %	5,3 %	0,29	1,54
31 Luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijat	3	-	4,8 %	-	0,42	-
33 Liike-elämän ja hallinnon asiantuntijat	4	7	19,6 %	25,6 %	1,90	4,71
34 Lainopilliset avustajat sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijat	1	1	0,6 %	2,4 %	0,11	0,40
41 Toimistotyöntekijät	1	1	31,0 %	9,2 %	2,68	1,51
51 Palvelutyöntekijät	2	-	2,1 %	-	0,18	-
54 Suojelu- ja vartiointityöntekijät	-	1	-	1,7 %	-	0,32
91 Siivoojat, kotiapulaiset ja muut puhdistustyöntekijät	1	-	1,8 %	-	0,13	-
94 Avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät	1	-	1,8 %	-	0,14	-
TOP20-naisammatit	20	20	74,3 %	67,9 %	7,39	14,47
Kaikki kuntasektorin naisten ammatit	243	253	100,0 %	100,0 %	10,12	21,33

Selityksiä: 1) Viiva (-) tarkoittaa, että kyseisenä vuotena ei vastaavia havaintoja löytynyt tutkimusaineistosta.

Toimistotyöntekijät (41) nousee puolestaan esiin, kun etsitään naisten ammattirakenteen suurinta ”häviäjää”. Alun alkaenkin koostuu naisten TOP20-ammattien osalta ammattiluokka *toimistotyöntekijät* (41) vain yhdestä tarkimman tason ammattinimikkeestä, *yleissihteeri* (4120) ja tilanne ei muutu muuksi tarkastelujakson kuluessa. Sen sijaan sekä ammattiluokan palvelussuhdeosuus kaikista valtion naispalkansaajista että osuus naisten keskituntipalkan muodostumisessa pienenevät selvästi: henkilöstöosuudella mitattuna osuus pienenee lähes 22 prosenttiyksikköä kun taas tuntipalkan painokertoimella mitattuna ammattiryhmän painoarvo tuntipalkan muodostumisessa pienenee vuoden 1995 26,4 prosentista vuoden 2013 7,1 prosenttiin.

Koska AML2010-koodin 1. numero määrittää ammattiryhmän ammattinimikkeiden edellyttämää taitotasoa, voimme sen avulla tarkastella TOP20-ammateissaan työskentelevien naisten taitotasossa (ja siten välillisesti myös palkkatasossa) tapahtuneita muutoksia. Kun vuonna 1995 TOP20-ammattien omaavista naisista korkeimpiin taitotasoihin 3 ja 4 sijoittuvat muodostivat reilun kolmanneksen (37,7 %) koko valtiosektorin naispalkansaajista, oli vuoteen 2013 tultaessa tämän ryhmän osuus kaikista valtiosektorin naisista noussut 56,9 prosenttiin. Alimpi-

en taitotasojen 1 ja 2 yhteisosuus kaikista valtiosektorilla työskennelleistä naisista sen sijaan laski vuoden 1995 36.7 prosentista 10.9 prosenttiin. Muilta sektoreilta tuttu havainto alemman taitotason ammattien väistymisestä ammattikirjossa osoittautui olevan valtiosektorin naistenkin keskuudessa keskeinen piirre.

TOP20-ammatin omaavien naisten kohdalla AML2010-ammattiluokituksen hierarkkisesti korkein pääluokka, *johtajat* (1), muodostui kokonaisuudessaan tarkimman 5-numerotason ammattinimikkeestä *valtion keskushallinnon johtajat* (11121). Valtion keskushallinnon johtajien osuus *kaikista* valtiosektorin naisista nousi vuoden 1995 0.5 prosentista vuoden 2013 1.3 prosenttiin. Tässä yhteydessä nousee esiin kysymys, esiintyykö *miesten* TOP20-ammattien joukossa *johtajien* eli pääluokan 1 5-numerotason nimikkeitä enemmän kuin naisilla?

Siirrymmekin seuraavaksi tarkastelemaan valtiosektorin miespuolisen henkilöstön ammattirakennetta ja sen kehitystä yli ajan. Taulukko 2.15 esittää miesten osalta saman AML2010-luokituksen 2-numerotason tarkastelun kuin naisten taulukossa 2.14 edellä. Ehkä ensimmäisenä erona naisten TOP20-ammattien joukkoon voidaan mainita pääluokan 0 (*sotilaat*) merkitävä osuus miehillä (tällä pääluokalla on myös merkitystä taitotasojakaumaan, sillä se jakautuu kolmeen eri taitotasoon: 1,2 ja 4).

Taulukko 2.15 *Miesten* säännöllisen työajan tuntipalkan perusteella määritettyjen 20 keskeisimmän ammatin lukumäärät sekä palvelussuhde- ja keskipalkkaosuudet AML2010-ammattiluokituksen 2-numerotasolle aggregoituna *valtiosektorilla* 1995 ja 2013.

AML2010-ammatti 2-numerotasolla	5-numerotason ammattien lkm.		Osuus koko sektorin miespalkansaajista, %		Tuntipalkan painokerroin, €	
	1995	2013	1995	2013	1995	2013
01 Upseerit	1	1	5,6 %	8,0 %	0,90	2,28
11 Johtajat, ylimmät virkamiehet ja järjestöjen johtajat	2	1	1,9 %	1,5 %	0,48	0,66
13 Tuotantotoiminnan ja yhteiskunnan peruspalvelujen johtajat	-	1	-	0,6 %	-	0,23
21 Luonnontieteiden ja tekniikan erityisasiantuntijat	4	4	5,9 %	6,8 %	0,98	1,86
24 Liike-elämän ja hallinnon erityisasiantuntijat	1	2	7,1 %	11,8 %	1,15	3,37
26 Lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	2	3	2,3 %	3,5 %	0,46	1,15
31 Luonnontieteiden ja tekniikan asiantuntijat	1	-	1,0 %	-	0,16	-
33 Liike-elämän ja hallinnon asiantuntijat	4	4	15,6 %	17,4 %	1,92	3,80
34 Lainopilliset avustajat sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijat	1	1	1,7 %	0,8 %	0,29	0,26
02 Aliupseerit	1	1	11,4 %	8,5 %	1,25	1,76
54 Suojelu- ja vartiointityöntekijät	2	2	11,9 %	11,9 %	1,33	2,32
03 Sotilasammattihenkilöstö	1	-	1,7 %	-	0,17	-
TOP20-miesammatit	276	264	100,0 %	100,0 %	12,83	24,40
Kaikki valtiosektorin miesten ammatit	20	20	65,9 %	70,8 %	9,09	17,68

Pääloukka 1 (*johtajat*) ei poikkea merkittävästi miesten ja naisten välillä. Varsinkin työntekijäosuuksilla mitaten naisten sijoittumismahdollisuudet johtotehtäviin näyttävät parantuneen tarkastelujakson aikana. Viitteitä kuntasektorin ylimmällä hierarkiatasolla epäilemämme *lasi-kattoilmiön* tapaisesta mekanismista ei valtiolla näyttäisi olevan, tosin ammattiluokka 13, *tuotantotoiminnan ja yhteiskunnan peruspalvelujen johtajat*, on valtiolla edustettuna vain miesten TOP20-ammateissa. Toisaalta sektorien tarjoamat johtotason tehtävät poikkeavat kunta- ja valtiosektorilla toisistaan niin lukumääränsä, palkkatasonsa kuin monen muunkin piirteensä osalta eikä sektorien välinen vertailu ole siksi aivan yksinkertaista.

Kun tarkastellaan miesten sijoittumista kahden korkeimman taitotason (3 ja 4) ammatteihin (pääloukat 1-3), näemme että vuosien 1995 ja 2013 välillä ei ammattilukumäärissä ole tapahtunut muutoksia: miesten TOP20-ammateista kuului vuonna 1995 18 ammattinimikettä tähän ryhmään ja vuonna 2013 luku oli edelleen sama. Osuutena kaikista valtiosektorin miespalkansaajista TOP20-ammattien pääloukkia 1-3 edustavat ammattinimikkeet kasvattivat osuuttaan 41.0 prosentista 50.4 prosenttiin. Miesten siirtymä kohti kahden korkeimman taitotason ammatteja jäi kuitenkin selvästi jälkeen naisista, joilla siirtymä oli 19.3 prosenttiyksikköä (37.7 % vs. 56.9 %).

Alimman taitotason ammattien osalta kehitys näyttää päinvastaiselta kuin kuntasektorilla: valtiosektorilla juuri miehille tyypillisimmät ammatit kaikista taitotaso 1 ja 2 ammasteista näyttävät säilyttäneen työvoimaosuutensa selvästi paremmin kuin naisille tyypilliset alemman taitotason ammatit. Eli valtiolla näyttää alhaisen taitotason ammattien kysyntämuutos koskevan kaikista valtiosektorin tarjoamista matalapalkka-ammasteista perinteisesti juuri naisille tyypillisimpiä ammatteja. Tämä rakennemuutos on tietysti ollut omiaan pienentämään palkka-kuilua valtiosektorin miesten ja naisten välillä. Mutta kääntöpuolena on kysymys siitä, liittyykö sukupuolten palkkaeron pienentymiseen alemman koulutustason naisten osalta valtiosektorille työllistymisen todennäköisyyden pysyvämpiluonteinen lasku? Joka tapauksessa valtiosektorilla sukupuolikohtaisten ammattirakenteiden muutos näyttäytyy kuntasektoriin verrattaessa pitkälti käänteiseltä.

2.4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Olemme tarkastelleet sukupuolten palkkaeroa kunta- ja valtiosektoreilla ja vertailleet palkkaeron rakenteellisia taustoja kummallakin sektorilla. Vaikka keskeisimmän rakennetekijän tarkasteluissamme muodostavat sukupuolten sijoittumiserot suhteessa sektorin ammattikirjoon, olemme tarkastelleet myös ikä- ja koulutusastejakaumia. Jo aiempi Suomen työmarkkinarakenteiden, lähinnä yksityistä sektoria koskeva, tutkimus⁸⁶ on osoittanut, että ammattirakenteen muutosten rinnalla juuri palkansaajain keskimääräisen koulutustason ja iän nousu on viime vuosikymmeninä muodostanut toisen palkansaajain ja ammattien rakennetta muokkaavan perustrendin Suomessa. Seuraavassa luvussa 3 alalukuineen syvennämme koulutus- ja ikäryhmätarkasteluin ammattirakennemuutosten ja sukupuolten keskiansioiden suhteen tutkimista. Tähän asti nämä iän ja koulutustason muutokset ovat vaikuttaneet *taustalla* ammatitsegregaation palkkaerovaikutuksia koskevissa tuloksissamme, eikä niiden erillistä vaikutusta tuloksiin ole vielä pystytty arvioimaan. Sektoritason tarkastelujen lopuksi esitämme vielä yhteenvedon tähänastisista tuloksistamme.

Keskeiset erot kunta- ja valtiosektorin henkilöstörakenteessa koskevat sekä henkilöstölukumääriä että sukupuolijakaumaa:

1. vuosina 1995 ja 2013
 - a. *kuntasektorilla* miesten määrä laski reilusta 100000:sta reiluun 90000:een kun taas naisten määrä kasvoi vajaasta 300000:sta lähes 350000:een
 - b. *valtiosektorilla* (vuoden 2013 sektorirajauksin) miesten määrä laski noin 50000:sta reiluun 40000:een kun taas naisten määrä pysyi ennallaan noin 40000:ssa.

Kuntasektori on näin sekä *henkilöstömäärältään* että *naisosuudeltaan* huomattavasti suurempi kuin valtiosektori. Lisäksi ero on molempien tekijöiden osalta kasvanut tutkimusjakson 1995-2013 aikana.

Ajanjaksolla 1995–2013 sukupuolten väliset keskiansioiden erot kehittyivät kunta- ja valtiosektoreilla seuraavasti:

1. Sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan *keskituntiansiossa* vuosina 1995 ja 2013
 - a. pysyi *kuntasektorilla* muuttumattomana 14.7 prosentissa
 - b. laski *valtiosektorilla* 21.1 prosentista 12.6 prosenttiin.
2. Sukupuolten ero keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* vuosina 1995 ja 2013

⁸⁶ Katso esim. Laine, Lilja ja Savaja (2015).

- a. laski kuntasektorilla 17.1 prosentista 16.1 prosenttiin
- b. laski valtiosektorilla 22.6 prosentista 15.1 prosenttiin.

Sektorit poikkesivat selvästi toisistaan palkkaerokehityksessä. Kuntasektorilla palkkaero palkkakäsitteestä riippumatta pysyi lähimain muuttumattomana yli koko vuosivälin 1995 - 2013. Sen sijaan valtiosektorilla palkkaeroissa tapahtui merkittävä *supistuminen*: tuntipalkkaero pieneni 8.5 ja kuukausipalkkaero 7.5 prosenttiyksikköä tarkastelujakson aikana.

Työpanoserojen vaikutusta säännöllisen työajan keskipalkkaeroon tarkasteltiin vertaamalla tunti- vs. kuukausipalkkaeroja keskenään:

1. Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkkoista laskettu palkkaero oli
 - a. kuntasektorilla vuonna 1995 2.4 ja vuonna 2013 1.4 prosenttiyksikköä *suurempi* keskituntipalkkojen eroa
 - b. valtiosektorilla vuonna 1995 1.5 ja vuonna 2013 2.5 prosenttiyksikköä *suurempi* keskituntipalkkojen eroa.

Sekä kunta- että valtiosektoreilla työpanoserojen huomioiminen kasvatti sukupuolten ansioeroja. Miesten säännöllinen työaika kuukaudessa on keskimäärin pitempi kuin naisilla. Sen sijaan miesten ja naisten osa-aikaisosuuksien välisillä muutoksilla ei näytä olleen kummallakaan sektorilla silmään pistävää vaikutusta kuukausipalkkaeroon. Kuntasektorilla kuukausi- ja tuntipalkkojen ero oli suurimmillaan vuonna 1995 eli juuri silloin kun myös miesten osa-aikaisosuus oli suurempi kuin naisilla. Valtiosektorilla taas naisten ja miesten osa-aikaisosuuksien välisen eron kasvusta huolimatta oli sen tarkkaa painoarvoa vaikea määrittää tunti- ja kuukausipalkkaerojen pienentyessä voimakkaasti vuosina 1995-2013.

Ammattirakenteen sukupuolten välisten jakaumaerojen ja -muutosten palkkaerovaikutusten selvittämiseksi jaoinme ammattisegregaation kahteen päätyyppiin: AML2010-ammattiluokituksen 1-numeroisen pääluokkatason mukaan määräytyvään *taito-* ja *hierarkiata-*son segregaatioon ja toisaalta tarkimman 5-numerotason ammattinimiketason huomioivaan *ammattilliseen segregaatioon*.

Tarkastelujaksolla ammattirakenteen muutos vaikutti naisten ja miesten välisiin ansioeroihin seuraavasti:

1. Vuosien 1995 ja 2013 välillä ammattirakenteen *taito-/ammattihierarkiata*son segregatiomuutos
 - a. kasvatti *kuntasektorilla* sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 0.6 prosenttiyksikköä, kun taas kuukausipalkkoissa se pienensi palkkaeroa 0.7 prosenttiyksikköä.
 - b. pienensi valtiosektorilla sukupuolten palkkaeroa *keskituntiansioissa* 5.3 prosenttiyksikköä ja kuukausipalkkoissa 5.1 prosenttiyksikköä.
2. Vuosien 1995 ja 2013 välillä *taito-/ammattihierarkiata*son ja tarkan 5-numeroisen ammattinimiketason segregatiomuutosten *yhteisvaikutus* eli ammattisegregaation *konaisvaikutus*
 - a. pienensi kuntasektorilla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 0.2 prosenttiyksikköä ja kuukausipalkkoissa 1.5 prosenttiyksikköä.
 - b. pienensi valtiosektorilla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 6.2 prosenttiyksikköä ja kuukausipalkkoissa niin ikään 6.2 prosenttiyksikköä.

Näin ollen valtiosektorin palkkaeron voimakkaaseen pienentymiseen myötävaikutti *ennen kaikkea ammattihierarkisen* pääluokkatason naisia suosinut ammattisegregaatiomuutos. Kun-

tasektorilla ammattisegregaatiomuutokset olivat selvästi vähäisempiä eikä palkkaerossa tapahtunut merkittäviä muutoksia.

Lopuksi identifioimme AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalla 5-numerotasolla kaikkiaan 536 potentiaalisen ammattinimikkeen joukosta sukupuolten keskiansioiden erojen kanalta 20 keskeisintä ammattinimikettä sekä kunta- että valtiosektorilla.

Miesten ja naisten TOP20-ammattien osalta keskeiset havaintomme voidaan tiivistää seuraavanlaisesti:

1. Säännöllisen työajan *tuntipalkoista* johdettu naisten TOP20-ammattien joukko
 - a. kattoi kaikista *kuntasektorin* naistyöntekijöistä 68.6 prosenttia vuonna 1995 ja 65.8 prosenttia vuonna 2013
 - b. kattoi kaikista *valtiosektorin* naistyöntekijöistä 74.3 prosenttia vuonna 1995 ja 67.9 prosenttia vuonna 2013.
2. Naisten TOP20-ammattien omanneiden miesten ja naisten osajoukosta laskettu *keskituntipalkkaero*
 - a. oli vuonna 1995 lähes kymmenen ja vuonna 2013 yli kahdeksan prosenttiyksikköä suurempi kuin *kuntasektorilla* muuten kyseisenä vuonna.
 - b. oli vuonna 1995 lähes yhdeksän mutta vuonna 2013 enää 3.4 prosenttiyksikköä suurempi kuin *valtiosektorilla* muuten kyseisenä vuonna.
3. Naisten TOP20-ammateista
 - a. pysyi kuntasektorilla *kolme* neljästä samana yli koko 19-vuoden tutkimusjakson 1995-2013
 - b. pysyi valtiosektorilla 12-13 samoina yli vuosivälin 1995-2013.

Muodostimme myös miehille TOP20-ammattit samalla tavalla. Verrattaessa naisten ja miesten TOP20-ammatteja keskenään nousivat seuraavat havainnot esiin:

1. TOP20-ammattien osalta kahta korkeinta taitotasoa 3 ja 4 (ja samalla välillisesti myös palkkatasoa)
 - a. edusti vuonna 1995 *kuntasektorin* kaikista naisista vs. miehistä 25.5 vs. 28.1 prosenttia ja vuonna 2013 34.7 vs. 36.1 prosenttia
 - b. edusti vuonna 1995 *valtiosektorin* kaikista naisista vs. miehistä 37.7 vs. 41.0 prosenttia ja vuonna 2013 56.9 vs. 50.4 prosenttia.
2. Ammattihierarkisesti korkeinta TOP20-ammattien pääluokkaa 1. (*johtajat*)
 - a. edusti vuonna 1995 *kuntasektorin* kaikista miehistä 3.1 ja vuonna 2013 2.0 prosenttia kun taas *johtajat*-pääluokan ammatteja ei kuulunut kuntasektorin naisten TOP20-ammatteihin kumpanakaan vuonna 1995 tai 2013.
 - b. edusti vuonna 1995 *valtiosektorin* kaikista naisista vs. miehistä 0.5 vs. 1.9 prosenttia ja vuonna 2013 1.3 vs. 2.1 prosenttia.

Kuntasektorilla palkkaerot pysyivät kunkin muuttumattomana yli koko vuosivälin 1995-2013, mutta valtiosektorilla palkkaeroissa tapahtui merkittävä *supistuminen*. Valtiosektorilla erityisesti *ammattihierarkisen segregaation* naisia suosinut muutos oli keskeinen tekijä palkkaeron pienentymisessä.

Palkkaeron pienentyminen juuri valtiosektorilla oli sen henkilöstö- ja ammattirakenteet huomioon ottaen varsin odotettavissa ollut kehityskulku. Vuosina 1995-2013 tapahtui valtiosektorilla *samanaikaisesti* sekä merkittävä palkansaajamäärän lasku että ammatti- ja työvoi-

marakenteiden homogenisoituminen, minkä seurauksena valtiosectorille jäi yksinkertaisesti vähemmän ”tilaa” sukupuolten entisen kokoiselle palkkaerolle. Samana ajanjaksona kuntasektorilla, jo pelkästään sen huomattavasti suuremmasta ja kasvavasta henkilöstömäärästä johtuen, säilyi selvästi heterogeenisempi ammattikirjo ja muutenkin suurempi miesten ja naisten työvoimarakenteiden välinen ero. Toisin sanoen kuntasektori jäi vuosina 1995-2013 paitsi valtiosectorilla tapahtuneesta palkkaeroa ”automaattisesti” pienentäneestä henkilöstörakenteen muutoksesta.

3 TUTKINTOASTEITTAISET TARKASTELUT

3.1 JOHDANTO

Sektoritason tarkasteluissa nousi yksityiseltä sektorilta tuttu kehityspiirre esiin myös julkisella sektorilla: henkilöstön keskimääräinen ikä ja koulutustaso ovat samanaikaisesti voimakkaasti nousseet. Molempiin muutoksiin voi ainakin välillisesti liittyä myös keskimääräistä palkkatasoa nostavia vaikutuksia. Henkilöstön ikä- ja koulutusrakenteiden muutosvaikutuksia palkkaeron suhteen ei sen sijaan ole yhtä suoraviivaista ennustaa. Saadaksemme paremman käsityksen palkkaeron ja näiden rakennemuutosten keskinäisestä suhteesta, siirrymmekin seuraavaksi koulutus- ja ikäryhmäkohtaisiin analyyseihin.

3.2 PALKANSAAJILLA KORKEINTAAN PERUSASTEEN TUTKINTO - KUNTASEKTORI

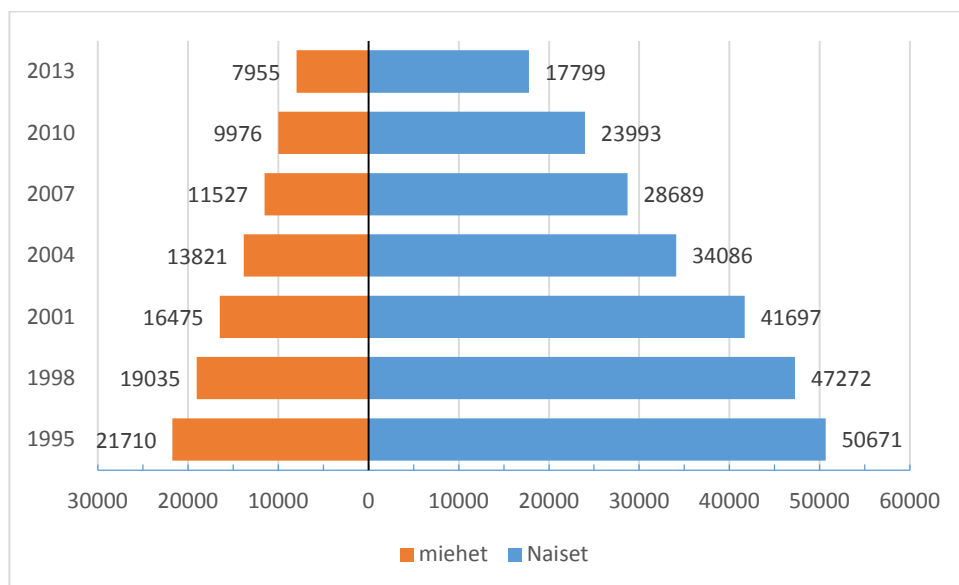
3.2.1 Yleistä - kuntasektori

Tarkastellaan aluksi, miten korkeintaan perusasteen tutkinnon⁸⁷ suorittaneiden määrät ja osuudet suhteessa kuntasektorin koko henkilöstöön sekä miesten ja naisten sektoritason perusjoukkoihin ovat vuosivälillä 1995–2013 muuttuneet. Kuntasektorin kokonaistarkastelun yhteydessä luvussa 2.2. esitimme kuvion 2.5, mistä käyvät ilmi palvelussuhdeosuudet koulutusasteittain vuosina 1995, 2008 ja 2013. Tarkastelujaksomme alussa vuonna 1995 18.4 prosenttia kuntasektorin palkansaajista omasi korkeintaan perusasteen tutkinnon, kun jakson lopussa enää 5.9 prosenttia palkansaajista oli pelkän perusasteen tutkinnon varassa.

Kuviossa 3.1 alla esitetään korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla vuosivälillä 1995 – 2013. Pelkän perusasteen varassa olevien määrät ovat laskeneet säännönmukaisesti vuodesta toiseen sekä miehillä että naisilla. Miesten määrä oli lähes 22000 vuonna 1995 mutta vuonna 2013 enää noin 8000. Naisilla vastaavat luvut olivat noin 51000 vuonna 1995 ja vajaa 18000 vuonna 2013. Siten sekä miehillä että naisilla korkeintaan perusastetutkinnon suorittaneiden määrästä oli vuoteen 2013 tultaessa ”sulanut” pois melkein kaksi kolmasosaa vuoden 1995 lähtötasoon verrattuna. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden kutistuneessa ryhmässä naisten osuus on pysynyt kutakuinkin samana: osuus putosi vuoden 1995 70 prosentista vajaalla prosenttiyksiköllä vuoden 2013 69.1 prosenttiin.⁸⁸ Siten koulutusvaatimusten nousua seurannut alhaisen koulutustason tehtävien voimakas supistuminen näyttää kohdelleen vähiten koulutettuja kuntasektorin miehiä ja naisia samalla tavalla.

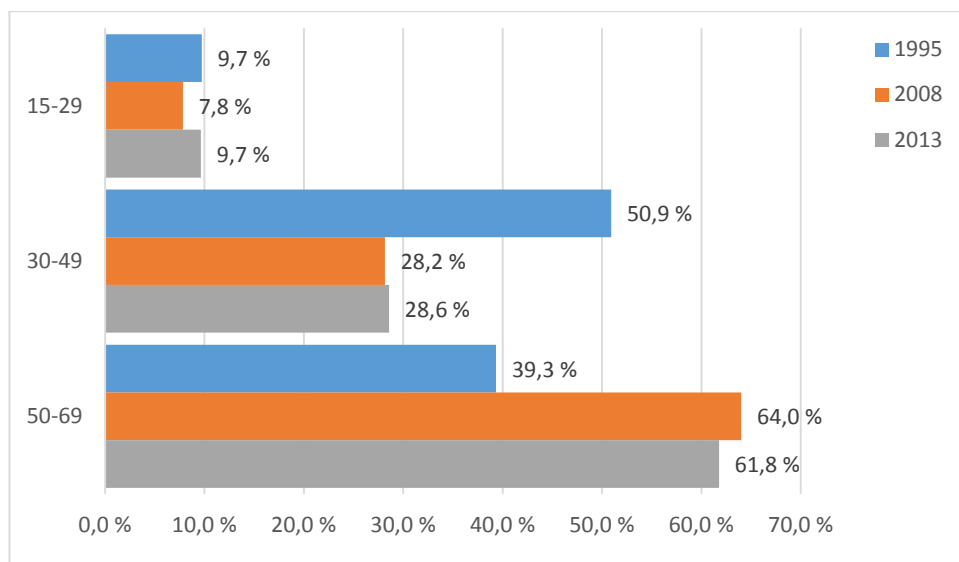
⁸⁷ Perusasteen tutkinnon suorittaneilla on koulutusta korkeintaan 9 vuotta. Näitä koulutuksia ovat esim. kansa-, keski- ja peruskoulun tutkinnot.

⁸⁸ Kuntasektorilla kokonaisuudessaan naisosuus on tarkasteluvälillä ollut 5-10 prosenttiyksikköä korkeampi ja ero vähiten koulutettujen naisosuuteen on kasvanut ajan myötä (vrt. kuvio 2.1 edellä).

Kuvio 3.1. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla, kolmivuotisvälein 1995–2013.

Miltä ikärakenne ja sen potentiaaliset muutokset vuosivälillä 1995 – 2013 näyttävät kuntasektorilla korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien osajoukossa? Kuviossa 3.2 on tämän alimman koulutustason omaaneet palkansaajat jaettu ikäryhmittäisiin osuuksiinsa vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuviosta käy ilmi sama palkansaajain keski-ikä nousu kuin sektorilla kokonaisuudessaankin (vrt. kuvio 2.4 edellä). Keskeinen ikäryhmämuutos on myös sama kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan: vuosien 1995–2013 välillä 30–49 –vuotiaiden ikäryhmä pieneni noin 22 prosenttiyksiköllä (sektoritasolla pientyminen jäi noin 20 prosenttiyksiköön) sillä seurauksella, että iäkkäimpien ryhmä, 50–69 –vuotiaat, kasvoi vastaavassa määrin.

Kuvio 3.2. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.⁸⁹

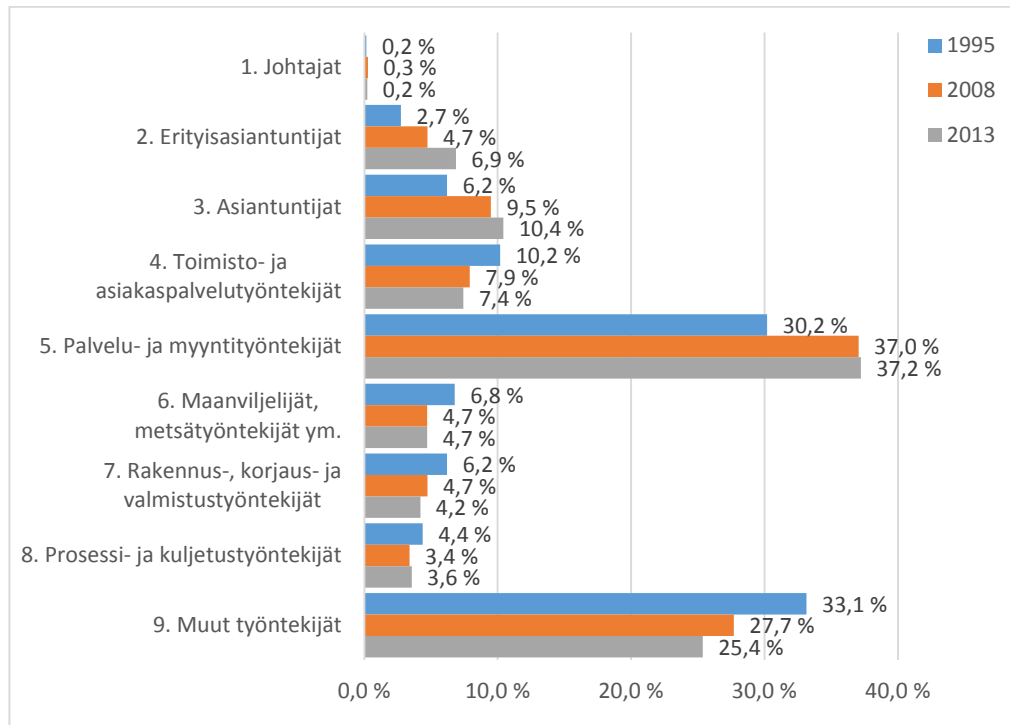
Keskeisin ero alimman koulutustason palkansaajain ja koko sektorin henkilöstön ikärakenteissa on vanhimman ikäryhmän suuruus: vuonna 2013 50–69 –vuotiaat muodostivat lähes kaksi kolmasosaa (64,0 %) alimman koulutustason palkansaajista, kun sektoritasolla osuus jäi 42,8 prosenttiin. On mielenkiintoista nähdä, tuleeko alimman koulutustason palkansaajien määrän lasku ja marginalisoituminen kuntasektorilla jatkumaan tai ehkä jopa kiihtymään tule-

⁸⁹ Alimman koulutustason ikäryhmittäiset palvelussuhdemäärät kuntasektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 tässä järjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 7045, 3101 ja 2486 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 36857, 11161 ja 7360 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 28479, 25371 ja 15908 palvelussuhdetta.

vaisuudessa alimman koulutustason dominoimien vanhimpien ikäkohorttien väistyessä eläkkeelle?

3.2.2 Ammattirakenteen muutos - kuntasektori

Taustoitettuumme tarkasteltavan koulutusryhmän rakennetta sen koon ja ikärakenteen osalta siirrymme tarkastelemaan ryhmän ammattirakennetta. Kuviossa 3.3 näkyy korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden jakautuminen ammattien pääluokkiin kuntasektorilla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Jakauma luonnollisesti poikkeaa koko kuntasektorin vastaavasta pääluokkajakaumasta varsinkin ylimpiä taitotasoja 3-4 edustavien pääluokkien 1- 3 ja toisaalta alimman taitotason 1 pääluokan 9 osalta (vrt. kuvio 2.6 edellä). Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden ryhmässä korostuu kaksi ammattipääluokkaa: pääluokka 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) ja alimman taitotason pääluokka 9 (*muut työntekijät*). Näistä ensin mainittu on suhteelliselta osuudeltaan myös kasvanut selvästi. Pääluokat 5 ja 9 vastasivat vuonna 2013 edelleen noin kahta kolmasosaa kaikista alimman koulutusasteen palkansaajain palvelussuhdeista kuntasektorilla. Korkean taitotason pääluokkien eli johtajien, erityisasiantuntijoiden ja asiantuntijoiden tehtävien lisäksi myös alimpien taitotasojen pääluokat 6-8 jäivät merkitykseltään vähäisemmiksi.⁹⁰

Kuvio 3.3. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Kuviota 3.3 lähemmin tarkasteltaessa työmarkkinoiden ”megatrendi” eli siirtymä kohti korkeamman taitotason tehtäviä näkyy ehkä jo vähiten koulutettujen ryhmässä. Tämä käy kuviossa ilmi siitä, että jopa tässä koulutusryhmässä ovat asiantuntijatehtävien pääluokat 2 (*erikoisasiantuntijat*) ja 3 (*asiantuntijat*) kasvaneet palvelussuhdeosuusiltaan vuosina 1995 – 2013. Osaltaan kyse lienee myös siitä, että näissä korkeamman taitotason pääluokissa myös alemman koulutuksen omaavilla on suurempi todennäköisyys säilyttää tehtävänsä, sillä työvoimasupistukset näyttävät suurimmaksi osin kohdistuneen alimpien taitotasojen tehtäviin. Toisin sanoen

⁹⁰ Pääluokittainen lista kuntasektorin suurimmista AML2010-ammattinimikkeistä vuosivälin 1995-2013 palvelussuhdeosuuksineen ja -määrineen löytyy liitetaulusta K3. Pääluokan 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) osalta viisi palvelussuhdeosuudeltaan suurinta 5-numerotason AML2010-ammattinimikettä olivat (sulkeissa 5-numerotason ammattinimikekoodi): päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym. (53111), muut lähihoitajat (53219), perhepäivähoitajat (53112), kotityöpalvelutyöntekijät (53221) sekä sosiaali-alan hoitajat (53213). Pääluokassa 9 (*muut työntekijät*) viisi suurinta 5-numerotason ammattinimikettä olivat: sairaala- ja laitospalvelus (91123); toimistosivoojat ym. (91121); avustavat keittiötyöntekijät (9412); päiväkotipalvelus (91124) sekä maa- ja vesirakentamisen avustavat työntekijät (9312).

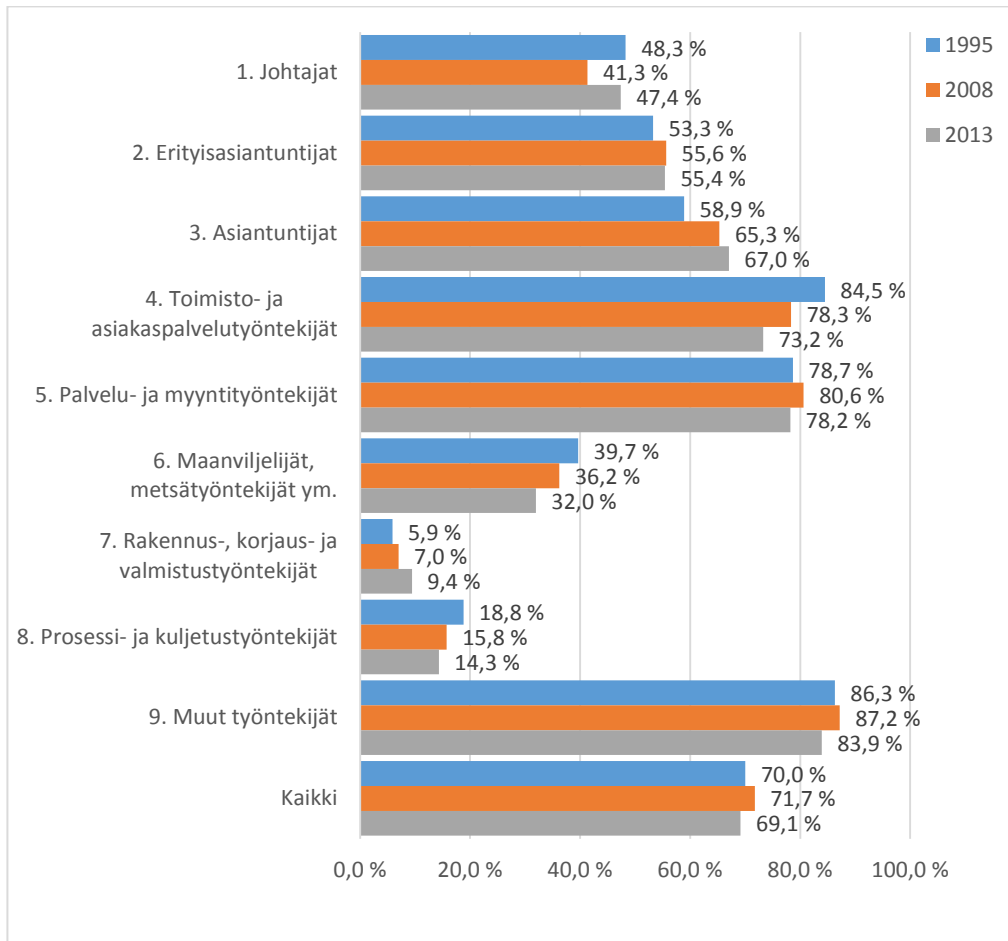
koko vähiten koulutettujen ryhmän koon voimakkaasti kutistuessa ovat myös korkeamman taitotason asiantuntijapääluokat pienentyneet henkilöstömääriltään, mutta tämä on tapahtunut alemman taitotason ammattipääluokkia hitaammin.⁹¹

Entä peilautuuko korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien henkilöstöosuuksien selvä pieneneminen myös *ammattihierakkiseen* pääluokkatason segregoitumiseen⁹² sukupuolen mukaan ryhmän sisällä? Kuviossa 3.4 näkyvät kuntasektorilla korkeintaan perusasteen omaavan naispuolisen henkilöstön ammattipääluokkaosuudet suhteessa alimman koulutustason miesten ja naisten yhteisaineistoon. Koulutusryhmän sisällä ei näytä tapahtuneen suuria muutoksia *ammattihierarkkisessa* segregaatiossa. Esimerkiksi korkeimman taitotason pääluokissa 1 ja 2 ei ole havaittavissa samanlaista säännönmukaista naisosuuksien kasvua kuin tarkasteltaessa kaikkia koulutusasteita yhdessä (vrt. kuvio 2.10).⁹³ Tämä viittaa siihen, että kaikkien koulutustasojen yhteistarkastelussa havaittu naisten eteneminen ammattipääluokittaisessa hierarkia- ja taitotasoportaikossa liittyy naisilla juuri *koulutustason nousuun*. Korkeampien koulutustasojen tarkastelujen yhteydessä voimme tutkia, onko taustalla yhdistelmä nuorten ja samalla entistä koulutetumpien naisten esiinmarssista kuntasektorilla ajanjakson 1995-2013 kuluessa?

⁹¹ Lisäksi kasvavalla joukolla Suomen työvoimasta on *ulkomailla* hankittu tutkinto. Tilastokeskuksen tutkintorekisterissä näiden henkilöiden koulutustiedot suurelta osin puuttuvat ja tällöin ulkomailla suoritettujen tutkinnon omaavat henkilöt tulevat tutkintorekisterissä epätarkoituksenmukaisesti luokitelluiksi luokkaan "perusasteen koulutus/tuntematon" ja tutkimusraportissamme edelleen ryhmään "enintään perusasteen tutkinnon suorittaneet". Niinpä pääluokkien 2 (*erikoisasiantuntijat*) ja 3 (*asiantuntijat*) kasvu jopa perusasteella mitä ilmeisimmin peilaa myös tätä todellisuudessa usein perusastetta korkeamman tason ulkomaisen tutkinnon omaavien kasvavaa joukkoa (tarkempaa tietoa ulkomaalaistaustaisten koulutuksesta ks. Sutela & Larja (2015)).

⁹² Kuten edellä, kutsumme pääluokkatason segregaatiota eli miesten ja naisten sijoittumista eri tavalla AML2010-ammattiluokituksen 1-numerotason pääluokkiin *ammattihierarkkiseksi* tai *taitotasosegregaatioksi* ja varaamme varsinaisen *ammattillisen segregaation* termin kuvaamaan ammattisegregaatiota AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalla 5-numerotasolla.

⁹³ Toiseksi korkeinta taitotasoa edustavassa *asiantuntijoiden* pääluokassa 3 on naisosuus kuitenkin kasvanut 8.1 prosenttiyksikköä.

Kuvio 3.4. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna *kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

Samaan tapaan kuin kaikkien koulutustasojen yhteistarkastelussa edellä, todentuu myös alimman koulutustason henkilöstön erillistarkastelussa selkeä ammatillinen eriytyminen sukupuolen mukaan ammattihierarkian molemmissa päissä. Kahdessa hierarkia- ja taitotasolla mitaten korkeimmassa ammattipääluokassa (johtajissa ja erityisasiantuntijoissa) säilyy miehillä selvä yliedustus koko tarkastelujakson ajan: erityisasiantuntijoilla yliedustus on noin 16 ja johtajilla selvästi yli 20 prosenttiyksikön luokkaa. Myös alimpien taitotasojen 1 ja 2 tehtävistä koostuvissa ammattipääluokissa 4-9 ammatillinen eriytyminen on voimakasta: pääluokat 6 (*maanviljelijät ja metsätyöntekijät ym.*), 7 (*rakennus- korjaus- valmistustyöntekijät*) sekä 8 (*prosessi- ja kuljetustyöntekijät*) ovat hyvin miesvaltaisia, kun taas lopuissa pääluokissa 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*), 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) sekä 9 (*muut työntekijät*) on naisilla selvä yliedustus vaihdellen noin neljästä enimmillään yli 16:ta prosenttiyksikköön.

3.2.3 Sukupuolten väliset ansioerot – kuntasektori

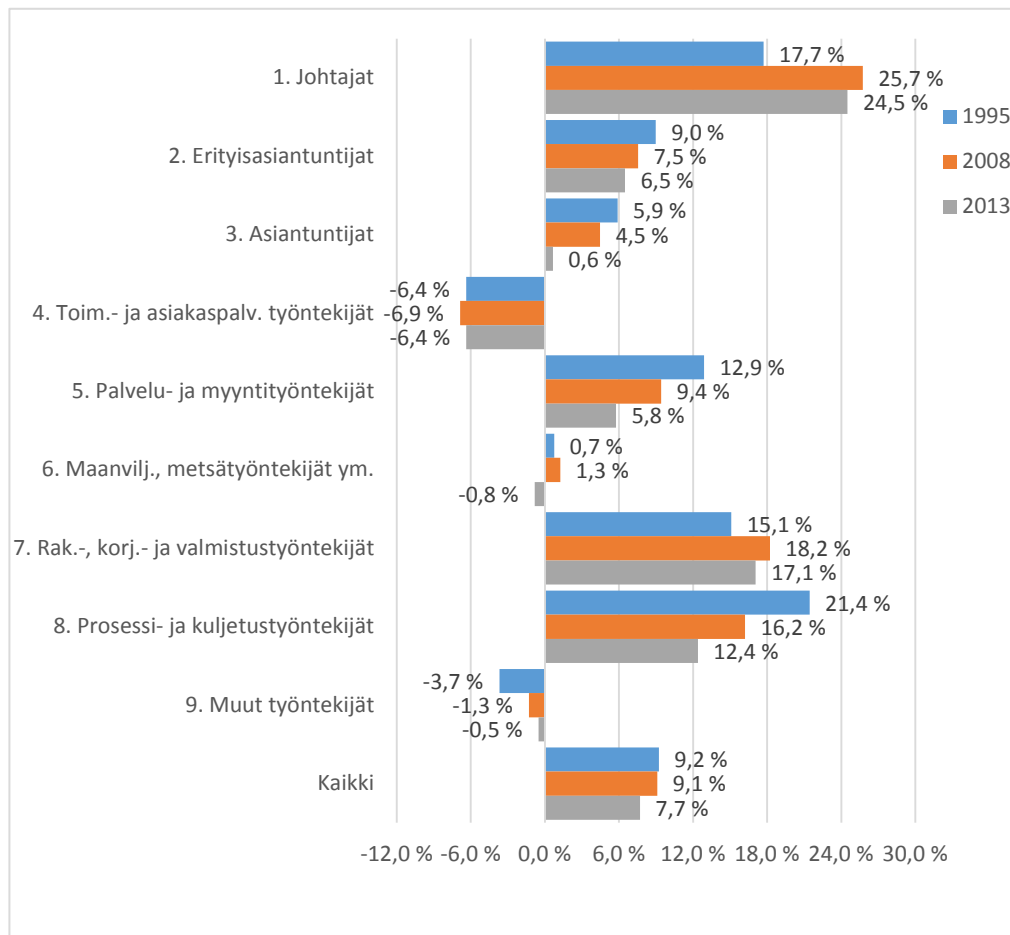
Siirrymme seuraavaksi sektoritason tarkasteluistamme tuttuihin palkkaeroanalyysieihin. Tutkimme ammattirakenteen ja -segregaation palkkaerovaikutuksia aluksi karkealla 1-numerotason pääluokkatasolla ja puhumme tässä yhteydessä *ammattihierarkisesta* tai *taitotaso-segregaatiosta*. Tämän jälkeen toistamme tarkastelun AML2010-luokituksen tarkimmalla 5-numerotasolla.⁹⁴ Ammattisegregaation vaikutuksia tarkastellaan sekä työpanoksen vaki-

⁹⁴ Kuten jo aiemmin totesimme, vain osa 5-numerotason nimikkeistä vastaa yleiskielen käsitettä "ammatti" ja suurin osa 5-numerotason ammattinimikkeistä koostuu taito- ja ns. *erikoistuneen osaamisen* tasoiltaan samankaltaisten tehtäväkoko-
naisuuksien *ryhmistä*. Yksiselitteisyyden vuoksi käytämme kuitenkin AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalla 5-
numerotasolla termiä *ammattillinen segregatio*. AML2010-ammattinimikkeet johdetaan Tilastokeskuksen ja työnantajajär-
jestöjen omista palkkakyselyissään käyttämistä ns. *alakohtaisista ammattinimikkeistä*. Nämä ammattinimikkeet muodosta-
vat kaikkein tarkimman ammattinimiketason, mutta niiden käyttö on sektorien välisissä ja/tai yli ajan vertailuissa on mahdo-

oivien tuntipalkkojen osalta että yksilöiden työpanoserot huomioon ottavalla kuukausipalkka-käsitteellä.

3.2.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

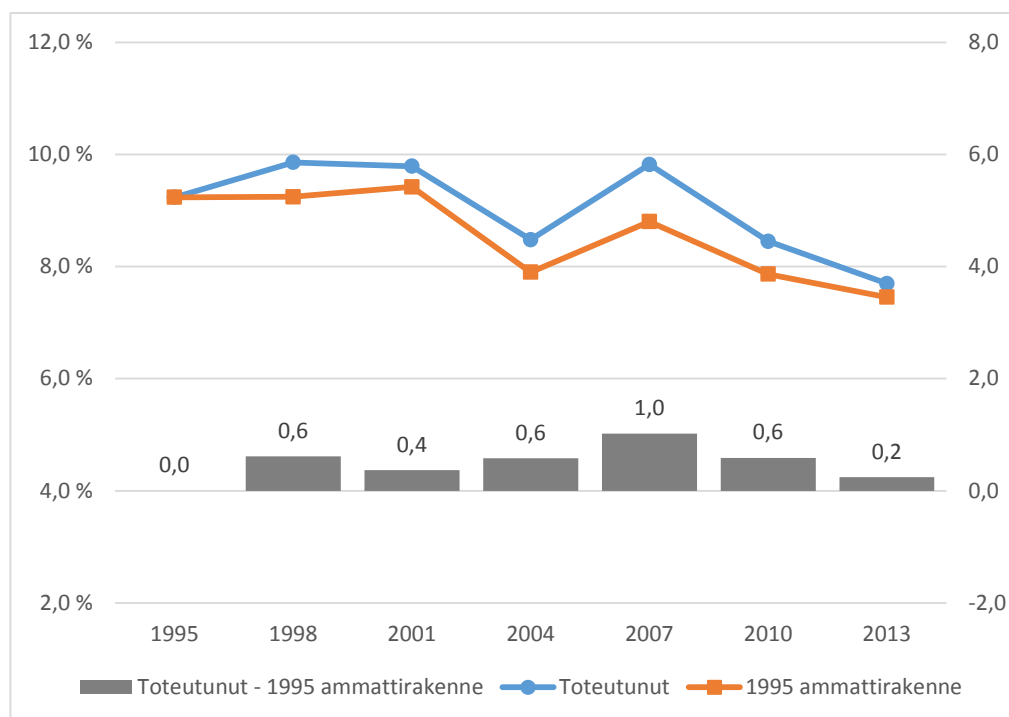
Kuviossa 3.5 näkyvät sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuviossa toistuvat pitkälti koko sektorin piirteet (ks. kuvio 2.11). Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden kuntasektorin palkansaajain keskuudessa sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntipalkkoissa olivat 9.2 prosenttia vuonna 1995 ja 7.7 prosenttia vuonna 2013. Erot keskimääräisissä tuntiansiossa olivat kaikkia kuntasektorin palkansaajia 5-7 prosenttiyksikköä pienemmät ja toisin kuin koko sektorin tasolla ne lisäksi pienenevät hiukan tarkasteluajanjaksolla. Pääluokassa 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*) ja pääluokassa 9 (*muut työntekijät*) korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden naisten keskituntiansiot olivat miesten ansioita korkeampia vuosivälillä 1995-2013. Vaikkakin koko sektorin ja alimman koulutusryhmän pääluokkakoh-taiset palkkaerot joissain tapauksissa poikkeavat selvästikin toisistaan (mm. pääluokassa 1 (*johtajat*)), on pääluokkien välinen kokojärjestys pitkälti sama kuin sektoritasolla.

Kuvio 3.5. Korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneet palkansaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan *keskituntiansioissa ammattipääluokittain kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

Poikkeavatko pääluokkatason ammattirakennemuutosten palkkaero vaikutukset korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla koko sektorin tasolla havaituista? Kuviossa 3.6 vertaamme vähiten koulututun ryhmän toteutunutta keskituntiansioiden kehitystä siihen kehitykseen,

mikä olisi toteutunut, jos vuoden 1995 korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden AML2010-pääluokkatason ammattirakenne olisi kuntasektorilla pysynyt muuttumattomana koko ajanjakson.⁹⁵ Kuviosta käy ilmi, että pääluokkatasolla ammattirakenne on muuttunut naisten osalta epäedullisella tavalla eli suhteellisesti suurempi osuus vähiten koulutetuista naisista työskenteli vuonna 2013 alemman palkkatason ammattipäluokissa kuin vuonna 1995. Pääluokkatasolla määritellyn ammatillisen segregaatian palkkaeroa kasvattava vaikutus oli 0.2 prosenttiyksikköä vuosien 1995 ja 2013 välillä. Huolimatta ammattihierarkkisen segregaatian negatiivisesta kehityksestä korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla naisilla, jäi segregaatian palkkaeroa kasvattava vaikutus kuitenkin pienemmäksi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan (vrt. kuvio 2.12).

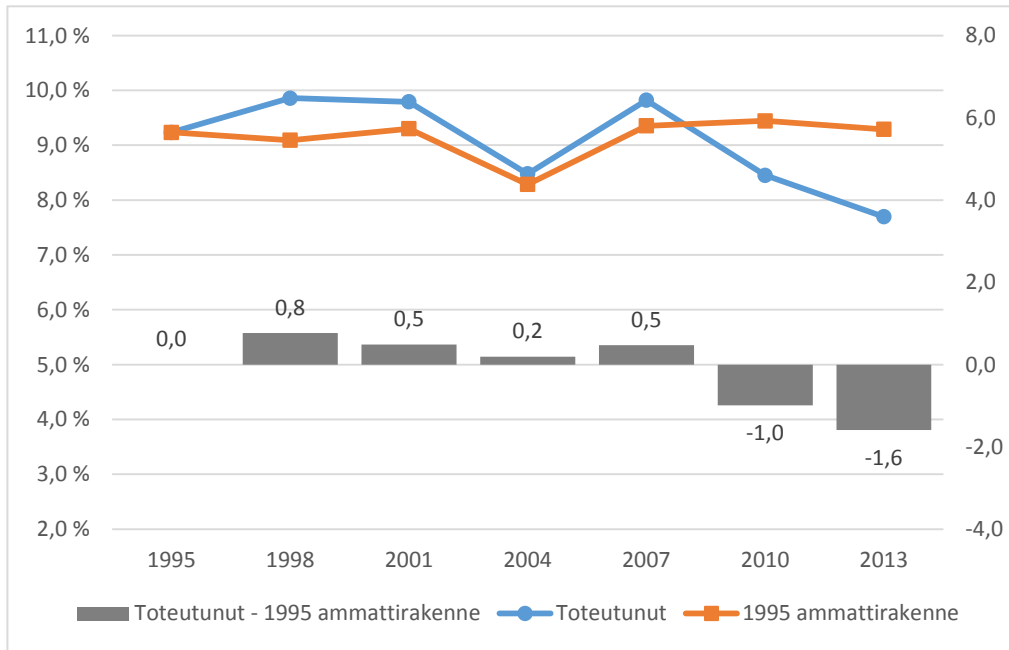

Kuvio 3.6. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työntekijän keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Entä eroaako sukupuolten ammatillisen eriytymisen vaikutus palkkaeroon tarkimmalla AML2010-luokituksen 5-numeroisella ammattinimiketasolla? Kuviossa 3.7 ammattirakenne on kiinnitetty pääluokkatason lisäksi myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle ammattinimikkeiden 5-numerotasolle. Kun kuviossa 3.6 pääluokkatason ammatissereggaatio oli vuosien 1995 ja 2013 välillä muuttunut lievästi naisille epäedulliseen suuntaan (*ammattihierarkia*-segregaatian muutos lisäsi palkkaeroa 0.2 prosenttiyksikköä), niin kuviosta 3.7 käy ilmi, että miesten ja naisten ammatillisen eriytymisen muutos vuosivälillä 1995-2013 oli tarkimmalla ammatillasella selvästi voimakkaampaa kumoten naisten kannalta epäedullisen pääluokkatason ammattirakennemuutoksen palkkaeroa kasvattavan vaikutuksen. Tarkimmalla 5-numerotasolla ammatillisen segregaatian muutos pienensi palkkaeroa 1.6 prosenttiyksikköä.⁹⁶

⁹⁵ Tarkempi kuvaus menetelmästä löytyy luvussa 2.2.3.1 edellä ja formaali taustoitus raportin lopussa liitteessä L2 "Keskipalkkojen laskeminen ammattiryhmittäin ja aggregointi sektoritasolle".

⁹⁶ Tarkimmalle AML2010-luokituksen 5-numerotasolle kiinnitetty ammattirakenne kertoo kahden määrittelemämme segregaatiotyyppin yhteisvaikutuksen palkkaeron suhteen. Sen sijaan "puhtaan" 5-numerotason "nettomääräisen" ammatissereggaation muutos pienentää palkkaeroa -1.8 prosenttiyksikköä (= -1.6 - 0.2) ja se saadaan vähentämällä kuvion 3.6 pääluokkatason segregatiovaikutus kuvion 3.7 ammattinimiketasen segregatiovaikutuksesta. Kuvion 3.7 pystypalkit kuvaavat siten pääluokka- ja 5-numerotasolla määriteltyjen ammatissereggaation kahden ääripään muutoksien yhteisvaikutusta palkkaeron suhteen. Kutsumme kuvan 3.7 edustamaa pääluokkatason ja tarkimman 5-numerotason segregatiovaikutusten yhteisvaikutusta "amatillisiksi" tai "ammattinimikesegregaatioksi". Liitteessä L2 on lyhyt esitys pääluokkatason vs. ammattinimiketasen segregatiomääritelmien eroista formaalissa muodossa.

Kuvio 3.7. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

Kaiken kaikkiaan korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien palkansaajain keskituntipalkkojen eron osalta voimme toistaa sen, mitä sanoimme koko kuntasektoria koskeneessa sukupuolten ammatillisen eriytymisen palkkaerovaikutusten tarkastelussa edellä. Vuosina 1995-2013 naisten ammatihierarkkinen asema heikentyi hiukan ja pääluokkatasojen välinen eriytyminen kasvatti tuntipalkkojen eroa miesten eduksi myös vähiten koulutettujen osalta. Toisaalta pääluokkatasojen ”sisällä” ammatillisen segregaaation muutos on kaventanut miesten ja naisten palkkaeroa ja lisäksi ammatinimeketason segregaaation muutos dominoi kehitystä niin, että kokonaisuudessaan ammattirakenteen muutos pienensi palkkaeroa 1,6 prosenttiyksiköllä vuosivälillä 1995 -2013. Siten naiset näyttäisivät sijoittuvan entistä parempipalkkaisiin ammatteihin saman ammattipäluokan sisällä, mutta siirtyminen korkeampipalkkaisiin pääluokkiin on edelleen naisilla heikompaa. Tosin vähiten koulutetut ylipäänsäkin sijoittuvat ennen kaikkea juuri alemman taitotason pääluokkien ammatteihin, joten tämän ryhmän naisten vaikeudet edetä ammatihierarkiassa ylöspäin eivät yllätä.

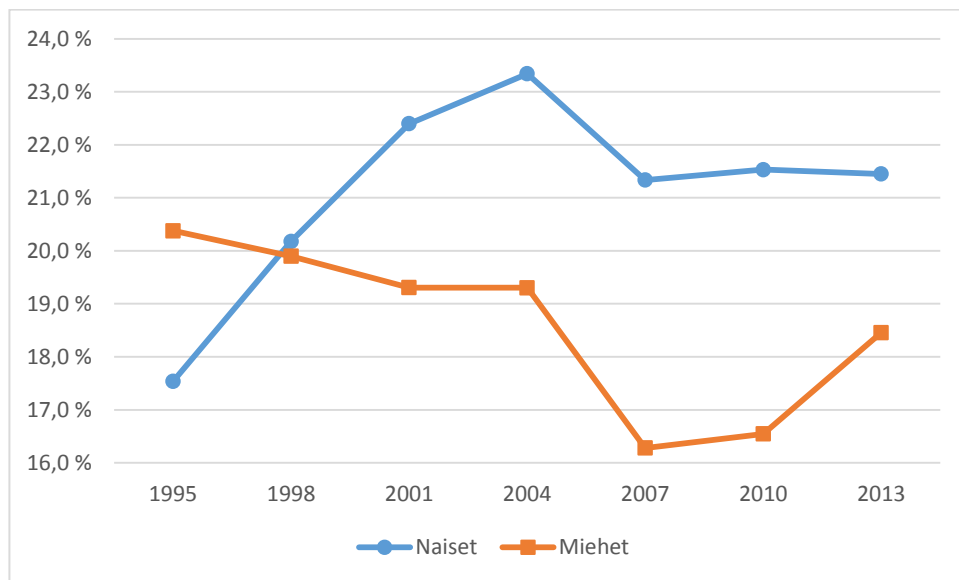
Nähtäväksi jää, väheneekö pääluokkatasojen ammatihierarkkinen segregaaatio vähiten koulutettujen miesten ja naisten välillä tulevaisuudessa ihan yksinkertaisesti jo siksi, että korkeamman taitotason pääluokissa vähemmän koulutettujen miesten eläköityessä tilalle tulee joka tapauksessa entistä koulutetumpaa työvoimaa. Koulutusvaatimusten selvä kasvu kuntasektorilla ainakin on omiaan edesauttamaan tällaista kehitystä.

3.2.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Kun edellisessä luvussa tarkastelimme keskituntipalkkaeroja, laajennamme nyt palkkakäsitettä työpanoserot huomioiviin säännöllisen työajan kuukausiansioihin. Riippuen siitä, kuinka paljon tämä laajennettu ansiokäsite muuttaa tuloksia, voimme päätellä, ovatko työpanoserot mm. osa-aikaisuuden jakautuessa epätasaisesti vähiten koulutettujen naisten ja miesten välillä vaikuttaneet näiden väliseen keskipalkkaeroon kuukausiansioilla mitattuna.

Kuviosta 3.8 ilmenevät korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden molempien sukupuolten osa-aikaistyötä tekevien osuudet ja osuuksien muutokset vuosina 1995-2013. Miesten naisia korkeampi lähtötaso vuonna 1995 osa-aikaisuudessa näkyi jo koko sektorin tasolla (vrt.

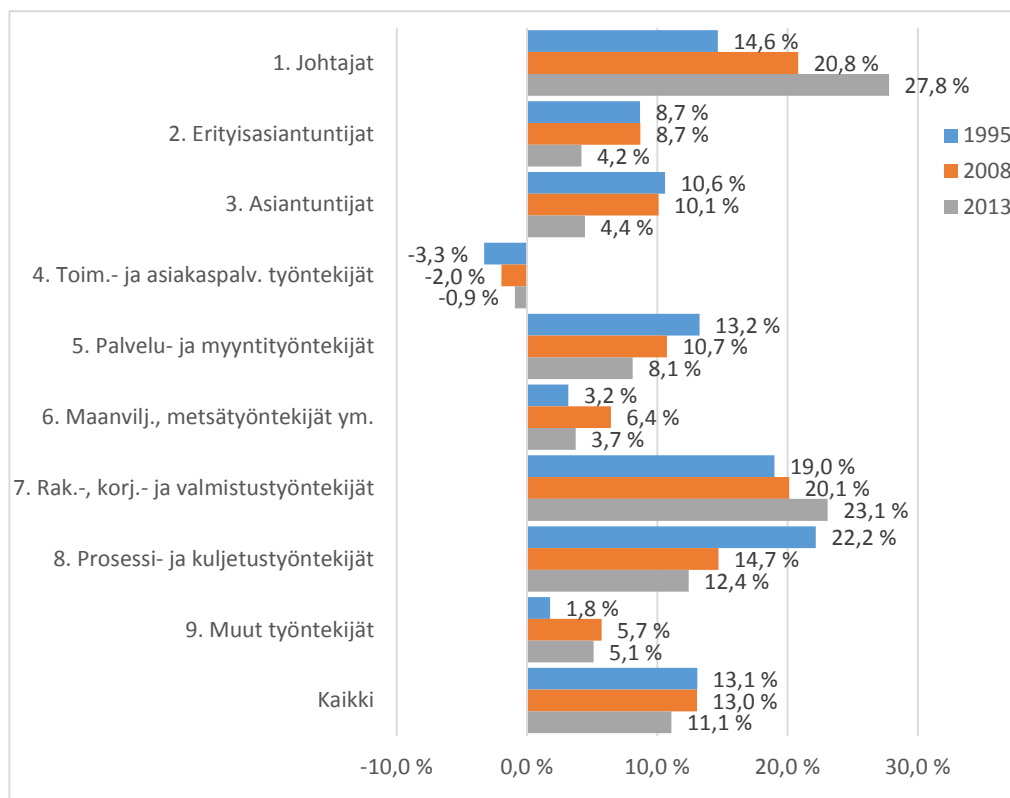
kuvio 2.14) ja yhdistimme havainnon 1990-luvun alkupuolen lamaan ja ennätystyöttömyyttä seuranneeseen tukityöllistettyjen osuuden kasvuun kunta-alalla. Kun kunta-alan tukityöllistämistoimenpiteet kohdistuivat vahvasti miespuolisen henkilöstön edustamiin alemman taitotasen ammatteihin, niin kuvion 3.8 korkea osa-aikaisuus juuri vähiten koulutettujen miesten osajoukossa vuonna 1995 tukee käsitystämme.

Kuvio 3.8. Korkeintaan perusasteen suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan kuntasektorilla, % kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

Miehillä osa-aikaisuus laski vuoden 1995 reilusta 20 prosentista vuoteen 2013 tultaessa 18 prosentin tuntumaan. Naisilla jakson alussa vuosina 1995-2004 osa-aikaisuudessa tapahtui noin viiden prosenttiyksikön nousu ja pienen laskun jälkeen osuus vakiintui reiluun 21 prosenttiin kaikista kuntasektorin korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneista naisista. Tutkimusjakson loppupuolella naisten osa-aikaisuus on ollut 3-5 prosenttiyksikköä suurempi kuin miehillä. Yritämme selvittää, missä määrin tämä alimman koulutusasteen miesten ja naisten ero osa-aikaisuudessa näkyy palkkaerossa, vertailemalla työpanosyksikköä kohden kiinnitettyjä tuntipalkkaeroja täydellä painolla työpanoserot esiin tuoviin kuukausipalkkaeroihin. Kuntasektoriin kokonaisuudessaan verrattuna osa-aikaisuusero vähiten koulutusta omaavien miesten ja naisten välillä on hiukan suurempi, joten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausipalkkojen eron miesten ja naisten välillä voisi olettaa olevan koko kuntasektoritasolla havaittua suurempi alimman koulutustason palkansaajain osajoukossa.

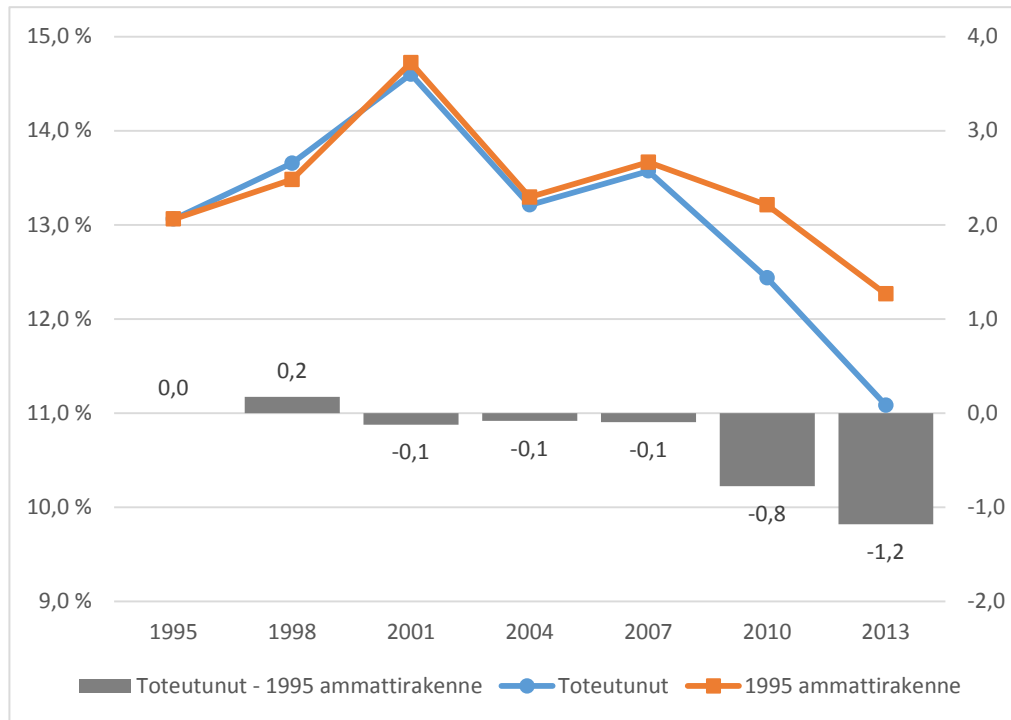
Katsotaan vahvistaako kuvio 3.9 osa-aikaisuuden palkkaerovaikutuksia koskeneita etukäteisarvioitamme. Kuvio esittää keskimääräisten kuukausipalkkojen eroja miesten ja naisten välillä laajennetulla säännöllisen työajan kuukausiansion käsitteellä sekä koko sektorin että ammattipääluokkien tasolla. Vertailemalla kuukausiansioista laskettuja palkkaeroja kuvion 3.5 tuntipalkkaeroihin, voimme arvioida miesten ja naisten työpanoserojen vaikutusta keskipalkkaerojen taustatekijänä. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla oli koko ajanjaksolla säännöllisen työajan kuukausiansioista mitattu palkkaero 3.4–3.9 prosenttiyksikköä *suurempi* säännöllisen työajan keskituntipalkkaeroa. Näin ollen työpanoserot huomioon ottavista kuukausipalkkoista laskettuna palkkaero on *selvästi suurempi* kuin työpanoserot huomioimatta jättävien keskituntipalkkojen ero. Sen sijaan muutokset naisten ja miesten välisessä osa-aikaisuuseroissa eivät kuvautu yksiselitteisenä kuukausipalkkaerojen kasvuna, sillä ero tunti- ja kuukausipalkkaerojen välillä oli suurimmillaan vuonna 1995, jolloin miesten osa-aikaisuus oli itse asiassa suurempi kuin naisilla. Ilmeisesti alimman koulutason ryhmässä kuntasektorilla palkkaeroa määrittävät muut tekijät dominoivat sukupuolten osa-aikaisuuserojen välistä eroa palkkaeron muodostumisessa vuosina 1995-2013.

Kuvio 3.9. Korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneet: Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* ammattipäluokittain *kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

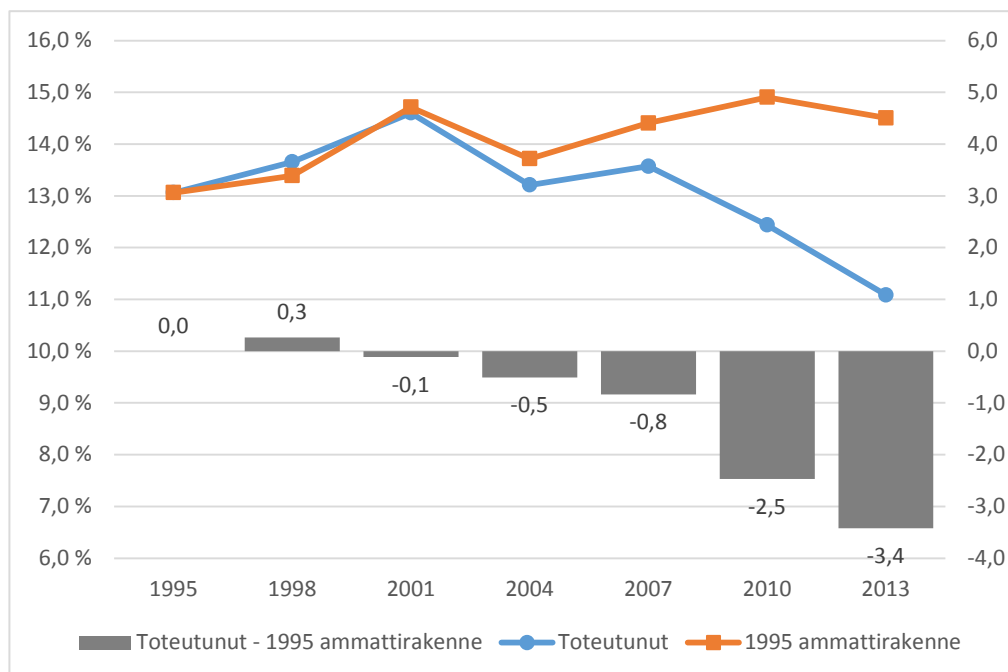
Kuten jo edellä mainitsimme, kuului havaintojakson alku 1990-luvun alun suurta lamaa seuranneen tukityöllistämisen huippuvuosiin. Vuonna 1995 tukityöllistettyjä oli kuntasektorilla lähes 28000 ja tämä vastasi lähes 70 prosenttia kaikista tukityöllistetyistä (ks. Palo 2001, taulukko 10). Ilmeisesti tukityöllistetyt kuntasektorilla olivat ennen kaikkea *osa-aikaisia* matala-palkka-ammattien miehiä sijoittuen alemman taitotason miesvaltaisiin ammatteihin, mikä näkyy myös vuoden 1995 *muut työntekijät* –pääluokassa havaitussa 3-4 prosenttiyksikköä vuosien 2008 ja 2013 palkkaeroa pienemmässä palkkaeroarvossa (1,8 %).

Kuviosta 3.10 voimme tutkia, muuttuvatko ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia koskevat tuloksemme, kun käytämme yksilöiden työpanoserot huomioivaa säännöllisen työajan kuukausipalkkaa? Vaikkakin kuukausipalkkaerot poikkeavat tuntipalkkaeroista kokonsa puolesta, niin miesten ja naisten ammattirakenteiden eriytymisen vaikutus palkkaeroon ei samalla tavalla poikkea palkkakäsitteestä toiseen (vrt. kuvio 3.6). Kuviosta 3.10 näkyy, että jakson alkupuolella vuosina 1995-1998 pääluokkatason ammattirakenne muuttui naisille lievästi epäsuotuisaan suuntaan myös kuukausipalkoilla mitaten. Vuodesta 2008 lähtien ammattien eriytyminen kääntyi selvästi naisia suosivaksi pääluokkatasolla (eli ammattihierarkkisen segregaation osalta): vuonna 2013 palkkaero naisten ja miesten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausiansioiden välillä oli 1,2 prosenttiyksikköä pienempi kuin mikäli pääluokkatason ammattirakenne olisi pysynyt jakson alkuvuotta 1995 vastaavana.

Kuvio 3.10. Korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääloukkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla* kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuvio 3.11 kuvaa vielä ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia tarkimmalla ammattiluokituksen 5 –*numerotasolla*. Segregaatiovaikutus on samansuuntainen, mutta selvästi voimakkaampi siirtyessämme karkeimmalta pääloukkatasolta tarkimmalle ammattinimiketasolle. Segregaatiokäsitteen vieminen tarkimmalle käytettävissämme olevalle ammattitasolle lähes *kolminkertaisti* ammattisegregaation keskimääräistä kuukausipalkkaeroa pienentävän muutosvaikutuksen 3.4 prosenttiyksikköön. Työpanosmäärät huomioon ottavan säännöllisen kuukausipalkan osalta siis muutokset sekä ammattiryhmien keskinäistä hierarkiaa kuvaavassa pääloukkatason että tarkinta ammattinimiketasoa kuvaavassa ammatillisessa segregaatiossa suosivat selvästi naisten keskipalkkakehitystä kuntasektorin vähiten koulutettujen osajoukossa.

Kuvio 3.11. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

3.2.4 Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto

Vuosina 1995-2013 alimmalla koulutustasolla miesten määrä laski vajaasta 22000:sta noin 8000:een ja naisten määrä runsaasta 50000:sta vajaaseen 18000:een. Seurauksena oli korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuuden pienentyminen kuntasektorilla vuoden 1995 18,4 prosentista alle kolmasosaansa eli 5,9 prosenttiin vuonna 2013. Samana ajanjaksona koko kuntasektorilla naisten osuuden kasvaessa 79 prosenttiin pysyi vähiten koulutettujen naisosuus 70 prosentin tuntumassa.

Ajanjaksona 1995–2013 alimmalla koulutustasolla miesten ja naisten palkkaero laski säännöllisen työajan keskituntiansiossa 9,2 prosentista 7,7 prosenttiin ja kuukausiansioissa 13,1 prosentista 11,1 prosenttiin. Siten alimmalla koulutustasolla keskituntipalkkaero oli 5-7 ja kuukausipalkkaero noin 4-5 prosenttiyksikköä pienempi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan.

Sukupuolten välinen säännöllisen työajan kuukausipalkkoista laskettu keskipalkkaero oli alimmalla koulutustasolla vuonna 1995 3,9 ja vuonna 2013 3,4 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Näin ollen alimmalla koulutustasolla näyttävät työpanoserot kasvattaneen keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa miesten ja naisten välillä enemmän kuin kuntasektorilla yleensä. Sen sijaan naisten ja miesten välisen osa-aikaisuuserojen kasvulla ei näytä olleen suurta vaikutusta kuukausipalkkoista lasketun palkkaeron suhteen, sillä kuukausi- ja tuntipalkkojen ero oli suurimmillaan vuonna 1995 eli juuri silloin kun miesten osa-aikaisuus oli suurempi kuin naisilla. Ilmeisesti naisten miehiä korkeamman osa-aikaisuuden kuukausipalkkaeroa kasvattava vaikutus peittyi kuntasektorin korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukossa, koko sektorin tapaan, muiden tekijöiden alle.

Ammattirakenteen muutosten osalta havaitsimme, että vuosien 1995 ja 2013 välillä alimmalla koulutustasolla ammattirakenteen hierarkiatason segregatiomuutos kasvatti sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 0,2 prosenttiyksiköllä, kun taas kuukausipalkkoissa se pienensi eroa 1,2 prosenttiyksiköllä. Ammattirakenteen muutosten yhteisvaikutus pienensi alim-

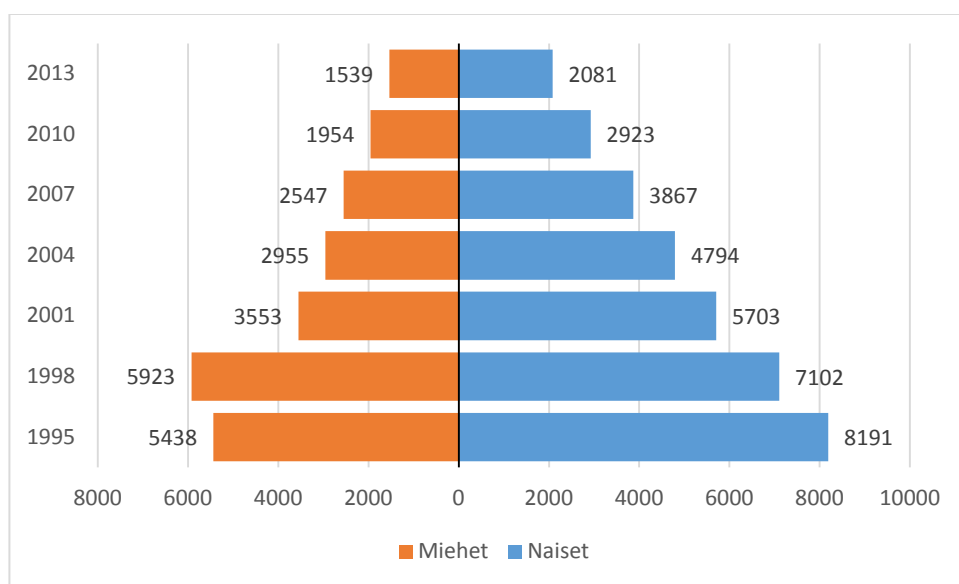
malla koulutustasolla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 1.6 ja kuukausipalkoissa 3.4 prosenttiyksikköä. Ammattisegregaation palkkaeroa pienentävä vaikutus osoittautui alimman koulutustason kuntahenkilöstöllä selvästi suuremmaksi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan.

3.3 PALKANSAAJILLA KORKEINTAAN PERUSASTEEN TUTKINTO - VALTIOSEKTORI

3.3.1 Yleistä - valtiosektori

Aloitamme vertailemalla valtiohenkilöstössä korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukon määriä ja osuuksia ja niiden mahdollisia muutoksia suhteessa sektorin koko henkilöstöön vuosina 1995 – 2013. Koko valtiosektorin vuosien 1995, 2008 ja 2013 palvelussuhdemäärät miehille ja naisille kävivät ilmi luvun 2.3 kuviosta 2.18, missä erittelimme lisäksi valtiosektorin vuoden 2013 rajausta noudattavat henkilöstömäärät tarkastelujakson 1995 – 2013 aikana budjettitalouden ulkopuolelle siirrettyjen yksiköiden henkilöstömääristä. Jatkossa keskitymme koulutusryhmien osalta vain vuoden 2013 valtion budjettitalouden mukaan rajattuun henkilöstöön.

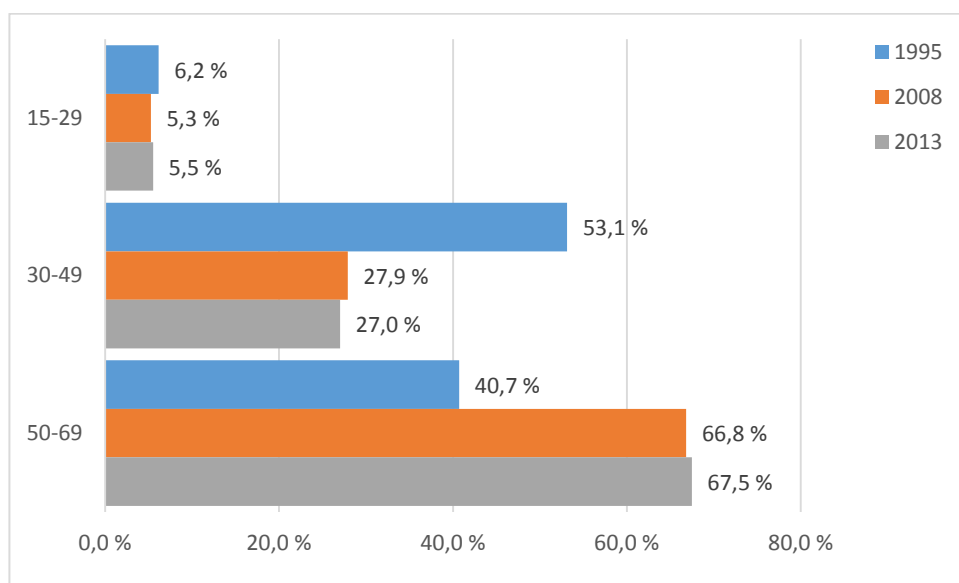
Kuviossa 3.12 alla korkeintaan perusasteen tutkinnon määrä on laskenut säännönmukaisesti vuodesta 1995 naisilla ja vuodesta 1998 miehillä. Miehiä oli vuonna 1998 lähes 6000:tta mutta vuonna 2013 enää noin 1500:aa. Naisilla vastaavat luvut olivat noin 8200:aa vuonna 1995 ja reilu 2000:tta vuonna 2013. Sekä miehillä että naisilla korkeintaan perusastetutkinnon suorittaneiden määrästä oli vuoteen 2013 tultaessa ”sulanut” pois lähes *kolme neljäsosaa* miesten vuoden 1998 ja naisten 1995 huipputasoihin verrattuna. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden kutistuneessa ryhmässä naisten osuus putosi vuoden 1995 60 prosentista vuoden 2013 57.5 prosenttiin.⁹⁷ Kuntasektorin tapaan koulutusvaatimusten nousua seurannut alhaisen koulutustason tehtävien voimakas supistuminen näyttää näin ollen kohdelleen vähiten koulutettuja valtiosektorin miehiä ja naisia samalla tavalla. Valtiolla enintään perusasteen tutkinnon suorittaneiden naisosuus on koko tarkastelujakson ollut kuitenkin noin 10–12 prosenttiyksikköä kunta-alan vastaavaa osuutta pienempi.

Kuvio 3.12. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät valtiosektorilla, kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

⁹⁷ Valtiosektorilla kokonaisuudessaan naisosuus on tarkasteluvälillä ollut 9-15 prosenttiyksikköä korkeampi ja ero vähiten koulutettujen naisosuuteen on pienentynyt ajan myötä (ks. kuvio 2.18 edellä).

Kuvio 3.13 esittää alimman koulutustason palkansaajain ikäryhmäosuudet vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuviossa näkyy sama palkansaajain keski-ikäen nousu kuin valtiosektorilla yleisesti (vrt. kuvio 2.19 edellä). Alimman koulutustason omaavien osajoukossa vuosina 1995–2013 30–49 –vuotiaiden ikäryhmä lähes tulkoon puolittui 26.1 prosenttiyksikön laskun seurauksena ja iäkkäimpien ryhmän eli 50–69 –vuotiaiden kasvu oli prosenttiyksiköissä samaa luokkaa. Selvin ero korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukon ikärakennemuutoksissa koko valtiosektoriin verrattuna koskikin muutosten suuruusluokkaa. Tämä käy hyvin ilmi siitä, että vastaavana ajanjaksona koko sektorin tasolla ikäryhmä 30–49 –vuotiaat pieneni 16 prosenttiyksiköllä 50–69 –vuotiaiden ikäryhmän kasvaessa saman verran. Niinpä vuonna 2013 iäkkäimmän 50–69 –vuotiaiden ryhmän osuuden valtiolla yleisesti jäädessä 40.8 prosenttiin nousi se alimman koulutuksen omaavien osalta peräti 67.5 prosenttiin.

Kuvio 3.13. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.⁹⁸

Vastaavaan koulutusryhmään kuntasektorilla verrattaessa taas juuri vanhimman ikäryhmän (50–69) suuri suhteellinen osuus on valtio- ja kuntasektoreita yhdistävä piirre. Niinpä sama kysymys kuin kuntasektorin kohdalla edellä pätee myös valtiolla: onko eläköitymiskehityksen ja ykeisen koulutustason nousun myötä valtiosektorillakin odotettavissa alimman koulutustason ryhmän marginalisoitumisen jatkuminen edelleen tulevaisuudessa?

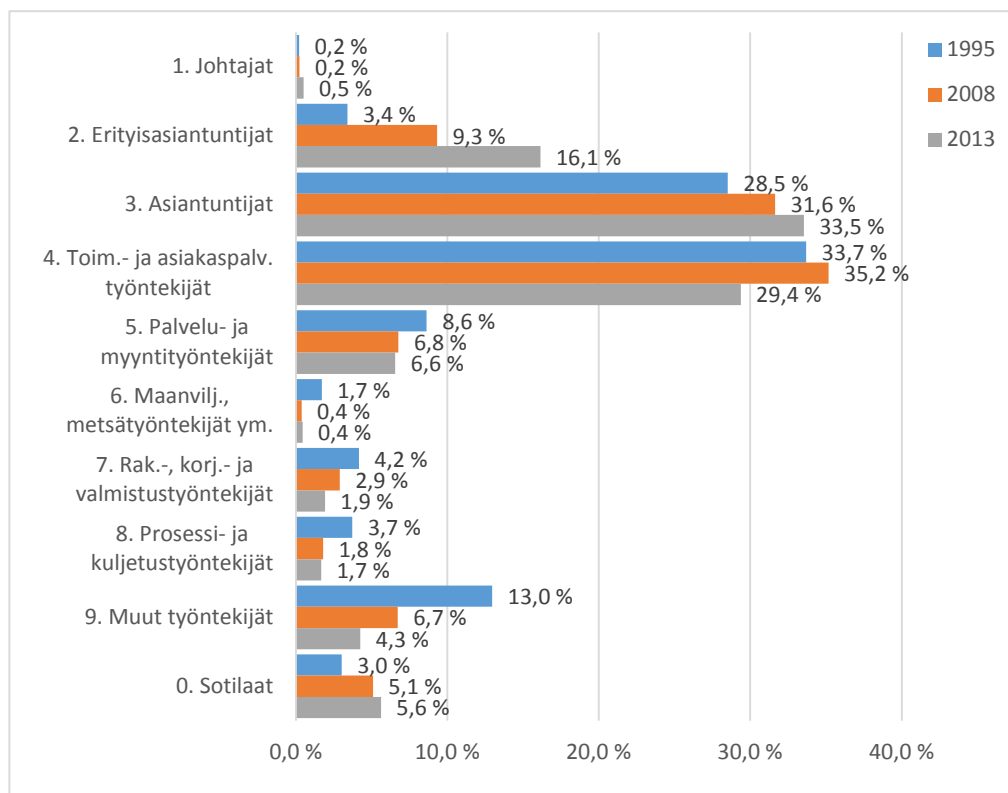
⁹⁸ Alimman koulutustason ikäryhmittäiset palvelussuhtemäärät valtiosektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 samassa järjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 841, 312 ja 200 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 7254, 1650 ja 978 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 5557, 3953 ja 2442 palvelussuhdetta.

3.3.2 Ammattirakenteen muutos – valtiosektori

Valtion alimman koulutustason osajoukon palkansaajamääriä ja ikärakennetta koskeneen tarkastelun jälkeen siirrymme ammattirakennetutkimuksiin. Kuvio 3.14 esittää korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden jakautumista ammattien pääluokkiin valtiolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Täysin odotuksia vastaavasti ovat alimmalla koulutustasolla pääluokkien 1 (*johtajat*)⁹⁹ ja 2 (*erityisasiantuntijat*) pääluokkaosuudet selvästi pienempiä kuin valtiosektorilla kokonaisuudessaan (vrt. kuvio 2.21) mutta jo toiseksi korkeinta taitotasoa (3) edustavan *asiantuntijoiden* pääluokan osuus nousee alimman tason koulutettujen ryhmässä sektoritason vastaavaa osuutta korkeammaksi. Niinpä yhdessä, niin ikään suuren osuuden korkeintaan perusasteen suorittaneiden joukossa omaavan, pääluokan 4 (*toimisto- ja asiakastyöntekijät*) kanssa nämä kaksi pääluokkaa kattoivat noin 63 prosenttia kaikista alimman koulutustason palkansaajista vuonna 2013. Lisänäyttönä yleisestä rutiinitehtävien väistymiskehityksestä käy puolestaan se, että suurin pääluokkaosuuden pientyminen tarkastelujaksolla osui alimman taitotason pääluokkaan 9 (*muut työntekijät*), joka vuosina 1995 – 2013 pientyi kolmasosaan lähtötasostaan.

Kuntasektorista selvästi poiketen sijoitutaan valtiolla alemmallakin koulutuksella huomattavasti useammin kahta korkeinta taitotasoa edustaviin *asiantuntija*-pääluokkiin 2 ja 3. Kun vuonna 2013 valtiosektorin vähiten koulutetuista palkansaajista lähes 50 prosenttia sijoittui ammattipääluokkiin 2 (*erikoisasiantuntijat*) tai 3 (*asiantuntijat*), niin kunta-alalla (ks. kuvio 3.3) samasta koulutusasteryhmästä vain runsas 17 prosenttia työskenteli näihin pääluokkiin kuuluvissa ammateissa.

⁹⁹ Valtiolla kokonaisuudessaan *johtajat*-luokan palvelussuhdeosuuksiltaan neljä suurinta ammattinimikettä 1995-2013 olivat (sulkeissa AML2010-ammattinimikoodit): *valtion keskushallinnon johtajat* (11121); *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (1349); *alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet* (11122) sekä *tutkimus- ja kehitysjohdajat* (1223) (ks. liitetaulu V1).

Kuvio 3.14. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipäälukittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.¹⁰⁰

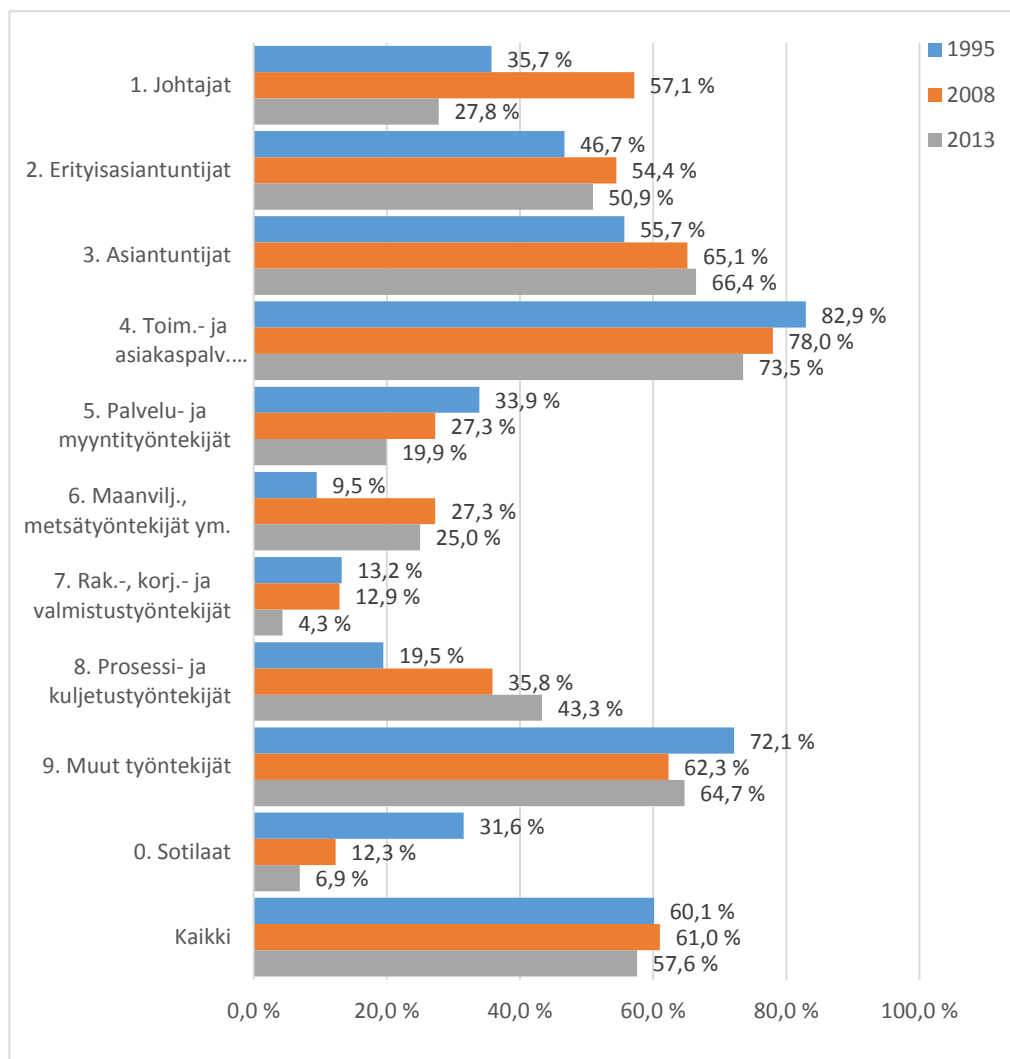
Lisäksi kuntasektorin tapaan myös valtiosektorilla näkyy siirtymä kohti korkeamman taitotason tehtäviä jopa tässä vähiten koulutettujen ryhmässä. Pelkän perusasteen tutkinnon maksimissaan suorittaneiden palkansaajain osajoukossa ovat asiantuntijatehtävien pääluokat 2 (*erikoisasiantuntijat*) ja 3 (*asiantuntijat*) selvästi kasvaneet palvelussuhdeosuuksiltaan vuosina 1995 – 2013. Tosin tätä epäilemättä selittää osaltaan myös se, että koko koulutusryhmä on pienentynyt voimakkaasti ja tämä on tapahtunut ennen kaikkea alimman taitotason tehtävien kysynnän voimakkaan vähentymisen seurauksena. Eli alimman taitotason tehtävien ylipäänsä ”sulaessa” ammattikirjosta korostuu samalla automaattisesti korkeamman taitotason ammattien osuus ilman että henkilöstömäärä olisi näissä edes kasvanut (kutistuminen vain on ollut muita hitaampaa). Lisäksi kuntasektorin yhteydessä mainitsemaamme ulkomaisen koulutuksen kirjaaminen tutkintorekisterissä luokkaan ”perusasteen koulutus/tuntematon” voi tutkimusraportissamme virheellisesti kasvattaa ryhmää ”enintään perusasteen tutkinnon suorittaneet” pääluokkien 2 (*erikoisasiantuntijat*) ja 3 (*asiantuntijat*) yhteydessä.

Entä missä määrin ammattipääloukkatasot ovat segregoituneet¹⁰¹ sukupuolen mukaan korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien osajoukossa valtiolla? Kuviossa 3.15 näkyvät valtiosektorin vähiten koulutetun naispuolisen henkilöstön ammattipääloukkaosuudet suhteessa saman koulutustason miesten ja naisten yhteisaineiston naisosuuksiin. Kuvio osoittaa, että samaan tapaan kuin koko sektorin yhteistarkastelussa, näkyy myös alimman koulutustason henkilöstön erillistarkastelussa ammatillinen eriytyminen sukupuolen mukaan niin ammattihierarkian ala- kuin yläpäässä. Kahdessa hierarkia- ja taitotasolla mitaten korkeimmassa ammattipääloukassa 1 ja 2 (*johtajissa* ja *erityisasiantuntijoissa*) ovat miehet myös valtiolla yliedustettuja koko tarkastelujakson ajan vaikkakin kuntasektoriin verrattuna vähemmässä mää-

¹⁰⁰ Tarkempaa tietoa valtiosektorin yleisimmistä ammattinimikkeistä sekä niiden määristä ja suhteellista osuuksista eri ammattipääloukissa löytyy liitteestä V1 raportin lopussa.

¹⁰¹ Kutsumme pääluokkatason segregatiota *hierarkkiseksi* tai *taitotasotyyppiseksi segregatioksi* ja varaamme varsinaisen *ammatillisen segregatiion* termin kuvaamaan ammatisegregatiota kun pääluokkatason eriytyminen lisäksi myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimman 5-numerotason segregoituminen miesten ja naisten välillä on otettu huomioon.

rin. Toiseksi korkeinta taitotasoa (3) edustava pääluokka 3 (*asiantuntijat*) on sen sijaan muuttunut selvästi naisvaltaiseksi tutkimusjakson kuluessa.

Kuvio 3.15. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Myös alimpien taitotasojen 1 ja 2 tehtävistä koostuvissa ammattipääluokissa 4-9 ammatillinen eriytyminen on voimakasta: *maanviljelijöiden ja metsätyöntekijöiden; rakennus- korjaus- valmistustyöntekijöiden* sekä *prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden* pääluokat 6-8 ovat hyvin miesvaltaisia, kun taas pääluokissa 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*) ja 9 (*muut työntekijät*) naisten yliedustus on vuosina 1995 – 2013 vaihdellut noin seitsemästä aina yli 20 prosenttiyksikköön. Pääluokkaa 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*) lukuun ottamatta, jakautuminen mies- vs. naisvaltaisiin pääluokkiin on korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla merkille pantavan samankaltaista kunta- ja valtiosektoreilla (vrt. kuvio 3.4).

Valtiosektoria tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä alimman koulutustason omaavan henkilöstön pieni koko (vuonna 2013 enää noin 3600 henkilöä), niinpä koulutustasoryhmän henkilöstömäärältään pienimmissä pääluokissa on niin vähän havaintoja, että pienetkin miesten ja naisten lukumäärämuutokset voivat näkyä voimakkainakin naisosuuksien vaihteluina eri vuosien välillä. Tästä hyvän esimerkin tarjoaa kuvion 3.15 pääluokka 1 (*johtajat*), jossa vuosina 1995, 2008 ja 2013 oli (vuosijärjestyksessä) vain 18, 6 ja 13 miestä ja 10, 8 ja 5 naista.

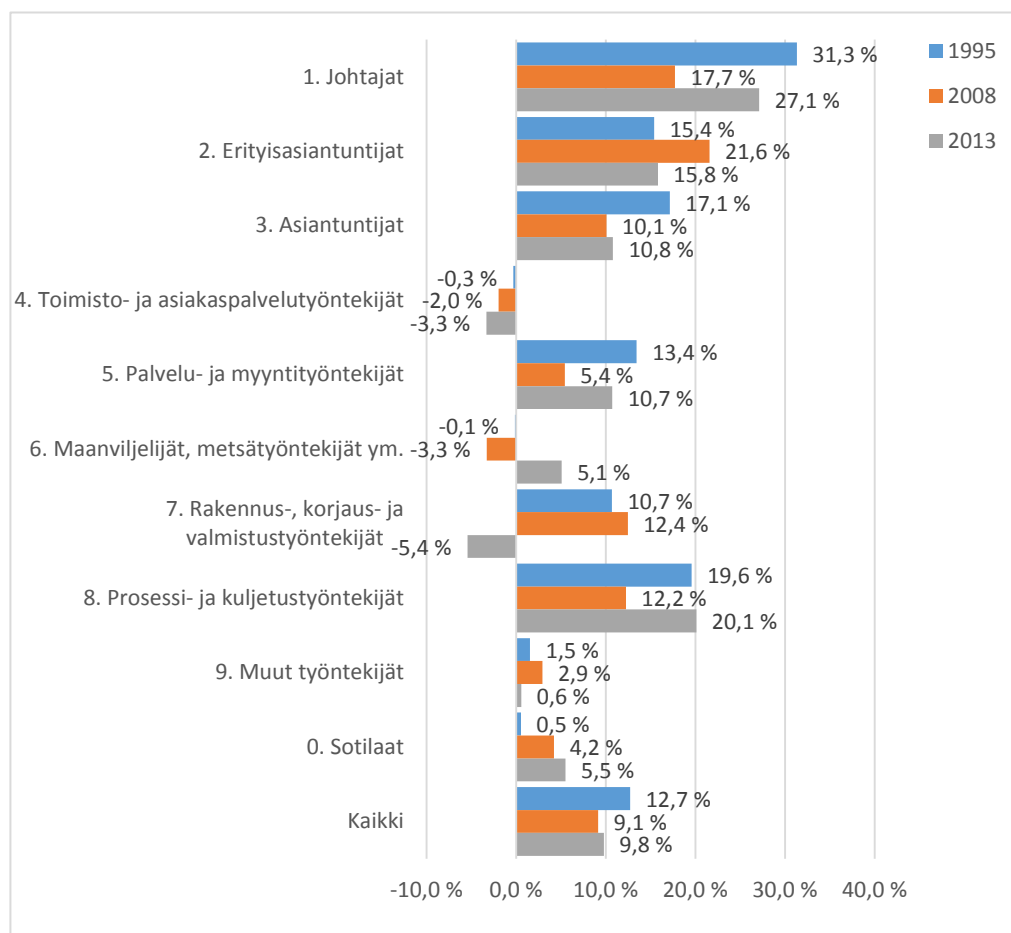
Lopuksi vielä pääluokan 0 (*sotilaat*) korkea naisosuus vuonna 1995 kaipaav selvennystä. Ilmeisesti on kyse siitä, että ennen vapaaehtoisesta asevelvollisuuden suorittamisen avaamista naisille vuonna 1995 valtaosa värvätyn henkilöstön sotilaallisista tehtävistä oli naisten saavuttamattomissa. Niinpä edelleen vuonna 1995 suurin osa puolustusvoimien värvätyn viroissa palvelleista naisista työskenteli varsinaista sotilaskoulutusta edellyttämättömissä tehtävissä,

joissa ei yleensä myöskään edellytetty perusasteen tutkintoa korkeampaa koulutusta (aluevalvonnan tilannevalvojat, radiosähköttäjät, laskuvarjonhuoltajat jne.). Vasta naisten vapaaehtoisen varusmiespalveluksen myötä, naiset alkoivat vähitellen sijoittua ja edetä myös aliupseerin ja upseerin virkoihin eli sotilaallisiin tehtäviin, joihin edellytetään perusasteen tutkintoa korkeampaa koulutusta. Niinpä etenemismahdollisuuksien avautuminen naisille myös varsinaisen sotilashenkilöstön viroissa on kannustanut puolustusvoimien värväytyyn sotilashenkilöstöön kuuluvia naisia hankkimaan varsinaisen sotilaskoulutuksen ja etenemään perusastetta korkeampaa koulutusta edellyttäviin aliupseerin ja upseerin virkoihin. Seurauksena keinotekoisen etenemisesteen poistumisesta on ilmeisesti ollut luonnollinen naisosuuden pieneneminen alimman koulutustason sotilashenkilöstössä.¹⁰²

3.3.3 Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla

3.3.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

Kuviossa 3.16 näkyvät sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneella valtiohenkilöstöllä säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli 12,7 prosenttia vuonna 1995 ja 9,8 prosenttia vuonna 2013. Miesten ja naisten keskituntiansioerot vähiten koulutetuilla olivat koko valtiosektorin palkansaajiin verrattuna (ks. kuvio 2.26) noin 3-8 prosenttiyksikköä pienempiä ja lisäksi ne pienenivät noin kolme prosenttiyksikköä vuodesta 1995 vuoteen 2013.

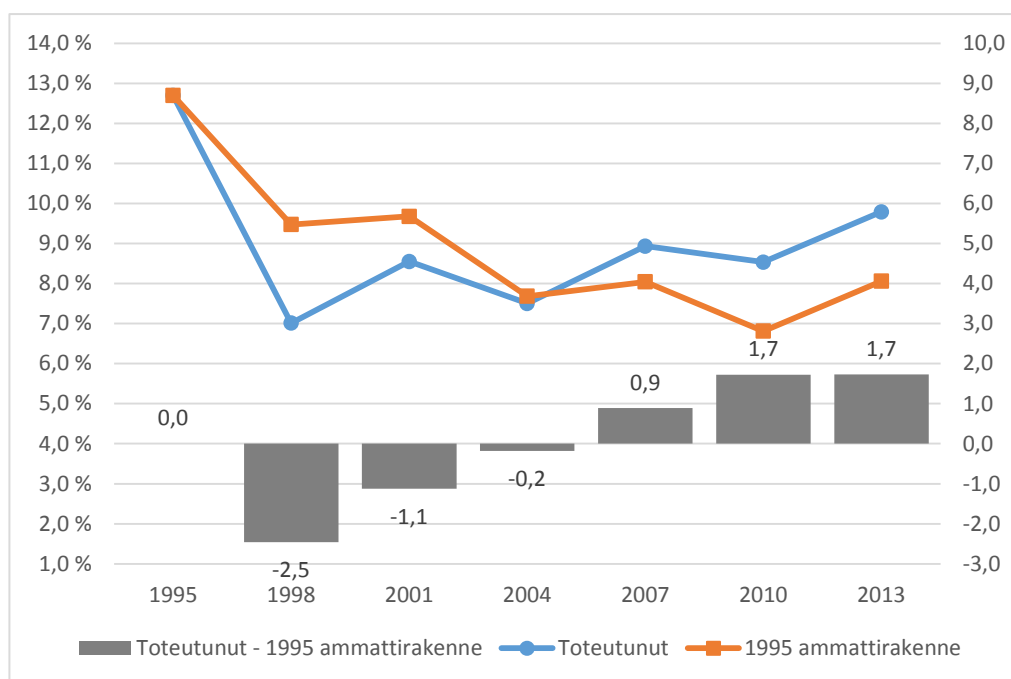

Kuvio 3.16. Korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneet palkansaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan *keskituntiansioissa* ammattipääluokittain *valtiolla*, % 1995, 2008 ja 2013.

¹⁰² HE 131/1994.

Aiemmin kuviossa 3.14 kävi ilmi, että vuonna 2013 peräti 79 prosenttia valtiosektorin alimman koulutustason henkilöstöstä kuului ammattipääluokkiin 2-4. Kuviossa 3.16 näkyy, että korkeimman taitotason pääluokassa 2 (*erikoisasiantuntijat*) keskituntipalkkaero oli 5 prosenttiyksikköä suurempi kuin toiseksi korkeimman taitotason pääluokassa 3 (*asiantuntijat*). Pääluokassa 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*) puolestaan toistuu koko sektorin tapaan (kuvio 2.26) pääluokan naisten miehiä korkeampi keskituntipalkka: vuonna 2013 korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden naisten keskituntiansiot olivat *toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijöillä* 3.3 prosenttia miesten ansioita korkeammat.

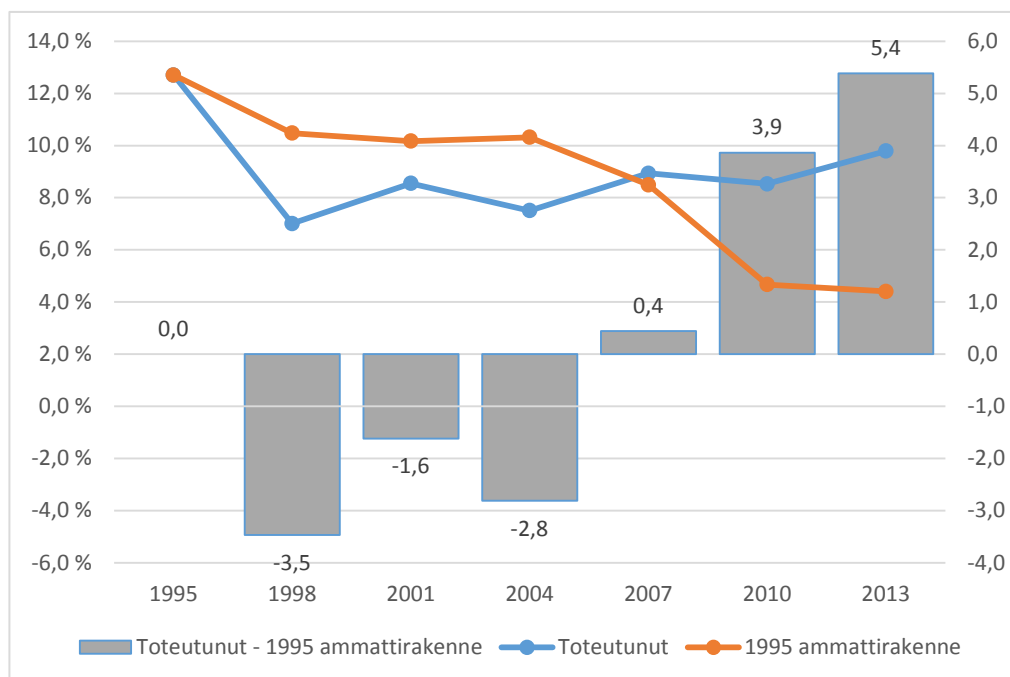
Siirryttäessä pääluokkatason ammattirakennemuutosten palkkaerovaikutuksiin näkyy kuviossa 3.17 alimman koulutusryhmän miesten ja naisten toteutuneen keskituntiansioiden eron lisäksi myös se palkkaerokehitys, mikä olisi toteutunut, mikäli vuoden 1995 korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden AML2010-pääluokkatason ammattirakenne olisi pysynyt muuttumattomana koko vuosivälin 1995-2013. Vuoden 2004 jälkeen on alimmassa koulutustasoryhmässä pääluokkatason ammattirakenne muuttunut naisten osalta epäedulliseen suuntaan: *ammattihierarkkisen* segregaatian muutos *kasvatti* palkkaeroa 1.7 prosenttiyksikköä vuodesta 1995 vuoteen 2013. Suhteellisesti suurempi osuus vähiten koulutetuista naisista työskenteli siis vuonna 2013 alemmipalkkaisissa ammattipääluokissa kuin vuonna 1995. Kaiken kaikkiaan pääluokkatason ammattihierarkkisen segregaatian palkkaerovaikutukset poikkeavat alimmalla koulutustasolla täysin koko sektorin vastaavista (ks. kuvio 2.27). Valtiosektorilla kokonaisuudessaan (kuvio 2.26) muutokset miesten ja naisten pääluokkien välisessä eriytymisessä nimittäin pienensivät tuntipalkkaeroa peräti 5.3 prosenttiyksikköä.

Kuvio 3.17. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuviossa 3.18 ammattirakenne on kiinnitetty pääluokkatason lisäksi myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle ammattinimikkeiden 5-numerotasolle. Kun kuviossa 3.17 pääluokkatason ammattihierarkkinen segregatio oli vuosien 1995 ja 2013 välillä muuttunut naisille epäedulliseen suuntaan (palkkaero kasvoi 1.7 prosenttiyksikköä), niin kuvioista 3.18 käy ilmi, että valtiosektorilla miesten ja naisten ammatillisen eriytymisen muutos tarkimmalla 5-numerotasolla kasvatti tuntipalkkaeroa peräti 5.4 prosenttiyksikköä vuosivälillä 1995 – 2013. Näin ollen alimman koulutustason osajoukossa valtiolla myös 5-numerotason ammatillisen segregaatian vaikutus oli täysin erilainen kuin valtiosektorilla kokonaisuudessaan, missä

ammattillinen segregaatio pienensi tuntipalkkaeroa 6.2 prosenttiyksiköllä. Siten kaiken kaikkiaan pääluokka- ja ammattinimiketason ammatteisegregaatimuutokset ovat kasvattaneet miesten ja naisten keskimääräisten säännöllisen työajan keskituntipalkkojen eroa peräti 5.4 prosenttia alimman koulutustason valtiohenkilöstöllä.

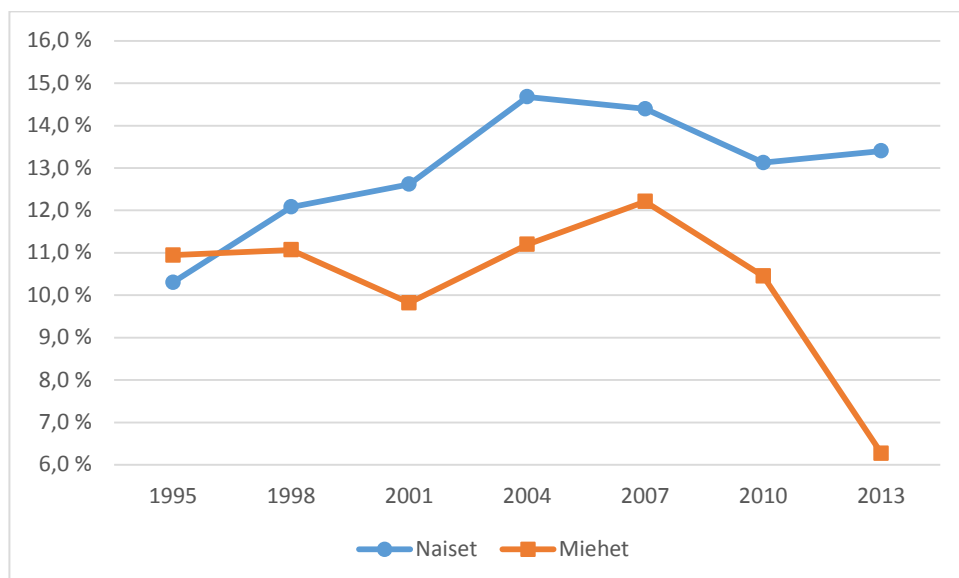

Kuvio 3.18. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisivälein 1995–2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

3.3.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Jatkamme korkeintaan perusasteen tutkinnon omaavien palkkaeron ja ammatteisegregation tarkastelua. Kun edellisessä luvussa tarkastelimme keskituntipalkkaeroja, laajennamme palkkakäsitettä työpanoserot huomioon ottaviin säännöllisen työajan kuukausiansioihin. Riippuen siitä, kuinka paljon tämä laajennettu ansiokäsite muuttaa palkkaerolaskelmiamme, on mahdollista arvioida myös sitä, missä määrin osa-aikaisuuden jakautuminen epätasaisesti vähiten koulutettujen naisten ja miesten kesken on vaikuttanut keskimääräisten kuukausiansioiden väliseen palkkaeroon tässä koulutusryhmässä.

Kuvio 3.19 esittää korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten osa-aikaisuudet ja sen muutokset valtiosektorilla vuosina 1995 - 2013. Miesten naisia korkeampi lähtötaso vuonna 1995 osa-aikaisuudessa poikkeaa koko valtiosektorin kehityksestä (vrt. kuvio 2.29), missä naisten osa-aikaisuus pysytteli 3-4 prosenttiyksikköä suurempana koko tarkasteluvälin 1995 - 2013. Samalla tavalla kuin kuvion 3.8 yhteydessä kuntasektorin osalta jo mainitsimme, kuului havaintojakson alku tukityöllistämisen huippuvuosiin myös valtiosektorilla. Vuonna 1995 tukityöllistettyjä oli valtiosektorilla noin 12000 ja vielä vuonna 1998 lähes 8000 (ks. Palo 2001, taulukko 10). Niinpä valtiosektorilla alimman koulutustason miesten korkea osa-aikaisuus (lähes kolminkertainen verrattuna valtiosektorin koko mieshenkilöstöön 1995-1998) viitanee siihen, että myös valtiolla tukityöllistetyt olivat ennen kaikkea vähän koulutettuja osa-aikaisia miehiä sijoittuen alemman taitotason miesvaltaisiin ammatteihin.

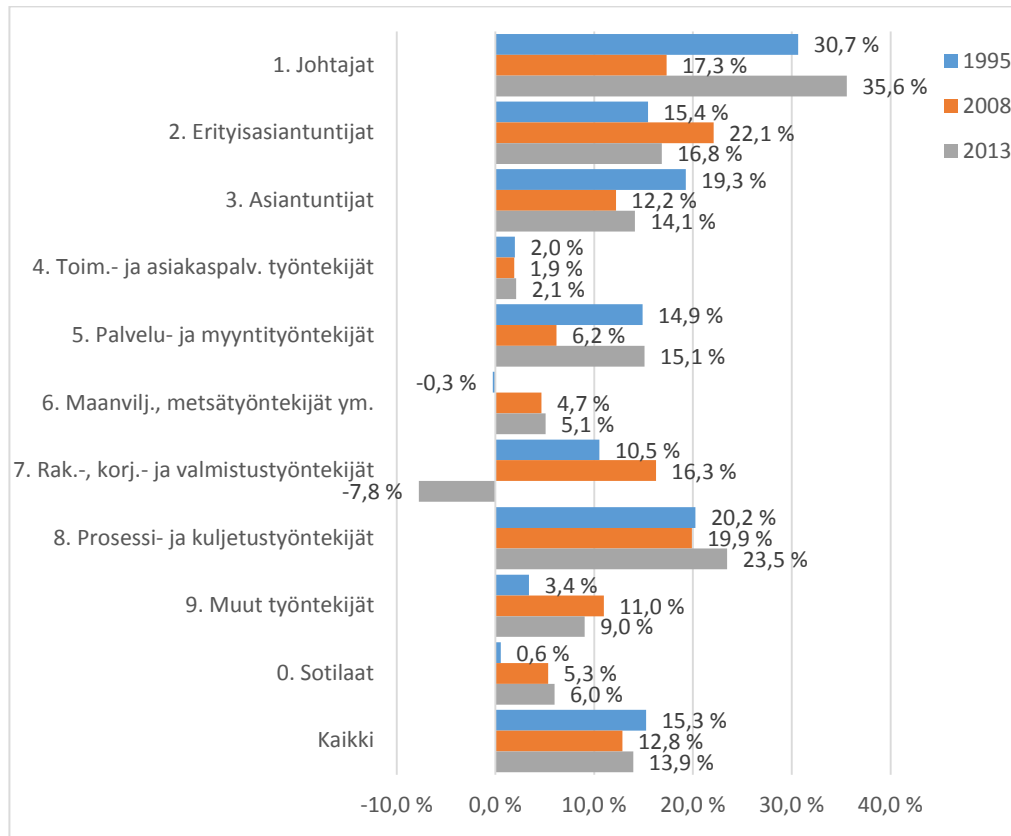

Kuvio 3.19. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan valtiolla, % kolmivuotiskäytävällä 1995 - 2013.

Tarkastelujakson kuluessa tapahtunut naisten osa-aikaisuusosuuden kasvu suhteessa miesten osa-aikaisuuteen tukee oletusta, että kuukausipalkkaero voi nousta jakson loppupuolella tuntipalkkaeroa suuremmaksi valtion vähiten koulutusta omaavalla henkilöstöllä. Sama johtopäätös koskee myös kuukausipalkkaeroja alimman koulutusasteen ja koko valtiosektorin välillä eli odotamme näkevämme suuremman eron miesten ja naisten säännöllisen työajan keski-kuukausipalkkojen välillä korkeintaan perusasteen koulutuksen saaneilla verrattuna koko valtiosektorin henkilöstöön.

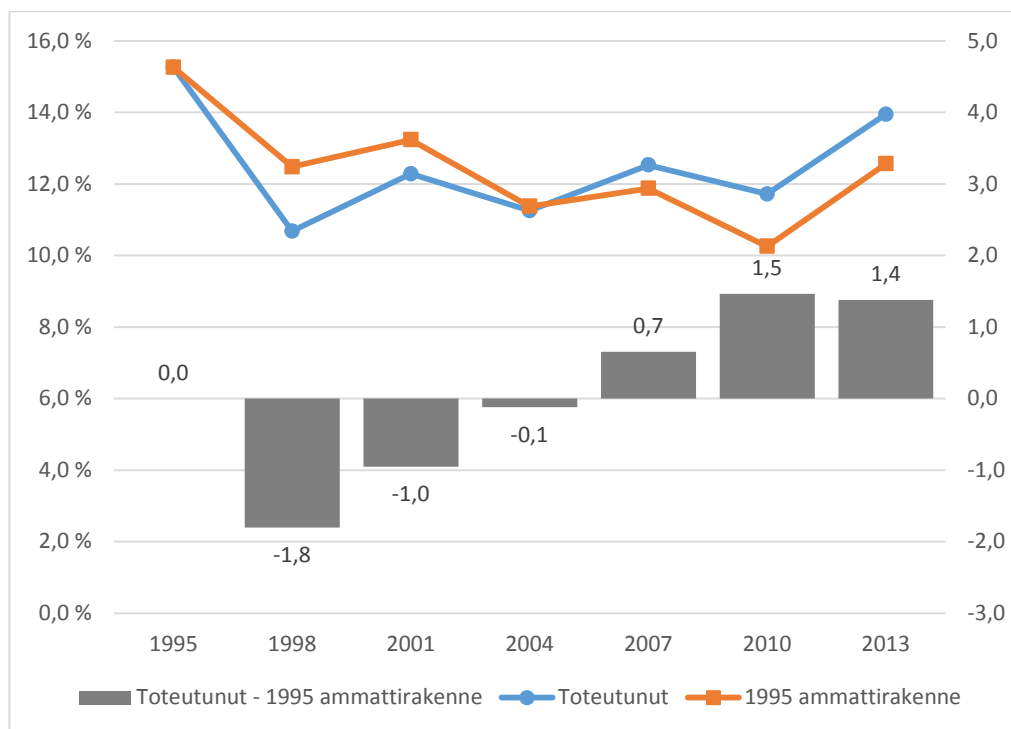
Seuraavaksi katsomme, miten osa-aikaisuustarkastelujen pohjalta päättelämme palkkaero-odotukset toteutuvat aineistotarkastelussa. Kuvio 3.20 esittää keskimääräisten kuukausipalkkojen eroja miesten ja naisten välillä laajennetulla säännöllisen työajan kuukausiansion käsitteellä sekä koko sektorin että ammattipääluokkien tasolla. Vertaamalla kuukausiansioista laskettuja palkkaeroja kuvion 3.16 tuntipalkkaeroihin, voimme arvioida miesten ja naisten työpanoserojen vaikutusta palkkaeroon.

Alimman koulutustason palkansaajilla miesten ja naisten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausipalkkojen ero valtiosektorilla vuonna 1995 oli 15,3 prosenttia ja vuonna 2013 13,9 prosenttia. Kun vastaavat luvut säännöllisen työajan keskituntipalkkaeron osalta olivat 12,7 prosenttia vuonna 1995 ja 9,8 prosenttia vuonna 2013 (ks. kuvio 3.16), niin kuukausi- ja tuntipalkkaerojen erotus on kasvanut vuoden 1995 2,6 prosenttiyksiköstä vuoden 2013 4,1 prosenttiin. Näin ollen vuosivälillä 1995 -2013 valtiosektorilla alimman koulutustason palkansaajilla naisten osa-aikaisuuden kasvu suhteessa miehiin todella *vastaa* palkkaeron kasvua säännöllisen työajan kuukausipalkan käsitettä käytettäessä.

Kuvio 3.20. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa ammattipääluokittain* valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

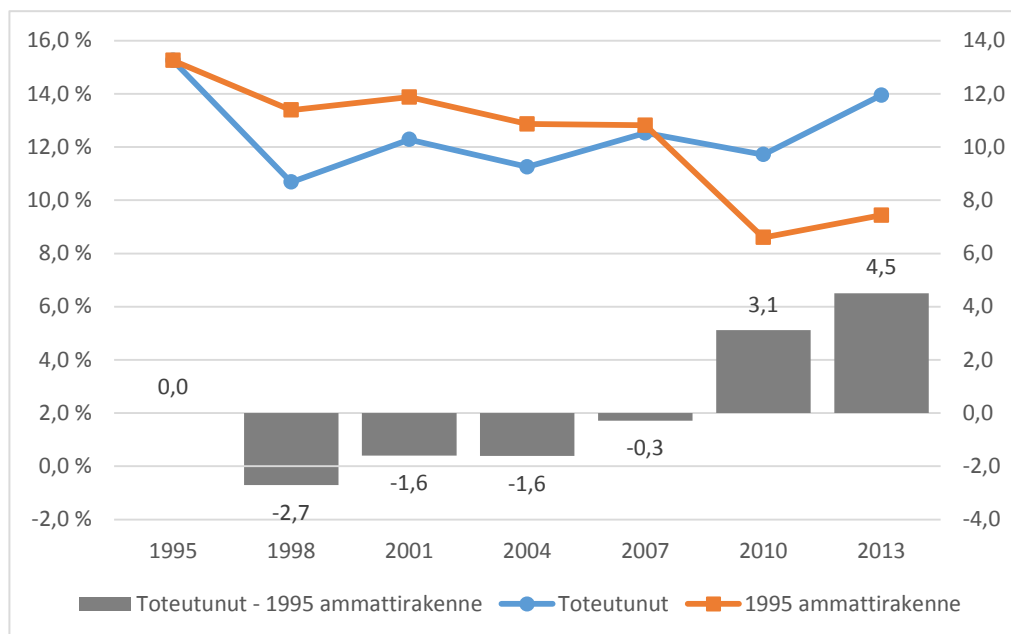
Entä vaikuttaako kuukausipalkkapohjaisten työpanoserojen huomioon ottaminen pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregaatian palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiimme? Vaikka kuukausipalkkaerot poikkeavatkin tuntipalkkaeroista, niin miesten ja naisten sijoittumiseroilla pääluokkatasolla ei ole palkkaeroon kovin erilaista vaikutusta palkkakäsitteestä toiseen (vrt. kuvio 3.17). Kuvion 3.21 mukaan tutkimusjakson alkupuolelta aina vuoteen 2004 asti pääluokkatason ammattirakennemuutokset suosivat naisia myös kuukausipalkkoilla mitaten. Vuoden 2004 jälkeisellä loppujaksolla ammattihierarkkinen segregatiomuutos kääntyi naisille epäsuotuisaksi: vuonna 2013 naisten ja miesten keskimääräinen säännöllisen työajan kuukausiansio oli 1.4 prosenttiyksikköä suurempi verrattuna siihen, että pääluokkatason ammattirakenne olisi pysynyt samanlaisena kuin jakson alussa vuonna 1995.

Kuvio 3.21. Korkeintaan *perusasteen* tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääluokkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *valtiolla* kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Lopuksi tarkastelemme vielä ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia tarkimmalla ammattiluokituksen 5 –numerotasolla. Kuvion 3.22 mukaan segregaatiovaikutus on samansuuntainen, mutta selvästi voimakkaampi kun otamme karkeimman pääluokkatason lisäksi huomioon myös tarkimman ammattinimiketaso. Segregaatiokäsitteen vieminen tarkimmalle käytettävissämme olevalle ammattitasolle yli *kolminkertaisti* naisten kannalta *epäedullisen* ammattisegregaation palkkaeroa kasvattavan muutosvaikutuksen 4.5 prosenttiyksikköön. Työpanosmäärät huomioon ottavan säännöllisen kuukausipalkankin osalta siis muutokset sekä ammattiryhmien keskinäistä hierarkiaa kuvaavassa pääluokkataso että tarkinta ammattinimiketasoa kuvaavassa ammatillisessa segregaatiossa osoittautuivat selvästi epäsuotuisiksi naisten palkkakehitykselle vuosina 1995 -2013.

Kaiken kaikkiaan pääluokka- ja ammattinimiketasoiset segregaatiomuutokset kasvattivat valtiosektorin vähiten koulutettujen miesten ja naisten keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa 4.5 prosentilla vuosivälillä 1995 - 2013. Mielenkiintoista kyllä kuten kuvio 3.18 edellä kävi ilmi, kasvattivat ammattisegregaation kokonaismuutokset tuntipalkkojen eroa kaikkiaan 5.4 prosenttiyksiköllä, mikä oli 0.9 prosenttiyksikköä enemmän kuin kuukausipalkkojen tapauksessa.

Kuvio 3.22. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtio- ja sektorilla kolmivuotisvälein 1995–2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

3.3.4 Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla korkeintaan perusasteen tutkinto

Vuosina 1995–2013 alimmalla koulutustasolla miesten määrä laski 5500:sta 1500:een ja naisten määrä noin 8000:sta vajaaseen 2000:een. Korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden osuus valtiosektorilla pienentyi 10,6 prosenttiyksiköllä: vuoden 1995 15,0 prosentista päädyttiin 4,4 prosenttiin vuoteen 2013 mennessä. Naisosuuksien osalta taas vähiten koulutetuilla naisosuus laski 60 prosentista vajaaseen 58 prosenttiin ollen vuonna 2013 10 prosenttiyksikköä korkeampi koko sektorin naisosuutta.

Vuosina 1995–2013 alimmalla koulutustasolla sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan keskituntiansiossa laski 12,7 prosentista 9,8 prosenttiin ja kuukausiansioissa 15,2 prosentista 14,0 prosenttiin. Kuitenkin valtion yleisen palkkaeron noin kahdeksan prosenttiyksikön pienentymisen myötä koko sektorin palkkaero oli vuonna 2013 tuntipalkkoissa enää 2,8 ja kuukausipalkkoissa 1,1 prosenttiyksikköä suurempi kuin korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla.

Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkkoista laskettu palkkaero oli alimmalla koulutustasolla vuonna 1995 2,5 ja vuonna 2013 4,2 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Siten alimmalla koulutustasolla näyttävät sukupuolten keskimääräiset työpanoserot kasvattaneen kuukausipalkkaeroa miesten ja naisten välillä enemmän kuin sektorilla kokonaisuudessaan. Myös ero naisten ja miesten osa-aikaisuusosuuksissa kasvoi selvästi vuosivälillä 1995–2013. Lisäksi naisten osa-aikaisuuden kasvu miesten vastaavaan nähden oli niin suuri, että ainakin osa tunti- ja kuukausipalkkaerojen välisen suuruuseron kasvusta voidaan perustellusti lukea sukupuolten osa-aikaisuusosuuksissa tapahtuneen muutoksen seuraukseksi.

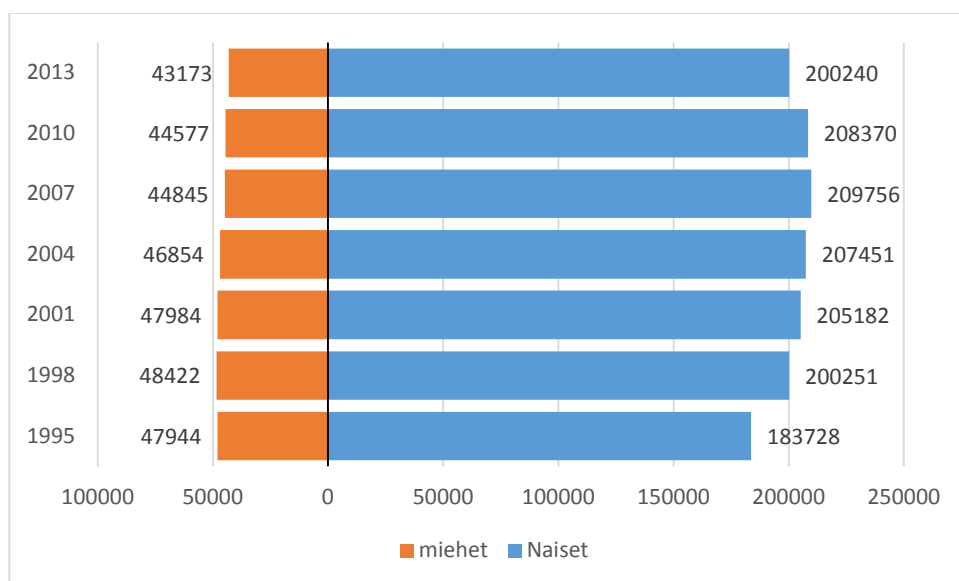
Alimman koulutusasteen osajoukossa vuosina 1995–2013 ammattihierarkkinen pääluokkatason segregatiomuutos kasvatti sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 1,7 ja kuukausipalkkoissa 1,4 prosenttiyksikköä. Pääluokkatason ja tarkan 5-numerotason segregatiovaikutusten yhteisvaikutus eli ammattisegregaation kokonaismuutos kasvatti alimmalla koulutustasolla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 5,4 ja kuukausipalkkoissa 4,5 prosenttiyksikköä. Näin ollen alimmalla koulutustasolla muutokset ammattisegregaatiossa kasvattivat reilusti

erityisesti säännöllisen työajan kuukausipalkkojen eroa miesten ja naisten välillä. Selvästi keskipalkkaeroja kasvattaessaan olivat ammattisegregaatiomuutosten palkkaerovaikutukset vähiten koulutetuilla täysin *päinvastaisia* koko valtiosektoriin verrattuna.

3.4 PALKANSAAJILLA KESKIASTEEN TUTKINTO - KUNTASEKTORI

3.4.1 Yleistä - kuntasektori

Katsotaan aluksi, miten keskiasteen tutkinnon¹⁰³ suorittaneiden määrät ja osuudet suhteessa kuntasektorin koko henkilöstöön sekä miesten ja naisten perusjoukkoihin ovat vuosivälillä 1995 – 2013 muuttuneet. Kuntasektorin kokonaistarkastelun yhteydessä luvun 2.2 kuviosta 2.5 kävi ilmi, että tarkastelujakson alussa vuonna 1995 58.8 prosenttia koko kuntasektorin palkansaajista omai keskiasteen tutkinnon ja jakson lopussa oli osuus laskenut 55.4 prosenttiin. Kuviossa 3.23 alla esitämme keskiasteen tutkinnon omaavien miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla vuosivälillä 1995–2013. Siinä missä pelkän perusasteen varassa olevien määrä on laskenut vuodesta toiseen sekä miesten että naisten osalta, ovat keskiasteen henkilöstömäärät molempien sukupuolten kohdalla pysyneet varsin vakaina. Miesten määrä on laskenut vuoden 1995 48000:sta vuoden 2013 43000:een mutta naisten määrä on sen sijaan kasvanut noin 184000:sta yli 200000:een. Naisten osuus *keskiasteen* tutkinnon suorittaneiden ryhmässä on noussut vuoden 1995 79.3 prosentista 82.3 prosenttiin vuonna 2013.¹⁰⁴

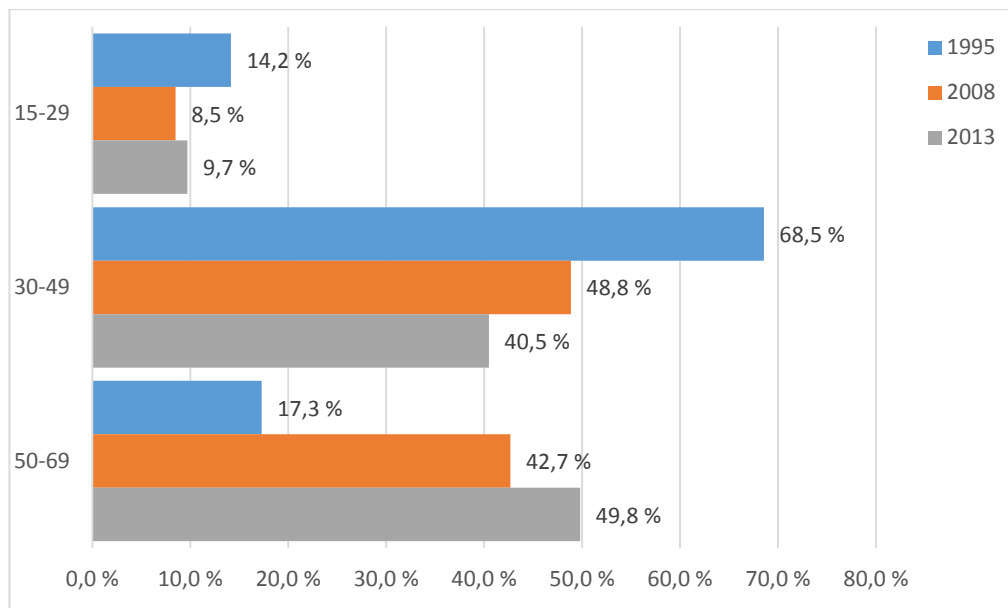
Kuvio 3.23. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla, kolmivuotisivälein 1995-2013.

Miltä ikärakenne ja sen mahdolliset muutokset vuosivälillä 1995–2013 näyttävät kuntasektorin keskiasteen tutkinnon omaavien osajoukossa? Kuviossa 3.24 on keskiasteen koulutuksen omaavat palkansaajat jaettu ikäryhmittäisiin osuuksiinsa vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuviossa näkyy sama palkansaajain keski-ikäen nousu kuin sektorilla kokonaisuudessaankin (vrt. kuvio 2.4 edellä). Keskeinen ikäryhmämuutos on myös sama kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan: vuosien 1995-2013 välillä 30-49 -vuotiaiden ikäryhmä pieneni noin 28 prosenttiyksiköllä (sektoritasolla laskua vajaat 20 prosenttiyksikköä). Iäkkäimpien ryhmä, 50-69 -vuotiaat,

¹⁰³ Tässä raportissa termi *keskiasteen tutkinnot* kattaa perinteisen keskiasteen 11-12 vuotisen oppimäärän (mm. ylioppilastutkinnot, 1-3 -vuotiset ammatilliset tutkinnot ja ammatilliset perustutkinnot) lisäksi myös 2-3 vuotta pitemmät ns. *alimman korkeasteen* koulutukset (mm. merkonomien sekä vanhat teknikon ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät olleet ammattikorkeakoulututkintoja).

¹⁰⁴ Kuntasektorilla kokonaisuudessaan naisosuus oli vuonna 1995 74.3 prosenttia ja vuonna 2013 79.4 prosenttia (vrt. kuvio 2.1 edellä).

kasvoi 32,5 prosenttiyksikköä eli 4,5 prosenttiyksikköä enemmän kuin 30-49 vuotiaiden osuuden pienentyi. Lopputulemana 50-69 –vuotiaiden ryhmän *kolminkertaistumisesta* (!) vuosina 1995-2013 muodosti iäkkäimpien ryhmä vuonna 2013 jo puolet koko kuntasektorin keskiasteen tutkinnon suorittaneista palkansaajista.

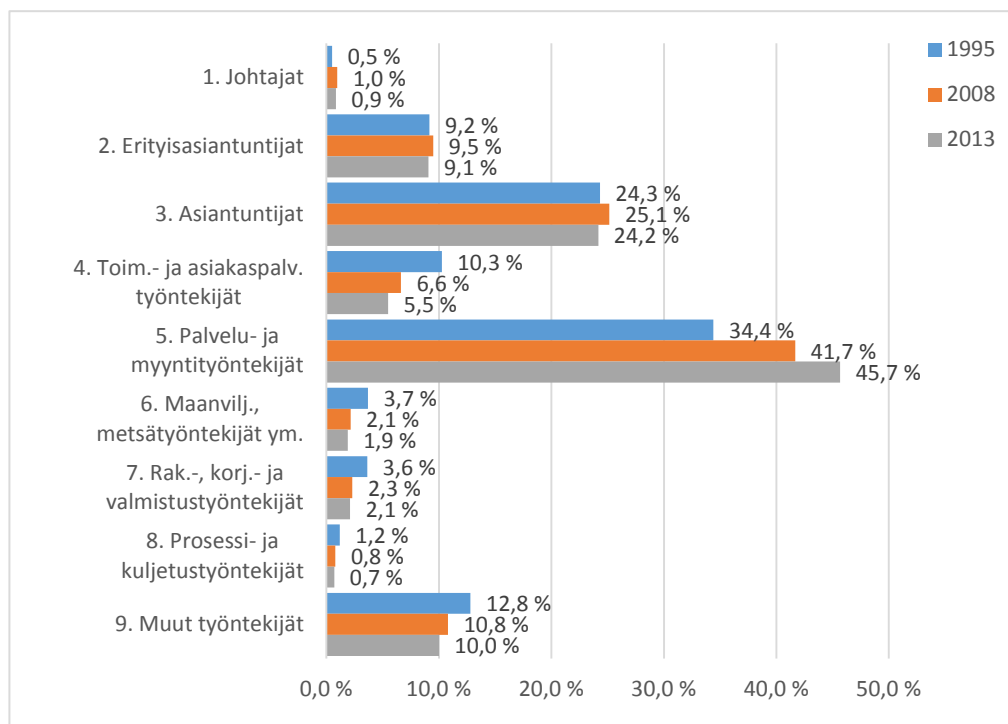
Kuvio 3.24. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.¹⁰⁵

3.4.2 Ammattirakenteen muutos – kuntasektori

Kartoitettuamme keskiasteen koulutusryhmän koon ja ikärakenteen siirrymme ammattirakennetarkasteluihin. Kuviossa 3.25 näemme, kuinka keskiasteen tutkinnon suorittaneet jakautuivat ammattipääluokkiin kuntasektorilla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Keskiasteen koulutettujen ryhmän kaksi suurinta ammattipääluokkaa ovat pääluokka 3 (*asiantuntijat*) ja pääluokka 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*). Jälkimmäinen näistä on kasvanut yli 11 prosenttiyksikköä suhteelliselta osuudeltaan vuoden 1995 34,4 prosentista 45,7 prosenttiin vuonna 2013. Pääluokat 3 ja 5 vastasivat vuonna 2013 noin 70 prosenttia kaikista keskiasteen palkansaajain palvelussuhteista kuntasektorilla. Vuoteen 2013 tultaessa nousee esiin vielä kaksi muuta merkittävämmän osuuden omaavaa pääluokkaa: korkeimman taitotason (4) pääluokka (*erityisasiantuntijat*) ja alimman taitotason (1) pääluokka 9 (*muut työntekijät*).¹⁰⁶

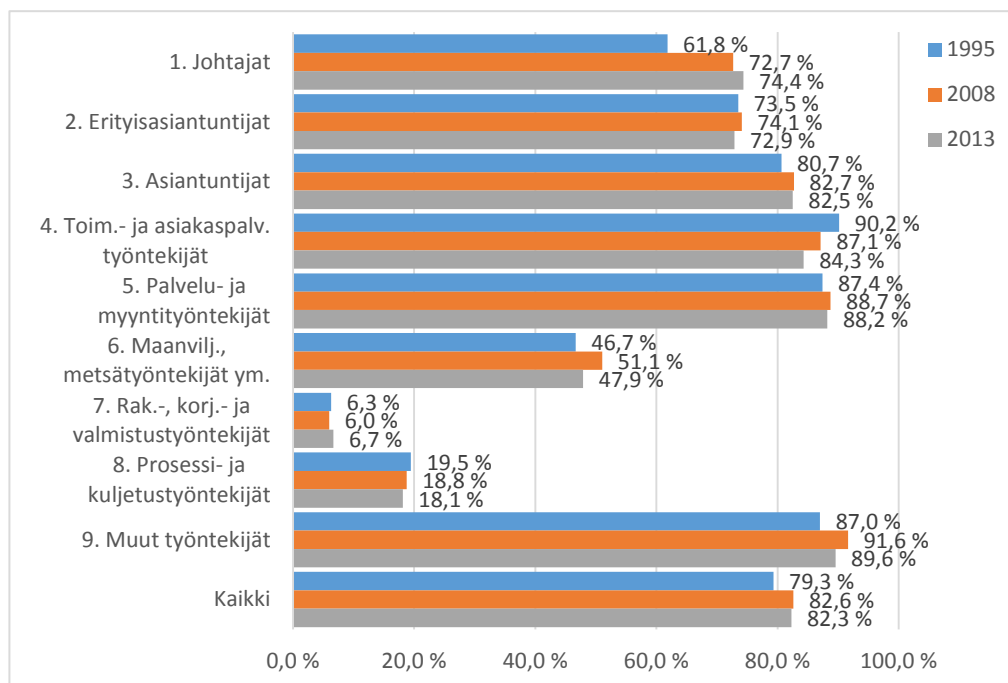
¹⁰⁵ Keskiasteen palkansaajain ikäryhmittäiset *palvelussuhdemäärät* kuntasektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 tässä järjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 32784, 21920 ja 23656 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 158681, 125901 ja 98566 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 40019, 109976 ja 121224 palvelussuhdetta.

¹⁰⁶ Lista kuntasektorin pääluokkakohdaisesti suurimmista AML2010-ammattinimikkeistä vuosiväliin 1995 - 2013 palvelussuhdeosuuksineen ja -määrineen löytyy liitetaulusta K3. Pääluokan 3 (*asiantuntijat*) osalta viisi palvelussuhdeosuudeltaan suurinta 5-numerotason AML2010-ammattinimikettä olivat (sulkeissa 5-numerotason ammattinimikekoodi): *sairaanhoidajat* (32211), *sosiaalialan ohjaajat* (34121), *terveydenhuollon toimistosihteerit* (3344), *terveydenhoitajat* (32212) sekä *johdon sihteerit ja osastosihteerit* (3343). Pääluokassa 5 viisi suurinta 5-numerotason ammattinimikettä olivat: *päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.* (53111), *muut lähihoitajat* (53219), *perhepäivähoitajat* (53112), *kotityöpalvelutyöntekijät* (53221) sekä *sosiaalialan hoitajat* (53213).

Kuvio 3.25. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Entä missä määrin kuntasektorilla keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten sijoittumiset *ammattihierarkian* eri tasoja edustaviin ammattipääluokkiin poikkeavat toisistaan? Kuviossa 3.26 näkyvät kuntasektorin keskiasteen koulutuksen omaavan *naispuolisen* henkilöstön ammattipääluokkaosuudet suhteessa saman koulutustason miesten ja naisten yhteisaineistoon. Toiseksi alinta taitotasoja edustavat pääluokat 7 (*rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät*) ja 8 (*prosessi- ja kuljetustyöntekijät*) ovat alhaisine naisosuuksineen omaa luokkaansa. Myös saman taitotason pääluokka 6 on hyvin miesvaltainen ottaen huomioon sen, että kuntasektorin keskiasteen koulutuksen omaavista enemmän kuin neljä viidestä on naisia. Muut pääluokat ovat huomattavasti vähemmän sukupuolittain eriytyneitä: vuonna 2013 kolme edellä mainittua eniten segregoitunutta pääluokkaa lukuun ottamatta naisten pääluokkaosuudet poikkeavat alle kymmenen prosenttiyksikköä kuntasektorin keskiasteen koulutettujen yleisestä naisosuudesta. Erityisesti johtajien pääluokassa 1 on naisten sijoittuminen suhteessa miehiin mennyt selvästi eteenpäin: naisosuus johtotehtävissä on kasvanut vuosivälillä 1995 - 2013 peräti 12.6 prosenttiyksikköä supistaen miesten yliedustuksen 7.9 prosenttiyksikköön.

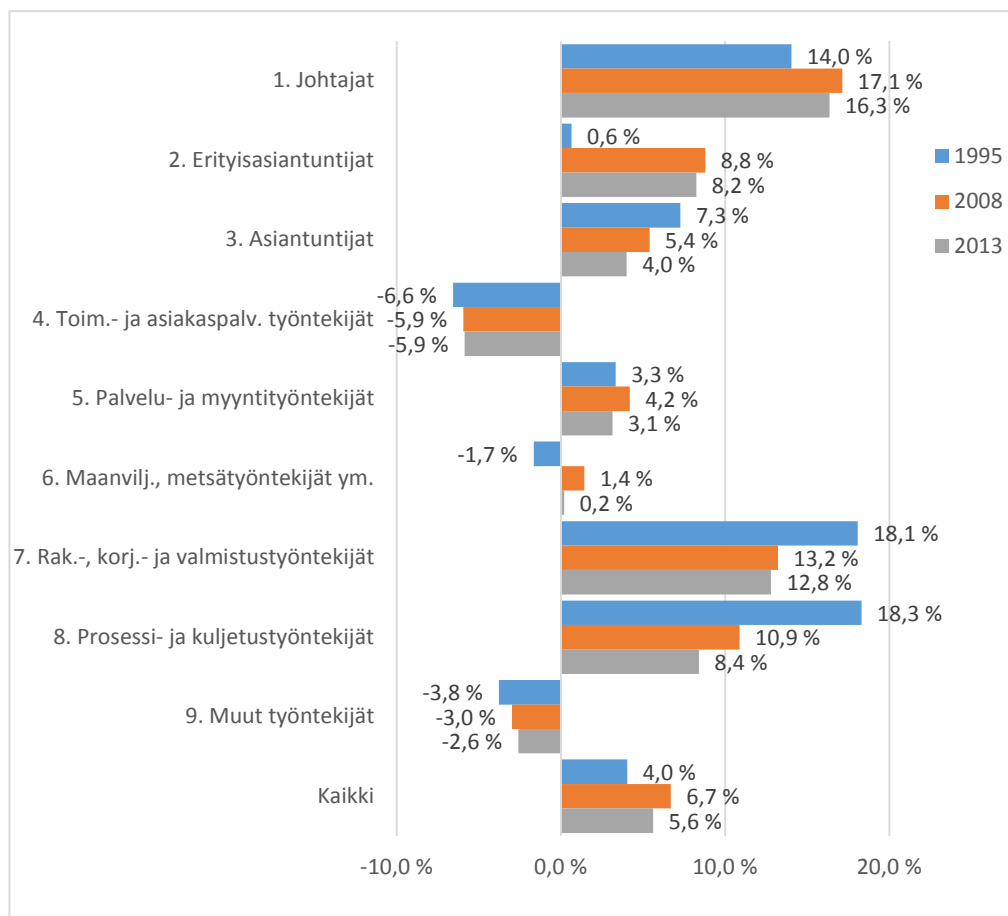
Kuvio 3.26. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipäälukittain *keskiasteen* tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna *kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

3.4.3 Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla

Rakennetaustoituksen jälkeen siirrymme palkkaeroanalyysiin. Aloitamme ammattirakenteen ja –segregaation palkkaerovaikutusten tutkimisen kartoittamalla karkean 1-numerotason pääluokkatason *ammattihierarkista* segregatiota ja sen yhteyksiä palkkaeroon. Tämän jälkeen tuomme pääluokkatason rinnalle myös AML2010-luokituksen tarkimman 5-numerotason *ammattinimikese* segregatiota. Tarkastelut tehdään sekä työpanoksen vakioivilla tuntipalkkoilla että yksilöiden työpanoserot huomioivilla kuukausipalkkoilla.

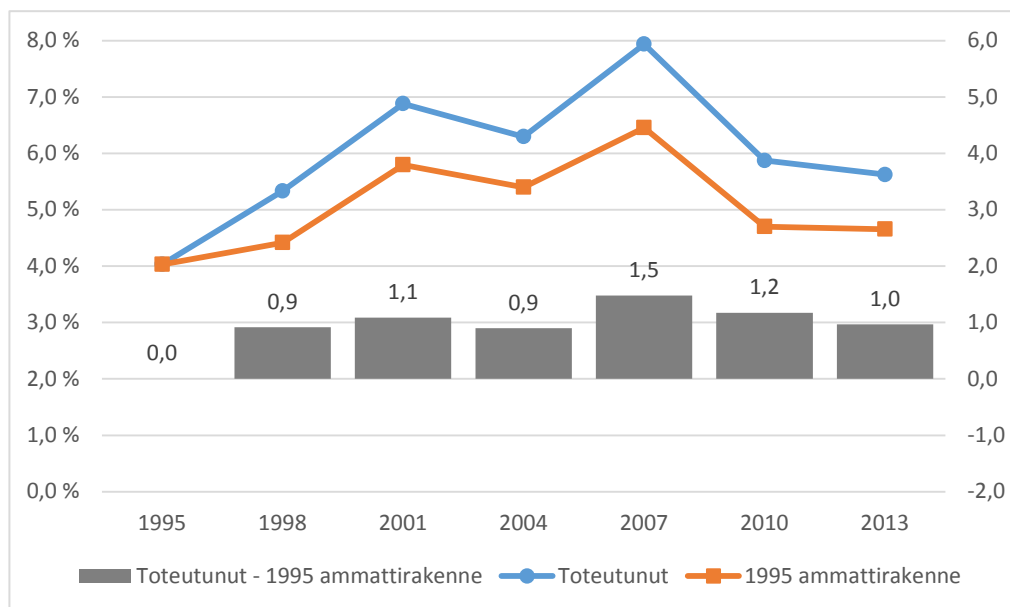
3.4.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

Aloitetaan kuviolla 3.27, joka esittää sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Koko sektoriin vertailtaessa (ks. kuvio 2.11) näkyy keskiasteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa muutamia poikkeavia piirteitä. Ensinnäkin miesten ja naisten säännöllisen työajan keskituntipalkkaero on keskiasteen koulutusryhmässä ollut jatkuvasti 9-10 prosenttiyksikköä koko sektorin palkkaeroa pienempi. Pääluokassa 1 (*johtajat*) on keskiasteen tutkinnon suorittaneilla palkkaero ollut kaikkina tarkasteluvuosina selvästi pienempi kuin johtajien palkkaero kuntasektorilla kokonaisuudessaan mutta toisaalta ero sektori- ja koulutusryhmäkohtaisten palkkaerojen välillä on pienentynyt vuoden 1995 17 prosenttiyksikköä tasan kuuteen prosenttiyksikköön vuonna 2013. Lisäksi pääluokassa 2 (*erikoisasiantuntijat*) pistää silmään vuoden 1995 palkkaero (0.6 prosenttiyksikköä), joka on vain murto-osa pääluokan palkkaerosta vuosina 2008 ja 2013. Ammattirakenteen segregatiomuutoksia tarkastellessamme on mielenkiintoista nähdä, nouseeko tämä yksityiskohta jollain tavalla esiin vielä tässä yhteydessä.

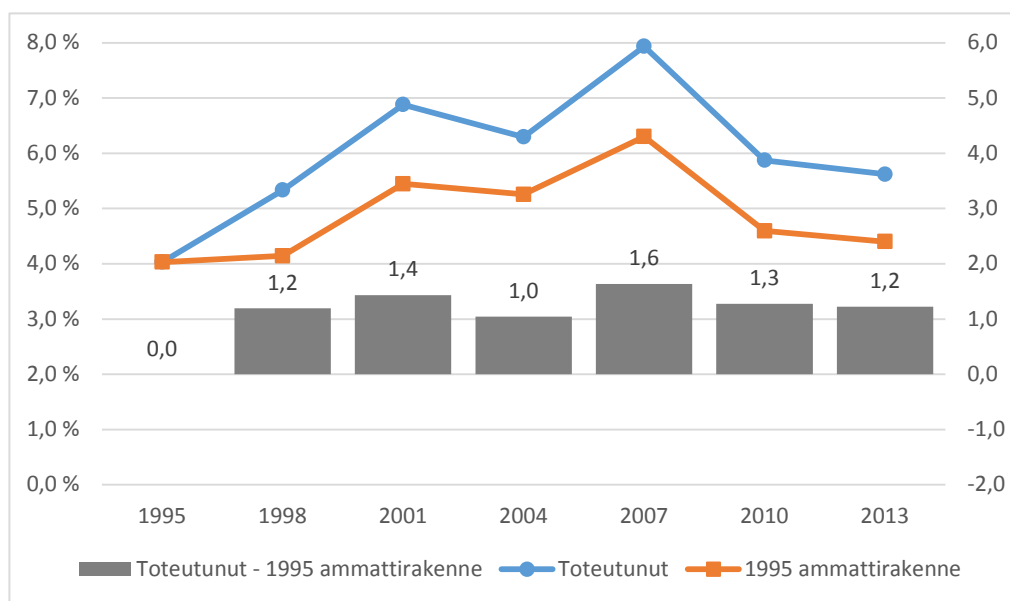
Kuvio 3.27. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet palkansaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Onko pääluokkatason ammattirakennemuutosten palkkaerovaikutuksissa eroa keskiasteen tutkinnon suorittaneilla kuntasektoriin kokonaisuudessaan verrattuna? Kuviossa 3.28 keskiasteen tutkinnon suorittaneiden toteutunutta keskituntiansioiden kehitystä ja vastaavaa miesten ja naisten palkkaeroa verrataan siihen kuvitteelliseen tilanteeseen, että keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukossa ei AML2010-pääluokkatason ammattirakenne olisi muuttunut lainkaan vuoden 1995 jälkeen. Kuviosta ilmenee, että toteutunut pääluokkatason ammattirakennemuutos on naisten osalta ollut epäedullinen eli suhteellisesti suurempi osuus keskiasteen koulutuksen omaavista naisista työskenteli vuonna 2013 alemman taitotason ja siten myös palkkatason ammattipääluokissa kuin vuonna 1995. Pääluokkatasolla määritellyn ammatillisen segregaaation palkkaeroa kasvattava vaikutus oli 1.0 prosenttiyksikköä vuosien 1995 ja 2013 välillä. Siten keskiasteen tutkinnon suorittaneilla ammattihierarkkisen segregaaation vuosivälin 1995 – 2013 muutoksen palkkaeroa kasvattava vaikutus osoittautui 0.4 prosenttiyksikköä suuremmaksi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan (vrt. kuvio 2.12). Vaikkakin ammattihierarkkinen segregatiomuutos kasvatti palkkaeroa on vain yhdellä prosenttiyksiköllä, on tämä kuitenkin lähes viidesosa keskiasteen koulutuksen omaavien 5.6 %:in keskituntipalkkaerosta.

Kuvio 3.28. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuviossa 3.29 ammattirakenne on kiinnitetty pääluokkatason lisäksi myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle ammattinimikkeiden 5-numerotasolle. Kuvioista ilmenee, että vuosivälillä 1995-2013 kuntasektorilla miesten ja naisten 5-numerotason ammatillisen ja pääluokkatason ammatihierarkkisen eriytymisen muutokset kasvattivat keskiasteen tutkinnon suorittaneiden mies- ja naispalkansaajien välistä keskituntipalkkojen eroa yhteensä 1,2 prosenttiyksikköä.¹⁰⁷ Siten ammattirakenteen muutos vastasi noin kahdesta kolmasosasta keskiasteen tutkinnon suorittaneiden 1,6 (=5,6-4,0) prosenttiyksikön keskituntipalkkaeron kasvusta vuosina 1995-2013.

Kuvio 3.29. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5- numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

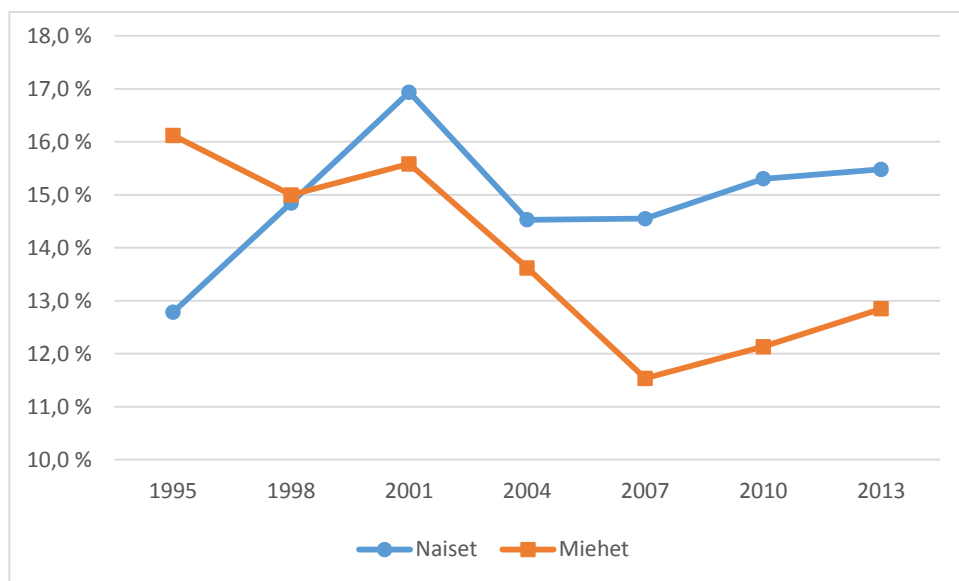
¹⁰⁷ "Puhtaan" 5-numerotason ammatisegregaation nettomääräinen muutos kasvatti yksin palkkaeroa 0,2 prosenttiyksikköä (=1,2-1,0). Tulos saadaan vähentämällä kuvion 3.28 pääluokkatason ammatihierarkkisen segregatiovaikutus kuvion 3.29 ammatinimiketasen segregatiovaikutuksesta. Toisin sanoen kuvion 3.29 pystypalkit kuvaavat pääluokka- ja 5-numerotasolla määritettyjen ammatisegregaation kahden ääripään muutoksien yhteisvaikutusta palkkaeroon.

Keskiasteen tutkinnon omaavien palkansaajain keskituntipalkkojen eron osalta voimme sanoa, että vuosina 1995–2013 naisten ammattihierarkkinen asema heikentyi pääasiassa miesten ja naisten pääluokkatasojen välisen eriytymisen seurauksena. Pääluokkatasojen ”sisällä” ammatillisen segregaaation muutos lisäsi enää marginaalisesti miesten ja naisten palkkaeroa niin, että *kokonaisuudessaan* ammattirakenteen muutos kasvatti palkkaeroa 1.2 prosenttiyksiköllä. Tämä tarkoittaa kuntasektorilla sitä, että siinä missä keskiasteen koulutuksen omaavien naisten mahdollisuudet sijoittua entistä parempipalkkaisiin *5-numerotason* ammatteihin saman ammatinpääluokan sisällä näyttävät heikentyneen vain aavistuksen, on siirtyminen korkeampi-palkkaisimpiin *pääluokkiin* tämän koulutusryhmän naisilla heikentynyt jo hiukan enemmän vuosivälillä 1995 - 2013.

3.4.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Jatketaan keskiasteen tutkinnon suorittaneiden kuntasektorin palkansaajain palkkaeron ja ammattisegregaation tarkastelua siirtymällä työpanoserot huomioivien säännöllisen työajan kuukausiansioiden analysointiin. Keskeisenä kysymyksenä on se, missä määrin kuntasektorilla keskiasteen koulutuksen omaavien osajoukossa ovat keskimääräiset työpanos- ja osa-aikaisuuserot naisten ja miesten välillä vaikuttaneet sukupuolten keskipalkkaeroon keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa.

Kuviosta 3.30 ilmenevät keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten osa-aikatyötä tekevien osuudet ja osuuksien muutokset vuosina 1995-2013. Miesten naisia korkeampi lähtötaso vuonna 1995 osa-aikaisuudessa näkyi jo sekä koko sektorin tasolla (vrt. kuvio 2.14) että vähiten koulutetuilla kunta-alan palkansaajilla (ks. kuvio 3.8). Yhdistimme havainnon 1990-luvun alun laman ja ennätystyöttömyyden seurauksena tapahtuneeseen tukityöllistettyjen osuuden kasvuun kunta-alalla. Kuvion 3.30 perusteella tukityöllistämistoimenpiteet näyttäisivät koskeneen mahdollisesti myös jossain määrin keskiasteen tutkinnon suorittanutta kuntasektorin miespuolista henkilöstöä. Aineistomme ei kuitenkaan sisällä tietoa tukityöllistettyjen identifioimiseksi, joten keskiasteen koulutuksen omaavien miesten suhteellisen korkea osa-aikaisuus jakson alkuvuosina 1995-2001 jää ilman tarkempaa selitystä.

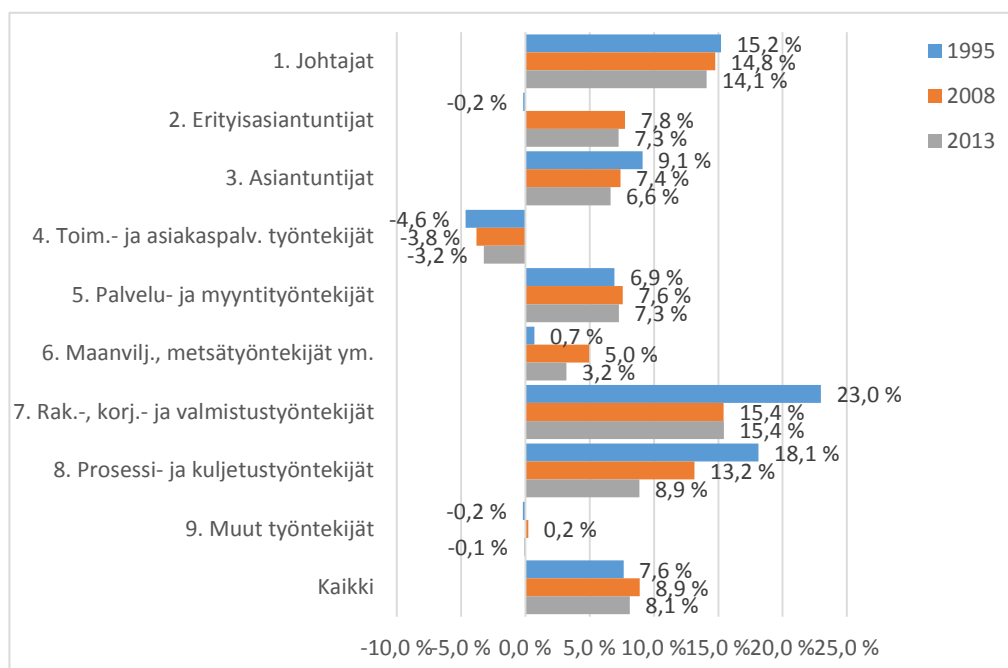

Kuvio 3.30. *Keskiasteen* suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan *kuntasektorilla*, % kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

Keskikasteen tutkinnon suorittaneilla miehillä osa-aikaisuus laski vuoden 1995 16 prosentista 13 prosenttiin vuoteen 2013 tultaessa. Naisilla jakson alussa vuosina 1995-2001 osa-aikaisuus nousi neljä prosenttiyksikköä vakiintuen sitten 15 prosentin tuntumaan. Tutkimusjakson loppupuolella naisten osa-aikaisuus on ollut 2-3 prosenttiyksikköä suurempi kuin

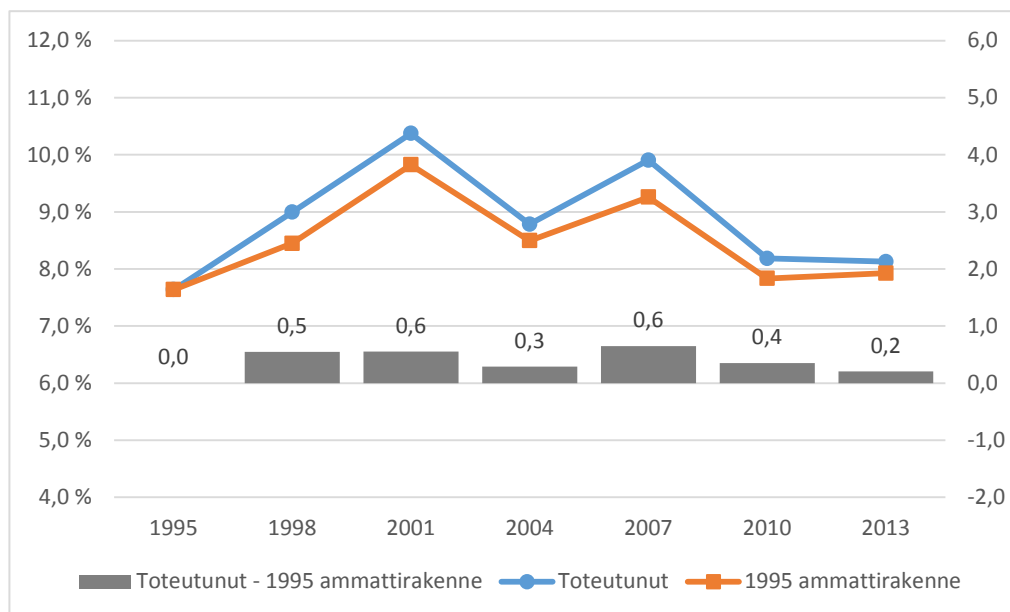
miehillä. Siten keskiasteen tutkinnon omaavien miesten ja naisten osa-aikaisuuksien ero vastaa koko kuntasektoritasolla havaittua eroa (vrt. kuvio 2.16). Vertailemalla työpanosyksikköä kohden kiinnitettyjä tuntipalkkaeroja täydellä painolla työpanoserot esiin tuoviin kuukausipalkkaeroihin selvittämme, missä määrin miesten ja naisten työpanos- ja osa-aikaisuuksien erot heijastuvat palkkaeroon koulutusryhmässä.

Kuvio 3.31 esittää keskiasteen koulutuksen omaavien miesten ja naisten keskikuukausipalkkaeroja sekä yleisellä että ammattipääluokkien tasolla. Kuukausipalkkojen ero kuntasektorilla kokonaisuudessaan oli vuonna 1995 7.6 ja vuonna 2013 8.1 prosenttia. Vastaava säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli 4.0 prosenttia vuonna 1995 ja 5.6 prosenttia vuonna 2013 (ks. kuvio 3.27). Näin ollen työpanoserot kasvattivat kuukausipalkkaeroa suhteessa tuntipalkkaeroon keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten välillä. Sen sijaan kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välinen suuruusero pienentyi 1.1 prosenttiyksiköllä vuosien 1995 ja 2013 välillä. Niinpä keskiasteen suorittaneiden kohdalla miesten ja naisten osa-aikaisuuserojen kasvu ei näy ainakaan sukupuolten keskimääräisten kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välisen kokoeron kasvuna yli tarkastelujakson. Osa-aikaisuus on tietysti vain yksi miesten ja naisten palkkaeroa selittävistä taustatekijöistä, mikä on syytä pitää mielessä arvioitaessa sen lopullista palkkaerovaikutusta.

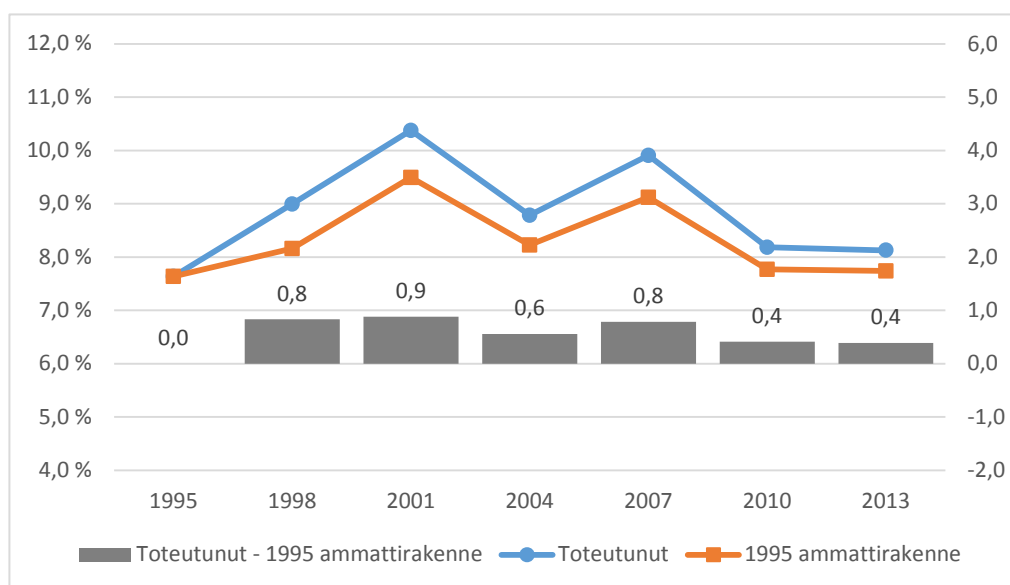
Kuvio 3.31. *Keskiasteen* tutkinnon suorittaneet: Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* ammattipääluokittain *kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

Kuviosta 3.32 näemme onko tuntipalkkojen korvaamisella yksilöiden työpanoserot huomiovalla säännöllisen työajan kuukausipalkalla vaikutusta ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiimme. Säännöllisen työajan keskituntipalkkaeroihinkin verrattuna (ks. kuvio 3.28) vaikuttaa pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregaation muutos hyvin vähäisessä määrin kuukausipalkkaeroihin. Kun tuntipalkkojen osalta ammattihierarkkisen segregaation muutos kasvatti palkkaeroa yhdellä prosenttiyksiköllä vuosivälillä 1995 - 2013, jää kuukausipalkkojen yhteydessä palkkaeroa kasvattava vaikutus 0.2 prosenttiyksikköön.

Kuvio 3.32. *Keskiasteen* tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *pääloukkatasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla* kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

Kuvio 3.33 esittää vielä ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia tarkimmalla ammattiluokituksen 5-numerotasolla. Tarkimman ammattinimiketaso lisäys vahvistaa segregatiovaikutusta vain hiukan. Ammattihierarkkisen pääluokkatason ammattisegregaation muutoksen kasvattaessa miesten ja naisten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausipalkkojen eroa 0.2 prosenttiyksiköllä kaksinkertaisti tarkimman 5-numerotason ammattinimikkeiden mukaan otto ammattisegregaation *kokonaisvaikutuksen* 0.4 prosenttiyksikköön. Työpanosmäärät huomioon ottavan säännöllisen kuukausipalkan osalta muutokset sekä ammattiryhmien keskinäistä hierarkiaa kuvaavassa pääluokkatason että tarkinta ammattinimiketasoa kuvaavassa ammatillisessa segregaatiossa kasvattivat keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa vain kolmasosan tuntipalkkatarkasteluissa havaittuun *kokonaissegregaation* 1.2 prosenttiyksikön palkkaerovaikutukseen verrattuna.

Kuvio 3.33. *Keskiasteen* tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen *tarkimmalle 5-numerotasolle* kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *kuntasektorilla*, kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pysty akseli prosenttiyksikköinä.

3.4.4 Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla keskiasteen tutkinto

Vuosina 1995-2013 *keskiasteen koulutustasolla* miesten määrä laski 48000:sta noin 43000:een naisten määrän kasvaessa noin 184000:sta reiluun 200000:een. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus koko kuntasektorin henkilöstöstä pysytteli varsin vakaana: vuonna 2013 osuus oli 55.4 prosenttia eli pienentymistä vuoden 1995 58.8 prosentista oli reilu kolme prosenttiyksikköä. Naisosuus puolestaan kasvoi keskiasteen tutkinnon suorittaneilla 79 prosentista 82 prosenttiin ollen vuonna 2013 kolme prosenttiyksikköä suurempi kuin sektorilla kokonaisuudessaan.

Ajanjaksolla 1995–2013 sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan *keskituntiansioissa* nousi *keskiasteen koulutustasolla* 4.0 prosentista 5.6 prosenttiin ja *kuukausiansioissa* 7.6 prosentista 8.1 prosenttiin. Keskiasteen koulutetuilla keskituntipalkkaero oli noin 9-11 ja kuukausipalkkaero noin 8-10 prosenttiyksikköä pienempi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan.

Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkoista laskettu palkkaero oli keskiasteen koulutustasolla vuonna 1995 3.6 ja vuonna 2013 2.5 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Alimman koulutusryhmän tapaan myös keskiasteen koulutetuilla näyttävät työpanoserot kasvattavan keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa miesten ja naisten välillä enemmän kuin kuntasektorilla yleensä. Sen sijaan naisten ja miesten välisen osa-aikaisuuseron kasvulla ei näytä keskiasteen koulutettujen kohdalla olleen selvästi erottuvaa vaikutusta kuukausipalkoista laskettuun palkkaeroon, sillä suuruusero kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välillä oli jälleen suurimmillaan vuonna 1995 eli juuri silloin kun miesten osa-aikaisuus oli suurempi kuin naisilla. Samaan tapaan kuin kuntasektorin vähiten koulutetuilla myös keskiasteen tutkinnon suorittaneilla naisten miehiä korkeamman osa-aikaisuuden kuukausipalkkaeroa kasvattava vaikutus näyttää jäävän muiden tekijöiden varjoon.

Vuosien 1995 ja 2013 välillä ammattirakenteen *hierarkiatason* segregatiomuutos kasvatti *keskiasteen koulutustasolla* sukupuolten keskipalkkaeroa tuntiansioissa 1.0 ja kuukausipalkkoissa 0.2 prosenttiyksikköä. Samaan aikaan ammattirakenteen pääluokkatason ja tarkan 5-numerotason segregatiovaikutusten muutosten yhteisvaikutus eli *ammattisegregation kokonaismuutos* kasvatti keskiasteen koulutustasolla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 1.2 prosenttiyksikköä ja kuukausipalkkoissa 0.4 prosenttiyksikköä. Toisin kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan, keskiasteen koulutetuilla ammattisegregatiomuutosten yhteisvaikutus siis jopa hiukan *lisäsi* palkkaeroa vuosina 1995-2013.

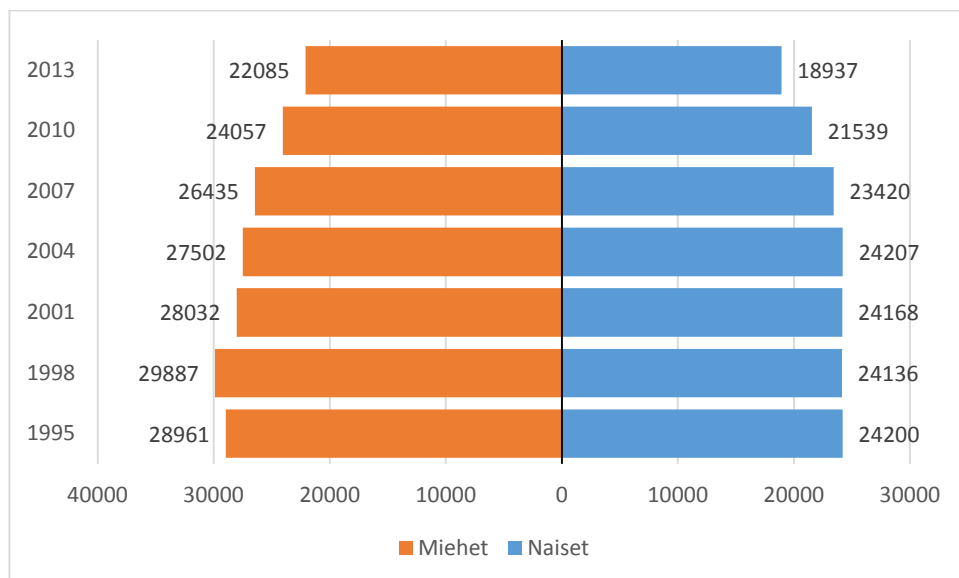
3.5 PALKANSAAJILLA KESKIASTEEN TUTKINTO – VALTIOSEKTORI

3.5.1 Yleistä - valtiosektori

Vertailemme ensin valtiohenkilöstön keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukon määriä ja osuuksia ja mahdollisia muutoksia suhteessa sektorin koko henkilöstöön vuosina 1995 – 2013. Koko valtiosektorin vuosien 1995, 2008 ja 2013 miesten ja naisten palvelussuhdemäärät löytyvät luvun 2.3 kuviosta 2.18. Rajaamme keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukon valtion budjettitalouteen yhä vuonna 2013 kuuluneiden yksiköiden henkilöstöön.

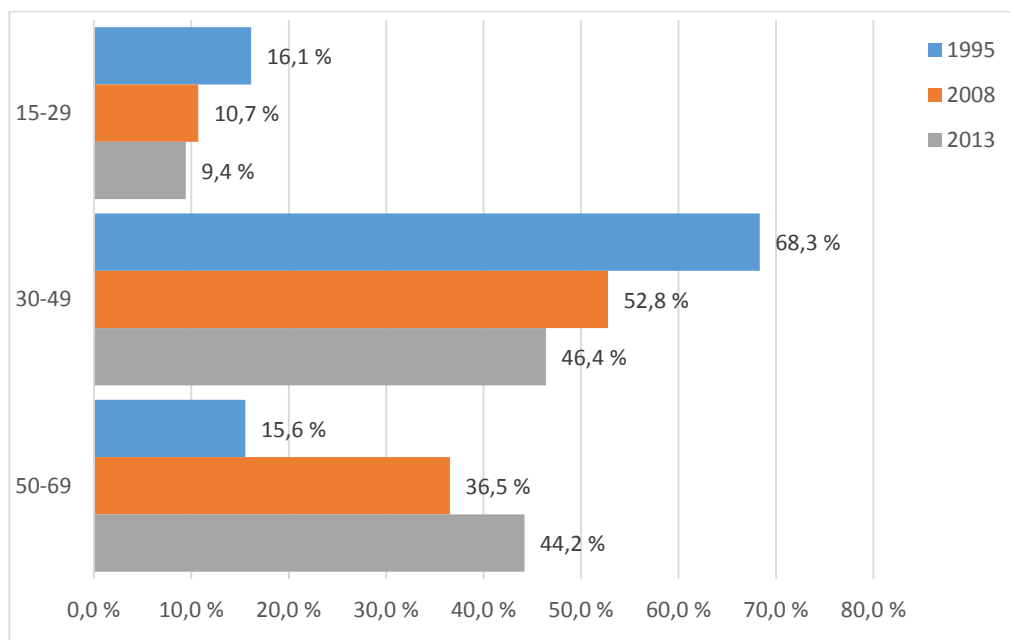
Kuviossa 3.34 alla näkyvät keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät vuosiväliltä 1995–2013. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden määrä on vuosivälillä 1995 -2013 laskenut naisilla 21.7 ja miehillä 23.7 prosenttiyksikköä. Toisin sanoen sekä miehillä että naisilla keskiasteen tutkinnon suorittaneiden määrä pienentyi yli viidesosalla vuoteen 2013 ulottuvalla tarkastelujaksollamme. Koko sektorin pienentyessä (ks. kuvio 2.18) vajaalla kymmenellä prosenttiyksiköllä, on keskiasteen tutkinnon omaavien osuus pienentynyt suhteessa huomattavasti enemmän. Naisten osuuteen koulutusryhmän sisällä ei pienentyminen ole

vaikuttanut: vuonna 1995 keskiasteen tutkinnon suorittaneista 45.5 prosenttia oli naisia ja vuonna 2013 naisosuus oli 46.2 prosenttia. Naisten osuus keskiasteen tutkinnon suorittaneista vastaa hyvin koko sektorin naisosuutta, sillä vuonna 2013 naisten osuus keskiasteen koulutusryhmässä oli vain 2.2 prosenttiyksikköä pienempi verrattuna koko valtiosektorin naisten osuuteen (48.4 %).

Kuvio 3.34. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät valtiosektorilla, kolmivuotisivälein 1995 - 2013.

Tarkastellaan seuraavaksi keskiasteen koulutuksen saaneen valtiohenkilöstön ikärakennetta ja sen muutoksia vuosina 1995 – 2013. Kuvio 3.35 esittää keskiasteen tutkinnon suorittaneiden palkansaajain ikäryhmäosuudet vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuvio muistuttaa vastaavaa koko valtiosektorin jakaumaa (kuvio 2.19). Iäkkäimpien ryhmän, 50-69 –vuotiaat, kasvu lähes 29 prosenttiyksiköllä on kuitenkin selvästi suurempi kuin ikäryhmän, sinänsä merkittävä, vajaan 20 prosenttiyksikön kasvuaste valtiosektorilla kokonaisuudessaan. Kaiken kaikkiaan kuviossa 3.35 näkyy sama palkansaajain keski-ikäen nousu kuin valtiosektorilla yleensäkin. Myös keskiasteen tutkinnon suorittaneen kuntasektorin henkilöstön ikäjakaumaan (kuvio 3.24 edellä) vertailtaessa esiin nousevat samat palkansaajain keski-ikäen nousua ja erityisesti vanhimman ikäryhmän voimakasta suhteellisen osuuden kasvua korostavat kehityskulut.

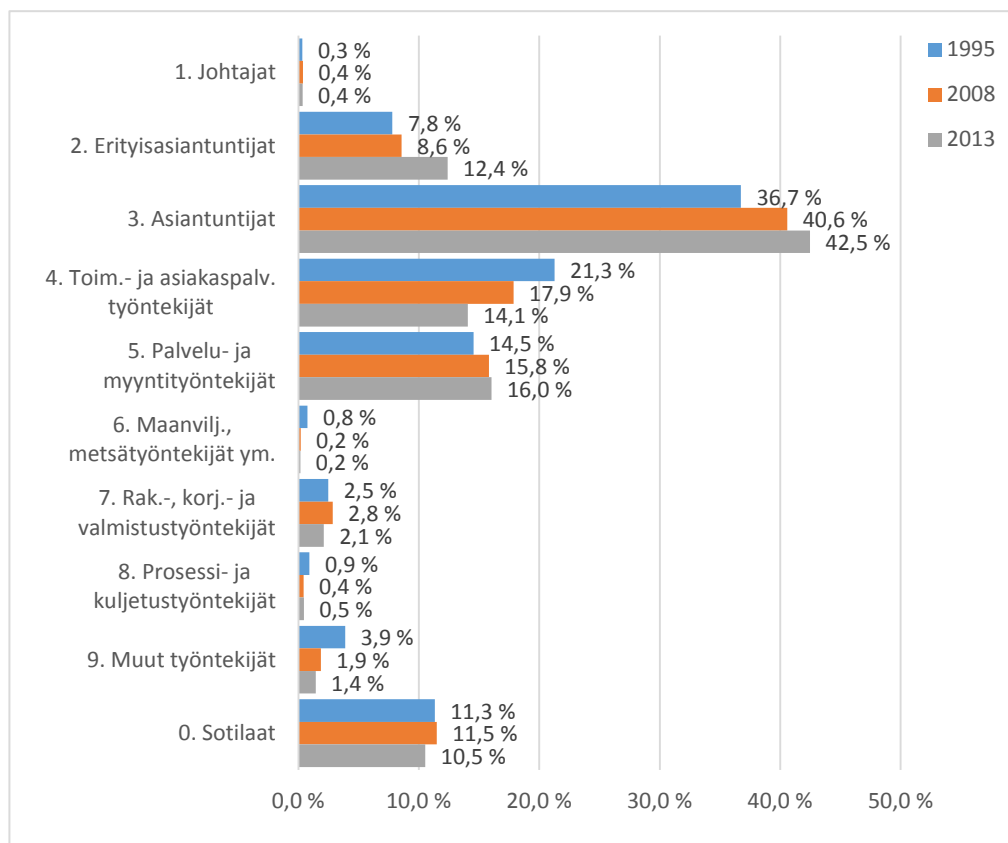
Kuvio 3.35. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.¹⁰⁸

3.5.2 Ammattirakenteen muutos – valtiosektori

Kuvio 3.36 esittää keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten yhteiset ammattien pääluokkajakaumat vuosina 1995, 2008 ja 2013. Koko valtiosektorin vastaavaan pääluokkajakaumaan verrattuna (kuvio 2.21) korostuvat keskiasteen suorittaneilla pääluokat 3 (*asiantuntijat*), 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*) ja 5 (*palvelu- ja myyntityöntekijät*). Kaikista valtiosektorin keskiasteen suorittaneista lähes kolme neljästä (72.6 %) sijoittui pääluokkiin 3-5 vuonna 2013. Kuntahenkilöstöön verrattuna (ks. kuvio 3.25) sijoitutaan valtiolla keskiasteen koulutuksella huomattavasti useammin juuri pääluokkaan kolme eli *asiantuntijoihin*.¹⁰⁹

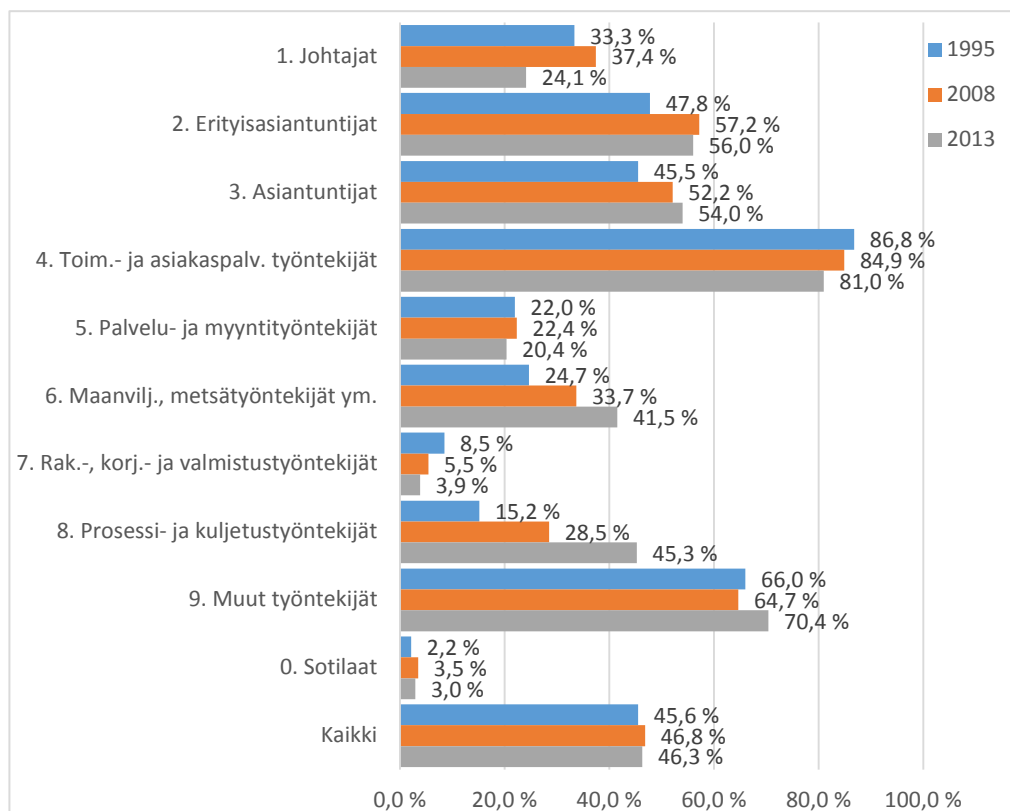
¹⁰⁸ Keskiasteen koulutustason ikäryhmittäiset palvelussuhdemäärät valtiosektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 samassa järjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 8577, 5166 ja 3872 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 36317, 25418 ja 19029 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 8267, 17597 ja 18121 palvelussuhdetta.

¹⁰⁹ Raportin lopun liitteestä V1 käyvät ilmi AML2010-pääluokittain valtiosektorin vuosivälin 1995 – 2013 palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat 5-numerotason ammattinimikkeet. Pääluokan 3 (*asiantuntijat*) osalta viisi suurinta ammattinimikettä olivat (5-numerokoodi sulkeissa): *verovalmistelijat ja -tarkastajat* (3352); *komisarit ja ylikonstaapelit* (3355); *tulli- ja rajavirkamiehet* (3351); *johdon sihteerit ja osastosihteerit* (3343) sekä *työväliittäjät* (3333).

Kuvio 3.36. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipääluokittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Onko valtiosektorilla keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukossa havaittavissa eriytymistä ”miesten” ja ”naisten” ammattipääluokkatasoihin? Kuviossa 3.37 esitämme valtiosektorin keskiasteen koulutustason henkilöstön *naisosuudet* ammattipääluokittain vuosina 1995, 2008 ja 2013. Vertaamalla pääluokkakokoisia naisosuuksia kuviossa alinna näkyviin naisten koko valtiosektorin osuuksiin (*Kaikki*) näkee nopeasti, että pääluokissa 4 (*toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät*) ja 9 (*muut työntekijät*) on naisilla suurin yliedustus. Myös kahta korkeinta taitotasoa edustavissa *erikoisasiantuntijoiden* ja *asiantuntijoiden* pääluokissa 2 ja 3 on naisilla yliedustus. Sen sijaan johtajien pääluokassa 1 on miesten yliedustus kasvanut selvästi. Johtajien pääluokka on kuitenkin palvelussuhdemäärältään hyvin pieni keskiasteen tutkinnon suorittaneiden joukossa: yhtenäkkään vuonna vuosivälillä 1995-2013 ei *johtajat*-pääluokkaan kuulunut edes 200 keskiasteen tutkinnon suorittanutta valtiosektorin palkansaajaa.

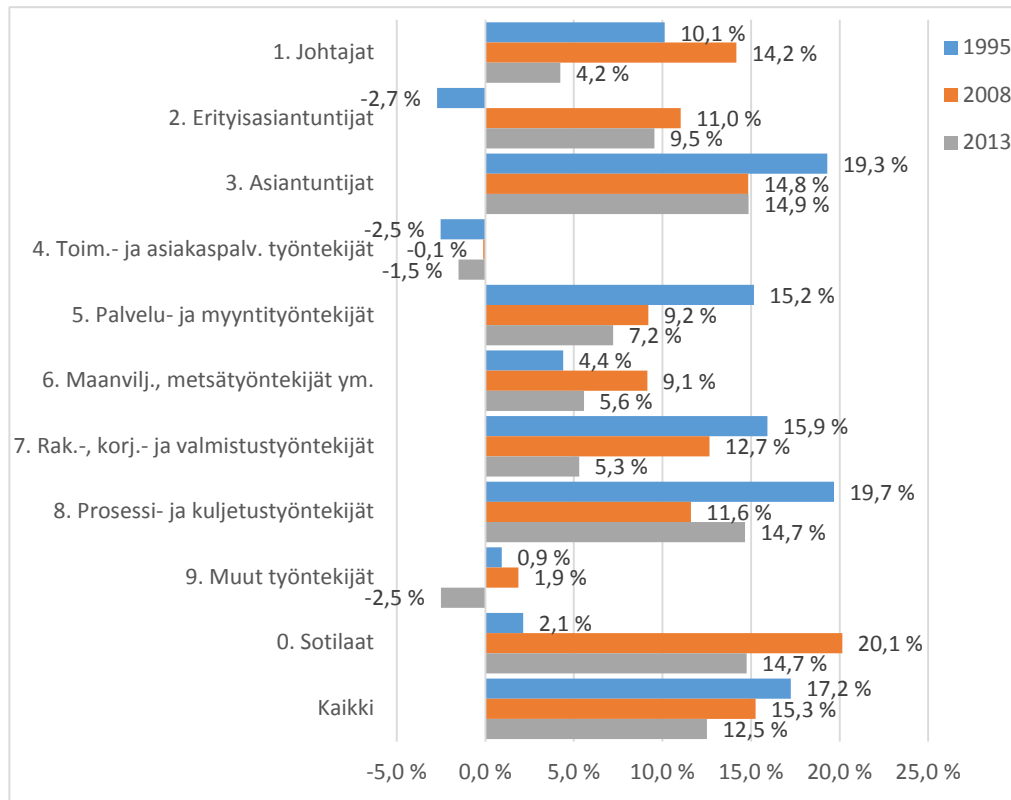

Kuvio 3.37. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain *keskiasteen* tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna *valtiosektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

3.5.3 Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla

3.5.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

Kuviossa 3.38 näkyvät keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten väliset säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Keskiasteen tutkinnon suorittaneilla valtiosektorin palkansaajilla säännöllisen työajan keskituntipalkkojen ero oli 17.2 prosenttia vuonna 1995 ja 12.5 prosenttia vuonna 2013. Miesten ja naisten keskituntiansioerot keskiasteen koulutetuilla olivat koko valtiosektorin palkansaajiin verrattuna (ks. kuvio 2.26) noin 4 prosenttiyksikköä pienemmät vuonna 1995, mutta vuoteen 2013 tultaessa keskituntipalkkojen ero ei keskiasteen tutkinnon suorittaneilla enää käytännössä eronnut koko sektorin vastaavasta. Tästäkin huolimatta myös keskias-teen suorittaneilla keskituntipalkkaero pieneni 4.7 prosenttiyksikköä vuosivälillä 1995-2013.

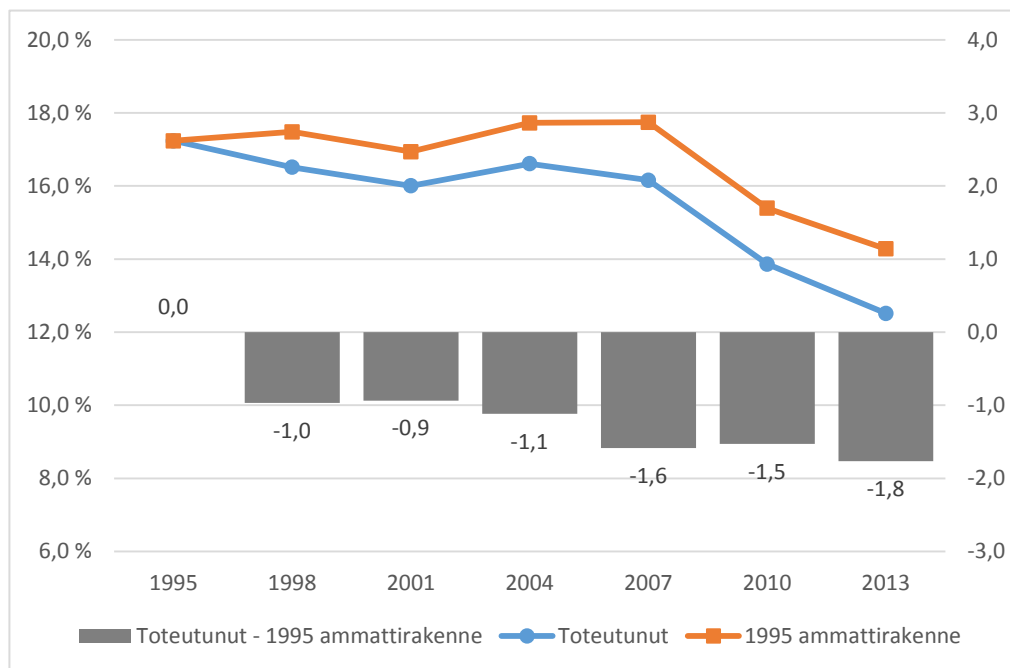
Kuvio 3.38. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet palkansaaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa ammattipääluokittain valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.

Verrattaessa keskiasteen tutkinnon suorittaneiden pääluokittaisia keskituntipalkkaeroja valtio-sektorin koko henkilöstön pääluokkakohtaisiin keskituntipalkkaeroihin nousee keskeisenä havaintona esiin se, kuinka suuressa määrin pääluokkajakaumat muistuttavat toisiaan. Niinpä yleisestä samankaltaisuudesta erottuen kiinnittyy kuviossa 3.38 huomio *erityisasiantuntijoiden* poikkeukselliseen arvoon vuonna 1995. Kyse on jo aiemmin mainitusta lukumääriltään pieniin palkansaaajaryhmiin liittyvästä ongelmasta eli siitä, että jo alun alkaenkin pienissä ryhmissä suhteellisen pienikin määrä poikkeavia arvoja voi heiluttaa ryhmäkohtaisia tunnuslukuja, kuten ryhmän keskiarvoa, voimakkaasti.

Tarkemmassa tilastotarkastelussa kävikin ilmi, että vuonna 1995 armeijan koulutustehtävissä oli vielä suhteellisen paljon (ja suurelta osin pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneita) varsin-
naista ammattiupseerin tutkintoa suorittamattomia henkilöitä. Kun tämä hyvin miesvaltainen henkilöstöryhmä luokiteltiin AML2010-ammattinimiketikoodilla 23592 (*muut opetuksen erityisasiantuntijat*) kuuluvan pääluokkaan 2 (*erikoisasiantuntijat*), tuli tähän palvelussuhdemäärältään keskiastetutkinnon omaavien osalta pieneen pääluokkaan suhteellisen paljon erikois-
asiantuntija-ammattien yleistä tasoa selvästi alemmipalkkaisia miehiä. Seurauksena oli kool-
taan pienen pääluokan keskituntipalkkaeron kääntymiseksi negatiiviseksi (naisilla miehiä kor-
keampi keskipalkka) vuonna 1995. Kun seuraavana vuonna suuri osa näistä henkilöistä omasi
jo upseeritutkinnon ja luokiteltiin samalla pääluokkaan 0 (*sotilaat*), ”korjaantui” pääluokan 2
keskituntipalkkaero eli miehillä oli jo vuonna 1996 5.8 prosenttiyksikköä naisia korkeampi
keskituntipalkka. Tapaus kuvaa hyvin, miten tärkeää tarkka tilastoaineistoa koskeva rakenne-
tieto on työmarkkinoiden mikroaineistotutkimuksessa.

Jatkamme kuviolla 3.39 toistamalla miesten ja naisten ammattien pääluokkatason eriytymisen
muutosten palkkaerovaikutuksia koskevan laskelmaharjoituksen. Kuviossa toteutunutta sään-
nöllisen työajan keskituntipalkkojen eroa verrataan siihen vaihtoehtoon, että pääluokkatason
jakaumissa ei kummallakaan sukupuolella olisi tapahtunut muutoksia vuoden 1995 jälkeen.
Kuviosta käy selville, että pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregaaation muutos on suosi-
nut keskiasteen tutkinnon suorittaneita naisia valtio-sektorilla vuosina 1995-2013: naiset ovat
edenneet entistä useammin korkeampipalkkaisiin pääluokkiin ja seurauksena on ollut keski-

palkkaeron pieneminen 1.8 prosenttiyksiköllä. Näin ollen keskituntipalkkaeron pienentyessä kokonaisuudessaan 4.7 prosenttiyksiköllä vuosivälillä 1995-2013 kattaa ammattihierarkkisen eriytymisen muutos tästä *reilun kolmanneksen*.

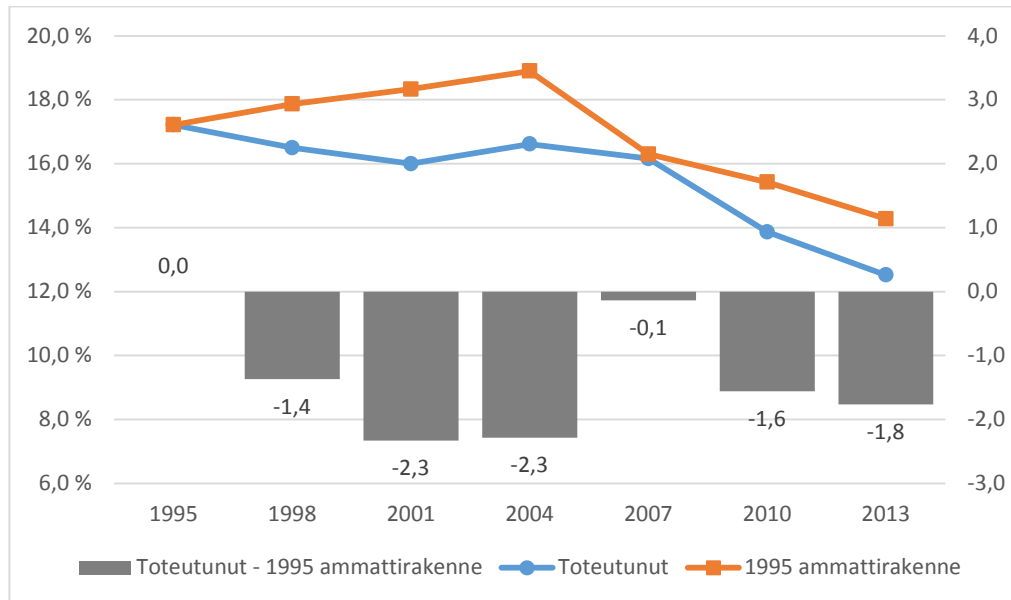

Kuvio 3.39. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisivälein 1995-2013, oikea pysty-akseli prosenttiyksikköinä.

Entäpä AML2010-luokituksen 5-numeroinen ammatinimiketaso, poikkeako ammatillisen eriytymisen palkkaero vaikutus tarkimmalla ammatinimiketasolla pääluokkatasolla havaitusta? Kuvio 3.40 esittää jälleen toteutuneen palkkaerokehityksen yhdessä sen laskelmallisen palkkaerosarjan kanssa, joka olisi toteutunut, mikäli vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalla ammatinimikkeiden 5-numerotasolla ei ammattirakenteessa olisi tapahtunut muutoksia.

Kuviosta 3.40 käy ilmi, että 5-numerotasolla ammatisegregaation palkkaero vaikutus pysyy täsmälleen samana kuin pääluokkatasolla eli -1.8 prosenttiyksikössä. Näin ollen keskiasteen tutkinnon suorittaneilla pääluokkatason ja 5-numerotason segregaaation vaikutukset ovat yhtä suuret. Tämä tarkoittaa sitä, että 5-numerotasolla ei itse asiassa ole tapahtunut mitään muutosta, joka olisi lisännyt tai vähentänyt jo pääluokkatason ammatihierarkkisen segregatiomuutoksen palkkaero vaikutusta. Toisin sanoen pääluokkatason ja tarkan ammatinimiketason segregatiomuutosten yhteisvaikutus, 1.8 prosenttiyksikköä, on tässä tapauksessa kokonaan seurausta pääluokkatason segregatiomuutoksesta. Valtiosektorilla keskiasteen naisten keskituntipalkka otti kiinni miesten keskituntipalkkaa yksinomaan siitä syystä, että naiset jakson lopussa etenivät jakson alkua useammin sekä ammatihierarkkisesti että tuntipalkan suhteen korkeampiin pääluokkiin. Pääluokkien sisällä ammatinimiketasolla ei vastaavaa naisia suosintutta kehitystä ollut havaittavissa.¹¹⁰

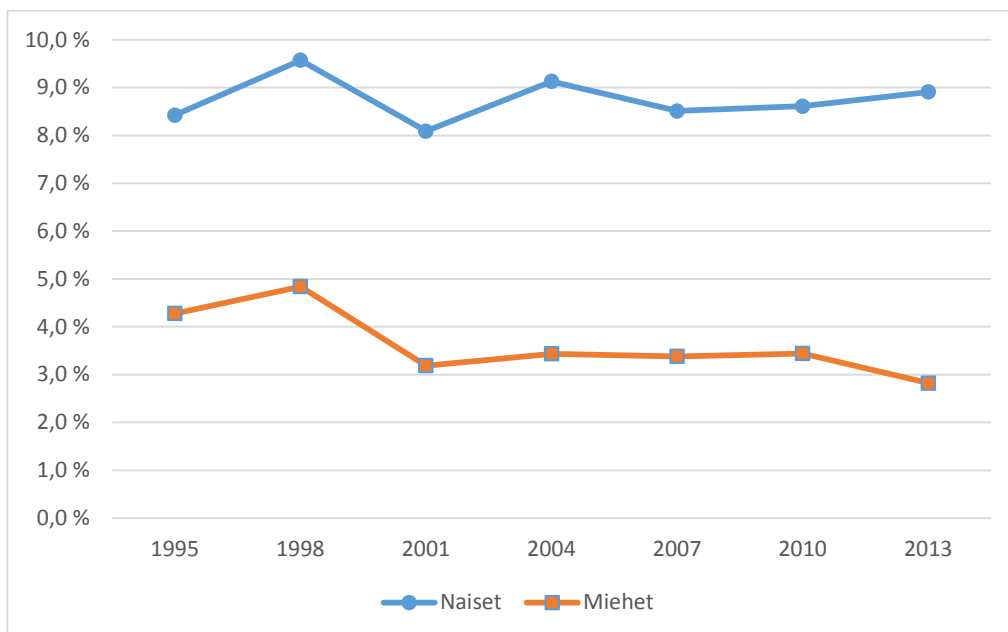
¹¹⁰ Koska tarkan 5-numerotason ammatinimikesegregaation "nettovaikutus" saadaan vähentämällä pääluokkatason segregatiovaikutus ensin yhteisvaikutuksesta pois, oli keskiasteen tutkinnon suorittaneella valtiohenkilöstöllä ammatinimiketason segregaaation "puhdas" nettovaikutus 0 prosenttiyksikköä $= (-1.8\% - (-1.8\%))$.

Kuvio 3.40. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5- numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikea pystyakseli prosenttiyksikköinä.

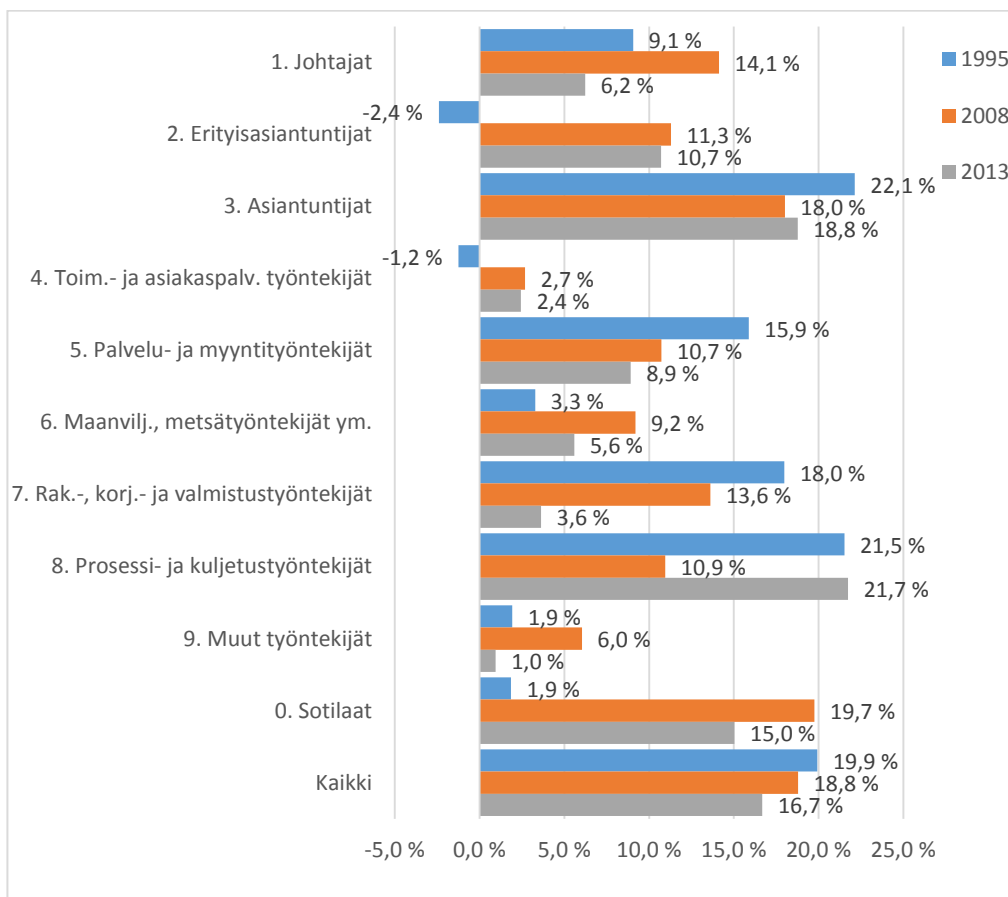
3.5.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Kuviossa 3.41 näemme keskiasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten osa-aikaisuudet ja sen muutokset valtiosektorilla vuosina 1995 - 2013. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osa-aikaisuudet sekä miehillä että naisilla ovat hyvin lähellä valtiosektorin kokonaisaineiston vastaavia osuuksia (vrt. kuvio 2.29). Niinpä valtion kokonaisaineiston tapaan pysyttelee naisten osa-aikaisuus koko jakson selvästi korkeamana kuin miehillä. Tutkimusjakson alussa vuonna 1995 oli naisten osa-aikaisuus 4.1 ja jakson lopussa vuonna 2013 6.1 prosenttiyksikköä suurempi kuin miehillä ja eli sukupuolten osa-aikaisuusosuuksien ero oli kasvanut 2.0 prosenttiyksiköllä. Siten ainakin pelkän osa-aikaisuusvertailun pohjalta voimme odottaa palkkaeron kasvavan siirryttäessä tuntipalkkapohjaisista palkkaeroista kuukausipalkkaerojen tarkasteluun.

Kuvio 3.41. *Keskiasteen* tutkinnon suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan *valtiolla*, %-yksikköä kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

Miten osa-aikaisuustarkastelujen pohjalta päättelämme palkkaero-odotukset toteutuvat aineistotarkastelussa? Kuvio 3.42 esittää keskimääräisten kuukausipalkkojen eroja miesten ja naisten välillä laajennetulla säännöllisen työajan kuukausiansion käsitteellä sekä koko sektorin että ammattipääluokkien tasolla. Vertaamalla kuukausiansioista laskettuja palkkaeroja kuvion 3.38 tuntipalkkaeroihin, voimme arvioida miesten ja naisten työpanoserojen vaikutusta palkkaeron taustatekijänä.

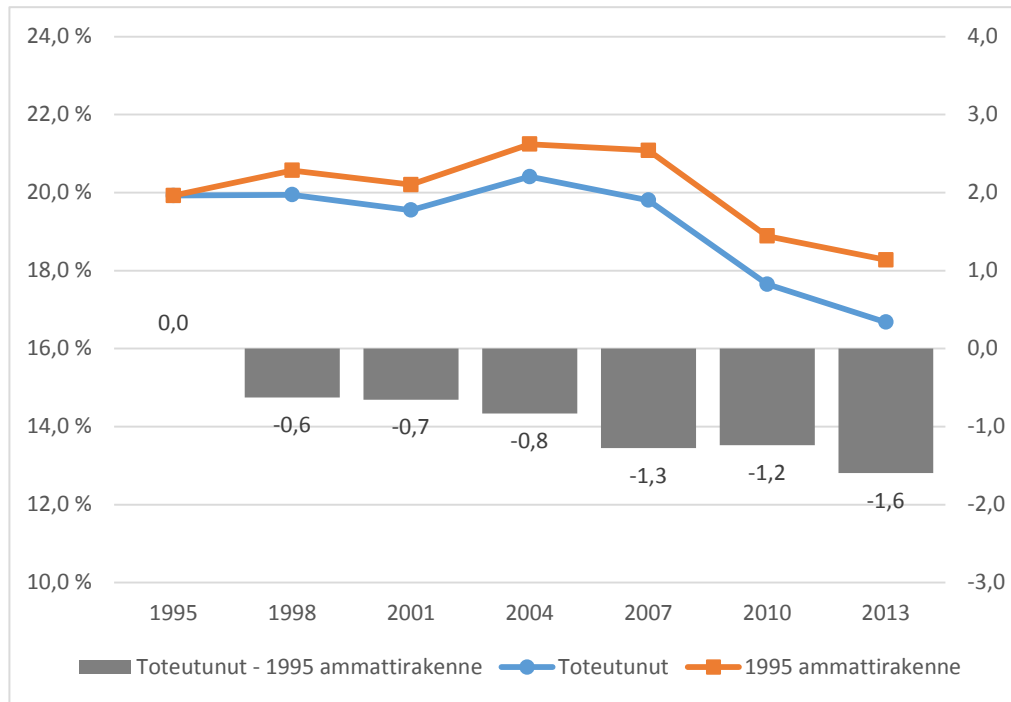

Kuvio 3.42. *Keskiasteen* tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* ammattipääluokittain *valtiosektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

Keskiasteen tutkinnon suorittaneilla palkansaajilla miesten ja naisten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausipalkkojen ero valtiosektorilla vuonna 1995 oli 19.7 prosenttia ja vuonna 2013 16.7 prosenttia eli kuukausipalkkaero pieneni 3.0 prosenttiyksikköä. Vastaavat luvut säännöllisen työajan keskituntipalkkaeron osalta olivat 17.2 prosenttia vuonna 1995 ja 12.5 prosenttia vuonna 2013 (ks. kuvio 3.38) eli tuntipalkkaero pieneni 4.7 prosenttiyksikköä. Joten huolimatta molempien palkkaerokäsitteidemme usean prosenttiyksikön pienentymisestä, suuruusero kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välillä *kasvoi* 1.7 prosenttiyksiköllä (=4.7-3.0). Miesten ja naisten osa-aikaisuusien eron kasvaminen 2.0 prosenttiyksiköllä (ks. kuvio 3.41) on näin ollen mahdollisesti myötävaikuttanut osaltaan siihen, että kuukausipalkkaero pieneni tuntipalkkaeroa *hitaammin* vuosivälillä 1995-2013. Toisaalta säännöllisen työajan kuukaustason *keskituntimäärien* ero sukupuolten välillä ei riipu pelkästään osa-aikaisuuserosta vaan myös esimerkiksi siitä, että naiset ja miehet työskentelevät usein erilaisissa työaikamudoissa, joissa säännöllisen työajan tuntimäärät vaihtelevat. Siten osa-aikaisuuseron 2.0 prosenttiyksikön kasvun vaikutuksesta kuukausipalkkaeron suhteen ei tässä yhteydessä voi esittää mitään tilastollisesti luotettavaa kokoluokka-arviota.

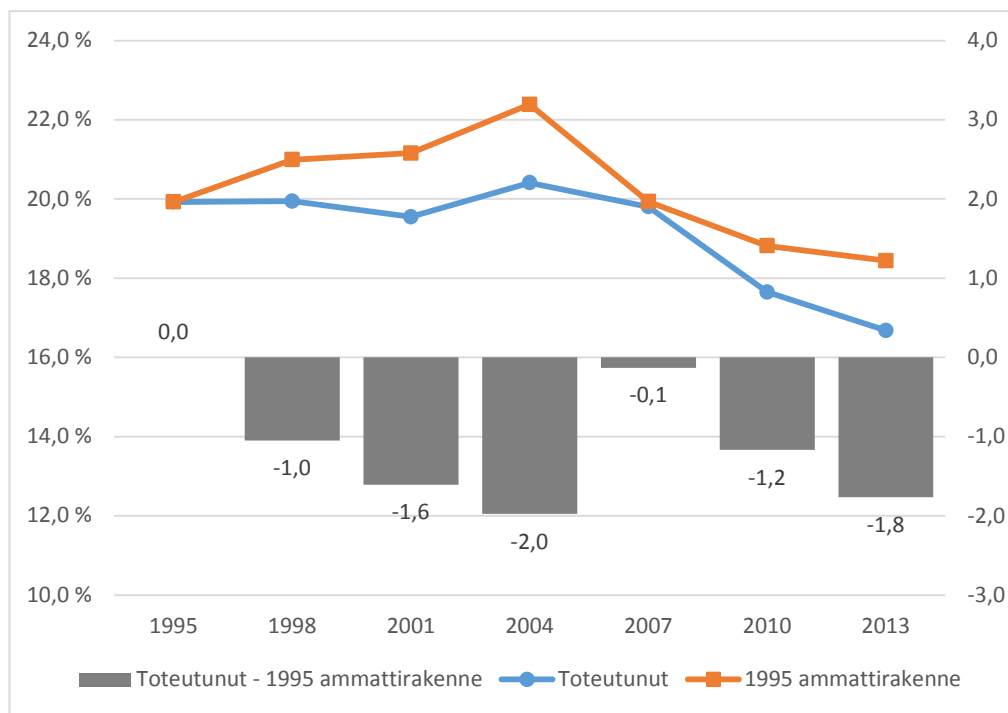
Pääloukkavertailussa keskiasteen tutkinnon suorittaneiden tunti- ja kuukausipalkkojen vuosikohtaiset erot muistuttavat toisiaan. Myös kuukausipalkkapohjaisissa palkkaerotarkasteluissa erottuvat kuviossa 3.42 *erityisasiantuntijoiden* ja *sotilaiden* poikkeukselliset arvot vuonna 1995. Kuten edellä jo totesimme, on kyse vuosien 1995 ja 1996 välillä tapahtuneesta armeijan koulutushenkilöstön siirtymisestä pääluokasta 2 (*erikoisasiantuntijat*) pääluokkaan 0 (*sotilaat*). Tämän ”korjauksen” jälkeen jo vuonna 1996 pääluokassa 2 nousi miesten keskimääräinen kuukausipalkka 5.2 prosenttiyksikköä naisten keskipalkkaa suuremmaksi.

Vaikuttaako kuukausipalkkapohjaisten työpanoserojen huomioon ottaminen pääluokkatason *ammattihierakkisen* segregaaation palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiimme? Huolimatta siitä, että kuukausipalkkaerot ja tuntipalkkaerot poikkeavat keskenään, näyttävät miesten ja naisten sijoittumiserot vaikuttavan palkkaeroon ainakin pääluokkatasolla hyvin samalla tavalla palkkakäsitteestä riippumatta (vrt kuvio 3.39). Kuviosta 3.43 ilmenee, että pääluokkatason ammattirakennemuutokset ovat suosineet naisten kuukausipalkkakehitystä suhteessa miehiin koko tutkimusjakson 1995-2013: vuonna 2013 naisten ja miesten keskimääräinen säännöllisen työajan kuukaustiansio oli 1.6 prosenttiyksikköä *pienempi* kuin siinä tapauksessa, että pääluokkatason ammattirakenne olisi pysynyt muuttumattomana aina vuodesta 1995 lähtien.

Kuvio 3.43. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiolla kolmivuotisia välein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Tarkastellaan lopuksi, muuttaako ammattiluokituksen 5 –numerotasolle siirtyminen ammat-
tisegregaation palkkaerovaikutuksia suhteessa pääluokkatason tarkasteluun. Kuvioista 3.44 käy
ilmi, että vuosivälillä 1995-2013 5-numerotason ammatisegregaatiomuutoksen palkkaero-
vaikutus pysyy lähes samana kuin pääluokkatasolla eli -1,8 prosenttiyksikössä. Lisäksi 5-
numerotason ammatillisen segregatiomuutoksen palkkaerovaikutus on täsmälleen sama kuin
keskituntipalkkaeroissa molemmilla ammattiluokituksen tarkkuustasoilla havaittu palkkaero-
vaikutus. Näin ollen keskiasteen tutkinnon suorittaneilla pääluokkatason ja 5-numerotason
segregaation muutosvaikutukset ovat yhtä suuret tuntipalkkaerojen osalta ja lähes yhtä suuret
vielä kuukausipalkkaerojenkin tapauksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että 5-numerotasolla ei tunti-
eikä kuukausipalkkaeroissa tapahtunut mitään lisämuutosta, joka olisi lisännyt tai vähentänyt
pääluokkatason ammatihierarkkisen segregatiomuutoksen palkkaerovaikutusta. Pääluokka-
tason ja tarkan ammatinimiketasen segregatiomuutosten palkkaeroa 1,8 prosenttiyksiköllä
pienentävä yhteisvaikutus on tuntipalkkojen osalta yksinomaan ja kuukausipalkkaerojenkin
tapauksessa lähes yksinomaan seurausta pääluokkatason segregatiomuutoksesta. Siten valtio-
sektorilla vuosivälillä 1995-2013 keskiasteen tutkinnon suorittaneiden naisten säännöllisen
työajan keskipalkat saavuttivat saman koulutustason miesten keskimääräisiä säännöllisen
työajan tunti- ja kuukausipalkkoja lähes ainoastaan siitä syystä, että naiset jakson lopussa
sijoittuivat jaksoon alkuun verrattuna entistä useammin ammatihierarkkisesti ja keskipalkan
suhteen korkeampiin pääluokkiin. Pääluokkien sisällä ammatinimiketasolla vastaava naisia
suosinut kehitys oli havaittavissa vain kuukausipalkkojen tapauksessa ja tällöinkin 0,2 pro-
senttiyksiköllä kuukausipalkkaeroa pienentävä vaikutus jäi huomattavasti pienemmäksi am-
matihierarkkisen segregatiomuutoksen 1,6 prosenttiyksiköllä kuukausipalkkaeroa pienentä-
nyttä vaikutusta.

Kuvio 3.44. Keskiasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtio-sektorilla kolmivuotisvälein 1995–2013, oikeanpuoleinen pysty akseli prosenttiyksikköinä.

3.5.4 Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla keskiasteen tutkinto

Valtiosektorilla vuosina 1995 ja 2013 keskiasteen tutkinnon omanneiden miesten määrä laski 29000:sta 22000:een ja naisten määrä reilusta 24000:sta vajaaseen 19000:een. Keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus laski 8.6 prosenttiyksiköllä: vuoden 1995 58.7 prosentista 50.1 prosenttiin vuonna 2013. Keskiasteen koulutettujen naisosuus pysyi koko ajanjakson noin 46 prosentissa jääden vuonna 2013 noin kolme prosenttiyksikköä koko sektoritason naisosuuden alapuolelle.

Ajanjaksolla 1995–2013 keskiasteen koulutustasolla sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan keskituntiansioissa laski 17.2 prosentista 12.5 prosenttiin ja kuukausiansioissa 19.7 prosentista 16.7 prosenttiin. Jakson alussa vuonna 1995 olivat keskiasteen koulutetuilla keskimääräiset tunti- ja kuukausipalkkaerot miesten ja naisten välillä pienempiä kuin valtiolla yleisesti. Valtion yleisen palkkaeron pienentymisen myötä koko sektorin palkkaero oli jakson lopussa vuonna 2013 tuntipalkkoissa enää 0.1 prosenttiyksikköä suurempi ja kuukausipalkkoissa jo 1.6 prosenttiyksikköä pienempi kuin keskiasteen tutkinnon omaavilla.

Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkkoista laskettu palkkaero oli keskiasteen tutkinnon suorittaneilla vuonna 1995 2.5 ja vuonna 2013 4.2 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Siten keskiasteen tutkinnon omaavilla näytävät miesten ja naisten työpanoserot kasvattaneen keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa enemmän kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan. Naisten ja miesten osa-aikaisosuuksien välisen kokoeron kasvusta huolimatta ei sen erillisvaikutuksesta kuukausipalkkaeroon ollut mahdollista antaa mitään tilastollisesti luotettavaa arviota.

Vuosien 1995 ja 2013 välillä ammattihierarkkinen pääluokkatason segregatiomuutos pienensi keskiasteen tutkinnon suorittaneilla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 1.8 ja keskikuukausipalkkoissa 1.6 prosenttiyksikköä. Pääluokkatason ja tarkan 5-numerotason segregatiovaikutusten yhteisvaikutus eli ammattisegregaation kokonaismuutos pienensi keskiasteen

koulutustasolla palkkaeroa sekä keskituntiansioissa että keskimääräisissä kuukausipalkoissa 1.8 prosenttiyksikköä.

Näin ollen valtion keskiasteen tutkinnon omaavalla henkilöstöllä havaittu ammattirakenteen kokonaismuutoksen palkkaeroa pienentänyt vaikutus oli tuntipalkkojen osalta kokonaisuudessaan ja kuukausipalkkojenkin osalta lähes kokonaan peräisin pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregaaation muutoksesta. Tämä tarkoittaa sitä, että naiset jakson lopussa sijoituivat jaksoon alkuun verrattuna entistä useammin ammattihierarkkisesti ja keskipalkan suhteen korkeampiin pääluokkiin. Pääluokkien *sisällä* ammattinimiketasolla *ei* vastaavaa naisia suosinutta kehitystä ollut juurikaan havaittavissa.

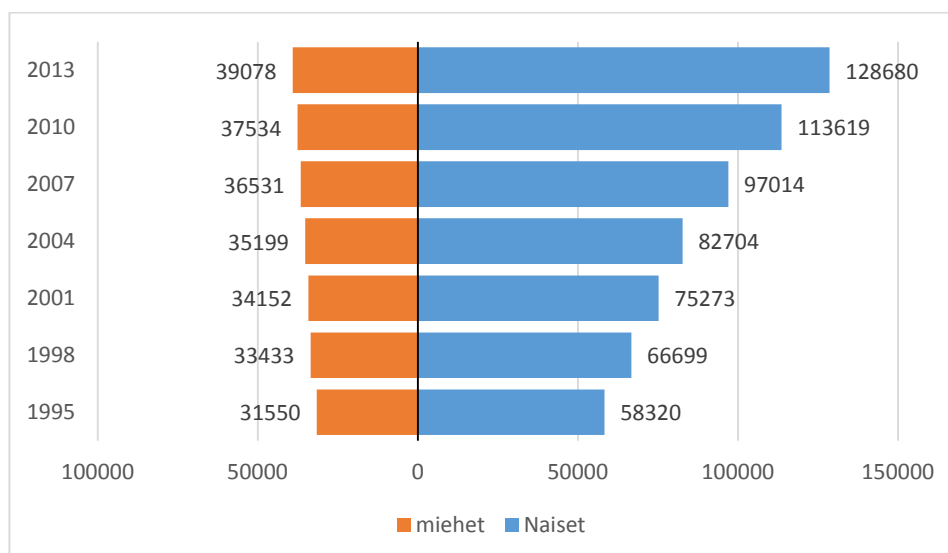
3.6 PALKANSAAJILLA KORKEAKOULUASTEEN TUTKINTO - KUNTASEKTORI

3.6.1 Yleistä – kuntasektori

Lähdemme liikkeelle tarkastelemalla korkeakouluasteen tutkinnon¹¹¹ suorittaneiden määriä ja osuuksia suhteessa kuntasektorin koko henkilöstöön sekä miesten ja naisten perusjoukkoihin vuosivälillä 1995 – 2013. Koko kuntasektorin osalta luvun 2.2 kuviosta 2.5 näkyi, että vuonna 1995 22.8 prosenttia kuntasektorin palkansaaajista omasi korkeakouluasteen tutkinnon ja jakson lopussa osuus oli noussut 38.8 prosenttiin. Kuviossa 3.45 alla esitämme korkeakouluasteen tutkinnon omaavien miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla vuosivälillä 1995–2013. Aiemmissa luvuissa havaitsimme, että tarkeastelujaksollamme korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden määrä on voimakkaasti supistunut ja keskiasteen tutkinnon suorittaneiden määrä pysynyt varsin vakaana. Nyt korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden tarkastelu täydentää kokonaiskuvan havaitessamme korkeimman koulutustason ryhmän muodostavan ainoan ja lisäksi vielä hyvin voimakkaasti kasvaneen kuntahenkilöstön koulutusasteryhmän vuosina 1995-2013. Vaikka korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miestenkin palvelussuhdemäärä kasvoi merkittävästi vuoden 1995 31500:sta vuoden 2013 39000:een, niin suurin muutos koski saman koulutusryhmän naisten määrää, joka *enemmän kuin kaksinkertaistui* kasvaen reilusta 58000:sta vajaaseen 129000:een. Tämän seurauksena naisten osuus korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden ryhmässä nousi vuoden 1995 64.9 prosentista 76.7 prosenttiin vuonna 2013.¹¹²

¹¹¹ Tässä raportissa termi *korkeakouluasteen tutkinto* kattaa kaikki korkeakoulu-, yliopisto- ja ammattikorkeakoulututkinnot lähtien 3-4 vuotta päätoimista opiskelua keskiasteen jälkeen vaativasta alemman korkeakoulututkinnon (mm. ammattikorkeakoulututkinnot ja alemmat korkeakoulututkinnot) suorittamisesta aina tieteellisiin lisensiaatin ja tohtorin tutkintoihin. Sen sijaan ns. *alimman korkea-asteen* koulutukset (mm. merkonomien sekä vanhat teknikon ja sairaanhoitajan tutkinnot, jotka eivät ole ammattikorkeakoulututkintoja) luetaan tässä tutkimuksessa *keskiasteen tutkintoihin*.

¹¹² Kuntasektorilla kokonaisuudessaan naisosuus oli vuonna 1995 74.3 prosenttia ja vuonna 2013 79.2 prosenttia (ks. kuvio 2.10 edellä).

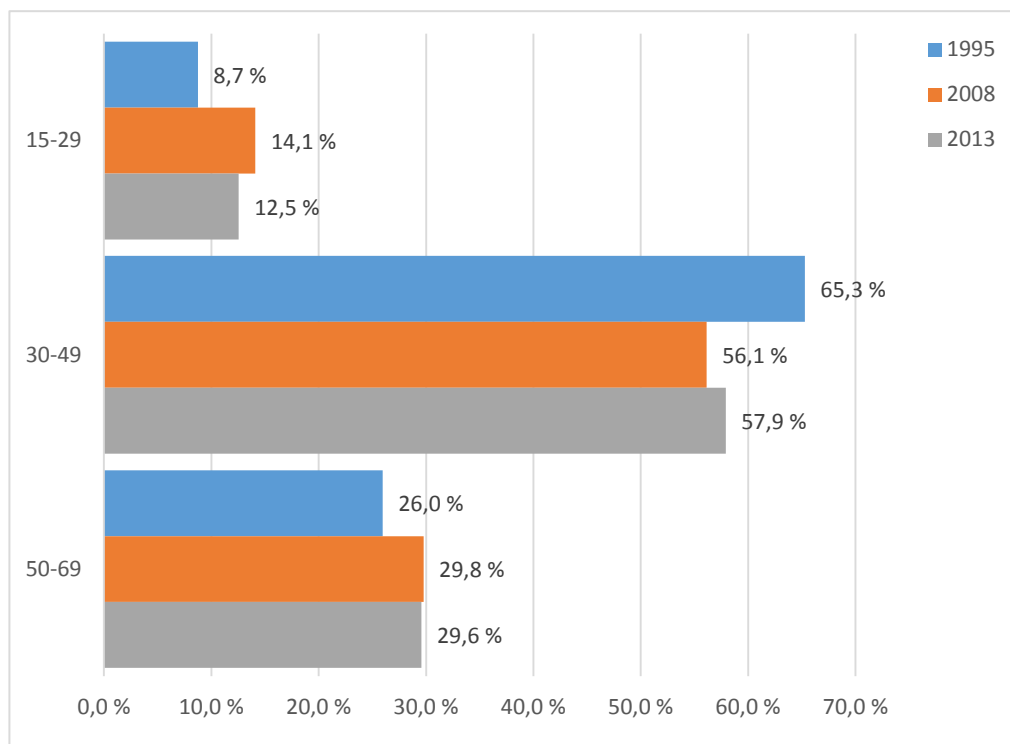

Kuvio 3.45. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät kuntasektorilla, kolmivuotisivälein 1995–2013.

Kuten jo kuntasektorin kokonaistarkastelun yhteydessä mainitsimme, ovat usean kunta-alalla keskeisen ammatin koulutusvaatimukset nousseet vanhasta keskiasteen opistotasoisesta koulutuksesta korkeakouluasteen koulutukseksi. Tähän ammattiryhmään kuuluvat muun muassa sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, sosiaalialan ohjaajat ja terveydenhoitajat. Samalla juuri näissä ammateissa työskentelevien määrä on voimakkaasti kasvanut sillä seurauksella, että kuntasektorille on tullut nuorempaa korkeakoulutasoisen tutkinnon suorittanutta väkeä selvästi enemmän kuin sieltä on eläköitymisen seurauksena poistunut opistotasoisien tutkinnon omanneita terveyden- ja sosiaalihuollon asiantuntijoita. Lisäksi terveydenhuollon vähiten koulutetun henkilöstön osalta keskeinen *sairaala- ja laitospalaisten* ammattiryhmä on lähes puolittunut reilusta 19000:sta noin 11000 palvelussuhteeseen ja samanaikaisesti korkeimmin koulutettujen *erikoislääkärien* määrä on yli kaksinkertaistunut 6600:aan. Siten kuntasektorin koulutusrakenteen muutoksen taustalla hahmottuu ja korostuu juuri terveydenhuollon henkilöstön koulutustason selkeä nousu.

Entä miltä ikärakenne ja sen mahdolliset muutokset vuosivälillä 1995–2013 näyttävät kuntasektorilla korkeakouluasteen tutkinnon omaavien osajoukossa? Kuviossa 3.46 on korkeimman koulutustason palkansaajat jaettu ikäryhmittäisiin osuuksiinsa vuosina 1995, 2008 ja 2013. Tosin kuin alemmilla koulutusasteilla ja myös kuntasektorilla kokonaisuudessaan ei korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukossa näy merkkejä palkansaajain keski-ään merkittävästä noususta, sillä ikäryhmien suhteelliset osuudet pysyvät varsin vakaina yli tarkasteluperiodin.

Suurin ikäryhmämuutos on kuitenkin sama kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan eli 30–49 -vuotiaiden ikäryhmän selvä suhteellinen pienentyminen. Mutta vaikkakin korkeimmalla koulutustasolla 30–49 -vuotiaiden ikäryhmä pieneneekin noin 7.4 prosenttiyksiköllä vuosien 1995–2013 välillä, niin verrattuna kuntasektorilla kokonaisuudessaan havaittuun 20 prosenttiyksikön laskuun jää keskimmäisen ikäryhmän suhteellisen kokoluokan pienentyminen tällä koulutustasolla huomattavasti kuntasektorin yleiskehitystä vaatimattomammaksi. Korkeakouluasteen koulutettujen muut ikäryhmät kasvoivat likipitään yhtä paljon: 15–29 -vuotiaat kasvoivat 3.8 ja 50–69 -vuotiaat kasvoivat 3.6 prosenttiyksikköä. Kun vuonna 2013 iäkkäimpien ryhmän osuus koko kuntasektorin palkansaajista nousi jo yli 40 prosentin (42.8 %), kuului kyseisenä vuonna korkeakoulututkinnon suorittaneista alle 30 prosenttia varttuneimpaan ikäryhmään. Siten korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden ikärakenne poikkeaa koko kuntasektorista ennen muuta vanhimman ikäryhmän alle 30 prosenttiin jäävällä sektoriosuudellaan.

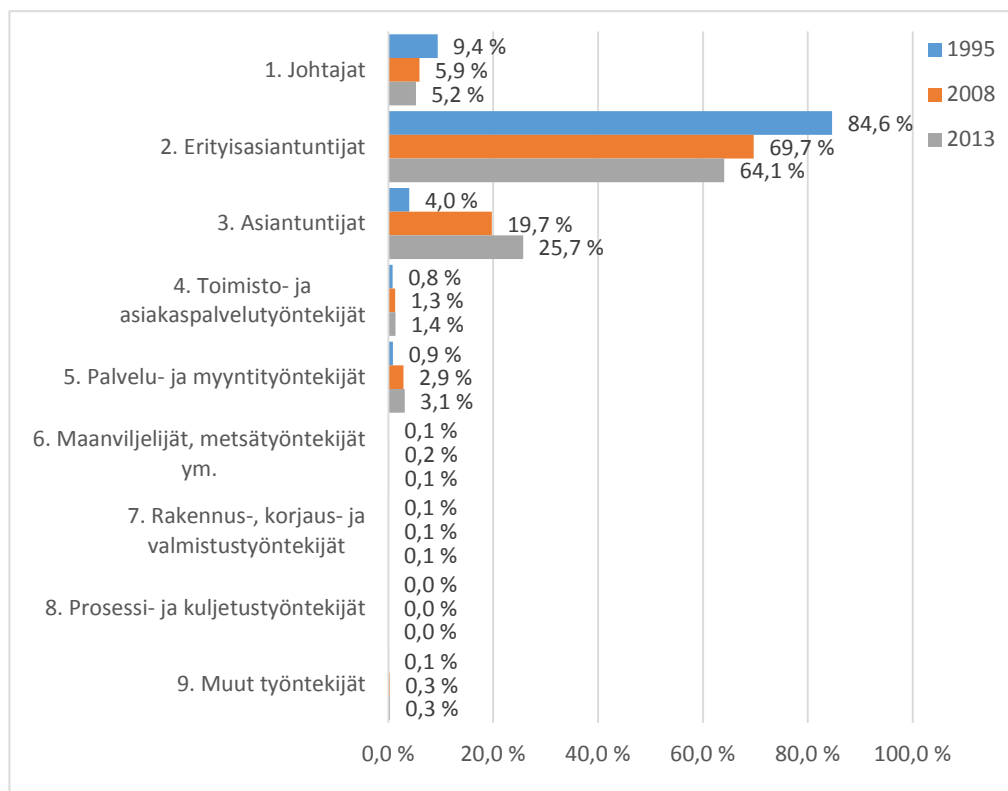

Kuvio 3.46. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.¹¹³

3.6.2 Ammattirakenteen muutos – kuntasektori

Korkeakouluasteen koulutusryhmän koko- ja ikärakennetarkasteluista siirrymme ammattirakennetarkasteluihin. Kuvio 3.47 esittää korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden jakautumista ammattipääluokkiin kuntasektorilla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Korkeakouluasteen koulutetut sijoittuvat odotetusti *lähes kokonaisuudessaan* kahden korkeimman taitotason (3-4) pääluokkiin 1-3: kolmeen ammattihierarkkisesti korkeimpaan pääluokkaan 1-3 kuului vuonna 1995 98.0 ja vuonna 2013 95.0 prosenttia kaikista kuntasektorin korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneista palkansaajista. Koko tarkastelujakson ajan ryhmän kaksi suurinta ammattipääluokkaa olivat pääluokka 2 (*erityisasiantuntijat*) ja pääluokka 3 (*asiantuntijat*).

¹¹³ Korkeakouluasteen palkansaajain ikäryhmittäiset palvelussuhdemäärät kuntasektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 vuosijärjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 7895, 20091 ja 21035 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 58676, 80019 ja 97146 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 23335, 42427 ja 49577 palvelussuhdetta.

Kuvio 3.47. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

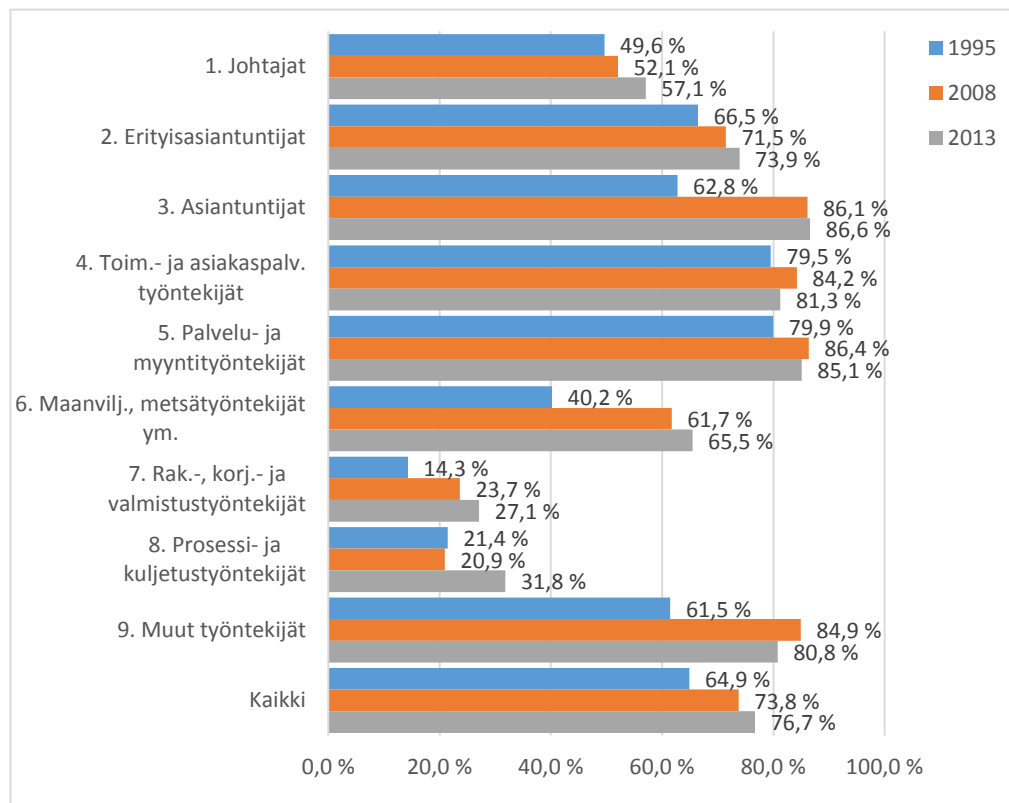
Mielenkiintoista on, että siinä missä erikoisasiantuntijoiden osuus on vuosivälillä 1995–2013 laskenut 20,5 prosenttiyksiköllä, on samanaikaisesti alemman taitotason (3) *asiantuntijoiden* –pääluokan osuus kasvanut 21,7 prosentilla. Voi kysyä, onko tämä jälleen osoitus tehtävien vaativuus-/osaamistason noususta ja toisaalta korkeakouluasteen koulutuksen *inflaatiomisesta*. Eli onko korkeakoulututkinto yhä useammin edellytys jo ammattipääluokan 3 *asiantuntijatasoonkin* tehtäviin? Tähän suuntaan viittaa ainakin jo edellä mainittu usean kunta-alalla keskeisen ammatin (muun muassa sairaanhoitajat, sosiaalityöntekijät, sosiaalialan ohjaajat ja terveydenhoitajat) koulutusvaatimusten nousu keskiasteen koulutuksesta korkeakouluasteen koulutukseksi.

Myös pääluokan 1 (*johtajat*) suhteellinen osuus on pienentynyt selvästi lähes puolittuen vuoden 1995 vajaan kymmenestä vuoden 2013 reiluun viiteen prosenttiin. Toisaalta ottaen huomioon johtajien osuuden *koko* kuntasektorilla pysytelleen 2,5 prosentissa koko vuosivälin 1995-2013 (ks. kuvio 2.6) sijoittui vuonna 2013 johtotehtäviin korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneista yhä kaksinkertainen osuus kuntasektoriin kokonaisuudessaan verrattuna.¹¹⁴

Missä määrin korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet miehet ja naiset sijoittuvat eri tavalla *ammattihierarkian* eri tasoja edustaviin ammattipääluokkiin kuntasektorilla. Kuviossa 3.48 näkyvät kuntasektorin korkeakouluasteen koulutuksen omaavan *naispuolisen* henkilöstön ammattipääluokkaosuudet suhteessa saman koulutustason miesten ja naisten yhteisaineistoon (*Kaikki*). Edellä (ks. Kuvio 3.47) näimme, että vuosivälillä 1995-2013 95-98 prosenttia kuntasektorin korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneesta henkilöstä sijoittui kolmeen ammatti-

114 Lista kuntasektorin pääluokkakokoisesti suurimmista AML2010-ammattinimikkeistä vuosivälin 1995-2013 palvelussuhdeosuusineen ja -määrineen löytyy liitetäulusta K3. . Pääluokan 1 (*johtajat*) osalta viisi palvelussuhdeosuudeltaan suurinta 5-numerotason AML2010-ammattinimikettä olivat (sulkeissa 5-numerotason ammattinimiketikoodi): *opetusalan johtajat* (1345), *lastenhoidon johtajat* (1341), *sosiaalihuollon johtajat* (1344), *alue- ja paikallishallinnon johtajat* (11122) sekä *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (1349). Pääluokassa 2 (*erityisasiantuntijat*) viisi palvelussuhdeosuudeltaan suurinta 5-numerotason AML2010-ammattinimikettä olivat (sulkeissa 5-numerotason ammattinimetikoodi): *luokanopettajat* (23411), *peruskoulun alaluokkien aineenopettajat* (23412), *ammattillisen koulutuksen opettajat* (2320), *muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat* (23304) sekä *lastentarhanopettajat* (2342). Pääluokan 3 (*asiantuntijat*) osalta viisi palvelussuhdeosuudeltaan suurinta 5-numerotason AML2010-ammattinimikettä olivat (sulkeissa 5-numerotason ammattinimetikoodi): *sairaanhoitajat* (32211), *sosiaalialan ohjaajat* (34121), *terveydenhuollon toimistosihteerit* (3344), *terveydenhoitajat* (32212) sekä *johdon sihteerit ja osastosihteerit* (3343).

hierarkkisesti korkeimpaan pääluokkaan 1-3. Verrattaessa näiden korkeakoulutettujen kannalta keskeisten pääluokkien naisosuuksia korkeimmin koulutettujen naisosuuteen yli päänsä näemme, että pääluokissa 1 (*johtajat*) ja 2 (*erityisasiantuntijat*) säilyi miehillä *yliedustus* koko jakson. Suurin ylitedustus löytyy pääluokassa 1, missä miesten ylitedustus edelleen vuonna 2013 oli lähes 20 prosenttiyksikköä. Vastaavasti pääluokassa 3 (*asiantuntijat*) oli naisilla noin kymmenen prosenttiyksikön ylitedustus.

Kuvio 3.48. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipääluokittain *korkeakouluasteen* tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna *kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

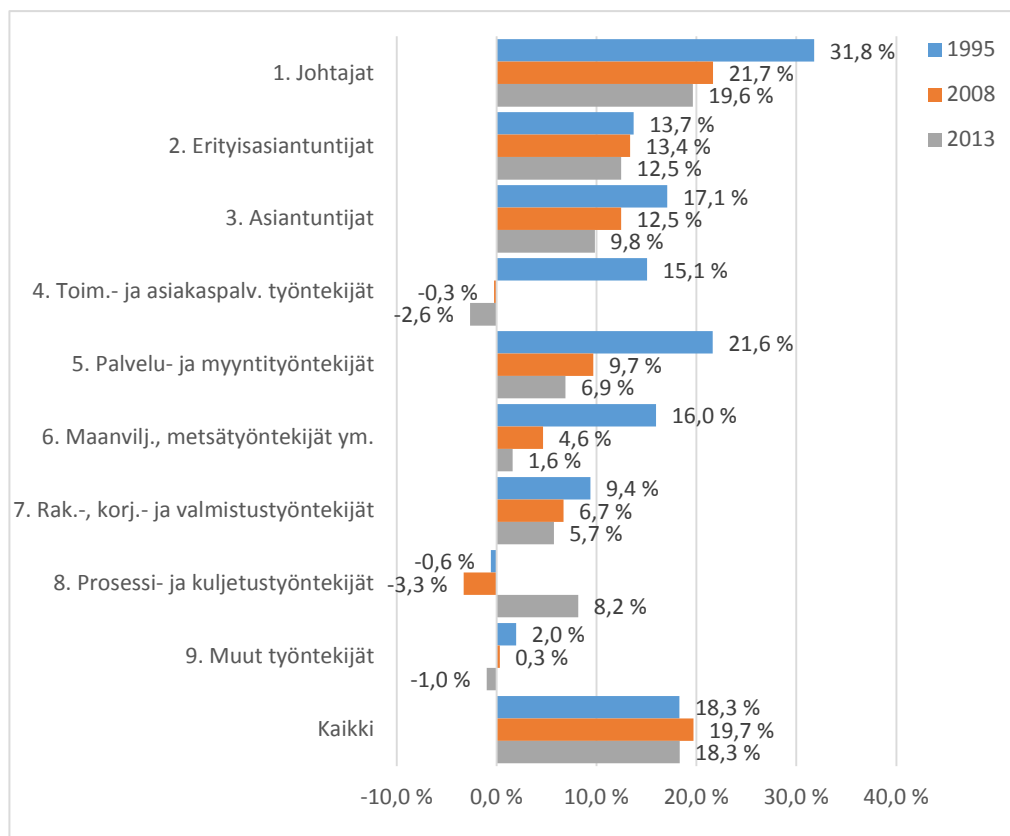
Kuviossa 3.48 on syytä huomioda, että naisten osuuksien kasvusta kaikissa pääluokissa 1-3 on pääluokan 3 kasvuaste omaa luokkaansa: naisosuus on kasvanut peräti 23,8 prosenttiyksikköä vuosivälillä 1995-2013. Kun tätä verrataan koko sektorin naisosuuden 11,8 prosenttiyksikön kasvuun samana aikana, huomataan korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden naisten aivan valtaosin päätyvän ammattihierarkkisesti (ja myös keskipalkalla mitaten) alimpaan korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden pääluokkaan.

Kaiken kaikkiaan herää kysymys, miksi korkeakouluasteen koulutus näyttää naisilla tuottavan miehiä alemman aseman ammatti- ja siten myös palkkahierarkiassa? Yksi selitys on varmaan se, että ammatin edellyttämän koulutustason nousu keskiasteen tutkinnosta korkeakouluasteen tutkinnoksi, kuten muun muassa sellaisilla suurilla terveydenhuollon ammattiryhmillä kuin *sairaanhoitajilla* ja *terveydenhoitajilla* on tapahtunut, ei automaattisesti nosta kyseisten ammattien keskipalkkaa. Ilman tarkempia miesten ja naisten tutkintonimikkeitä, ikäkohorteja ja urapolkuja koskevia analyysejä, on mitään tarkempaa tämän ilmiön syistä mahdotonta sanoa. Mutta joka tapauksessa pelkkä naisille tyypillisten ammattiryhmien koulutustason nousu ei ainakaan kovin nopeasti näytä vaikuttavan sukupuolten palkkaeroon. Taustalla vaikuttaa koko ajan miesten ja naisten sitkeä *koulutusalaakohtainen* segregatio, joka ylläpitää jakoa mies- ja naisvaltaisiin ja samalla korkeamman vs. alemman keskipalkan ammattialoihin. Problematiikka kiertyy vääjäämättä, paitsi mies- ja naisvaltaisten ammattien keskinäiseen arvostukseen ja palkanmaksukykyyn, myös kysymykseen siitä, mistä syistä sukupuolvesta toiseen koulutusalaakohtaiset sijoittumiserot säilyvät niin sitkeästi miesten ja naisten välillä?

3.6.3 Sukupuolten väliset ansioerot kunta-alalla

3.6.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

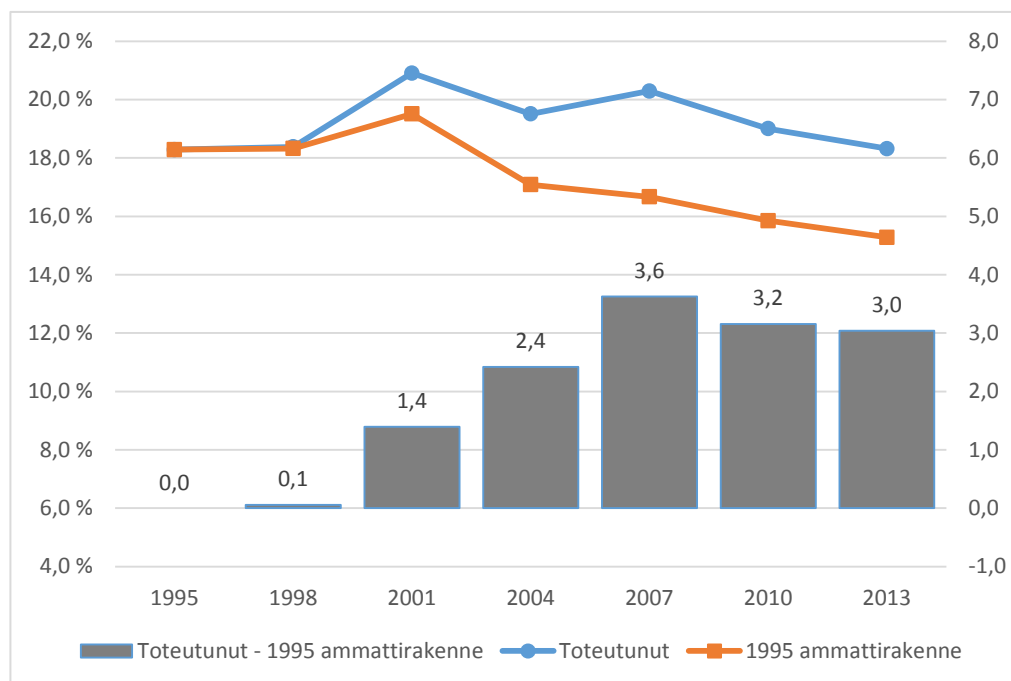
Kuvio 3.49 esittää sukupuolten säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluok- ka- ja kokonaistasolla vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuntasektoriin kokonaisuudessaan vertail- taessa (ks. kuvio 2.11) on korkeakouluasteen suorittaneilla keskituntipalkkojen ero ollut 3-4 prosenttiyksikköä koko sektorin palkkaeroa suurempi. Kaikissa korkeimmin koulutetuille keskeisissä ammattihierarkkisesti ylimmissä pääluokissa 1-3 on säännöllisen työajan tunti- palkkaero kuitenkin laskenut vuosivälillä 1995-2013. Eniten on palkkaero laskenut pääluokas- sa 1 (johtajat), missä keskituntipalkkaero laski 12,2 prosenttiyksiköllä. Toisaalta johtajien pääluokassa 1 keskituntipalkkaero oli edelleen vuonna 2013 19,6 % eli selvästi suurin pää- luokista 1-3. Pienin pääluokkien 1-3 palkkaero vuonna 2013, 9,8 %, löytyy pääluokassa 3 (asiantuntijat), missä palkkaero pienentyi 7,3 prosenttiyksiköllä vuosina 1995-2013. Näin ollen jo alun perin naisvaltaisina ja eniten vielä naisosuuttaan vuosina 1995-2013 kasvattanut asiantuntijoiden pääluokka 3 osoittautui miesten ja naisten säännöllisen työajan keskitunti- palkkaeron osalta kaikkein pienimmäksi.

Kuvio 3.49. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet palkansaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa ammattipääluokittain kuntasektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Tutkitaan seuraavaksi, onko pääluokkatason ammattirakennemuutosten palkkaerovaikutuk- sissa eroa korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla koko sektoriin verrattuna. Kuviossa 3.50 verrataan korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden toteutunutta miesten ja naisten keskitun- tiansioeroa siihen vaihtoehtoon, että korkeakouluasteen tutkinnon omaavien osajoukossa AMI2010-pääluokkatason ammattirakenne olisi pysynyt muuttumattomana koko vuosivälin 1995-2013. Toteutunut pääluokkatason ammattirakennemuutos on naisten kannalta selvästi epäedullinen. Tämä tarkoittaa sitä, että suhteellisesti suurempi osuus korkeakouluasteen tut- kinnon suorittaneista naisista sijoittui vuonna 2013 keskeisistä pääluokista 1-3 palkkatasoltaan alimpaan luokkaan 3 (asiantuntijat) kuin vuonna 1995. Pääluokkatasolla määritelty ammatti-

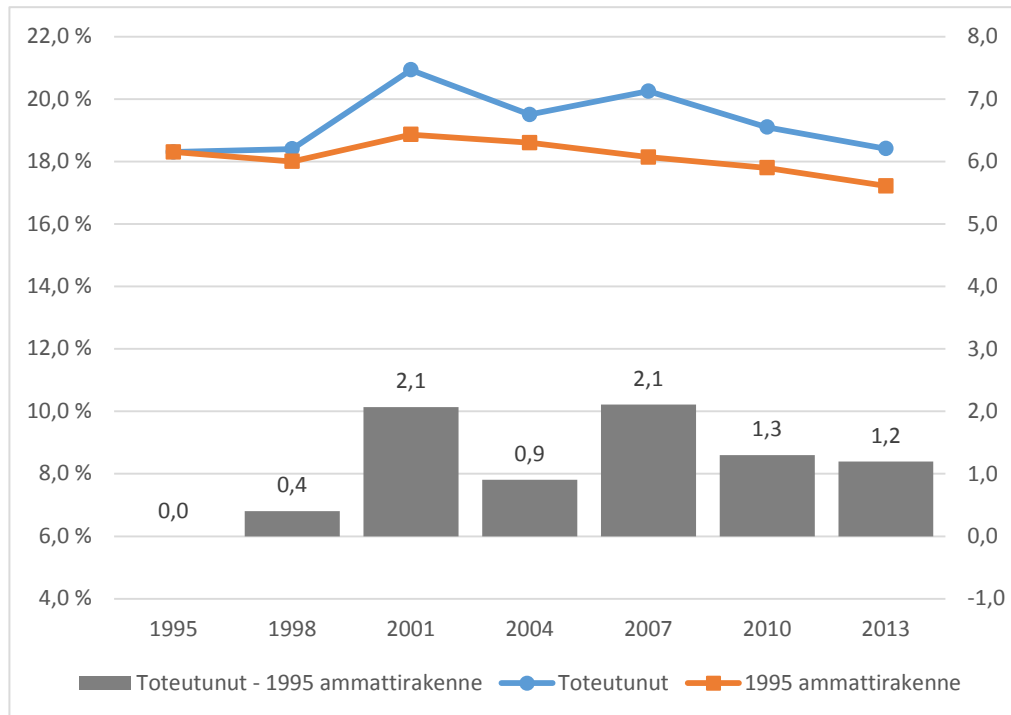
hierarkkisen segregaatian palkkaeroa kasvattava vaikutus oli 3.0 prosenttiyksikköä vuosien 1995 j013 välillä. Siten korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla ammattihierarkkisen segregaatian vuosivälin 1995 – 2013 muutoksen palkkaeroa kasvattava vaikutus osoittautui 2.4 prosenttiyksikköä suuremmaksi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan (vrt. kuvio 2.12).

Kuvio 3.50. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisivälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Jatkamme tutkimalla sukupuolten ammatillisen eriytymisen vaikutusta palkkaeroon tarkimalla AML2010-luokituksen 5-numeroisella ammatinimiketasolla. Kuviossa 3.51 vertaamme toteutunutta palkkaeroa siihen laskennalliseen vaihtoehtoon, että ammattirakenne olisi vuodesta 1995 lähtien pysynyt muuttumattomana sekä pääluokkatasolla että myös AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalla ammatinimikkeiden 5-numerotasolla.

Kuvion 3.51 mukaan vuosina 1995-2013 kuntasektorilla miesten ja naisten 5-numerotason ammatillisen ja pääluokkatason ammattihierarkkisen eriytymisen muutokset kasvattivat korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden mies- ja naispalkansaajien välistä keskituntipalkkojen eroa yhteensä 1.2 prosenttiyksikköä. Huomionarvoista tässä yhteydessä on se, että vaikkakin ammatteisegregaatian yhteisvaikutus siis kasvatti palkkaeroa, niin 5-numerotason ammatinimikesegregaatian muutoksella oli itse asiassa palkkaeroa pienentävä vaikutus. Kuten aiemmin selitimme, saadaan ”puhdas” 5-numerotason ammatteisegregaatian nettomääräinen palkkaerovaikutus vähentämällä pääluokkatason ammattihierarkkisen segregatiomuutoksen palkkaerovaikutus ammatteisegregaatian koko yhteisvaikutuksesta. Siten 5-numerotason ammatillisen eriytymisen muutos pienensi yksinään palkkaeroa 1.8 prosenttiyksikköä ($1.2 - 3.0 = -1.8$ %). Toisin sanoen korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden naisten sijoittuminen pääluokkatasojen ”sisällä” entistä parempipalkkaisiin 5-numerotason ammatteihin edistyi vuosivälillä 1995-2013. Mutta tämä naisten kannalta positiivinen muutos jäi painoarvoltaan naisten kannalta negatiivisen pääluokkatason eriytymistä koskevan kehityskulun varjoon.

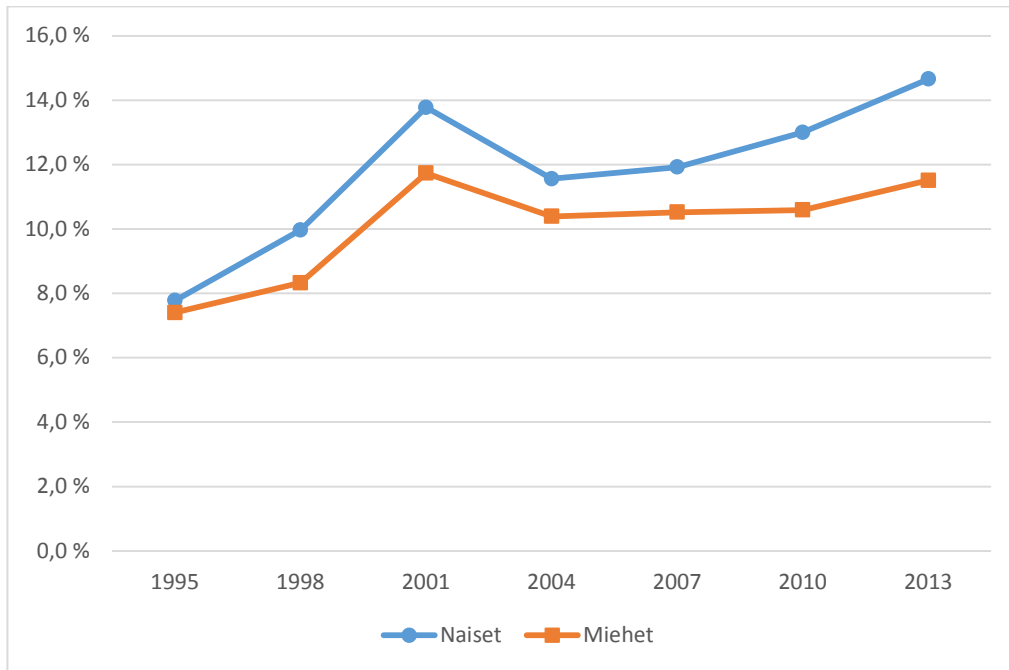
Kuvio 3.51. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pysty akseli prosenttiyksikköinä.

Yhteenvetona korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden palkansaajain keskituntipalkkojen eron osalta voimme sanoa, että vuosina 1995 – 2013 naisten ammatihierarkkinen asema heikentyi miesten ja naisten pääluokkatason välisen eriytymisen seurauksena. Sen sijaan pääluokkatason ”sisällä” ammatillisen segregaaation muutos pienensi miesten ja naisten palkkaeroa. Pääluokkatason ammatihierarkkinen segregatio kuitenkin hallitsi palkkaeromuutosta sillä seurauksella, että ammattirakenteen muutokset kokonaisuudessaan kasvattivat palkkaeroa 1.2 prosenttiyksiköllä. Tämä tarkoittaa kuntasektorilla sitä, että siinä missä korkeakouluasteen tutkinnon omaavien naisten mahdollisuudet sijoittua entistä parempipalkkaisiin ammatteihin saman ammattipäluokan sisällä näyttävät parantuneen vuosivälillä 1995-2013, on sijoittuminen korkeampipalkkaisiin pääluokkiin tämän koulutusryhmän naisilla heikentynyt suhteellisesti vielä enemmän.

3.6.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

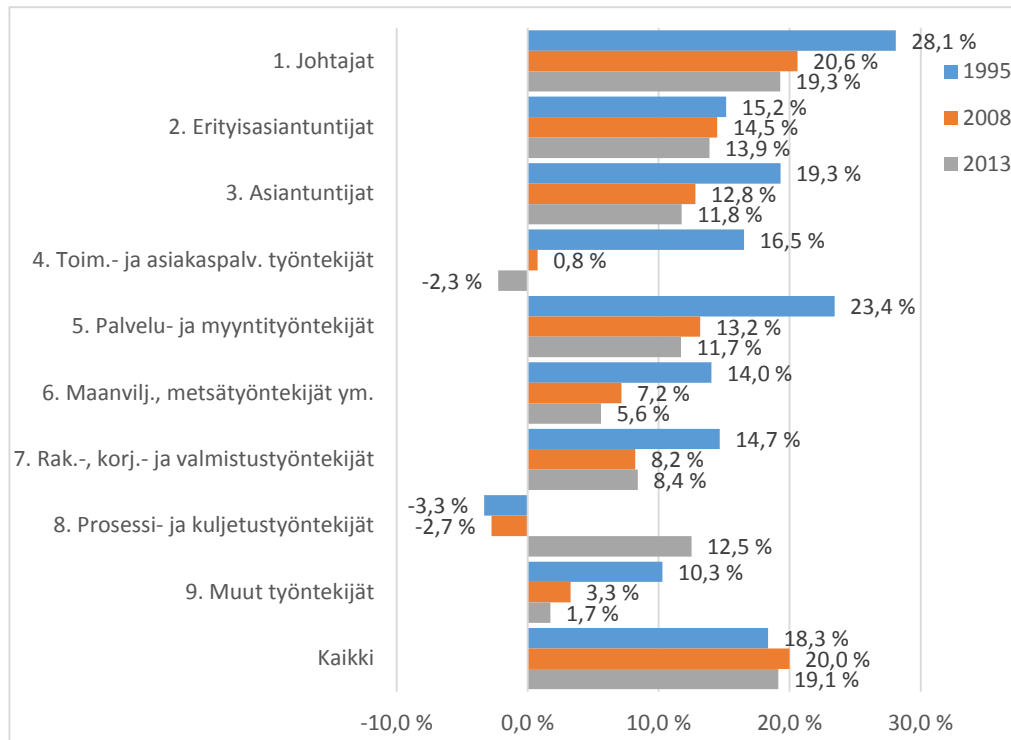
Siirrymme korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneen kunta-alan henkilöstön palkkaeron ja ammatisegregaation välisen suhteen tarkastelussa työpanoserot huomioiviin säännöllisen työajan kuukausiansioihin. Keskeisenä kysymyksenä on, missä määrin korkeimman koulutuksen omaavat kuntasektorin palkansaajat eroavat muusta kuntasektorista keskimääräisten työpanos- ja osa-aikaisuuserojen palkkaerovaikutusten osalta.

Kuvio 3.52 esittää osa-aikatyötä tekevien osuudet korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden kunta-alan miesten ja naisten osajoukoissa vuosina 1995-2013. Toisin kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan (ks. kuvio 2.14) olivat korkeakoulutetut miehet ja naiset vuoden 1995 lähtötasollaan osa-aikaisuuden osalta lähes tasoissa. Tämän jälkeen osa-aikaisten osuudet ovat kasvaneet molemmilla sukupuolilla. Naisilla kasvu on kuitenkin ollut ripeämpää ja vuoteen 2013 tultaessa oli naisten osa-aikaisuus noussut 14.7 prosenttiin ollen näin 3.2 prosenttiyksikköä miesten 11.5 prosentin osa-aikaisuusosuutta suurempi.

Kuvio 3.52. *Korkeakouluasteen* suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan *kuntasektorilla*, % kolmivuotisvälein 1995 - 2013.

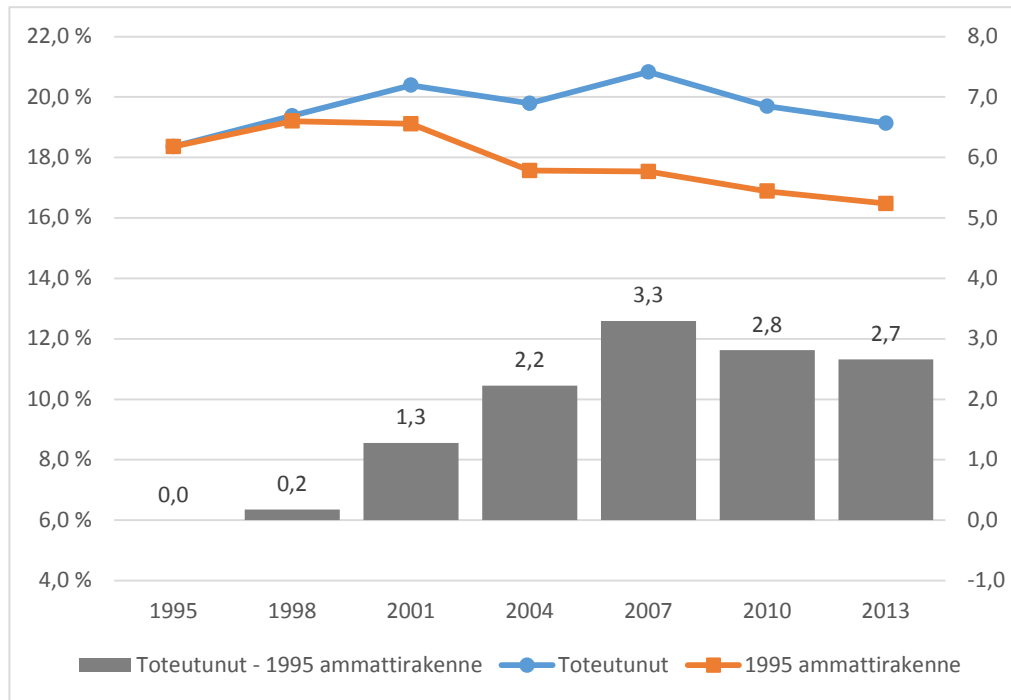
Kuviossa 3.53 näemme korkeimman koulutustason suorittaneiden miesten ja naisten keski-kuukausipalkkaerot kokonaisuudessaan ja ammattipääluokkatasoilla. Kaikilla korkeimmin koulutetuilla oli keskimääräisten kuukausipalkkojen ero vuonna 1995 18.3 ja vuonna 2013 19.1 prosenttiyksikköä. Kun korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden säännöllisen työajan keskituntipalkkaero oli 18.3 prosenttia molempina vuosina 1995 ja 2013 (ks. kuvio 3.49), niin kuukausipalkkaerot kasvoivat 0.8 prosenttiyksikköä suhteessa tuntipalkkaeroon vuosivälillä 1995-2013. Tämä kasvu kahden palkkaerokäsitteen välillä on samansuuntainen kuin kuviossa 3.52 havaitsemamme miesten ja naisten välisen osa-aikaisosuuden kasvu. Siten korkeakoulutettujen parissa on naisten osa-aikaisosuuden kasvu suhteessa miehiin kasvattanut omalta osaltaan myös keskimääräistä kuukausipalkkaeroa miesten ja naisten välillä vuosina 1995-2013.

Kuvio 3.53. *Korkeakouluasteen* tutkinnon suorittaneet: Sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa ammattipääluokittain kuntasektorilla*, % 1995, 2008 ja 2013.

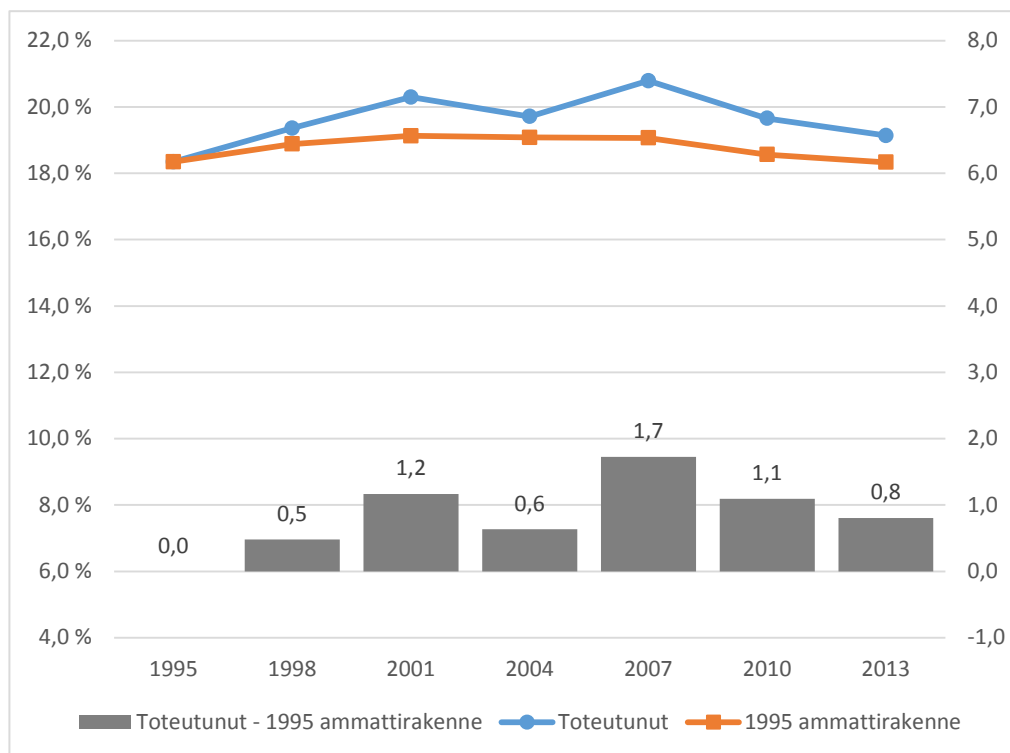
Kuntasektorilla *kokonaisuudessaan* taas oli kuukausipalkkaero vuonna 1995 17.1 ja vuonna 2013 16.1 prosenttia (ks. kuvio 2.15) eli 1-3 prosenttiyksikköä pienempi kuin valtion korkeakouluasteen suorittaneella osalla henkilöstöä. Tämä viittaa siihen, että palkkaero kasvaa koulutustason myötä. Toisaalta ammattihierarkia- ja taitotasoiltaan korkeammissa pääluokissa palkkahajonta ylipäänsäkin on suurempi lisääntyvän tehtävä- ja henkilöstöheterogeenisyyden myötä.

Kuviosta 3.54 voimme nähdä onko tuntipalkkojen korvaamisella yksilöiden työpanoserot huomioivalla säännöllisen työajan kuukausipalkalla vaikutusta ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiimme. Säännöllisen työajan keskituntipalkkaerojen tapaan (ks. kuvio 3.50) on pääluokkatason *ammattihierarkkisen* segregaation muutoksella vuosivälillä 1995-2013 ollut selvä vaikutus myös kuukausipalkkaeroihin. Kun tuntipalkkojen osalta ammattihierarkkisen segregaation muutos kasvatti palkkaeroa kolmella prosenttiyksiköllä vuosina 1995-2013, oli kuukausipalkkojen yhteydessä palkkaeroa kasvattava vaikutus 2.7 prosenttiyksikköä.

Kuvio 3.54. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Kuvio 3.55 esittää ammattisegregaation palkkaerovaikutukset tarkimmalla ammattiluokituksen 5-numerotasolla. Kuvion mukaan vuosina 1995-2013 kuntasektorilla miesten ja naisten 5-numerotason ammatillisen ja pääluokkatason ammatihierarkkisen eriytymisen muutokset kasvattivat korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden mies- ja naispalkansaajien välistä keskituntipalkkojen eroa yhteensä 0.8 prosenttiyksikköä. Tulos on siten samansuuntainen kuin tuntipalkkaerojen ja ammattisegregaation muutosten välillä havaitsemamme (vrt. kuviot 3.50 ja 3.51). Eli vaikka myös säännöllisen työajan kuukausipalkkaeron tapauksessa ammattisegregaation yhteisvaikutus kasvatti palkkaeroa, niin 5-numerotason ammatinimikese-segregaation muutoksella oli tuntipalkkaeron tapaan palkkaeroa pienentävä vaikutus. Kuukausipalkkaeron kohdalla 5-numerotason ammatillisen eriytymisen muutos pienensi yksinään palkkaeroa 1.9 prosenttiyksikköä ($0.8 - 2.7 = -1.9$ %). Näin ollen korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet naiset etenivät pääluokkatason ”sisällä” entistä parempipalkkaisiin 5-numerotason ammatteihin vuosivälillä 1995-2013. Mutta jälleen naisilla pääluokkien välinen siirtyminen ammattihierarkkisesti ja palkkatasoltaan korkeampiin asemiin heikkeni suhteessa miehiin ja tämä kehitys dominoi tutkimusjaksollamme palkkaerodynamiikkaa korkeakouluasteen tutkinnon omaavalla kunta-alan henkilöstöllä.

Kuvio 3.55. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan kuntasektorilla kolmivuotisivälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pysty akseli prosenttiyksikköinä.

3.6.4 Yhteenveto – kuntasektorin palkansaajilla korkeakoulu-asteen tutkinto

Vuosina 1995 ja 2013 korkeakouluasteen tutkinnon omaavien miesten määrä kasvoi 31500:sta 39000:een mutta naisten määrä yli kaksinkertaistui noin 58000:sta vajaaseen 129000:een. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osuus kuntasektorilla kasvoi 16 prosenttiyksiköllä vuoden 2013 38,8 prosenttiin. Korkeimman koulutustason ryhmä muodostaakin ainoan ja lisäksi vielä hyvin voimakkaasti kasvaneen kuntahenkilöstön koulutusasteryhmän vuosina 1995-2013. Keskeinen osa koulutusryhmän kasvua selittyy korkeakouluasteen suorittaneiden naisten määrän yli kaksinkertaistumisella kuntasektorilla. Tämän seurauksena naisten osuus korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden ryhmässä nousi vuoden 1995 65 prosentista 77 prosenttiin vuonna 2013.

Ajanjaksolla 1995–2013 korkeakouluasteen koulutustasolla sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan keskituntiansioissa pysyi muuttumattomana 18,3 prosentissa ja nousi kuukausiansioissa 18,3 prosentista 19,1 prosenttiin. Korkeakouluasteen koulutetuilla keskituntipalkkaero oli 3,6 ja kuukausipalkkaero noin 1-3 prosenttiyksikköä suurempi kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan.

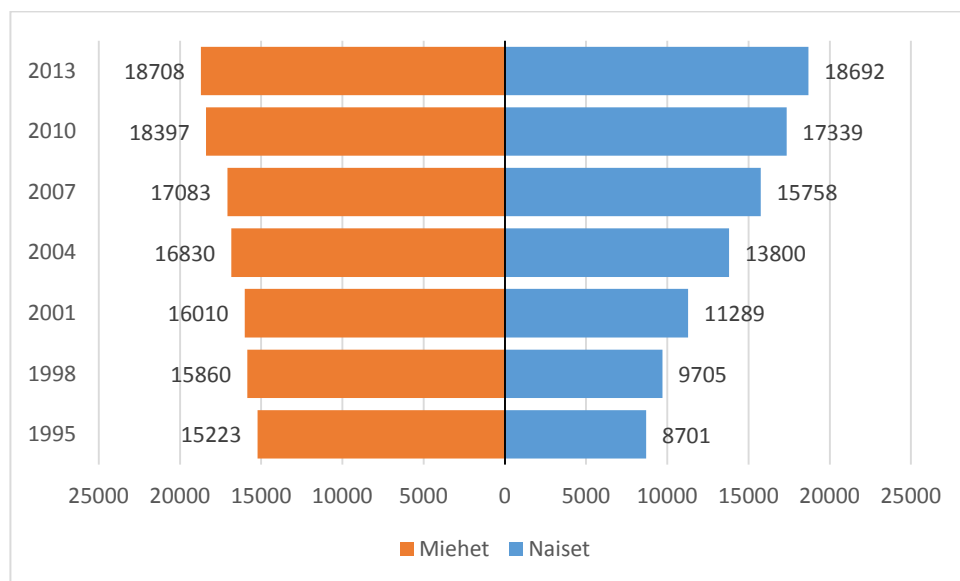
Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkoista laskettu palkkaero oli korkeakouluasteen koulutustasolla vuonna 1995 yhtä suuri ja vuonna 2013 0,8 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Siten korkeakouluasteen koulutetuilla miesten keskimääräisen säännöllisen kuukausityöajan kasvu suhteessa naisiin näyttää kasvattaneen vajaalla prosenttiyksiköllä sukupuolten keskimääräisten kuukausipalkkojen eroa aikavälillä 1995-2013. Kuukausityöaikaeroa miesten ja naisten välillä vuosina 1995-2013 kasvatti omalta osaltaan myös naisten osa-aikaisuuden kolmen prosenttiyksikön kasvu suhteessa miehiin, mutta vaikutus jäi varsin näkymättömäksi muiden tekijöiden dominoidessa kehitystä yli ajan.

Vuosien 1995 ja 2013 välillä ammattirakenteen *hierarkiatason* segregatiomuutos kasvatti korkeakouluasteen koulutustasolla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 3.0 prosenttiyksikköä ja kuukausipalkoissa 2.7 prosenttiyksikköä. Pääluokkatason ja tarkan 5-numerotason segregatiovaikutusten *yhteisvaikutuksena* ammattisegregaation *kokonaismuutos* kasvatti korkeakouluasteen tasolla sukupuolten palkkaeroa keskituntiansioissa 1.2 ja kuukausipalkoissa 0.8 prosenttiyksikköä. Toisin kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan korkeakouluasteen koulutetuilla ammattisegregaatiomuutokset siis *kasvattivat* palkkaeroa vuosina 1995-2013.

3.7 PALKANSAAJILLA KORKEAKOULUASTEEN TUTKINTO – VALTIOSEKTORI

3.7.1 Yleistä - valtiosektori

Kuviossa 3.56 näkyvät korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät vuosiväliltä 1995–2013.¹¹⁵ Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten palvelussuhdemäärä kasvoi vuoden 1995 15200:sta vuoden 2013 18700:aan, mutta suurin muutos tapahtui saman koulutusryhmän naisten määrässä, joka *enemmän kuin kaksinkertaistui* kasvessaan 8700:sta 18700:aan. Näin ollen korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden naisten määrä on vuosivälillä 1995 -2013 noussut peräti *114.8 prosenttia*! Miehilläkin korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden määrä on noussut 56.3 prosenttia. Kun koko sektori on samaan aikaan pienentynyt vajaalla kymmenellä prosenttiyksiköllä (ks. kuvio 2.18), on seurauksena ollut korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osuuden nousu vuoden 1995 26.3 prosentista 45.6 prosenttiin jakson lopussa.

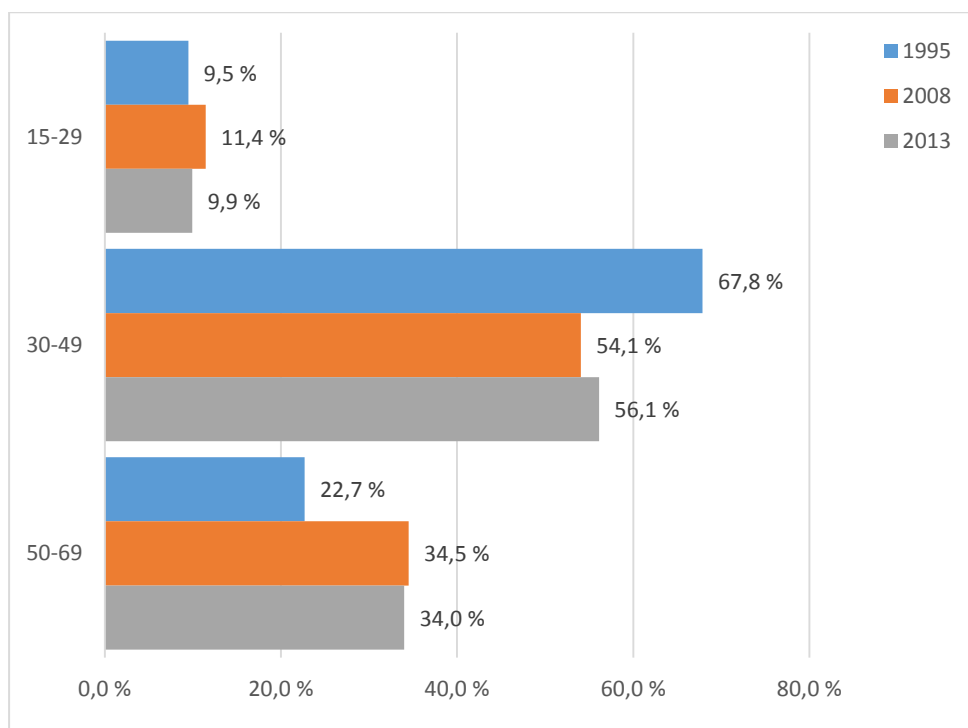
Kuvio 3.56. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten lukumäärät valtio-sektorilla, kolmivuotisivälein 1995 - 2013.

Naisten määrän voimakas kasvu näkyy myös korkeakoulutettujen naisosuudessa: kun vuonna 1995 korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneista 36.4 prosenttia oli naisia, oli valtion kaikista korkeakoulutetuista vuonna 2013 naisia jo 50.0 prosenttia eli tasan puolet. Naisten osuuden nopeasta kasvuasteesta johtuen korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden naisosuus olikin vuonna 2013 jo suurempi koko sektorin naisosuutta (48.4 %). Korkeintaan perusasteen tutkinnon tai keskiasteen tutkinnon suorittaneiden määrrien voimakkaasti supistuessa vuosina

¹¹⁵ Koulutusastetarkastelumme kattavat vain valtiosektorin vuonna 2013 budjettitalouden piiriin kuuluneiden valtion yksiköiden alaiset palvelussuhteet. Korkeakoulujen ja yliopistojen siirtäminen suoran budjettitalouden ulkopuolelle sekä muut valtion liikelaitostamis-, yhtiöittämis- ym. toimenpiteet siirsivät vuositasolla noin 33000 palvelussuhdetta valtion palkkatilastoista yksityisen sektorin puolelle (vrt. 2.18).

1995-2013 muodostaa korkeimman koulutustason ryhmä siten ainoan ja vieläpä erittäin voimakkaasti kasvaneen valtiohenkilöstön koulutusasteryhmän vuosina 1995-2013.

Kuviossa 3.57 näemme korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden palkansaajain ikäryhmäsuhteet vuosina 1995, 2008 ja 2013. Kuvio muistuttaa vastaavaa koko valtiosektorin jakaumaa (kuvio 2.19). Iäkkäimpien ryhmän, 50-69 –vuotiaat, kasvu 11,3 prosenttiyksiköllä on kuitenkin selvästi *pienempi* kuin saman ikäryhmänvajaan 20 prosenttiyksikön kasvuaste valtiosektorilla kokonaisuudessaan. Kaiken kaikkiaan myös korkeakouluasteen suorittaneiden osalta toistuu valtiosektorin palkansaajain yleinen keski-ikä nousu. Lisäksi korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneen kuntasektorin henkilöstön ikäjakaumaan (kuvio 3.46 edellä) vertailtaessa näkyy myös sama palkansaajain keski-ikä nousu, mutta toisaalta valtiosektorilla korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa on vanhimman ikäryhmän osuus kasvanut selvästi enemmän ja suuremmaksi kuin kuntasektorilla.

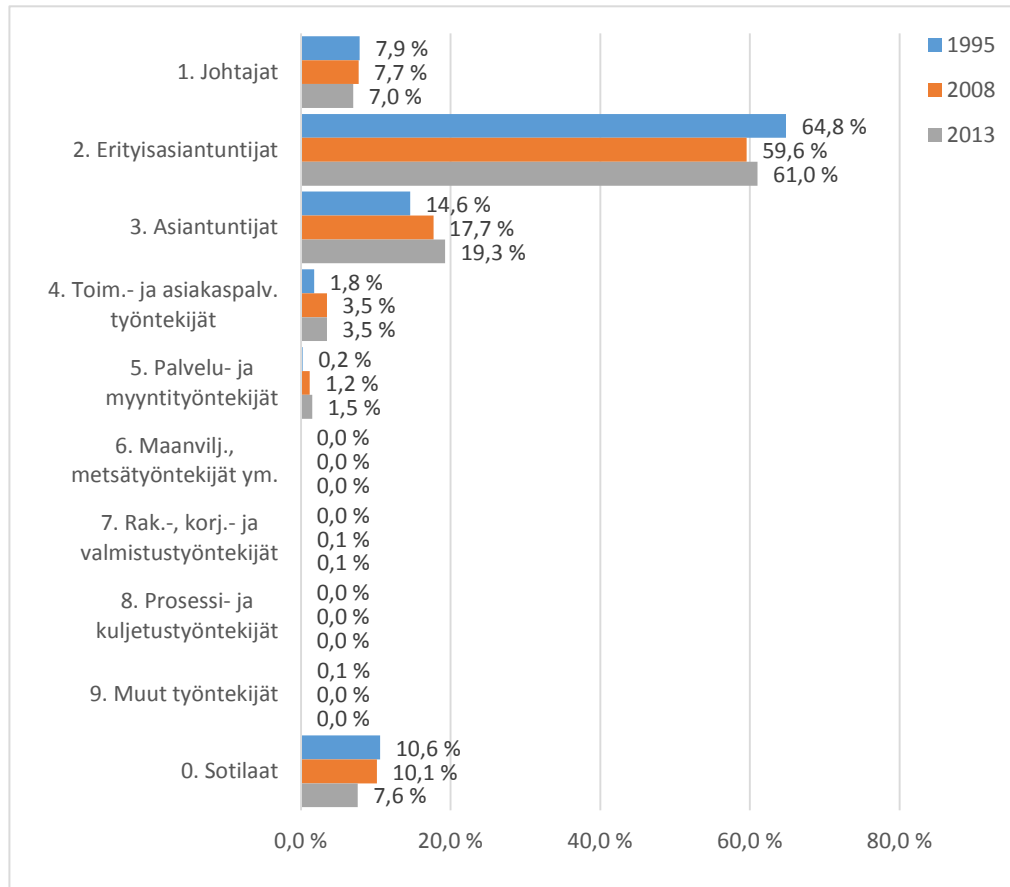
Kuvio 3.57. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden palvelussuhdeosuudet ikäryhmittäin valtiolla, % 1995, 2008 ja 2013.¹¹⁶

3.7.2 Ammattirakenteen muutos – valtiosektori

Kuviosta 3.58 käyvät ilmi korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten yhteiset ammattien pääluokkajakaumat vuosina 1995, 2008 ja 2013. Koko valtiosektorin vastaavaan pääluokkajakaumaan verrattuna (kuvio 2.21) korostuvat korkeakouluasteen suorittaneilla pääluokat 1 (*johtajat*), 2 (*erityisasiantuntijat*), 3 (*asiantuntijat*) ja 0 (*sotilaat*). Kaikista valtiosektorin korkeakouluasteen suorittaneista lähes kolme neljästä (87,3 %) sijoittui pääluokkiin 1-3 vuonna 2013. Kuntasektoriin verrattuna (ks. kuvio 3.47) sijoitutaan valtiolla korkeakouluasteen koulutuksella huomattavasti *vähemmässä* määrin pääluokkaan kolme eli *asiantuntijoihin*.¹¹⁷

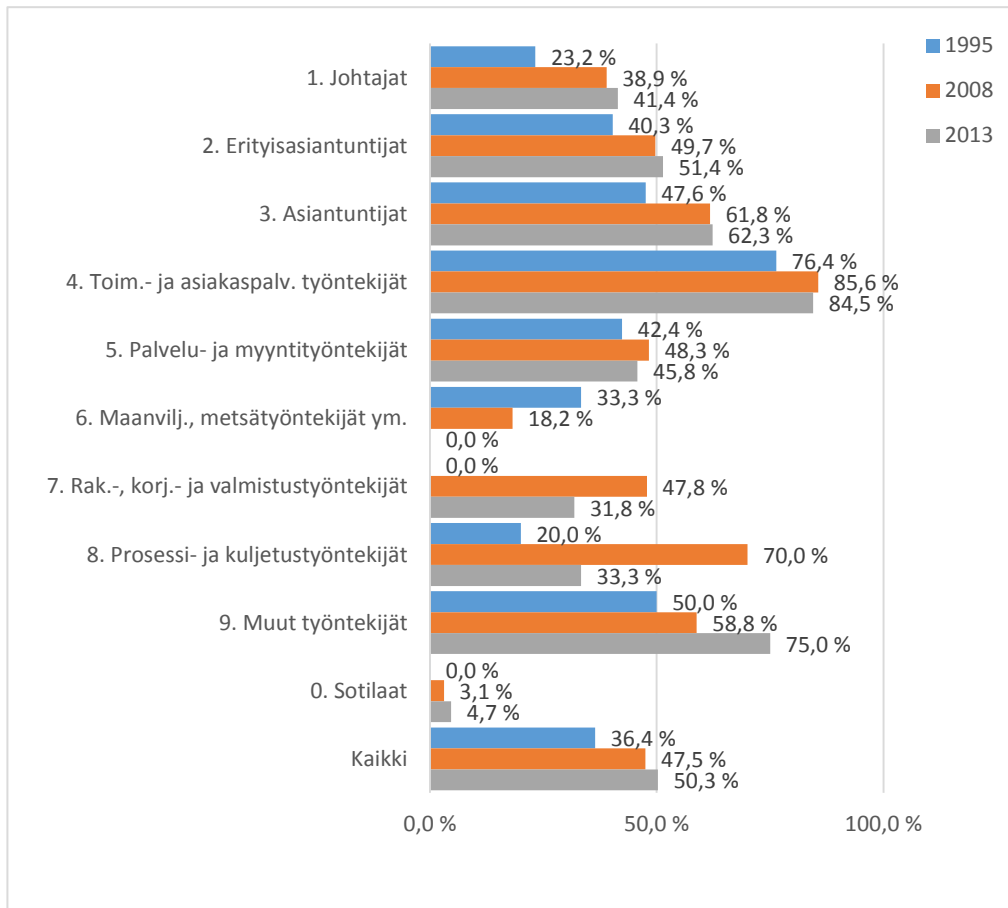
¹¹⁶ Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden ikäryhmittäiset palvelussuhdemäärät valtiosektorilla olivat vuosina 1995, 2008 ja 2013 samassa järjestyksessä seuraavat: **15 - 29:** 2268, 3949 ja 3708 palvelussuhdetta; **30 - 49:** 16232, 18650 ja 20981 palvelussuhdetta ja **50 - 69:** 5424, 11903 ja 12711 palvelussuhdetta.

¹¹⁷ Raportin lopun liitteestä V1 käyvät ilmi AML2010-päälukittain listattuina valtiosektorin vuosivälin 1995–2013 palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat 5-numerotason ammattinimikkeet. Pääluokassa 1 (*johtajat*) neljä suurinta ammattinimikettä olivat (5-numerokoodi sulkeissa): *valtion keskushallinnon johtajat* (11121); *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (1349); *alue- ja paikallishallinnon johtajat* ja *ylimmät virkamiehet* (11122) sekä *tutkimus- ja kehitysjohdajat* (1223). Pääluokassa 2 (*erityisasiantuntijat*) viisi suurinta ammattinimikettä olivat: *hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat* (2422); *teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat* (2141); *muut lainopilliset erityisasiantuntijat* (2619); *biologit*,

Kuvio 3.58. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet - jakautuminen ammattipääluokittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Kuinka sukupuolen mukaan eriytyneitä ammattipääluokat ovat valtiosektorilla korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukossa? Kuvio 3.59 kuvaa valtiosektorin korkeakouluasteen tutkinnon omaavan henkilöstön *naisosuuksia* ammattipääluokittain kolmena vuotena: 1995, 2008 ja 2013. Lisäksi alimpana näkyvä koko valtiosektorin naisosuus (*Kaikki*) tarjoaa vertailupohjan kunkin pääluokan mies-/naisvaltaisuutta pääteltäessä.

Kuvio 3.59. Naisten palvelussuhdeosuudet ammattipäälukittain korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osajoukosta laskettuna valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

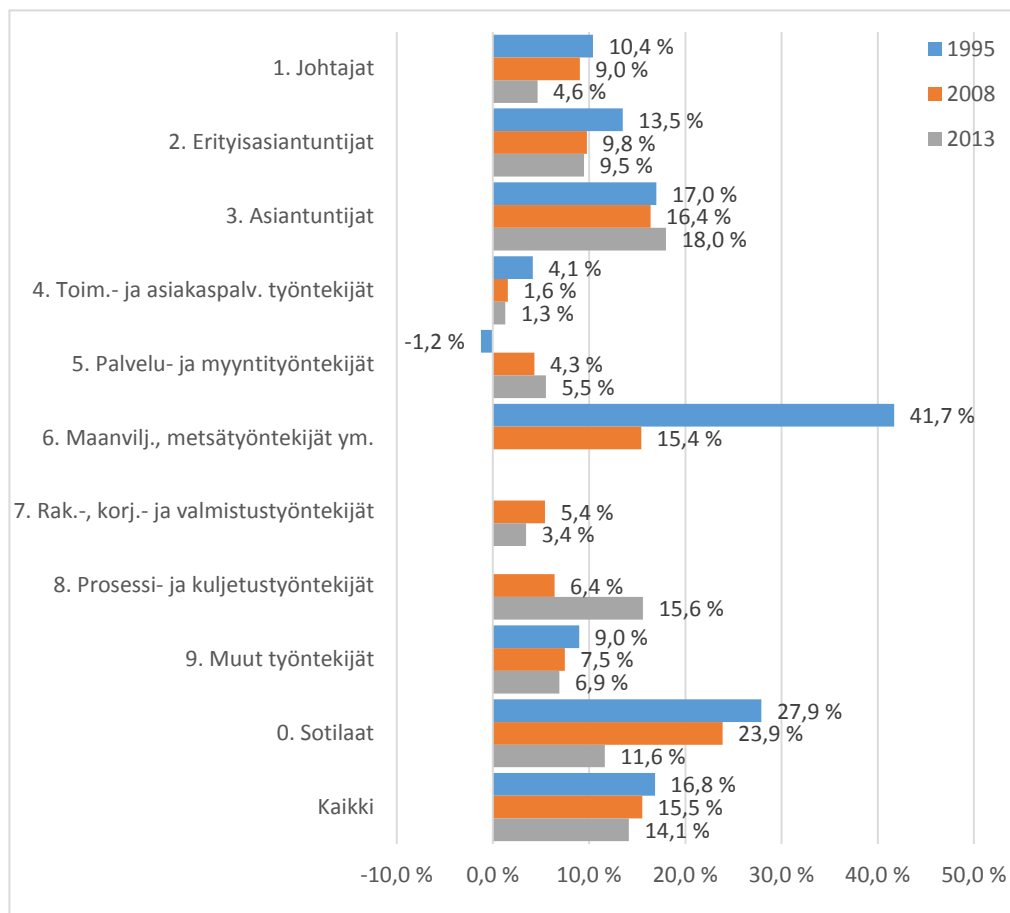
Kuviosta 3.59 käy odotetusti ilmi että edelleen vuonna 2013 naisten suurin *aliedustus* löytyy lähinnä ammattiupseereista koostuvasta päälukasta 0 (*sotilaat*). Sen sijaan toiseksi korkeinta taitotasoa edustavassa *asiantuntijoiden* päälukassa 3 on naisilla selvä 12 prosenttiyksikön yliedustus. Myös korkeinta taitotasoa edustavien *erikoisasiantuntijoiden* muodostamassa päälukassa 2 on naisilla edelleen vuonna 2013 hienoinen yliedustus. Päälukassa 2 naisten yliedustus on kuitenkin laskenut vuoteen 1995 verrattuna. Johtajien päälukassa 1 on taas miehillä selvä yliedustus, joka on kuitenkin pienentynyt vuodesta 1995.

Valtiolla kaikkien korkeakouluasteen tutkinnon omaavien keskuudessa on naisosuus *kasvanut* 13,9 prosenttiyksikköä (=50,3-36,4). Ammattipäälukista eniten on naisosuus kasvanut *johtajilla* eli 18,2 prosenttiyksikköä. Myös *asiantuntijoilla* on naisosuus kasvanut enemmän kuin korkeakouluasteen tutkinnon omaavilla kokonaisuudessaan eli 14,7 prosenttiyksikköä. Sen sijaan *erikoisasiantuntijoilla* naisosuus on kasvanut ”vain” 10,1 prosenttiyksikköä toisin sanoen selvästi vähemmän kuin naisosuus kaikilla korkeakouluasteen suorittaneilla. Tämä voi olla merkki siitä, että naisten koulutusasteen voimakkaan nousun myötä valtiosektorille työllistyneet uudet korkeakoulutetut naistyöntekijät aloittavat työuransa päälukaan 3 asiantuntijatehtävistä. Onkin mielenkiintoista nähdä nouseeko naisosuus tulevaisuudessa myös korkeakouluasteen *erikoisasiantuntijoiden* keskuudessa vai pysähtyykö korkeimmin koulutettujen naisten eteneminen valtiosektorilla toiseksi korkeimman taitotason päälukkaan 3?

3.7.3 Sukupuolten väliset ansioerot valtiolla

3.7.3.1 Säännöllisen työajan tuntiansiot

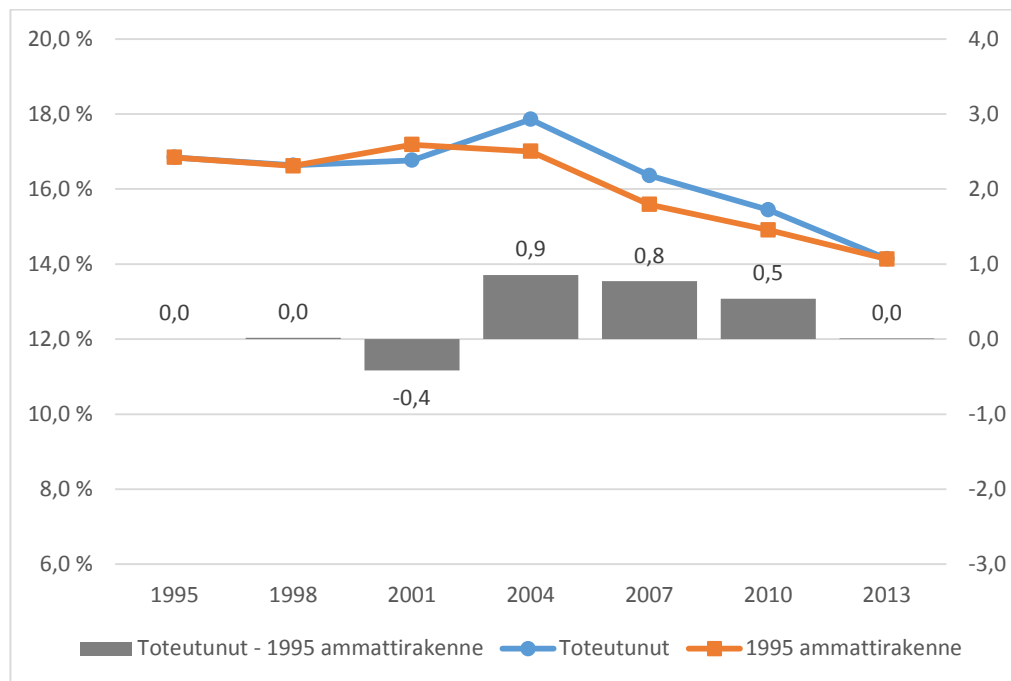
Kuviossa 3.60 esitämme säännöllisen työajan keskituntipalkkaerot ammattien pääluokka- ja kokonaistasolla korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten ja naisten välillä vuosina 1995, 2008 ja 2013. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla valtiosektorin palkansaajilla säännöllisen työajan keskituntipalkkojen ero oli 16,8 prosenttia vuonna 1995 ja 14,1 prosenttia vuonna 2013. Koko valtiosektorin tasolla olivat korkeakouluasteen tutkinnon omaavien miesten ja naisten keskituntiansioerot (ks. kuvio 2.26) 21,1 prosenttia vuonna 1995 ja 12,6 prosenttia vuonna 2013. Niinpä alun perin koko sektorin keskituntipalkkaeroon verrattuna 4,3 prosenttiyksikköä alempi korkeakoulutettujen keskituntipalkkaero kääntyi jakson lopussa toisin päin eli korkeakouluasteen suorittaneiden keskipalkkojen ero oli vuonna 2013 jo 1,5 prosenttiyksikköä valtiosektorin yleistä keskituntipalkkaeroa *suurempi*. Tästä huolimatta myös korkeakouluasteen suorittaneilla keskituntipalkkaero pieneni 2,7 prosenttiyksikköä vuosina 1995-2013.

Kuvio 3.60. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet palkansaajat: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntipalkkoissa ammattipääluokittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

Verrattaessa korkeimman koulutustason omaavien ammattipääluokittaisia keskituntipalkkaeroja valtiosektorin koko henkilöstön pääluokkakokohtaisiin keskituntipalkkaeroihin (kuvio 2.26) pistää silmään se, kuinka suuressa määrin pääluokkakajakaumat muistuttavat toisiaan. Lisäksi toinen esiin nouseva piirre on pääluokan 6 (*maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.*) korkea palkkaeroluku vuonna 1995. Kyse on taas lukumääriltään pieniin palkansaajaryhmiin liittyvästä ongelmasta eli siitä, että pienissä ryhmissä pienikin määrä poikkeavia arvoja aiheuttaa suurta vaihtelua ryhmäkohtaisissa tunnusluvuissa. Tätä samaa ilmiötä kuvaa myös se, että alemmaa taitotasoa 2 edustavissa pääluokissa 5-8 ei joinakin vuosina löydy edes tarpeeksi korkeakouluasteen suorittaneiden tilastohavaintoja pääluokkakokohtaisen palkkaeron laskemiseksi kyseisenä vuonna.

Kuviossa 3.61 näemme valtion korkeimman koulutustason henkilöstön toteutuneen keskituntipalkkaerojen kehityksen ja vuoden 1995 kiinteää ammattipääluokkarakennetta vastaavan laskennallisen palkkaerosarjan. Kuvion avulla pystymme vertaamaan toteutunutta säännöllisen työajan keskituntipalkkojen eroa siihen vaihtoehtoskenaarioon, että pääluokkatasolla ammattijakaumat olisivat kummallakin sukupuolella pysyneet ennallaan koko vuosivälin 1995-2013. Kuvio osoittaa, että 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana ammattipääluokkien jakaumamuutos suosi jossain määrin naisia, mutta vuoteen 2013 tultaessa miesten ja naisten ammattipääluokkarakenteissa oli palattu vuoden 1995 lähtötilanteeseen. Tämän perusteella ei korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla vuosijaksolla 1995-2013 havaitun 2,7 prosenttiyksikön keskituntipalkkaeron pienentyminen selity ainakaan *ammattihierarkkisilla* segregatiomuutoksilla.

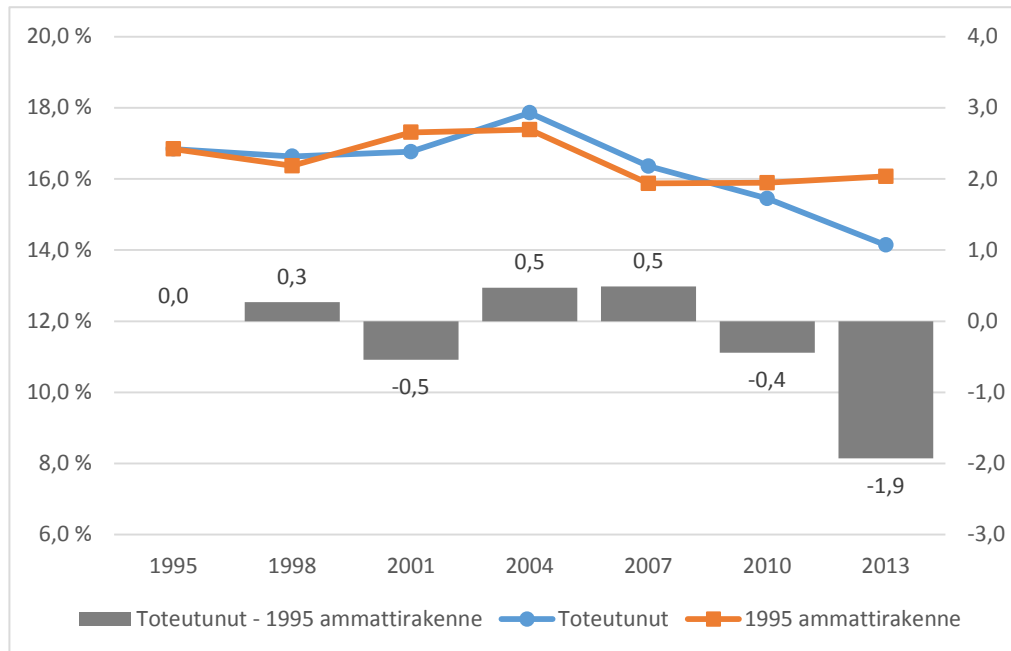

Kuvio 3.61. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisivälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

Jos pääluokkatason rakennemuutokset olivat neutraaleja korkeimman koulutustason valtiohenkilöstön keskituntipalkkaeron suhteen, niin onko tulos sama tarkasteltaessa AML2010-luokituksen 5-numerotason *ammattillisen* segregatiomuutoksia vuosina 1995-2013? Nyt kuvio 3.62 esittää toteutuneen palkkaerokehityksen ja sen laskennallisen palkkaerosarjan, johon olisi päädytty vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimman 5-numerotason ammattirakenteen pysyessä muuttumattomana.

Kuvio 3.62 osoittaa, että 5-numerotasolla ammattisegregatiomuutokset ovat vuosina 1995-2013 pienentäneet keskituntipalkkaeroa korkeimmin koulutetun valtiohenkilöstön osalta 1,9 prosenttiyksikköä. Tilanne on siten täysin päinvastainen kuin valtiosektorin keskiasteen tutkinnon omaavalla osalla henkilöstöä, joilla ainoa keskituntipalkkaeroa pienentänyt ”segregaatiolaji” oli *ammattihierarkkinen* pääluokkatason ammattirakenteen muutos. Nyt siis korkeakouluasteen tutkinnon omaavilla pääluokkatason ja tarkan ammattinimiketason segregatiomuutosten keskituntipalkkojen eroa 1,8 prosenttiyksiköllä pienentävä *yhteisvaikutus* on yksinomaan seurausta tarkimman 5-numerotason *ammattillisen segregatiomuutoksesta*. Sukupuolten ammatillisen eriytymisen osalta otti korkeakouluasteen suorittaneiden naisten keskituntipalkka kiinni valtiosektorilla saman koulutustason miesten keskituntipalkkaa *yksinomaan* siitä syystä, että naiset vuonna 2013 sijoituivat aiempaa useammin korkeampipalkkai-

siin 5-numerotason ammatteihin. Pääluokkien välillä ei vastaavaa naisia suositusta kehitystä ollut havaittavissa.¹¹⁸

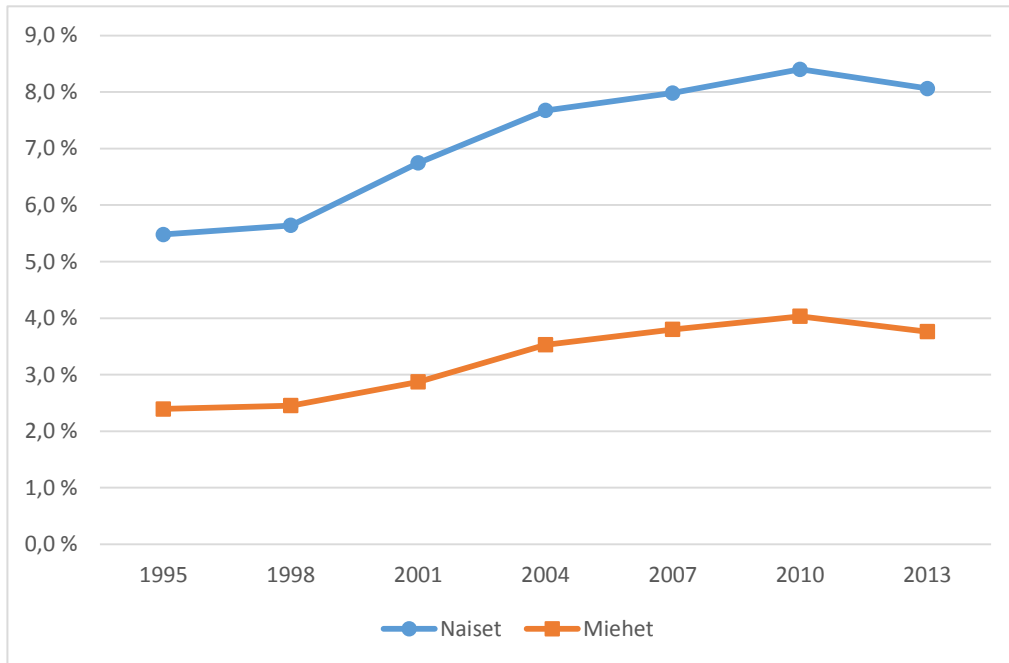
Kuvio 3.62. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot säännöllisen työajan keskituntiansioissa toteutuneen ja vuoden 1995 AML2010-ammattiluokituksen 5-numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtiosektorilla kolmivuotisivälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksikköinä.

3.7.3.2 Säännöllisen työajan kuukausiansiot

Jatketaan valtiosektorin korkeimman korkeakouluasteen tutkinnon omaavien henkilöiden palkkaeron ja ammattisegregaation tarkastelua laajentamalla palkkakäsité työpanoserot huomioon ottaviin säännöllisen työajan kuukausiansioihin. Tunti- ja kuukausipalkkapohjaisia palkkaerolaskelmia vertaamalla on mahdollista arvioida, millä tavalla miesten ja naisten ero keskimääräisten työpanosmäärien osalta vaikuttaa palkkaeroon. Tässä yhteydessä otamme huomioon myös osa-aikaiset palvelussuhteet ja tutkimme eroavatko osa-aikaistyötä tekevien osuudet korkeimman koulutustason ryhmässä miesten ja naisten välillä ja miten tämä ero mahdollisesti heijastuu kuukausipalkkojen eroon.

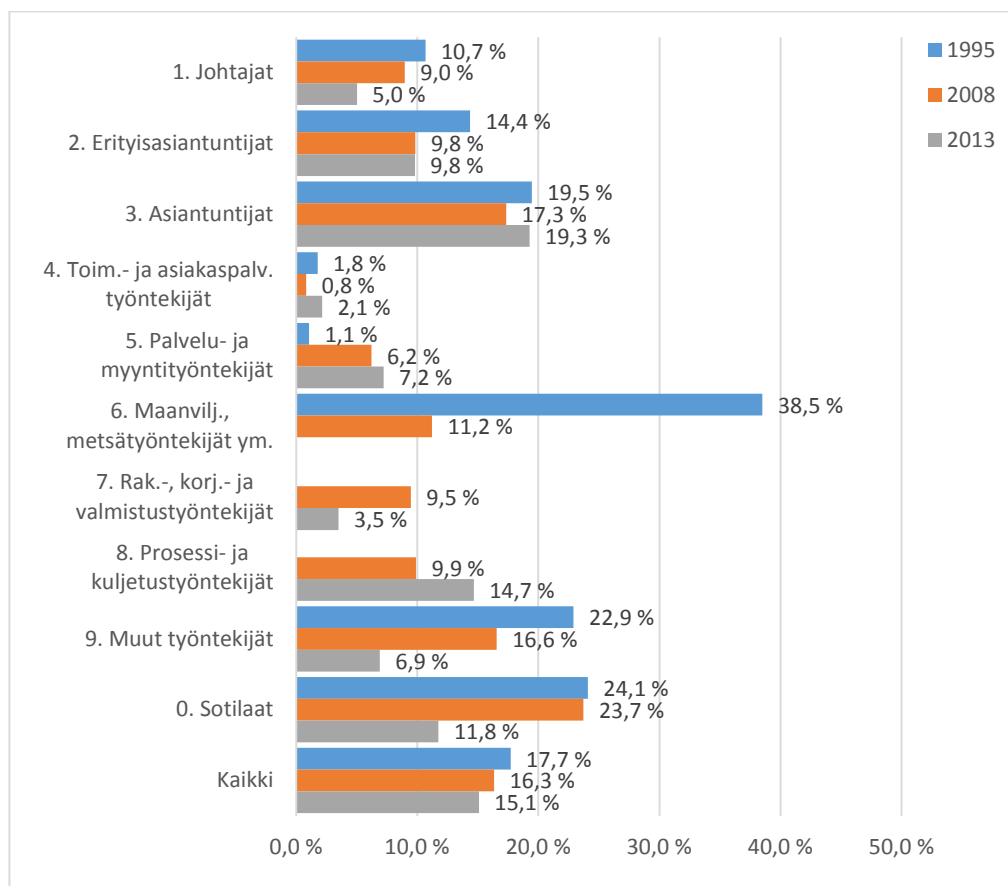
Kuvio 3.63 esittää korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden valtiosektorin miesten ja naisten osa-aikaisuuksia ja niissä vuosina 1995–2013 tapahtuneita muutoksia. Valtion kokonaisaineiston (vrt. kuvio 2.29) tapaan myös korkeakoulutetuilla naisten osa-aikaisuus pysyttelee koko jakson selvästi korkeampana kuin miehillä. Naisten osa-aikaisuus oli tutkimusjakson alussa vuonna 1995 3.1 ja vuonna 2013 4.3 prosenttiyksikköä suurempi kuin miehillä. Näin ollen sukupuolten osa-aikaisuusosuuksien ero kasvoi 1.2 prosenttiyksiköllä vuosina 1995-2013. Tämän voi omalta osaltaan odottaa kasvattaneen tunti- ja kuukausipalkkaerojen välistä kokoeroa samana ajanjaksona.

¹¹⁸ Varsinainen tarkan 5-numerotason ammattinimikesegregaation "nettovaikutus" saadaan vähentämällä pääluokkatason segregatiovaikutus ensin yhteisvaikutuksesta pois. Koska nyt pääluokkatason segregatiovaikutus oli nolla (0) prosenttiyksikköä ja yhteisvaikutus -1.9 prosenttiyksikköä, oli korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneella valtiohenkilöstöllä ammattinimiketason segregaaion "puhdas" nettovaikutus -1.9 prosenttiyksikköä (= -1.9 % - 0 %) eli täsmälleen sama luku kuin kahden ammattisegregaatiotyypin yhteisvaikutus.

Kuvio 3.63. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: osa-aikaisten palkansaajain osuus sukupuolen mukaan valtiolla, % kolmivuotisvälein 1995-2013.

Katsotaan, kuinka osa-aikaisuustarkastelujen pohjalta päättellemämme palkkaero-odotukset toteutuvat aineistotarkastelussa. Kuviosta 3.64 käyvät ilmi sektoritason ja ammattipääluokittaiset valtion korkeakouluasteen tutkinnon omaavan mies- ja naishenkilöstön keskimääräiset kuukausipalkkaerot säännöllisen työajan kuukausiansioista laskettuna. Kuukausi- ja kuvion 3.60 tuntipalkkaerojen avulla voimme arvioida miesten ja naisten *työpanoserojen* vaikutusta palkkaeron taustatekijänä.

Kuvio 3.64. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa ammattipääluokittain valtiosektorilla, % 1995, 2008 ja 2013.

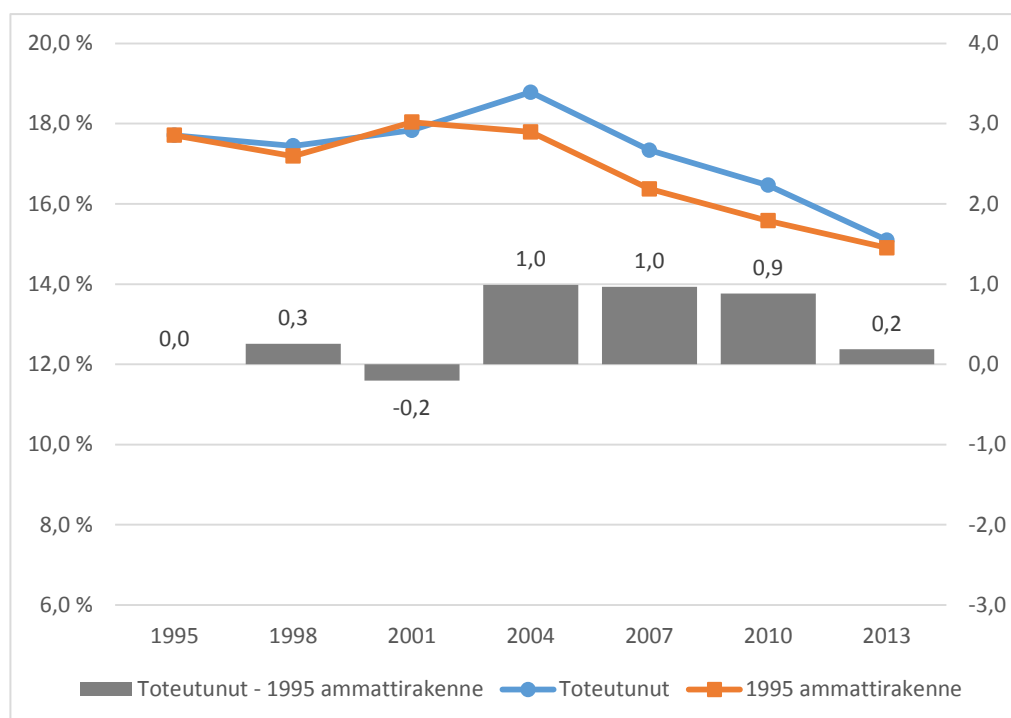
Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla palkansaajilla miesten ja naisten keskimääräisten säännöllisen työajan kuukausipalkkojen ero valtiosektorilla vuonna 1995 oli 17.7 prosenttia ja vuonna 2013 15.1 prosenttia ja siten kuukausipalkkaero pieneni 2.6 prosenttiyksikköä. Vastaavasti korkeakoulutettujen säännöllisen työajan keskituntipalkkaero pieneni 2.7 prosenttiyksikköä: 16.8 prosentista vuonna 1995 14.1 prosenttiin vuonna 2013 (ks. kuvio 3.60). Näin ollen suuruusero kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välillä kasvoi, mutta vain 0.1 prosenttiyksiköllä (=2.7-2.6). Miesten ja naisten osa-aikaisuuserojen kasvaminen 1.2 prosenttiyksiköllä (kuvio 3.63) ei näin ollen ainakaan dominoi kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välisen suuruuseron muutosta. Ilmeisesti naisten ja miesten osa-aikaisuuserojen välisen eron 1.2 prosenttiyksikön kasvu jää muiden säännöllisen työajan kuukausipalkkaeroa määrittävien tekijöiden varjoon.

Luvun 2.3 kuviosta 2.30 ilmeni, että koko valtiosektorin tasolla oli miesten ja naisten keskimääräisten kuukausiansioiden ero 22.6 prosenttia vuonna 1995 ja 15.1 prosenttia vuonna 2013. Korkeakoulutetuilla, keskituntipalkkaeron tapaan (vrt. kuviot 2.26 ja 3.60), myös kuukausipalkkaero kutistui huomattavasti hitaammin kuin kuntasektorilla kokonaisuudessaan, sillä kun vuonna 1995 koko sektorin kuukausipalkkaero oli vielä 4.9 prosenttiyksikköä *suurempi* korkeakoulutettujen keskituntipalkkaeroa, niin jakson lopussa ero sektoritason ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden välillä oli säännöllisen työajan kuukausipalkkaeroissa kokonaan kadonnut.

Tuntipalkkaerojen tapaan muistuttavat korkeimman koulutustason omaavien ammattipääluokittaiset keskimääräisten kuukausipalkkojen erot vastaavia valtiosektorin koko henkilöstön pääluokkakohtaisia palkkaeroja (ks. kuvio 2.30). Samalla on syytä mainita, että korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen valtaosaltaan pääluokkiin 1-3 sekä 0 tekee pääluokkien 4-9 palkkaerotarkasteluista pienten havaintomäärien vuoksi ongelmallisia tilastollisen luotettavuuden osalta. Esimerkiksi pääluokan 6 (*maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.*) korkea palkkaeroluku vuonna 1995 kuviossa 3.64 liittyy siihen, että pienissä ryhmissä pieni

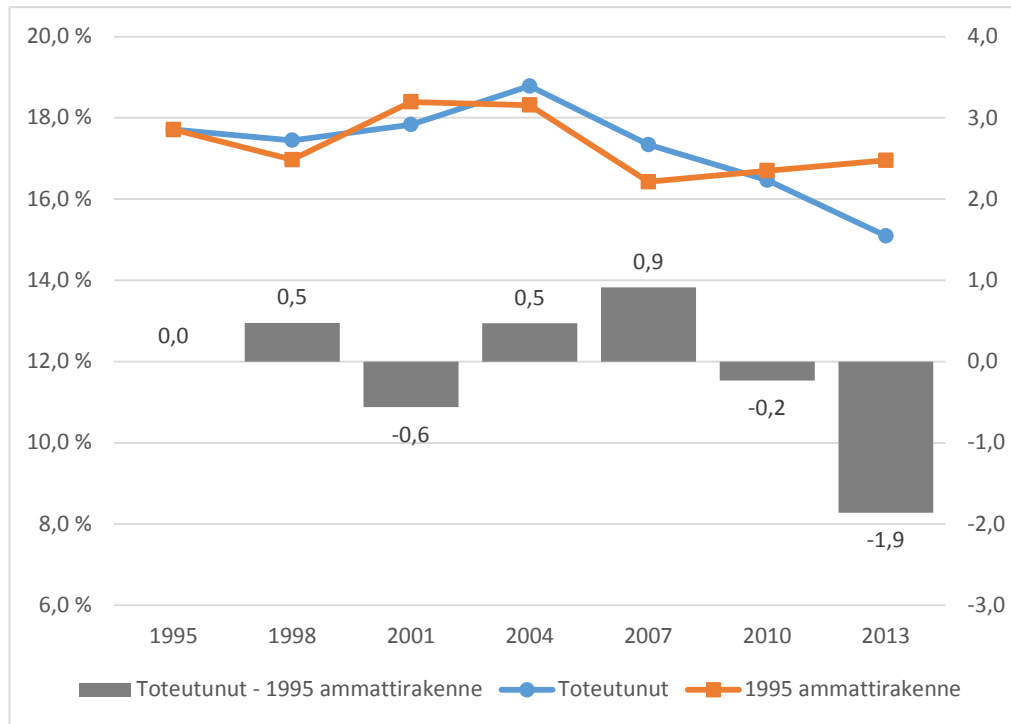
määrä poikkeavia arvoja riittää aiheuttamaan suurta vaihtelua ryhmäkohtaisissa tunnusluvuis-
sa vuosien välillä. Ja samaan tapaan kuin korkeakoulutettujen tuntipalkkaeroja kuvanneessa
kuviossa 3.60, myös kuukausipalkkaerojen osalta kuvioista 3.64 näkyy, että pääluokissa 6-8 ei
joinakin vuosina löydy edes tarpeeksi tilastohavaintoja pääluokkakohtaisen palkkaeron laske-
miseksi.

Entä vaikuttaako kuukausipalkkapohjaisten työpanoserojen huomioon ottaminen pääluok-
katasen *ammattihierarkkisen* segregaatian palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiimme? Kor-
keakouluasteen tutkinnon omaavilla valtiosektorin henkilöillä näyttävät miesten ja naisten
sijoittumiserot vaikuttavan palkkaeroon pääluokkatasolla samalla tavalla palkkakäsitteestä
riippumatta (vrt. kuvio 3.61). Kuviosta 3.65 käy ilmi, että pääluokkatasen ammattirakenne-
muutosten kuukausipalkkaeroa kasvattava vaikutus on pysytellyt 0.2-1.0 prosenttiyksikössä
suurimman osan tutkimusjaksoa 1995-2013. Vaikutukset eivät siten ole olleet kovin suuria ja
vuonna 2013 naisten ja miesten keskimääräinen säännöllisen työajan kuukausiansio oli vain
0.2 prosenttiyksikköä *suurempi* verrattuna siihen, että pääluokkatasen ammattirakenne olisi
pysynyt muuttumattomana aina vuodesta 1995 lähtien.

Kuvio 3.65. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan *kuukausiansioissa* toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen pääluokkatasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan *valtiolla* kolmivuotisvälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pystyakseli prosenttiyksiköinä.

Katsotaan lopuksi vielä minkälainen vaikutus ammattiluokituksen 5 –numerotasolla on ammattisegregaation palkkaerovaikutuksia koskeviin tuloksiin. Kuviosta 3.66 käy ilmi, että korkeakoulutetuilla pääluokka- ja 5-numerotasojen *yhteisvaikutus* on samansuuntainen kuin valtiosektorilla kokonaisuudessaan (ks. kuvio 2.32). Koko valtiosektorilla ammattisegregaatiomuutosten palkkaeroa pienentävä *yhteisvaikutus* on kuitenkin 4.3 prosenttiyksikköä eli huomattavasti suurempi. Sen sijaan korkeakouluasteen *tuntipalkkaeroon* verrattuna (kuvio 3.62) pysyy ammattisegregaatiomuutoksen *yhteisvaikutus* palkkaeroon myös kuukausipalkkaerosta laskettuna täsmälleen samana eli pääluokka- ja 5-numerotasojen segregatiomuutosten *yhteisvaikutus* pienentää myös kuukausipalkkaeroa 1.9 prosenttiyksiköllä.

Kuvio 3.66. korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneet: sukupuolten väliset erot keskimääräisissä säännöllisen työajan kuukausiansioissa toteutuneen ja vuoteen 1995 AML2010-ammattiluokituksen tarkimmalle 5 –numerotasolle kiinnitetyn ammattirakenteen mukaan valtio-sektorilla kolmivuotisvälein 1995-2013, oikeanpuoleinen pysty akseli prosenttiyksikköinä.

Näin ollen valtion korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneella henkilöstöllä ammattirakenteen muutokset pienensivät vuosivälillä 1995-2013 palkkaeroa 1.9 prosenttiyksikköä palkka-käsitteestä riippumatta. Lisäksi ammattisegregaation muutoksen palkkaeroa 1.9 prosenttiyksikköillä pienentänyt vaikutus oli kokonaisuudessaan peräisin tarkan 5-numerotason ammatillisen segregaaion muutoksesta siten, että naiset jakson lopussa sijoittuivat jaksoon alkuun verrattuna entistä useammin parempipalkkaisiin 5-numerotason ammatteihin. Pääluokkien välillä ei vastaavaa naisia suosintaa segregatiovaikutusta ollut havaittavissa.

3.7.4 Yhteenveto – valtiosektorin palkansaajilla korkeakoulu-asteen tutkinto

Vuosina 1995 ja 2013 korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden miesten määrä kasvoi 15200:sta 18700:een ja naisten määrä runsaasta 8700:sta 18700:aan. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden osuus valtiosektorilla kasvoi 19.3 prosenttiyksiköllä 26.3 prosentista 45.6 prosenttiin. Korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneiden naisosuus kasvoi 36.4 prosentista tasan 50.0 prosenttiin eli korkeakouluasteen suorittaneilla naisosuus nousi tutkimusjakson kuluessa jo hiukan korkeammaksi kuin valtiolla kokonaisuudessaan.

Ajanjaksolla 1995–2013 korkeakouluasteen koulutustasolla sukupuolten palkkaero säännöllisen työajan keskituntiansiossa laski 16.8 prosentista 14.1 prosenttiin ja kuukausiansioissa 17.7 prosentista 15.1 prosenttiin. Vielä jakson alussa vuonna 1995 olivat korkeakouluasteen koulutettujen miesten ja naisten väliset keskimääräisten tunti- ja kuukausipalkkojen erot selvästi pienempiä kuin valtiolla yleisesti. Valtion yleisen palkkaeron pienentymisen myötä koko sektorin palkkaero oli kuitenkin jakson lopussa vuonna 2013 laskenut tuntipalkkoissa jo 1.5 prosenttiyksikköä pienemmäksi ja kuukausipalkkoissakin samalle tasolle korkeakouluasteen tutkinnon omaavien tunti- ja kuukausipalkkaerojen kanssa.

Sukupuolten välinen säännöllisen työajan keskimääräisistä kuukausipalkkoista laskettu palkkaero oli korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla vuonna 1995 0.9 ja vuonna 2013 1.0 prosenttiyksikköä suurempi keskituntipalkkojen eroa. Korkeimmin koulutetuilla ei miesten ja

naisten osa-aikaisosuuksien eron kasvamiseen 1.2 prosenttiyksiköllä näytä liittyneen silmämääräisesti näkyvää kuukausi- ja tuntipalkkaerojen välisen suuruuseron muutosta. Siten naisten ja miesten keskimääräisten kuukausityöpanosten välisen eron kasvu jää muiden säännöllisen työajan kuukausipalkkaeroa määrittävien tekijöiden varjoon.

Vuosien 1995 ja 2013 välillä *ammattihierarkkinen* pääluokkatason segregatiomuutos ei vaikuttanut *korkeakouluasteen* tutkinnon suorittaneilla sukupuolten keskituntiansioiden eroon lainkaan ja kasvatti kuukausipalkkaeroakin vain 0.2 prosenttiyksiköllä. Ammattirakenteen pääluokkatason ja tarkan 5-numerotason segregatiotyyppien yhteisvaikutuksena ammattisegregaation *kokonaisuusmuutos* pienensi korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneilla sukupuolten palkkaeroa sekä keskituntiansioissa että kuukausipalkoissa 1.9 prosenttiyksiköllä. Lisäksi ammattisegregaatiomuutoksen palkkaeroa pienentänyt vaikutus johtui lähes täysin tarkan 5-numerotason *amatillisen segregatiion* muutoksesta naisten alkaessa jakson loppua kohden sijoittua yhä suuremmassa määrin parempipalkkaisiin 5-numerotason ammatteihin. Pääluokkien välillä ei vastaavaa naisia suosintaa siirtymäkehitystä ollut havaittavissa. Kaiken kaikkiaan korkeimmin koulutetuilla ammattisegregaatiomuutoksen palkkaeroa pienentävä *kokonaisvaikutus* jäi selvästi pienemmäksi kuin valtiosektorilla kokonaisuudessaan.¹¹⁹

¹¹⁹ Valtiosektorilla jäi ammattisegregaation palkkaeroa pienentävä *kokonaisvaikutus* kaikissa kolmessa tarkastellussa koulutustasoryhmässä koko sektorilla havaittua kokonaisvaikutusta pienemmäksi. Tämä ensituntumalta epäloogiselta vaikuttava lopputulema on jälleen muunnelma jo aluvuossa 2.2.3 esittämästämme *Simpsonin paradoksista* eli tilanteesta, missä erillisistä osajoukoista havaittuna relaatiot ovat toisen suuntaisia kuin sama relatio havaittuna täsmälleen samasta aineistosta osajoukkojen yhdistämisen jälkeen. Nyt koulutustasoryhmien keskinäisissä suuruussuhteissa tapahtuneet muutokset jäävät koulutustasoryhmien yksittäistarkastelussa vaille huomiota.

4 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä raportti kuvaa julkisen sektorin palkansaajain ammattirakenteen muutoksia ja sen vaikutuksia naisten ja miesten keskiansioeroihin. Tutkimusaineistona on Tilastokeskuksessa luotu julkisen sektorin harmonisoitu palkkarakenneaineisto vuosilta 1995-2013. Aineisto on kokonaisaineisto tarjoten vuoden lopun kunta- ja valtiosektorin henkilöstöstä yksityiskohtaista työsuhde- ja henkilötietoa. Mukana ovat sekä koko- että osa-aikaiset palkansaajat. Ansiokäsittelynä käytämme säännöllisen työajan tunti- ja kuukausiansioita ilman ylityöansioita.

Ammattirakenteen ohella myös palkan ja palkkaeron kannalta keskeiset ikä- ja koulutusrakenteet otettiin huomioon tutkimuksessa. Ikä- ja koulutusrakenteet kehittyivät vuosina 1995-2013 kunta- ja valtiosektoreilla samalla tavalla keski-ikä ja varsinkin koulutustason noustessa selvästi molempien sukupuolten osalta. Tarkastelimme myös miesten ja naisten ikä- ja koulutusrakenteita erikseen, sillä jos muutokset miehillä ja naisilla ovat keskenään erilaisia, voidaan odottaa muutoksia myös sukupuolten palkkaeroon. Emme havainneet vuosina 1995-2013 suuria muutoksia sukupuolten välillä ikärakenteessa, mutta sen sijaan naisten koulutustaso nousi selvästi enemmän miehiin verrattuna.

Tarkastelimme sukupuolten ammatillista eriytymistä kahdella eri AML2010-ammattiluokituksen karkeustasolla: 1) karkealla ammattihierarkiaa ja taitotasoa heijastavalla 10-luokkaisella pääluokatasolla ja 2) tarkalla 539 ammattinimikkeen muodostamalla ammatinimiketasolla. *Miesten ja naisten sijoittumiseroja pääluokatasojen välillä kutsumme ammattihierarkiseksi ja ammatinimikkeiden välillä ammatilliseksi segregatioksi.* Esimerkiksi naisten sijoittuessa entistä parempipalkkaisiin ammatteihin on kyseessä aina ammatillisen segregatiion muutos, mutta ammattihierarkkinen muutos vain siinä tapauksessa, että naiset samalla sijoittuvat myös uudelle ammattihierarkkiselle pääluokatasolle. *Kahden segregatiotyyppin muutosten erillisvaikutusten lisäksi määritimme myös niiden yhteisvaikutuksen eli ammatisegregatiion kokonaisvaikutuksen palkkaeron suhteen.*

Ammattirakenteen osalta keskeinen kumpaakin sektoria koskenut muutos oli se, että taitotasoltaan (ja keskimäärin myös palkkatasoltaan) korkeammat ammattipääloukat ovat kasvattaneet henkilöstöosuuttaan. Tämä kuvastaa suoraan kasvaneita työvoiman laatuvaatimuksia, mitä myös havaitsemamme julkisen sektorin henkilöstön koulutustason nousu omalta osaltaan heijastaa. Valtiosektorilla henkilöstörakenteen painottuminen korkeimman taitotason ammatteihin on edennyt selvästi pidemmälle.

Kuntasektorilla vuosina 1995 ja 2013 pääluokka- ja ammatinimiketasen segregatiomuutosten palkkaerovaikutukset olivat *kuukausiansioiden* osalta yhtä suuria ja ammatisegregatiion *kokonaisuusmuutos* pienensi kuukausiansioeroa yhteensä 1.5 prosenttiyksiköllä. Siten kuukausiansioiden osalta naiset sijoituivat jakson loppua kohti entistä korkeampipalkkaisiin ammatteihin ja ammattipääloukkiin. Muutos ei kuitenkaan ollut suuri ja kuukausipalkkaero pienentyi vain prosenttiyksiköllä (17.1:stä 16.1 prosenttiin), kun muut palkkaeroa määrittävät tekijät kasvattivat kuukausiansioiden eroa puolella prosenttiyksiköllä.

Sen sijaan *keskituntipalkkaeroon* ei kuntasektorin naisten siirtymällä ammattihierarkkisesti korkeampiin ammattipääloukkiin ollut vaikutusta. Koska yksilöiden työpanoserot heijastuvat suoraan kuukausipalkkoihin ja kun tuntipalkkaero pysyi muuttumattomana 14.7 prosentissa vuosina 1995 ja 2013, vaikuttaa siltä, että naisten etenemiseen ammattihierarkkisesti korkeampiin pääluokkiin liittyi naisten keskimääräisen *kuukausityöpanoksen* nousu suhteessa miehiin. Juuri tämä kavensi kuukausipalkkojen eroa. Sen sijaan *ammattinimiketasen* eli ammatillisen segregatiion muutokset pienensivät myös tuntipalkkaeroa. Muiden palkkaeroa määrittävien tekijöiden *kasvattaessa* tuntipalkkaeroa samassa määrin, ei naisten ja miesten tuntipalkkaerossa kuitenkaan tapahtunut muutoksia vuosina 1995 ja 2013.

Valtiosektorilla pääluokkatason eli *ammattihierarkkisen* segregatiomuutoksen vaikutus osoittautui palkkaeron suhteen ratkaisevaksi. Pääluokkatasolla määritellyn ammattirakenteen segregatiomuutos pienensi säännöllisen työajan keskituntipalkkaeroa peräti 5.3 ja kuukausipalkkaeroa 5.1 prosenttiyksikköä vuosina 1995-2013. Tarkimmalla 5-numerotasolla ammattirakenteen muutos oli samansuuntainen mutta huomattavasti pienempi palkkaerovaikutukseltaan: naisten sijoittuminen entistä parempipalkkaisiin ammatteihin kavensi palkkaeroa enää prosenttiyksikön verran palkkakäsitteestä riippumatta

Valtiosektorilla tapahtui myös hyvin selvä pienentyminen sekä säännöllisen työajan tunti- että kuukausipalkkaeroissa: vuosina 1995-2013 keskituntipalkkaero pieneni 21.1 prosentista 12.6 prosenttiin ja kuukausipalkkaero 22.6 prosentista 15.1 prosenttiin. Ammattirakenteen muutoksen keskeisyys valtiosektorin palkkaeron pienentymisessä korostuu, kun vertaamme palkkaeron muutosta *ammattisegregaation* kokonaisvaikutuksiin: ammattihierarkkisen ja tarkan ammattinimiketasen ammattirakennemuutokset pienensivät *yhteensä* 6.2 prosenttia sekä tunti- että kuukausipalkkojen eroa. Ammattisegregaation naisia suosinut muutos selitti siis peräti *kolme neljäsosaa* tuntipalkkaeron ja *neljä viidesosaa* kuukausipalkkaeron pienentymisestä valtiosektorilla vuosina 1995-2013. Valtiosektorin tulokset osoittavat selkeästi, miten suuri rooli voi ammatillisella eriytymisellä olla palkkaeron taustatekijänä.

Sekä kunta- että valtiosektoreilla säännöllinen työaika kuukaudessa oli keskimäärin miehillä pitempi kuin naisilla. Sen sijaan miesten ja naisten osa-aikaisuuksien välisillä muutoksilla ei näytä olleen kummallakaan sektorilla selkeää vaikutusta kuukausipalkkaeroon. Kuntasektorilla kuukausi- ja tuntipalkkojen ero oli suurimmillaan vuonna 1995 eli juuri silloin kun myös miesten osa-aikaisuus oli suurempi kuin naisilla. Valtiosektorilla taas naisten ja miesten osa-aikaisuusvälinen eron kasvusta huolimatta oli sen tarkkaa painoarvoa vaikea määrittää tunti- ja kuukausipalkkaerojen pienentyessä voimakkaasti vuosina 1995-2013.

Kaiken kaikkiaan sektoritason tarkastelussa molemmilla sektoreilla havaittu naisten koulutustason suurempi nousu suhteessa miehiin tuotti erilaiset palkkaeromuutokset kunta- ja valtiosektoreilla. Siinä missä valtiolla naisten koulutustason nousua seurasi palkkaeron selvä pienentyminen, ei vastaavaa muutosta ollut havaittavissa kuntasektorilla. Yksi syy tähän on varmasti se, että kuntasektorilla naisten koulutustason nousuun ei välttämättä liittynyt naisten eteneminen paremmin palkattuihin ammatteihin. Kuntasektorilla kyse oli ennemminkin siitä, että henkilöstöosuudeltaan suurimmista ammattinimikkeistä monen kohdalla koulutustason nousu selittyi ammatin edellyttämän peruskoulutuksen muuttumisella vanhasta keskiasteen opistotasoisesta koulutuksesta korkeakouluasteen koulutukseksi. Niinpä esimerkiksi sairaan- ja terveydenhoitajista lähes kaikilla oli vielä vuonna 1995 keskiasteen opistotason koulutus, mutta vuonna 2013 jo noin puolella näissä ammateissa työskentelevistä oli korkeakouluasteen tutkinto. Kuntasektorin suurten naisvaltaisten ammattiryhmien koulutustason nousua ei kuitenkaan seurannut palkkatason vastaava muutos.

Identifioimme myös kummankin sektorin osalta kaksikymmentä naisten ja miesten keskeisintä 5-numerotason ammattia. Tämän ”TOP20-ammattien” listan valinta perustui ammatinimikkeen henkilöstöosuuteen ja toisaalta sen painoarvoon kyseisen sukupuolen keskipalkan muodostumisessa. Naisten TOP20-ammateista pysyi samoina koko vuosivälin 1995-2013 kuntasektorilla 15 ja valtiosektorilla 12-13 ammattia. Ammattisegregaation pysyvyyttä ja keskittyneisyyttä varsin pieneen joukkoon ammatteja kuvaa osaltaan se, että molemmilla sektoreilla samoina pysyneet ammatit tulivat lähes poikkeuksetta naisten keskipalkan kannalta kymmenen keskeisimmän ammatin ryhmästä.

TOP20-ammattien suuri selitysosuus naisten keskituntiansioiden muodostumisessa ja lisäksi TOP20-ammattien suuri henkilöstöosuus kaikista julkisen sektorin naispalkansaajista herättävät saman kysymyksen kuin tämän tutkimuksen yksityistä sektoria käsitelleessä ”sisartutkimuksessa”¹²⁰: olisiko sukupuolten samapalkkaisuutta tavoiteltaessa kiinnitettävä aiempaa

¹²⁰ Laine, Lilja ja Savaja (2015).

enemmän huomiota naisten tulonmuodostuksen kannalta keskeisiin ammatteihin myös julkisella sektorilla?

Tarkastelimme ammattirakennemuutosten ja palkkaeron suhdetta myös koulutusasteryhmittäin. Kuntasektorilla ammattisegregaatiomuutokset pienensivät palkkaeroa alimman koulutustason henkilöstöllä selvästi enemmän kuin koko sektorin tasolla. Valtiosektorilla korkeintaan perusasteen tutkinnon suorittaneilla ammattisegregaatiomuutosten palkkaerovaikutukset osoitautuivat täysin päinvastaisiksi kuin valtiosektorilla kokonaisuudessaan. Kun koko valtiosektorilla ammatillisen segregaation muutokset pienensivät palkkaeroa selvästi, seurasi segregaatiomuutoksia vähiten koulutettujen kohdalla palkkaeron merkittävä kasvu. Toisaalta enintään perusasteen tutkinnon varassa oli vuonna 2013 enää 4.4 prosenttia valtion palkansaajista ja tässä noin 2000 naisen ja 1500 miehen ryhmässä jo hyvin pieniäkin työntekijämääriä koskevat muutokset voivat tuottaa suuria heilahduksia palkkaerolukuihin.

Kuntasektorilla keskiasteen koulutetuilla ammattisegregaatiomuutosten yhteisvaikutus kasvatti hiukan palkkaeroa vuosina 1995-2013. Valtiolla taas samana ajanjaksona keskiasteen tutkinnon omaavilla ammattisegregaatiomuutosten yhteisvaikutus pienensi palkkaeroa. Vaikka valtiosektorilla ammattisegregaation muutos pienensi palkkaeroa sekä sektoritasolla kuin myös keskiasteen tutkinnon suorittaneilla, jäi vaikutus keskiasteen tutkinnon suorittaneilla huomattavasti pienemmäksi.

Kuntasektorilla korkeakouluasteen koulutetuilla ammattisegregaatiomuutokset *kasvattivat* palkkaeroa vuosina 1995-2013. Tulos on osoitus siitä, että koulutustason nousu ei automaattisesti pienennä palkkaeroja. Kuntasektorilla ammatillinen segregaatio lähinnä vain ”vaihtoi” koulutustasoa ja korkeakouluasteen keskipalkkatason suhteen pienipalkkaisten naisvaltaisten sairaanhoitaja- ja terveydenhoitaja-ammattien yleistymisen korkeimman koulutustason henkilöstöryhmässä kasvatti entisestään tämän ryhmän palkkaeroa. Valtion korkeakouluasteen tutkinnon suorittaneella henkilöstöllä ammattirakenteen muutokset pienensivät palkkaeroa sekä tunti- että kuukausipalkkojen osalta. Valtiolla korkeimmin koulutetuilla ammattisegregaatiomuutoksen palkkaeroa pienentävä vaikutus jäi kuitenkin selvästi pienemmäksi kuin sektorilla kokonaisuudessaan.

LÄHTEET

Internet-lähteet:

HE 131/1994: *Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.*

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940131#idp1669856>.

ILO: *ISCO-08 Structure, index correspondence with ISCO-88.*

<http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/isco08/>

Tilastokeskus: *Ammattiluokitus 2010.*

<http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/index.html>.

Tilastokeskus: *koulutusastejaottelu:*

<http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/linkki/koulustem.html>.

Kirjallisuuslähteet:

Asplund R. ja Lilja R. (toim. 2010): *Kohti samapalkkaisuutta palkkausjärjestelmiä kehittämällä.* Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:25.

Hietala H., Lindholm, T., Hyttinen, M., Aistrich, M. ja Keltanen T. (2015): *Haaveena osa-aikatyö?* Sitran selvityksiä 98, SITRA, Helsinki.

ILO (2012): *International Standard Classification of Occupations: ISCO-08 - Volume 1 Structure, Group Definitions and Correspondence Tables.* International Labour Office, Geneva.

Kauhanen A., Kauhanen, M., Laine P., Lilja R., Maliranta M ja Savaja E. (2015): *Työelämän muutosten vaikutukset naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:10.

Kolehmainen, M. (2010): *Ulkoistaminen kunnissa.* Suomen Kuntaliitto, Acta-väitöskirja 222, Helsinki.

Laine P. ja Lilja R. (2010): ”Valtionhallinnon palkkausjärjestelmäuudistus ja sukupuolten väliset palkkaerot” teoksessa Asplund R. ja Lilja R. (toim. 2010): *Kohti samapalkkaisuutta palkkausjärjestelmiä kehittämällä.* Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:25.

Laine P., Lilja R. ja Savaja E. (2015): *”Ammattirakenteen muutokset ja sukupuolten väliset ansioerot – yksityisen sektorin palkansaajat”* teoksessa Kauhanen A., Kauhanen, M., Laine P., Lilja R., Maliranta M ja Savaja E. (2015): *Työelämän muutosten vaikutukset naisten ja miesten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:10.

Lonka E. (2015): *Samapalkkaisuusohjelman kokonaisarviointi 2010–2014.* Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:25.

Nieminen T., Sutela H. ja Hannula U. (toim. 2015): *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa.* Tilastokeskus, Helsinki 2015.

- Palo S. (2001): *Työttömyys ja työvoimapolitiikka suomessa ja Kainuussa 1990-luvulla*. Kajaanin ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.
- Pääkkönen H. (2013): *"Tasoittuvatko ajankäytön sukupuolittaiset erot Suomessa?"* teoksessa Pietiläinen M. (toim. 2013): *Työ, talous ja tasa-arvo*. Tilastokeskus, Helsinki 2013.
- Sutela H. ja Larja L. (2015): *"Koulutusrakenne - ulkomaalaistaustaisessa väestössä paljon korkeasti ja paljon matalasti koulutettuja"* teoksessa Nieminen T., Sutela H. ja Hannula U. (toim. 2015): *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa*. Tilastokeskus, Helsinki 2015.
- Tilastokeskus (2011): *Ammattiluokitus 2010*. Tilastokeskus, käsikirjoja 14.
- Valtioneuvosto (2011): *Jyrki Kataisen hallitusohjelma*. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki, 22.6.2011.
- Valtiovarainministeriö (2016): *"Valtion budjettitalouden henkilöstön määrän ja työvoimakustannusten kehitys koskien vuosien 1970 – 2015 aikajaksoa"*. VM sis. memo. 26.05.2016.

LIITETIEDOSTOT

L1. TUTKIMUSHANKKEEN OHJAUSRYHMÄ

tasa-arvoneuvos Riitta Martikainen, STM, pj.

erikoistutkija Hanna Sutela, Tilastokeskus, varapj.

työmarkkinalakimies Kari Eskola, Akava

neuvotteleva virkamies Mika Happonen, VTML

johtava työmarkkinatutkija, Anne Hotti, Kuntatyönantajat

tutkimuspäällikkö, Mika Juutinen, Kuntatyönantajat, KT varajäsen

lakimies Anja Lahermaa, STTK

neuvotteleva virkamies Antti Närhinen, TEM

yliaktuaari Sampo Pehkonen, Tilastokeskus.

lakimies Tarja Terävä, JHL

Tutkimushankkeen valvoja:

projektipäällikkö Outi Viitamaa-Tervonen, STM

Tutkimushankkeen vastaava tutkija:

erikoistutkija Pekka Laine, Tilastokeskus

L2. KESKIPALKKOJEN LASKEMINEN AMMATTIRYHMITÄIN JA AGGREGOINTI SEKTORITASOLLE

Kummallekin sukupuolelle on sektoritason keskituntipalkka laskettavissa ammattien **pääluokkatason** keskipalkkojen painotettuna summana käyttämällä suhteellisia ammattiosuoksia painoina:

$$(L1) \quad \bar{W}_t^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{ot}^s}{N_t^s} * \bar{W}_{ot}^s, \text{ missä}$$

$\bar{W}_t^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{ot}^s}{N_t^s} * \bar{W}_{ot}^s$ = kaikkien sukupuolta s olevien palkansaajain keskituntipalkka ajankohtana t **sektoritasolla**.

$\bar{W}_{ot}^s = \frac{1}{N_{ot}^s} \sum_{i=1}^{N_{ot}^s} W_{it}^s$ = sukupuolta s olevien palkansaajain keskituntipalkka ammatin **pääluokassa** o .

N_t^s = s -sukupuolen palkansaajamäärä sektoritasolla ja

N_{ot}^s = s -sukupuolen palkansaajamäärä ammattipääluokassa o ajankohtana t .

Kun vuosikohtaiset pääluokkatason keskipalkat esitetään vuoden 1995 ammattien **pääluokkasuhteilla** ($\frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s}$) painotettuna summana:

$$(L2) \quad \bar{W}_{t(qo95)}^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \bar{W}_{ot}^s$$

saadaan muodostettua laskennallinen vuoden 1995 ammattien **pääluokkarakenteeseen** kiinnitetty sektoritason keskipalkka $\bar{W}_{t(qo95)}^s$ kunakin vuonna $t \in (1995, \dots, 2013)$ molemmille sukupuolille. On kuitenkin syytä huomata, että ammattien rakenne kunkin pääluokan o sisällä ei ole kiinnitetty eli ammattirakenne on kiinnitetty vain pääluokatasolla (ja siihen viittaa myös alaindeksi o **pääluokkavakioidussa** keskipalkassa $\bar{W}_{t(qo95)}^s$).

Koska ammattipääluokat o ($o \in (1, \dots, O)$) koostuvat useista ammateista j , niin yksittäisen ammattiluokan o keskipalkka \bar{W}_{ot}^s on laskettavissa ammattikohtaisista keskipalkoista \bar{W}_{jot}^s seuraavasti

$$(L3) \quad \bar{W}_{ot}^s = \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s, \text{ missä } \bar{W}_{jot}^s = \frac{1}{N_{jot}^s} \sum_{i=1}^{N_{jot}^s} W_{it}^s = \text{sukupuolta } s \text{ olevien, ammatti-}$$

pääluokkaan o kuuluvien palkansaajain keskituntipalkka **ammattissa** j_o .

N_{jot}^s = sukupuolta s olevien, **ammattipääluokkaan** o kuuluvien palkansaajain lukumäärä saman ammattipääluokan **ammattissa** j_o .

Vastaava vuoden 1995 ammattien tarkimpaan ammattinimiketasoon (AML2010:n 5 – numerotaso) kiinnitetty palkansaajain keskipalkka ammatin pääluokassa o kunakin vuonna $t \in (1995, \dots, 2013)$ sukupuolelle s on:

$$(L4) \quad \bar{W}_{ot(qj95)}^s = \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{jot}^s}{N_{o95}^s} * \bar{W}_{jot}^s, \text{ missä}$$

$$\bar{W}_{jot}^s = \frac{1}{N_{jot}^s} \sum_{i=1}^{N_{jot}^s} W_{it}^s \text{ ja } j_o \in (1, 2, \dots, J_o).$$

J_o = ammattipääluokkaan o kuuluvien ammattien j_o lukumäärä eli $j_o \in (1, 2, \dots, J_o)$.

Nyt sektoritason keskituntipalkka \bar{W}_t^s on laskettavissa sekä ammattien pääluokkatason o keskipalkkojen \bar{W}_{ot}^s että yksittäisten ammattien j keskipalkkojen \bar{W}_{jot}^s painotettuna summana:

$$(L5) \quad \bar{W}_t^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{ot}^s}{N_t^s} * \bar{W}_{ot}^s = \sum_{o=1}^O \left\{ \frac{N_{ot}^s}{N_t^s} * \left(\sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s \right) \right\}$$

$$= \sum_{o=1}^O \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{ot}^s}{N_t^s} * \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s, \text{ missä}$$

$$\bar{W}_{jot}^s = \frac{1}{N_{jot}^s} \sum_{i=1}^{N_{jot}^s} W_{it}^s \text{ ja } j_o \in (1, 2, \dots, J_o).$$

Sen sijaan vuoden 1995 ammattien pääluokkarakenteeseen o kiinnitetty sektoritason keskituntipalkka $\bar{W}_{t(qo95)}^s$ on laskettavissa pääluokkatason keskipalkoista \bar{W}_{ot}^s vain pääluokkatason kiintein painoin painottamalla:

$$(L6) \quad \bar{W}_{t(qo95)}^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \bar{W}_{ot}^s = \sum_{o=1}^O \left\{ \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \left(\frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s \right) \right\} \\ = \sum_{o=1}^O \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s.$$

Kun käytetään tarkimman 5 –numeroisen ammattinimiketasen vuoden 1995 kiinteitä ammattinimikekohtaisia j painoja, niin päädymme vuoden 1995 pääluokkatason alemmalle eli vuoden 1995 ammattinimikerakenteeseen kiinnitettyyn painorakenteeseen ja **rakennevakioituun** keskipalkkaan $\bar{W}_{t(qj95)}^s$:

$$(L7) \quad \bar{W}_{t(qj95)}^s = \sum_{o=1}^O \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \bar{W}_{ot}^s(qj95) = \sum_{o=1}^O \left\{ \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \left(\sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s \right) \right\} \\ = \sum_{o=1}^O \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s} * \frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s} * \bar{W}_{jot}^s.$$

Nyt ammattinimiketasen keskipalkkojen painotetut summat (L5, L6 ja L7) eroavat toisistaan aina sen mukaan, missä määrin painotuksessa esiintyvät seuraavat kiinteät vs. vuodesta toiseen muuttuvat painokertoimet:

1. kiinnitetyt ammattirakennetasot: $\frac{N_{o95}^s}{N_{95}^s}$ (pääluokkataso) vs. $\frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s}$ (tarkin 5 – numeron ammattinimiketaso)
2. ”vapaasti” vuodesta toiseen muuttuvat ammattirakennetasot: $\frac{N_{ot}^s}{N_t^s}$ (pääluokkataso) vs. $\frac{N_{jot}^s}{N_{ot}^s}$ (tarkin 5 –numeron ammattinimiketaso).

Keskipalkkaerojen laskeminen

Sektoritason miesten ja naisten keskituntipalkkojen ero suhteessa miesten keskipalkkaan on nyt esitettävissä seuraavasti:

$$(L8) \quad \frac{\bar{W}_t^m - \bar{W}_t^f}{\bar{W}_t^m} = 1 - \frac{\bar{W}_t^f}{\bar{W}_t^m} = 1 - \frac{\sum_{o=1}^O \frac{N_{ot}^f}{N_t^f} * \frac{N_{jot}^f}{N_{ot}^f} * \bar{W}_{jot}^f}{\sum_{o=1}^O \frac{N_{ot}^m}{N_t^m} * \frac{N_{jot}^m}{N_{ot}^m} * \bar{W}_{jot}^m}, \text{ missä}$$

$$\bar{W}_{jot}^s = \frac{1}{N_{jot}^s} \sum_{i=1}^{N_{jot}^s} W_{it}^s \text{ ja } s \in (f (=nainen), m(=mies)) \text{ ja } j_o \in (1, 2, \dots, J_o).$$

Vuoden 1995 ammattien pääluokkarakenteeseen o kiinnitettyjen sektoritason miesten ja naisten keskituntipalkkojen ero suhteessa miesten vastaavaan keskipalkkakäsitteeseen on taas esitettävissä seuraavasti:

$$(L9) \quad \frac{\bar{W}_{t(qo95)}^m - \bar{W}_{t(qo95)}^f}{\bar{W}_{t(qo95)}^m} = 1 - \frac{\bar{W}_{t(qo95)}^f}{\bar{W}_{t(qo95)}^m} = 1 - \frac{\sum_{o=1}^O \frac{N_{o95}^f}{N_{95}^f} * \frac{N_{jot}^f}{N_{ot}^f} * \bar{W}_{jot}^f}{\sum_{o=1}^O \frac{N_{o95}^m}{N_{95}^m} * \frac{N_{jot}^m}{N_{ot}^m} * \bar{W}_{jot}^m}.$$

Ja vuoden 1995 ammattien tarkimmalle 5-numerotasolle j kiinnitettyjen sektoritason miesten ja naisten keskituntipalkkojen ero suhteessa miesten vastaavaan keskipalkkakäsitteeseen on taas esitettävissä seuraavasti:

$$(L10) \quad \frac{\bar{W}_{t(qj95)}^m - \bar{W}_{t(qj95)}^f}{\bar{W}_{t(qj95)}^m} = 1 - \frac{\bar{W}_{t(qj95)}^f}{\bar{W}_{t(qj95)}^m} = 1 - \frac{\sum_{o=1}^O \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{o95}^f}{N_{95}^f} * \frac{N_{jot}^f}{N_{ot}^f} * \bar{W}_{jot}^f}{\sum_{o=1}^O \sum_{j_o=1}^{J_o} \frac{N_{o95}^m}{N_{95}^m} * \frac{N_{jot}^m}{N_{ot}^m} * \bar{W}_{jot}^m}.$$

LIITETAULUT

K1. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet toimialoittain A38-aggregaattitasolla 1995-2013.

TOIMIALA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVE- LUSSUHTEISTA, %
Muut alat	91121 Toimistosiivoojat ym.	128900	1.6%
	61214 Maatalouslomittajat	104332	1.3%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	86148	1.1%
	9412 Avustavat keittiötyöntekijät	61592	0.8%
	4411 Kirjastotyöntekijät	55112	0.7%
	4120 Yleissihteerit	45665	0.6%
	61132 Puutarha- ja kasvihuone-työnjohtajat ja -työntekijät	37991	0.5%
	7115 Kirvesmiehet ja rakennuspuusepät	27184	0.3%
	9312 Maa- ja vesirakentamisen avustavat työntekijät	25483	0.3%
	3123 Rakennusalan työnjohtajat	24225	0.3%
	7126 Putkiasentajat	23223	0.3%
	8331 Linja-auton- ja raitiovaununkuljettajat	22141	0.3%
	2622 Kirjastonhoitajat, informaattikot ym.	22075	0.3%
	51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt	17976	0.2%
	91123 Sairaala- ja laitospulaiset	16661	0.2%
	31121 Talonrakentamisen asiantuntijat	15840	0.2%
	8342 Maansiirtokoneiden ym. kuljettajat	15776	0.2%
	5120 Ravintola- ja suurtalous-työntekijät	15698	0.2%
	9313 Rakennusalan avustavat työntekijät	15582	0.2%
	51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt	14307	0.2%
	7111 Talonrakentajat	14102	0.2%

TOIMIALA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVE- LUSSUHTEISTA, %
	31123 Kartoituksen ja maanmittauksen asiantuntijat	14020	0.2%
	2652 Muusikot, laulajat ja säveltäjät	12567	0.2%
	7233 Maatalous- ja teollisuus-koneasentajat ja -korjaajat	12505	0.2%
	2161 Talonrakennuksen arkkitehdit	12022	0.1%
	8332 Kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat	11769	0.1%
	2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	11154	0.1%
O Julkinen hallinto	4120 Yleissihteerit	72435	0.9%
	5411 Palomiehet	65788	0.8%
	3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	56392	0.7%
	26351 Sosiaalityöntekijät ym.	41259	0.5%
	2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	30266	0.4%
	34121 Sosiaalialan ohjaajat	24091	0.3%
	4313 Palkanlaskijat	23450	0.3%
	34122 Nuorisotyön ohjaajat (ei srk.)	20995	0.3%
	3313 Kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijat	17903	0.2%
	2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	16630	0.2%
	11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	16374	0.2%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	16167	0.2%
	91121 Toimistosiiivoajat ym.	14566	0.2%
	3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat	11907	0.1%
	5312 Koulunkäyntiavustajat	10092	0.1%
P Koulutus	23411 Luokanopettajat	302609	3.7%

TOIMIALA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVE- LUSSUHTEISTA, %
	23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	251637	3.1%
	2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	226371	2.8%
	23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	188888	2.3%
	5312 Koulunkäyntiavustajat	138868	1.7%
	2352 Erityisopettajat	84970	1.0%
	91121 Toimistosiivoojat ym.	58828	0.7%
	4120 Yleissihteerit	56131	0.7%
	1345 Opetusalan johtajat	53787	0.7%
	9412 Avustavat keittiötyöntekijät	39955	0.5%
	5120 Ravintola- ja suurtalous-työntekijät	28174	0.3%
	23592 Muut opetuksen erityisasiantuntijat	26956	0.3%
	235 Muut opetusalan erityisasiantuntijat	21461	0.3%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	20103	0.2%
	2351 Opetusmenetelmien erityisasiantuntijat	17371	0.2%
	23105 Lehtorit (AMK)	15992	0.2%
	2354 Muut musiikin opettajat	11322	0.1%
	44122 Toimistovahtimestarit	10791	0.1%
	51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt	10655	0.1%
	2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	10403	0.1%
	2353 Muut kieltenopettajat	10174	0.1%
QA Terveyspalvelut	32211 Sairaanhoidajat	539743	6.7%
	53219 Muut lähihoitajat	273974	3.4%
	91123 Sairaala- ja laitospulaiset	187036	2.3%
	3344 Toimistosihteerit (terveydenhuolto)	117158	1.4%
	22122 Erikoislääkärit	100727	1.2%

TOIMIALA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVE- LUSSUHTEISTA, %
	32212 Terveystenhoitajat	97444	1.2%
	22212 Osastonhoitajat	89643	1.1%
	3212 Bioanalytikot (terveydenhuolto)	70208	0.9%
	2211 Yleislääkärit	65307	0.8%
	53211 Mielenterveyshoitajat	52831	0.7%
	53291 Hammashoitajat	50831	0.6%
	22121 Ylilääkärit	48806	0.6%
	4226 Vastaanoton ja neuvonnan hoitajat	45660	0.6%
	3255 Fysioterapeutit ym.	43270	0.5%
	2261 Hammaslääkärit	41487	0.5%
	3211 Lääketieteellisen kuvantamis- ja laitetekniikan asiantuntijat	33611	0.4%
	9412 Avustavat keittiötyöntekijät	32188	0.4%
	53292 Välinehuoltajat	29100	0.4%
	3222 Kätilöt	27054	0.3%
	2634 Psykologit	24170	0.3%
	7233 Maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat	18911	0.2%
	53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.	18409	0.2%
	4120 Yleissihteerit	17066	0.2%
	26351 Sosiaalityöntekijät ym.	14821	0.2%
	3258 Sairaankuljetuksen ensihoitajat	14106	0.2%
	4131 Tekstinkäsittelijät	13454	0.2%
	53221 Kotityöpalvelutyöntekijät	11767	0.1%
	3251 Suuhygienistit	11643	0.1%
	5120 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät	10777	0.1%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	10097	0.1%
QB Sosiaalihuollon palvelut	53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lastenhoitajat ym.	339795	4.2%
	53112 Perhepäivähoitajat	260093	3.2%

TOIMIALA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVE- LUSSUHTEISTA, %
	53221 Kotityöpalvelutyönteki- jät	224576	2.8%
	53213 Sosiaalialan hoitajat	214756	2.6%
	2342 Lastentarhanopettajat	188591	2.3%
	91123 Sairaala- ja laitospulai- set	98640	1.2%
	34121 Sosiaalialan ohjaajat	89505	1.1%
	32211 Sairaanhoidajat	50907	0.6%
	53212 Kehitysvammaisten hoitajat	49899	0.6%
	1341 Lastenhoidon johtajat	35878	0.4%
	9412 Avustavat keittiötyönteki- jät	32311	0.4%
	91124 Päiväkotipulaiset	28720	0.4%
	53211 Mielenterveyshoitajat	23238	0.3%
	5120 Ravintola- ja suurtalous- työntekijät	22872	0.3%
	26351 Sosiaalityöntekijät ym.	21555	0.3%
	53113 Lastenkerhojen ohjaajat ym.	16592	0.2%
	53222 Henkilökohtaiset avusta- jat, omaishoitajat ym.	16318	0.2%
	34123 Työn- ja askarteluohjaa- jat	15524	0.2%
	4120 Yleissihteerit	14927	0.2%

Selityksiä:

- 1) Taulukkoon on listattu ne ammattinimikkeet pääluokittain, joilla kuntasektorin 19 vuoden (1995 - 2013) aikasarjassa oli *vähintään* 10 000 havaintoa.
- 2) Palvelussuhteiden prosenttiosuudet on laskettu kuntasektorin kaikista palvelussuhteista ja eivät siksi summaudu taulukossa 100 %:iin.

**K2. Kuntasektorin palvelussuhdeosuuksiltaan suurimmat toimialat A38-
aggregaattitason mukaan 1995-2013.**

TOIMIALA A38- AGGR.	TOIMIALA	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PAL- VELUSSUHTEISTA, %
Muut alat	71126 Muu rakennustekninen palvelu	175344	2.2%
	56290 Henkilöstö- ja laitosruokalat	119198	1.5%
	01620 Kotieläintaloutta palveleva toiminta	109303	1.4%
	91010 Kirjastojen ja arkistojen toiminta	99381	1.2%
	68320 Kiinteistöjen isännöinti	87293	1.1%
	71121 Yhdyskuntasuunnittelu	86458	1.1%
	42220 Sähkö- ja tietoliikenneverkkojen rakentaminen	59603	0.7%
	81210 Kiinteistöjen siivous	51521	0.6%
	93110 Urheilulaitosten toiminta	44884	0.6%
	81100 Kiinteistönhoito	40469	0.5%
	36000 Veden otto, puhdistus ja jakelu	39576	0.5%
	35 Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	35171	0.4%
	4931 Paikallisliikenne	32474	0.4%
	81291 Katujen ja teiden puhtaanapito	30692	0.4%
	90010 Esittävät taiteet	30661	0.4%
	91020 Museoiden toiminta	23498	0.3%
	421 Teiden ja rautateiden rakentaminen	14910	0.2%
	52221 Satamat	14544	0.2%
	37000 Viemäri- ja jätevesihuolto	13046	0.2%
	81300 Maisemanhoitopalvelut	10802	0.1%
	43999 Muu muualla luokittelematon erikoistunut rakennustoiminta	10154	0.1%
O Julkinen hallinto	84110 Julkinen yleishallinto	288009	3.6%
	84122 Terveystieteiden ja sosiaali- ja terveysalan hallinto	253020	3.1%

TOIMIALA A38- AGGR.	TOIMIALA	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PAL- VELUSSUHTEISTA, %
	84121 Opetuksen ja kulttuuriasi- ain hallinto	187672	2.3%
	84250 Palo- ja pelastustoimi	110810	1.4%
P Koulutus	85200 Alemman perusasteen koulutus	963098	11.9%
	85320 Keskiasteen ammatillinen koulutus	413639	5.1%
	85312 Lukiokoulutus	137207	1.7%
	85311 Ylemmän perusasteen koulutus	97367	1.2%
	85591 Kansanopistot, kansalais- opistot, työväenopistot yms.	71852	0.9%
	85420 Korkea-asteen koulutus yliopistoissa ja ammattikorkea- kouluissa	38012	0.5%
	85600 Koulutusta palveleva toiminta	27653	0.3%
	85 Koulutus	11089	0.1%
	85520 Taiteen ja musiikin koulu- tus	10284	0.1%
QA Terveyspal- velut	86101 Varsinaiset sairaalapalve- lut	1370179	16.9%
	86210 Terveyskeskus- ja vastaa- vat yleislääkäripalvelut	913261	11.3%
	86909 Muu terveyspalvelu	17273	0.2%
QB Sosiaalihuol- lon palvelut	88911 Lasten päiväkodit	901672	11.1%
	87101 Ikääntyneiden hoitolaitok- set	282674	3.5%
	88101 Kotipalvelut ikääntyneille ja vammaisille	263863	3.3%
	87202 Mielenterveysongelmais- ten asumispalvelut	80089	1.0%
	87102 Vammaisten hoitolaitok- set (pl. kehitysvammaisten laitos- palvelut)	52857	0.7%
	88992 Päivä- ja työtoiminta muille kuin ikääntyneille ja vam- maisille	44737	0.6%

TOIMIALA A38- AGGR.	TOIMIALA	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PAL- VELUSSUHTEISTA, %
	87301 Ikääntyneiden palvelu- asuminen	43940	0.5%
	87901 Lasten ja nuorten laitokset ja ammatillinen perhehoito	40747	0.5%
	88999 Muut muualla luokittele- mattomat sosiaalihuollon avopal- velut	39802	0.5%
	87201 Kehitysvammaisten laitok- set ja asumispalvelut	37390	0.5%
	88102 Ikääntyneiden päivätoi- minta	22455	0.3%
	88109 Muut vanhusten ja vam- maisten avopalvelut	19501	0.2%
	88919 Muu lasten päivähoito	16305	0.2%
	88103 Vammaisten päivä- ja työtoiminta	15926	0.2%

Selityksiä: Ks. LIITE K1.

K3. Kuntasektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet pääluokittain 1995-2013.

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
1 Johtajat	1345 Opetusalan johtajat	60428	0.7%
	1341 Lastenhoidon johtajat	38341	0.5%
	1344 Sosiaalihuollon johtajat	19974	0.2%
	11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	16632	0.2%
	1349 Muut yhteiskunnan palvelujen johtajat	11787	0.1%
2 Erityisasiantuntijat	23411 Luokanopettajat	304272	3.8%
	23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	251709	3.1%
	2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	226682	2.8%
	23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	205106	2.5%
	2342 Lastentarhanopettajat	199047	2.5%
	22122 Erikoislääkärit	102369	1.3%
	22212 Osastonhoitajat	96885	1.2%
	2352 Erityisopettajat	88855	1.1%
	26351 Sosiaalityöntekijät ym.	81712	1.0%
	2211 Yleislääkärit	67763	0.8%
	2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	56781	0.7%
	22121 Ylilääkärit	50594	0.6%
	2261 Hammaslääkärit	42734	0.5%
	2634 Psykologit	38402	0.5%
	23592 Muut opetuksen erityisasiantuntijat	27804	0.3%
	2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	25796	0.3%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	2622 Kirjastonhoitajat, informaatikot ym.	24983	0.3%
	2635 Sosiaalityön erityis- asiantuntijat	23199	0.3%
	235 Muut opetusalan erityisasiantuntijat	21477	0.3%
	2351 Opetusmenetelmien erityisasiantuntijat	19267	0.2%
	23105 Lehtorit (AMK)	16085	0.2%
	2265 Ravitsemusalan erityisasiantuntijat	14296	0.2%
	2164 Yhdyskunta- ja liikennesuunnittelijat	14139	0.2%
	2161 Talonrakennuksen arkkitehdit	13469	0.2%
	2652 Muusikot, laulajat ja säveltäjät	13389	0.2%
	2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	12228	0.2%
	2266 Kuulontutkijat ja puheterapeutit	11736	0.1%
	2354 Muut musiikin opettajat	11484	0.1%
	2423 Henkilöstöhallinnon erityisasiantuntijat ja ura- suunnittelijat	11255	0.1%
	2353 Muut kieltenopetta- jat	10198	0.1%
3 Asiantuntijat	32211 Sairaanhoidajat	599717	7.4%
	34121 Sosiaalialan ohjaa- jat	125556	1.5%
	3344 Toimistosihteerit (terveydenhuolto)	117336	1.4%
	32212 Terveystieteiden erityisasiantuntijat	104504	1.3%
	3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	78222	1.0%
	3212 Bioanalytikot (ter- veydenhuolto)	70331	0.9%
	3255 Fysioterapeutit ym.	47199	0.6%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	3211 Lääketieteellisen kuvantamis- ja laitetekniikan asiantuntijat	33965	0.4%
	3123 Rakennusalan työnjohtajat	32952	0.4%
	34123 Työn- ja askarteluohjaajat	30083	0.4%
	3222 Kätilöt	27065	0.3%
	3313 Kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijat	26592	0.3%
	34122 Nuorisotyön ohjaajat (ei srk.)	25181	0.3%
	3258 Sairaankuljetuksen ensihoitajat	23540	0.3%
	31121 Talonrakentamisen asiantuntijat	21341	0.3%
	3341 Toimistotyön esimiehet	21253	0.3%
	3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat	19947	0.2%
	3512 Käytön tukihenkilöt	19630	0.2%
	31123 Kartoituksen ja maanmittauksen asiantuntijat	17476	0.2%
	3257 Terveys- ja työsuojelutarkastajat	16463	0.2%
	3423 Liikunnan ja vapaaajan ohjaajat	15209	0.2%
	3251 Suuhygienistit	12123	0.1%
	3511 Käytön operaattorit	11663	0.1%
	32591 Toimintaterapeutit	11392	0.1%
	3141 Laborantit ym.	11283	0.1%
	3131 Voimalaitosten prosessinhoitajat	10949	0.1%
	3118 Tekniset piirtäjät	10925	0.1%
4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	4120 Yleissihteerit	206224	2.5%
	4411 Kirjastotyöntekijät	60166	0.7%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	4226 Vastaanoton ja neuvonnan hoitajat	52048	0.6%
	44122 Toimistovahtimes- tarit	33016	0.4%
	4313 Palkanlaskijat	30728	0.4%
	4110 Toimistoavustajat	21022	0.3%
	4131 Tekstinkäsittelijät	16764	0.2%
	4321 Varastonhoitajat ym.	14907	0.2%
	4223 Puhelinvaihteenhoi- tajat	10577	0.1%
	4311 Taloushallinnon toimistotyöntekijät	10265	0.1%
5 Palvelu- ja myynti- työntekijät	53111 Päiväkotien ja muiden laitosten lasten- hoitajat ym.	369184	4.6%
	53219 Muut lähihoitajat	287841	3.6%
	53112 Perhepäivähoitajat	265889	3.3%
	53221 Kotityöpalvelutyön- tekijät	241271	3.0%
	53213 Sosiaalialan hoitajat	226039	2.8%
	5312 Koulunkäyntiavusta- jat	155056	1.9%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	137587	1.7%
	5120 Ravintola- ja suurta- loustyöntekijät	81319	1.0%
	53211 Mielenterveyshoi- tajat	76436	0.9%
	5411 Palomiehet	67417	0.8%
	53291 Hammashoitajat	52340	0.6%
	53212 Kehitysvammaisten hoitajat	51551	0.6%
	51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt	36736	0.5%
	53292 Välinehuoltajat	30475	0.4%
	53113 Lastenkerhojen ohjaajat ym.	27986	0.3%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt	27430	0.3%
	53222 Henkilökohtaiset avustajat, omaishoitajat ym.	22265	0.3%
	5419 Muut suojele- ja vartiointityöntekijät	14974	0.2%
	5151 Siivoustyön esimiehet toimistoissa, hotelleissa ja muissa laitoksissa	14944	0.2%
	53294 Hierojat ja kuntohoitajat	12540	0.2%
6 Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	61214 Maatalouslomittajat	110648	1.4%
	61132 Puutarha- ja kasvi-huonetyönjohtajat ja -työntekijät	41673	0.5%
	6210 Metsurit ja metsätyöntekijät	12406	0.2%
7 Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	7233 Maatalous- ja teollisuus-koneasentajat ja -korjaajat	38142	0.5%
	7115 Kirvesmiehet ja rakennuspuusepät	30918	0.4%
	7126 Putkiasentajat	23901	0.3%
	7111 Talonrakentajat	16032	0.2%
8 Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	8331 Linja-auton- ja raitiovaunukuljettajat	22230	0.3%
	8342 Maansiirtokoneiden ym. kuljettajat	16232	0.2%
	8332 Kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat	12488	0.2%
9 Muut työntekijät	91123 Sairaala- ja laitospulaiset	308904	3.8%
	91121 Toimistosiivoojat ym.	213714	2.6%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	9412 Avustavat keittiö- työntekijät	175949	2.2%
	91124 Päiväkotiapulaiset	28726	0.4%
	9312 Maa- ja vesiraken- tamisen avustavat työntekijät	26862	0.3%
	9313 Rakennusalan avus- tavat työntekijät	25449	0.3%
	9333 Rahdinkäsittelijät, varastotyöntekijät ym.	12676	0.2%

Selityksiä: Ks. LIITE K1.

K4. MIESTEN KESKITUNTIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA KESKEISIMMÄT 20 AMMATTIA KUNTASEKTORILLA 1995.

Ammattinimike	Luku- määrä	Tunti- palkka €	Paino keskitunti- palkassa €	Naisten osuus, %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	5049	12,64	0,65	54,6 %
5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	6779	7,66	0,53	11,2 %
23411 Luokanopettajat	4861	10,68	0,53	67,9 %
1345 Opetusalan johtajat	2338	21,43	0,51	31,4 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	3832	12,08	0,47	71,7 %
61214 Maatalouslomittajat	4980	6,69	0,34	48,8 %
22121 Ylilääkärit	1330	23,72	0,32	26,6 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	2113	14,32	0,31	67,8 %
2211 Yleislääkärit	1813	16,11	0,30	58,5 %
22122 Erikoislääkärit	1564	18,40	0,29	45,1 %
5411 Palomiehet	3113	9,09	0,29	0,3 %
7115 Kirvesmiehet ja rakennuspuusepät	2522	8,50	0,22	0,5 %
3123 Rakennusalan työnjohtajat	1824	10,70	0,20	8,1 %
9313 Rakennusalan avustavat työntekijät	2660	6,64	0,18	13,7 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	715	22,63	0,17	23,6 %
7126 Putkiasentajat	1704	9,12	0,16	0,2 %
7233 Maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat	1911	8,11	0,16	4,1 %
53211 Mielenterveyshoitajat	1452	10,47	0,16	63,4 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	965	14,20	0,14	35,3 %
31121 Talonrakentamisen asiantuntijat	1085	12,54	0,14	8,2 %
TOP20-miesammattia yht.	52610	11,29	6,07	35,0 %
Kaikki miesten ammatit yht.	97811	10,65	10,65	36,5 %
TOP20-miesammattia / kaikki miesten ammatit, %	53,8 %		57,0 %	

Tarkennuksia: 1) Vuoden 1995 miesten ja naisten keskituntipalkkojen perusteella määritetyistä TOP20-ammateista olivat seuraavat viisi ammattinimikettä samoja: *ammatillisen koulutuksen opettajat* (2320); *luokanopettajat* (23411); *peruskoulun alaluokkien aineenopettajat* (23412); *muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat* (23304) sekä *yleislääkärit* (2211).

K5. MIESTEN KESKIMÄÄRÄISTEN KUUKAUSIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA TÄRKEIMMÄT 20 AMMATTIA KUNTASEKTORILLA 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka, €	Paino keskim. kuukausipalkassa, €	Naisten osuus, %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	5113	2042,09	110,42	54,6 %
23411 Luokanopettajat	5051	1882,57	100,56	67,8 %
5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	6460	1267,74	86,61	11,7 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	3993	1944,47	82,11	71,6 %
1345 Opetusalan johtajat	2395	2859,27	72,42	31,4 %
22121 Ylilääkärit	1356	3801,89	54,52	26,6 %
5411 Palomiehet	3159	1619,39	54,10	0,3 %
2211 Yleislääkärit	1854	2584,93	50,68	58,7 %
61214 Maatalouslomittajat	4257	1114,71	50,18	49,8 %
22122 Erikoislääkärit	1590	2951,53	49,63	45,0 %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	2172	2157,02	49,55	67,9 %
3123 Rakennusalan työnjohtajat	1819	1753,62	33,73	8,1 %
7115 Kirvesmiehet ja rakennuspuusepät	2167	1454,77	33,34	0,5 %
7233 Maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat	1896	1368,03	27,43	4,1 %
7126 Putkiasentajat	1669	1525,20	26,92	0,1 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	716	3550,69	26,89	23,7 %
53211 Mielenterveyshoitajat	1477	1719,63	26,86	63,5 %
31121 Talonrakentamisen asiantuntijat	1088	1972,26	22,69	8,2 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	968	2196,64	22,49	35,2 %
8331 Linja-auton- ja raitiovaununkuljettajat	1483	1321,96	20,73	11,9 %
TOP20-miesammattia yht.	50683	1869,17	1001,87	36,1 %
Kaikki miesten ammatit yht.	94558	1746,34	1746,34	37,5 %
TOP20-miesammattia / kaikki miesten ammatit, %	53,6 %		57,4 %	

Tarkennuksia: 1) Vuoden 1995 miesten ja naisten keskimääräisten kuukausipalkkojen perusteella määritetyistä TOP20-ammateista olivat seuraavat viisi ammattinimikettä samoja: *ammatillisen koulutuksen opettajat* (2320); *luokanopettajat* (23411); *peruskoulun alaluokkien aineenopettajat* (23412); *yleislääkärit* (2211) sekä *muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat* (23304).

K6. MIESTEN KESKITUNTIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA KESKEISIMMÄT 20 AMMATTIA KUNTASEKTORILLA 2013.

Ammattinimike	Luku- määrä	Tunti- palkka, €	Paino keskitunti- palkassa, €	Naisten osuus, %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	4977	25,20	1,41	69,7 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	4734	22,86	1,22	52,2 %
23411 Luokanopettajat	3786	21,00	0,89	75,5 %
22122 Erikoislääkärit	2405	32,28	0,87	63,0 %
22121 Ylilääkärit	1620	46,86	0,85	47,5 %
5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	5612	13,39	0,85	14,0 %
32211 Sairaanhoidajat	3174	19,19	0,69	92,3 %
1345 Opetusalan johtajat	1442	36,81	0,60	47,2 %
5411 Palomiehet	3045	16,52	0,57	0,3 %
2211 Yleislääkärit	1104	37,83	0,47	69,2 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	1669	21,85	0,41	77,3 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	1473	22,96	0,38	65,2 %
61214 Maatalouslomittajat	1890	14,95	0,32	49,0 %
3258 Sairaankuljetuksen ensihoitajat	1482	18,21	0,30	29,0 %
2352 Erityisopettajat	1006	23,76	0,27	83,4 %
7233 Maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat	1525	14,33	0,25	6,4 %
3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat	1060	20,15	0,24	7,5 %
34121 Sosiaalialan ohjaajat	1349	15,72	0,24	87,5 %
2261 Hammaslääkärit	502	38,44	0,22	77,9 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	393	46,10	0,20	31,8 %
TOP20-miesammattia yht.	44248	22,58	11,24	51,0 %
Kaikki miesten ammatit yht.	88891	20,23	20,23	50,0 %
TOP20-miesammattia / kaikki miesten ammatit, %	49,8 %		55,6 %	

Tarkennuksia: 1) Vuoden 2013 miesten ja naisten keskituntipalkkojen perusteella määritetyistä TOP20-ammateista olivat seuraavat yhdeksän ammattinimikettä samoja: *sairaanhoidajat* (32211); *sosiaalialan ohjaajat* (34121); *ammatillisen koulutuksen opettajat* (2320); *luokanopettajat* (23411); *peruskoulun alaluokkien aineenopettajat* (23412); *erikoislääkärit* (22122); *erityisopettajat* (2352); *yleislääkärit* (2211) sekä *muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat* (23304).

K7. MIESTEN KESKIMÄÄRÄISTEN KUUKAUSIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA KESKEISIMMÄT 20 AMMATTIA KUNTASEKTORILLA 2013.

Ammattinimike	Luku- määrä	Kuukausi- palkka €	Paino keskim. kuukausi- palkassa €	Naisten osuus, %
23304 Muut peruskoulun yläluokkien ja lukion opettajat	4986	3629,31	204,79	69,7 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	4734	3557,81	190,61	52,2 %
23411 Luokanopettajat	3792	3513,70	150,79	75,5 %
5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	5544	2164,92	135,83	14,0 %
22122 Erikoislääkärit	2408	4887,88	133,20	63,0 %
22121 Ylilääkärit	1620	7228,69	132,53	47,5 %
32211 Sairaanhoidajat	3175	3113,37	111,87	92,3 %
5411 Palomiehet	3045	2942,79	101,41	0,3 %
1345 Opetusalan johtajat	1468	5290,49	87,89	47,2 %
2211 Yleislääkärit	1105	5647,50	70,62	69,2 %
23412 Aineenopettajat (peruskoulun alaluokat)	1671	3273,33	61,90	77,3 %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	1474	3465,90	57,82	65,2 %
3258 Sairaankuljetuksen ensihoitajat	1485	3077,81	51,73	29,0 %
61214 Maatalouslomittajat	1898	2279,84	48,97	49,0 %
2352 Erityisopettajat	1006	3732,94	42,50	83,4 %
3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat	1060	3429,93	41,15	7,5 %
7233 Maatalous- ja teollisuuskoneasentajat ja -korjaajat	1513	2317,60	39,68	6,3 %
34121 Sosiaalialan ohjaajat	1350	2535,35	38,74	87,5 %
3123 Rakennusalan työnjohtajat	958	3044,63	33,01	13,5 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	393	7247,07	32,23	31,8 %
TOP20-miesammattia yht.	44685	3494,67	1767,29	50,0 %
Kaikki miesten ammatit yht.	88361	3181,24	3181,24	50,2 %
TOP20-miesammattia / kaikki miesten ammatit, %		50,6 %	55,6 %	

V1. Valtiosektorin palvelussuhdeosuudeltaan suurimmat ammattinimikkeet pääluokittain 1995 - 2013.

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
0 Sotilaat	0110 Upseerit	115538	6.9%
	0210 Aliupseerit	44586	2.7%
	0310 Sotilasammattihenkilöstö	11358	0.7%
1 Johtajat	11121 Valtion keskushallinnon johtajat	18721	1.1%
	1349 Muut yhteiskunnan palvelujen johtajat	9689	0.6%
	11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	5462	0.3%
	1223 Tutkimus- ja kehitysjohdajat	4461	0.3%
2 Erityisasiantuntijat	2422 Hallinnon ja elinkeinon kehittämisen erityisasiantuntijat	151886	9.0%
	2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	28304	1.7%
	2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	21432	1.3%
	2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	20955	1.2%
	2612 Tuomioistuineläimiehet	20883	1.2%
	2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	15147	0.9%
	2142 Maa- ja vesirakentamisen erityisasiantuntijat	12520	0.7%
	2512 Sovellussuunnittelijat	12246	0.7%
	2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	12053	0.7%
	2611 Asianajajat	11168	0.7%
	2211 Yleislääkärit	7857	0.5%
	2432 Tiedottajat	6448	0.4%
	2634 Psykologit	6276	0.4%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	6133	0.4%
	2632 Yhteiskunta- ja kulttuuritutkijat	6037	0.4%
	2165 Kartoituksen ja maanmittauksen erityisasiantuntijat	5908	0.4%
	2511 Sovellusarkkitehdit	5377	0.3%
	2120 Matemaatikot, aktuaarit ja tilastotieteilijät	4863	0.3%
	2114 Geologit ja geofyysikot	3876	0.2%
	26211 Arkistonhoitajat	3860	0.2%
	2423 Henkilöstöhallinnon erityisasiantuntijat ja urasuunnittelijat	3781	0.2%
3 Asiantuntijat	3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	78089	4.6%
	3355 Komisarit ja ylikonsultit	70907	4.2%
	3351 Tulli- ja rajavirkamiehet	61047	3.6%
	3343 Johdon sihteerit ja osastosihteerit	53427	3.2%
	3333 Työväliittäjät	50840	3.0%
	3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	27760	1.7%
	31123 Kartoituksen ja maanmittauksen asiantuntijat	18285	1.1%
	3119 Muut fysiikan, kemian ja teknisten alojen asiantuntijat	16361	1.0%
	34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	15262	0.9%
	3141 Laborantit ym.	11859	0.7%
	3313 Kirjanpidon ja laskenta-toimen asiantuntijat	8932	0.5%
	3434 Keittiöpäälliköt	8642	0.5%
	3115 Konetekniikan asiantuntijat	8216	0.5%
	32211 Sairaanhoidajat	7694	0.5%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEIDEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEISTA, %
	3123 Rakennusalan työnjohtajat	7103	0.4%
	3354 Lupavirkamiehet	6957	0.4%
	3314 Tilastointi- ja matemaatiikka-asiantuntijat	6513	0.4%
	3143 Metsätalousteknikot	6410	0.4%
	3512 Käytön tukihenkilöt	5811	0.3%
	31523 Satamaliikenteen ohjaajat ja satamakapteenit	5134	0.3%
	3342 Asianajosihteerit	4184	0.2%
	3411 Lainopilliset avustajat ja järjestöalan asiantuntijat	3681	0.2%
	3513 Tietoverkkoteknikot	3659	0.2%
4 Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	4120 Yleissihteerit	178503	10.6%
	44122 Toimistovahtimestarit	12962	0.8%
	4321 Varastonhoitajat ym.	12902	0.8%
	4110 Toimistoavustajat	9173	0.5%
	4311 Taloushallinnon toimitustyöntekijät	5662	0.3%
	4411 Kirjastotyöntekijät	4974	0.3%
	42291 Hälytyspäivystäjät	4691	0.3%
	4227 Tutkimus- ja markkinatutkimushaastattelijat	4057	0.2%
5 Palvelu- ja myyntityöntekijät	5412 Poliisit	83867	5.0%
	5413 Vanginvartijat	36520	2.2%
	5153 Kiinteistöhuollon työntekijät	7163	0.4%
	53211 Mielenterveyshoitajat	6439	0.4%
	51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt	6164	0.4%
	51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt	3639	0.2%
7 Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	7231 Moottoriajoneuvojen asentajat ja korjaajat	15252	0.9%

PÄÄLUOKKA	AMMATTI	PALVELUSSUHTEI- DEN LKM	OSUUS KAIKISTA PALVELUSSUHTEIS- TA, %
8 Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	8332 Kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat	4475	0.3%
	8350 Kansimiehistö ym. vesiliikenteen työntekijät	3369	0.2%
9 Muut työntekijät	9333 Rahdinkäsittelijät, varastotyöntekijät ym.	8515	0.5%
	91129 Muut muualla luokittelemattomat siivoojat	6799	0.4%
	9212 Karjankasvatuksen avustavat työntekijät	4744	0.3%
	91121 Toimistosiiivoajat ym.	4674	0.3%

Selityksiä:

1) Taulukkoon on listattu ne ammattinimikkeet pääluokittain, joiden prosenttiosuus kaikista valtiosektorin 19 vuoden (1995 - 2013) palvelussuhdehavainnosta oli *vähintään* 0.2 prosenttia.

V2. MIESTEN KESKITUNTIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA TÄRKEIMMÄT 20 AMMATTIA VALTIOSEKTORILLA 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
0210 Aliupseerit	5212	10,98	1,25	
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	3274	16,08	1,15	46,8 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit	3288	13,50	0,97	4,3 %
5412 Poliisit	3799	11,51	0,95	6,8 %
0110 Upseerit	2552	16,22	0,90	0,1 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet	2144	10,85	0,51	4,3 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	1147	16,89	0,42	20,7 %
5413 Vanginvartijat	1665	10,41	0,38	9,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	541	25,69	0,30	24,8 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	770	17,12	0,29	22,8 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	625	20,46	0,28	40,0 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	1036	11,37	0,26	76,4 %
2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	657	17,66	0,25	10,2 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	662	12,65	0,18	42,0 %
2611 Asianajajat	416	19,93	0,18	23,8 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	312	26,36	0,18	13,1 %
0310 Sotilasammattihenkilöstö	759	10,46	0,17	25,4 %
2142 Maa- ja vesirakentamisen erityisasiantuntijat	462	15,98	0,16	12,2 %
31523 Satamaliikenteen ohjaajat ja satamakapteenit	467	15,62	0,16	0,2 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	431	15,03	0,14	35,8 %
TOP20-miesammatit yht.	30219	13,79	9,09	18,6 %
Kaikki miesten ammatit yht.	45840	12,83	12,83	24,2 %
TOP20-miesammatit / kaikki miesten ammatit, %	65,9 %		70,8 %	

V3. MIESTEN KESKIMÄÄRÄISTEN KUUKAUSIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA TÄRKEIMMÄT 20 AMMATTIA VALTIOSEKTORILLA 1995.

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
0210 Aliupseerit	5212	1807,42	201,82	
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	3275	2525,90	177,23	46,8 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit	3288	2238,60	157,69	4,3 %
5412 Poliisit	3799	1918,82	156,17	6,8 %
0110 Upseerit	2552	2563,23	140,14	0,1 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet	2144	1794,38	82,42	4,3 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	1147	2632,51	64,69	20,7 %
5413 Vanginvartijat	1665	1719,59	61,34	9,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	541	4047,69	46,91	24,8 %
34111 Oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet	770	2697,19	44,49	22,8 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	625	3229,06	43,24	40,0 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	1036	1778,74	39,48	76,4 %
2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	657	2759,27	38,84	10,2 %
2320 Ammatillisen koulutuksen opettajat	705	2165,49	32,71	54,3 %
0310 Sotilasammattihenkilöstö	759	1727,98	28,10	25,4 %
2611 Asianajajat	416	3145,08	28,03	23,8 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	662	1971,81	27,97	42,0 %
11122 Alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet	312	4162,52	27,82	13,1 %
31523 Satamaliikenteen ohjaajat ja satamakapteenit	467	2680,71	26,82	0,2 %
2142 Maa- ja vesirakentamisen erityisasiantuntijat	462	2512,60	24,87	12,2 %
TOP20-miesammatit yht.	30494	2220,69	1450,77	19,3 %
Kaikki miesten ammatit yht.	46677	2060,68	2060,68	24,9 %
TOP20-miesammatit / kaikki miesten ammatit, %	65,3 %		70,4 %	

Tarkennuksia: 1) biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat (2131) vaihtuneet ammatillisen koulutuksen opettajiin (2320), mutta muuten ammattinimikelistä on sama kuin vuoden 1995 tuntipalkkajain ammatillista liitetäulukossa V6.

**V4. MIESTEN KESKITUNTIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA KESKEISIMMÄT
20 AMMATTIA VALTIOSEKTORILLA 2013**

Ammattinimike	Lukumäärä	Tuntipalkka €	Paino keskituntipalkassa €	Naisten osuus, %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	4405	28,39	3,11	57,3 %
0110 Upseerit	3219	28,46	2,28	2,9 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit	3059	24,09	1,83	16,3 %
0210 Aliupseerit	3401	20,82	1,76	4,2 %
5412 Poliisit	3352	19,94	1,66	16,2 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet	2684	19,51	1,30	25,5 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	1006	26,39	0,66	31,0 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	617	42,90	0,66	44,7 %
5413 Vanginvartijat	1429	18,48	0,66	14,2 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	511	36,55	0,46	57,7 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	711	25,68	0,45	44,6 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	584	28,54	0,41	59,8 %
2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	541	30,16	0,41	25,9 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	655	22,00	0,36	59,5 %
2142 Maa- ja vesirakentamisen erityisasiantuntijat	480	28,62	0,34	20,9 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	613	20,50	0,31	81,1 %
2611 Asianajajat	313	35,14	0,27	58,2 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	344	30,70	0,26	68,9 %
3411 Lainopilliset avustajat ja järjestöalan asiantuntijat	321	32,34	0,26	44,1 %
1349 Muut yhteiskunnan palvelujen johtajat	241	38,23	0,23	31,7 %
TOP20-miesammatit yht.	28486	24,98	17,68	28,1 %
Kaikki miesten ammatit yht.	40237	24,40	24,40	31,1 %
TOP20-miesammatit / kaikki miesten ammatit, %	70,8 %		72,5 %	

Tarkennuksia: 1) Vastaavaan vuoden 1995 liitetaulukko V6 verrattuna uusia nimikkeitä valtiosektorin miehillä on 4: *muut lainopilliset erityisasiantuntijat* (2619); *laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat* (2411); *lainopilliset avustajat ja järjestöalan asiantuntijat* (3411) ja *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (1349). **2)** Vastaavan poistuneiden ammattinimikkeiden listan muodostavat: *oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet* (34111); *alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet* (11122); *sotilasammattihenkilöstö* (0310) ja *Satamaliikenteen ohjaajat ja satamakapteenit* (31523).

V5. MIESTEN KESKIMÄÄRÄISTEN KUUKAUSIANSIOIDEN MUODOSTUKSEN KANNALTA KESKEISIMMÄT 20 AMMATTIA VALTIOSEKTORILLA 2013.

Ammattinimike	Lukumäärä	Kuukausipalkka €	Paino keskim. kuukausipalkassa €	Naisten osuus, %
2422 Hallinnon ja elinkeinojen kehittämisen erityisasiantuntijat	4405	4385,09	480,05	57,3 %
0110 Upseerit	3219	4581,66	366,53	2,9 %
3355 Komisarit ja ylikonstaapelit	3059	3964,51	301,39	16,3 %
0210 Aliupseerit	3401	3435,69	290,39	4,2 %
5412 Poliisit	3352	3301,72	275,05	16,2 %
3351 Tulli- ja rajavirkamiehet	2684	3181,03	212,18	25,5 %
5413 Vanginvartijat	1429	3048,13	108,25	14,2 %
11121 Valtion keskushallinnon johtajat	617	6756,87	103,61	44,7 %
2141 Teollisen valmistuksen ja tuotantotekniikan erityisasiantuntijat	1006	4053,60	101,34	31,0 %
2612 Tuomioistuineläimiehet	511	5715,96	72,59	57,7 %
2131 Biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat	711	3925,12	69,36	44,7 %
2619 Muut lainopilliset erityisasiantuntijat	584	4513,90	65,51	59,8 %
2149 Muut tekniikan erityisasiantuntijat	541	4693,49	63,10	25,9 %
3359 Muut julkishallinnon valmistelu- ja valvontavirkamiehet	655	3365,63	54,79	59,5 %
2142 Maa- ja vesirakentamisen erityisasiantuntijat	480	4431,64	52,87	20,9 %
3352 Verovalmistelijat ja -tarkastajat	613	3118,68	47,51	81,1 %
2611 Asianajajat	313	5409,62	42,08	58,2 %
2411 Laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat	344	4762,63	40,72	68,9 %
3411 Lainopilliset avustajat ja järjestöalan asiantuntijat	321	4988,28	39,79	44,1 %
1349 Muut yhteiskunnan palvelujen johtajat	241	6048,14	36,22	31,7 %
TOP20-miesammatit yht.	28486	3988,12	2823,34	28,1 %
Kaikki miesten ammatit yht.	40238	3873,05	3873,05	31,1 %
TOP20-miesammatit / kaikki miesten ammatit, %	70,8 %		72,9 %	

Tarkennuksia: **1)** Ammattinimikelistä on sama kuin vuoden 2013 tuntipalkkapohjainen ammattilista liitetaulukossa V8. **2)** Vastaavaan vuoden 1995 kuukausipalkkapohjaiseen liitetauluun V7 verrattuna uusia nimikkeitä miehillä on 5: *biologit, kasvi- ja eläintieteilijät ym. erityisasiantuntijat* (2131); *muut lainopilliset erityisasiantuntijat* (2619); *laskentatoimen erityisasiantuntijat ja tilintarkastajat* (2411); *lainopilliset avustajat ja järjestöalan asiantuntijat* (3411) ja *muut yhteiskunnan palvelujen johtajat* (1349). **3)** Vastaavan poistuneiden ammattinimikkeiden listan muodostavat: *oikeudenkäyntiasiamiehet ja ulosottomiehet* (34111); *ammattillisen koulutuksen opettajat* (2320); *sotilasammattihenkilöstö* (0310); *alue- ja paikallishallinnon johtajat ja ylimmät virkamiehet* (11122) ja *satamaliikenteen ohjaajat ja sata-makapteenit* (31523).